

Motion till riksdagen 2017/18:4156

av **Annie Lööf m.fl. (C)**

med anledning av prop. 2017/18:100 2018 års ekonomiska vårproposition

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	1
Förslag till riksdagsbeslut.....	3
1. Ett bättre Sverige är möjligt	3
2. Alliansens bedömning av det ekonomiska läget	6
2.1 Stark internationell konjunktur	6
2.2 Stark tillväxt i Sverige men riskerna ökar	8
2.3 En tudelad arbetsmarknad där utanförskapet biter sig fast trots högkonjunkturen	11
3. En bortslösad högkonjunktur.....	14
3.1 En expansiv finanspolitik som inte rustar Sverige för nästa kris.....	14
3.2 Avsaknad av strukturreformer gör att utanförskapet biter sig fast	17
3.3 Trots skatthöjningar brister välfärden samt samhällets kärnuppgifter	19
4. Sverige behöver ambitiösa reformer	23
4.1 En ansvarsfull ekonomisk politik	23
4.2 Prioriterade reformområden.....	26
5. Centerpartiets riktlinjer för den ekonomiska politiken.....	39
5.1 Ekonomiska reformer för Sverige framåt	39
5.2 Prioriteringar i vårmotionen	41
5.3 Reformer och finansiering	45
6. Bryt klyvningen med jobb och företagande	46

6.1 Alla jobb behövs	46
6.2 En integration för alla i Sverige	113
6.3 Utveckla hela landet	128
7. Ökad trygghet i hela landet.....	165
7.1 Starkare trygghet från brott och övergrepp.....	165
7.2 Nära och tillgänglig vård när du behöver den	179
7.3 Trygghet i en orolig omvärld.....	188
8. Sverige behöver grön tillväxt	202
8.1 Klimat	203
8.2 Energi.....	217
8.3 Grön skatteväxling.....	221
8.4 En vardag utan gifter – med renare hav och vatten	223
8. Offentligfinansiella effekter	233
8.1 Övrig finansiering.....	234
9. Referenser.....	235

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen godkänner de riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken som anförs i motionen.

1. Ett bättre Sverige är möjligt

Alliansen är Sveriges största och viktigaste kraft för politisk förnyelse och en ny svensk regering. I valet 2018 kommer vi gemensamt att söka väljarnas förtroende för att bilda en ny alliansregering. Under perioden 2006 till 2014 tog vi ansvar för Sverige. Vi bröt det utanförskap som pressade ut människor från arbetsmarknaden, samtidigt som vi hanterade den djupaste ekonomiska krisen sedan 1930-talet. Resurserna till välfärden ökade med över 100 miljarder kronor, det blev mer lönsamt att arbeta och klimatutsläppen minskade.

Den rödgröna regeringen – som ofta haft samarbetssvårigheter och som har varit beroende av Vänsterpartiet – har bedrivit en ekonomisk politik präglad av skattehöjningar, snabbt stigande utgifter och ett oansvarigt lågt sparande. Denna utveckling behöver brytas.

Alliansens alternativ tar sin utgångspunkt i en gemensam syn på var vårt land befinner sig. Sverige drar just nu nytta av högkonjunkturen. Bland inrikes födda är arbetslösheten låg och i flera branscher råder det arbetskraftsbrist. Vi har en sjukvård i världsklass, när man väl får hjälp. Den nedåtgående kunskapsrenden i skolan kan vara på väg att brytas. Vi har en polis som i svåra lägen gör ett fantastiskt arbete.

Samtidigt är det uppenbart att mycket inte fungerar. Den dåliga integrationen bygger ett utanförskap som riskerar att få bestående negativa, ekonomiska och sociala konsekvenser. Jobbklyftan mellan inrikes födda och utrikes födda är stor och det tar åtta år innan hälften av de utrikes födda är sysselsatta.

Gängkriminaliteten är ett hot mot människor och företagande på många platser runt om i landet. Polisen betecknar 61 områden i Sverige som utsatta, varav 23 av dem som särskilt utsatta. Förra året dödades 43 personer i skjutningar. Gängvåldet sprider sig in på akutmottagningar och riktar sig mot blåljuspersonal inom polis, sjukvård och brandväsen. Brottsförebyggande rådet beskriver en växande oro för brott. Polistätheten är den lägsta på ett decennium, och många platser på polishögskolorna står tomma.

Köerna till sjukvården har fördubblats sedan den rödgröna regeringen tillträdde. De ökar över hela landet, men det är i röda landsting som utvecklingen är mest oroväckande. I det sedan länge alliansstyrda Halland får nio av tio patienter träffa en specialist inom vårdgarantins gräns. I socialdemokratiskt styrda Norrbotten får bara sex av tio patienter göra det. Regeringens beslut att avskaffa den s.k. kömiljarden, de statliga pengar som kortade köerna, var ett stort misstag.

Rekordlåga räntor, tidigare genomförda strukturreformer och en internationell högkonjunktur driver den svenska tillväxten, samtidigt som ingen regering sedan 1970-talet har sparat så lite i högkonjunktur som den nuvarande. I kombination med bristen på nya långsiktiga strukturreformer gör detta Sverige illa rustat inför den lågkonjunktur som förr eller senare kommer.

Det svenska näringslivet är i grunden konkurrenskraftigt, men politiken går i fel riktning. Flera beslut har försämrat villkoren för företagande och jobb i Sverige.

Sammantaget har regeringen höjt skatterna med över 60 miljarder kronor varav över 30 miljarder kronor är skattehöjningar på jobb och tillväxt – exempelvis på inkomster, företagande och RUT-tjänster. Sådant har Sverige inte råd med. Nästa generations stora svenska bolag måste växa i dag.

I de viktiga valfrihetsfrågorna styrs regeringen dessutom av vänsterkrafter. Reepalutredningen, som regeringen nu valt att gå fram med, riskerar att slå direkt mot 340 000 elever som går i friskolor i och med att deras skolor riskerar att behöva stängas. Att några av Sveriges allra bästa skolor kan tvingas lägga ned skapar otrygghet för många människor i hela landet.

Samtidigt finns det skolor som inte klarar kunskapsuppdraget. Nära 19 000 elever, mer än 17 procent av eleverna, gick ut grundskolan 2017 utan behörighet till gymnasieskolan. Svenska elever går färre timmar i skolan och tappar därmed nästan ett år i grundskolan jämfört med elever i andra länder. Reformerna för att öka fokus på kunskaper har stannat av. Problemen med stök och brist på studiero växer. Samtidigt minskar söktrycket till lärarutbildningen igen – och det i ett läge när lärarbristen tilltar.

Regeringens klimatpolitik kan inte dölja att utsläppen nu ökar igen. Externa bedömare som Konjunkturinstitutet pekar på att regeringens miljöpolitik är dyr och ineffektiv. Under alliansregeringen minskade utsläppen, samtidigt som ekonomin växte. Med denna regering ökar klimatutsläppen.

Problemen är alltså stora, men det finns ingen anledning att känna hopplöshet. Vart och ett av dessa problem går att lösa. I en del fall kommer det att vara svårt och ta tid. Men vi vet – av egen erfarenhet från åtta års regerande, och från Alliansens och Socialdemokraternas gemensamma erfarenheter efter 90-talskrisen – att det går att reformera sådant som inte fungerar bra nog.

Ett bättre Sverige är möjligt, men det kräver en framåtsyftande reformagenda. En sådan kommer Alliansen att genomföra efter valet.

2. Alliansens bedömning av det ekonomiska läget

Svensk ekonomi går bra. Efter en ovanligt lång och djup nedgång råder det nu högkonjunktur, drivet av en stark, investeringsdriven tillväxt i omvärlden och en expansiv penningpolitik med minusräntor. Som i varje högkonjunktur blir jobben fler och skatteintäkterna större. Samtidigt kan inte högkonjunkturen dölja att Sverige befinner sig i en period med stora reformbehov. Trots den höga tillväxten präglas svensk ekonomi av flera långsiktiga problem och obalanser. Arbetsmarknaden kännetecknas av en stor och ökande tudelning, där en allt större andel arbetslösa står allt längre från arbetsmarknaden. Det är tydligt att högkonjunkturen inte kommer alla till del. Samtidigt är bristen på arbetskraft stor, inte minst i offentlig sektor. Prognoser pekar på att tillväxten per capita framöver blir lägre än i jämförbara länder.

Konjunkturen i omvärlden ser ut att stärkas ytterligare framöver. Det finns dock betydande risker för ett sämre scenario. Efter att USA infört importtullar på stål och aluminium och landets handelspartner svarat med motåtgärder finns det en risk för ett omfattande handelskrig. Minskad handel riskerar att skada ett litet exportberoende land som Sverige. Effekterna av brexit kan fortfarande bli mer omfattande än befarat, och risken för en sämre utveckling i Kina kvarstår.

Dessutom talar det faktum att många länder i världen just nu går bra samtidigt för att riskerna för en nedgång nu är större. Tillgångspriserna har ökat kraftigt, samtidigt som skuldsättningen i många länder är högre än före finanskrisen. Den svenska ekonomin är mycket omvärldsberoende, och när konjunkturen vänder ned internationellt drabbar det Sverige hårt. För att Sverige ska klara utvecklingen framöver krävs därför nya strukturreformer.

2.1 Stark internationell konjunktur

Efter flera år med långsam återhämtning har den internationella konjunkturen under 2017 och inledningen av 2018 förstärkts brett. Tillväxten understöds av inriktningen på penningpolitiken och finanspolitiken. Den mycket expansiva penningpolitiken förväntas normaliseras långsamt, samtidigt som OECD bedömer att finanspolitiken blir mer expansiv 2019, drivet framför allt av utvecklingen i USA och Tyskland.

Arbetsmarknaderna har stärkts, med sjunkande arbetslöshet och stigande sysselsättningsgrad. En majoritet av EU-länderna har nu rekordhög sysselsättningsgrad, däribland länder som Tyskland, Frankrike, Storbritannien och Nederländerna. Arbetslösheten i euroländerna ligger i nivå med OECD:s bedömning av jämviktsarbetslösheten. Löneökningarna har dock varit svaga, men det syns nu tecken på stigande löner i USA, Tyskland och Japan.

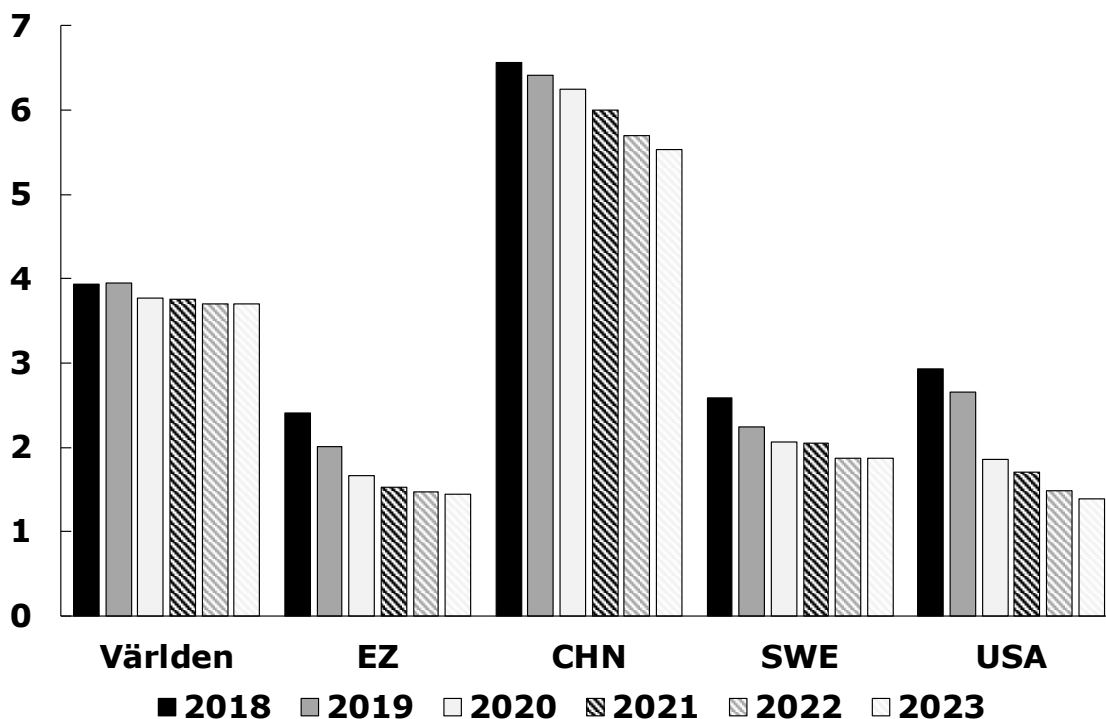
Globala förtroendeindikatorer, som exempelvis inköpschefsindex, visar på en fortsatt stark utveckling. Sentimentet har dock försvagats sedan i höstas, vilket skulle kunna indikera att konjunkturen närmar sig toppen. Det gäller framför allt USA, som ligger långt framme i konjunkturen och där arbetslösheten ligger på samma nivå som vid tidigare konjunkturtoppar och penningpolitiken långsamt har förts i en något mindre expansiv riktning. OECD:s bedömningar pekar på att den expansiva finanspolitiken, med skattesänkningar och utgiftsökningar, troligen bidrar till stark tillväxt också under 2018 och 2019. Samtidigt innebär de stora budgetunderskotten och den betydande och växande amerikanska statsskulden en risk framöver. Skulle USA:s handelspolitik

utvecklas till ett storskaligt handelskrig kan också tillväxtförutsättningarna försämrats betydligt.

Tillväxten i euroländerna förstärks och breddas också, drivet av låga räntor och expansiv finanspolitik kombinerat med en starkare arbetsmarknad och starka förtroendeindikatorer. Investeringarna går också starkt, vilket bör kunna gynna svensk export. Finanspolitisk stimulans i Tyskland och ekonomiska reformer i Frankrike bidrar också. Effekterna av det brittiska utträdet ur EU utgör dock en risk för tillväxten på lite längre sikt.

I tillväxtländerna ses också en tydlig förstärkning, både för råvaruexportörer och också för råvaruimportörer. Kina växte snabbare än väntat under 2017, men förväntas stabilisera sig på en lägre tillväxtbana. En åldrande befolkning och mindre gynnsamma kreditvillkor påverkar tillväxtförutsättningarna, och det finns kvarstående risker med överkapacitet i statliga företag och regionala obalanser. Om den internationella handelskonflikten trappades upp skulle Kina också drabbas.

Diagram 1 Tillväxtutveckling (2018–2023) i världen, euroområdet, Kina, Sverige och USA

Anm: EZ betecknar eurozonen.

Källa: IMF (2018).

Sammanfattningsvis är den internationella konjunkturen stark och uppgången bred, men det finns fortfarande osäkerhet och den långsiktiga tillväxtpotentialen kan vara lägre än tidigare. För att stärka tillväxtutsikterna krävs att både avancerade ekonomier och tillväxtekonomier genomför strukturreformer som stärker produktiviteten och tillväxten på medellång sikt. Samtidigt framhåller OECD vikten av att undvika alltför procyklisk finanspolitik i detta läge. Det är också viktigt för välståndsutvecklingen att ett internationellt handelskrig undviks och att handel och investeringar över gränserna i stället underlättas.

2.2 Stark tillväxt i Sverige men riskerna ökar

Högkonjunkturen fortsätter att förstärkas under 2018 och 2019. Den allt starkare konjunkturen i omvärlden, drivet i hög grad av investeringar, gynnar svensk export och svensk industri. Till detta kommer en unik kombination av minusräntor och expansiv finanspolitik i högkonjunktur som driver på utvecklingen.

Tillväxten – som kalenderkorrigerad blev 2,7 procent 2017 enligt Konjunkturinstitutet – väntas stiga till 2,9 procent 2018, innan den vänder ner till 2,1 procent 2019 och runt 1,5 procent åren därefter. Investeringarna har ökat i Sverige sedan 2014 och har varit en viktig drivkraft för tillväxten. Bostadsinvesteringar och näringslivets övriga investeringar har ökat snabbt. Samtidigt är hushållens efterfrågan fortsatt en central del i återhämtningen. Många år av ökande disponibel inkomst, bl.a. till följd av jobbskatteavdraget, låga räntor och en hög befolkningstillväxt leder till ökad efterfrågan hos hushållen och offentlig sektor. Sett till befolkningsökningen har dock konsumtionen per invånare utvecklats svagt med svaga 1,1 procent jämfört med ett snitt på 1,4 procent sedan 2001. Den offentliga konsumtionen som växte snabbt under 2015 och 2016 till följd av ett stort antal asylsökande växte långsammare under 2017. En alltmer robust uppgång i omvärlden bidrar också till tillväxten.

Under kommande år förväntas högkonjunkturen bestå, men utvecklingen dämpas efter 2019. I takt med att resursutnyttjandet stiger begränsas de lediga resurserna i ekonomin, och tillväxten hålls tillbaka. Under 2019 går arbetslösheten ned till 6,2 procent enligt Konjunkturinstitutet, klart under jämviktsarbetslösheten på 6,9 procent. Den sjunkande arbetslösheten beror alltså på högkonjunkturen, inte på att arbetsmarknaden fungerar bättre. Både Konjunkturinstitutet och Ekonomistyrningsverket bedömer också att jämviktsarbetslösheten kommer att öka de kommande åren.

Tillväxten i svensk ekonomi har drivits av flera samverkande faktorer. För det första har Sverige, tack vare alliansregeringens strukturreformer och väl avvägda stabiliseringspolitik klarat den utdragna lågkonjunkturen bättre än många jämförbara länder. Arbetskraftsdeltagandet har upprätthållits och ökade jämfört med högkonjunkturåren 2001 och 2007. Riksbanken visar att arbetskraftsutbudet har ökat överraskande snabbt sedan 2006 – 300 000 fler finns på arbetsmarknaden än vad som skulle förklaras av demografiska förändringar. Riksbanken har tidigare beräknat att Alliansens politik skulle ge 120 000 jobb, men man konstaterar i en analys som presenterades i slutet av 2017 att denna bedömning – i ljuset av den starka utvecklingen de senaste åren – varit för låg. Kombinationen av omfattande utbudsreformer och stark efterfrågan på arbete leder nu till att sysselsättningsgraden är den högsta sedan 1990-talskrisen. Sveriges goda utgångsläge har därmed skapat förutsättningar för en stark och bred återhämtning med fler som jobbar och fler som står till arbetsmarknadens förfogande.

För det andra har svensk penningpolitik gradvis blivit mer expansiv under de senaste åren. Denna expansiva penningpolitik, med låga eller negativa räntenivåer, stimulerar ekonomin genom att göra fler investeringar lönsamma samtidigt som kronan förblir svag och efterfrågan stärks. Bland annat har bostadsinvesteringarna vuxit kraftigt. Den expansiva inriktningen ligger fast trots att Sverige befinner sig i en högkonjunktur och den konjunkturella arbetslösheten minskar.

För det tredje har – som beskrivs i avsnitt 2.1 – efterfrågan i omvärlden blivit allt starkare med bl.a. ökade investeringar som gynnar svensk exportindustri. Den goda

tillväxten väntas fortsätta, med en exporttillväxt nära 6 procent under 2018, enligt Konjunkturinstitutet.

På sikt finns flera skäl till oro för tillväxten. I många länder bidrar en långsam ökning av den arbetsföra befolkningen och en låg tillväxt av produktiviteten till att den potentiella tillväxten kan komma att bli låg under lång tid framöver. Också i Sverige syns tecken på denna utveckling – produktivitetstillväxten i svensk ekonomi förväntas vara fortsatt svag under kommande år, samtidigt som befolkningen åldras. Förklaringarna till den lägre globala produktivitetstillväxten varierar något. Det kan vara en kvardröjande effekt av finanskrisen, eller en konsekvens av en pågående strukturomvandling från mer kapitalintensiva till mindre kapitalintensiva branscher, eller helt enkelt att innovationstempot minskat på alltmer reglerade marknader.

Det finns även betydande ekonomisk-politiska risker framför oss, som gör den svenska ekonomin sårbar. Förutom risker i omvärlden finns det också specifika svenska risker. Nedgången på bostadsmarknaden under hösten ser nu ut att ha bedarrat, men priserna är fortfarande höga i många segment och det är inte omöjligt att priskorrigeringen får förnyad fart. Det mesta tyder på att både hushållen och bankerna har tillräckliga marginaler för att klara åtminstone en måttlig nedgång, men en sådan skulle ändå dämpa efterfrågan i ekonomin och kunna medföra betydande realekonomiska effekter. Redan nu finns det indikationer på att nybyggnationen av bostäder har minskat. Dessutom finns det en stor osäkerhet kring hur väl integrationen kommer att fungera när en stor del av dem som sökte asyl i Sverige 2014 till 2016 kommer in på arbetsmarknaden. Om inte integrationen förbättras finns det en stor risk för ett större, permanent utanförskap med högre jämviktsarbetslöshet och sämre offentliga finanser.

Slutligen kommer styrkan i den strukturomvandling som nu sker, och Sveriges anpassningsförmåga till den, att vara avgörande för utvecklingen av svensk ekonomi. Under det kommande decenniet kommer automatisering och digitalisering att leda vägen för strukturomvandlingar i ekonomin. Hur väl arbetskraften och övriga resurser klarar att ställa om till en sådan utveckling kommer att vara avgörande, både för svenskt välstånd men också för hur vårt samhälle kan hålla ihop.

För att understödja tillväxten framöver bör den ekonomiska politiken användas för att vidta åtgärder som frigör ytterligare produktionsresurser i ekonomin och stimulerar produktivitetstillväxten. På så sätt kan potentiell bnp och potentiell sysselsättning öka, och på sikt även Sveriges välstånd. Samtidigt måste omställningskapaciteten i svensk ekonomi förstärkas ytterligare. För att värna Sveriges välståndsutveckling krävs att de strukturella reformer som genomfördes under alliansregeringen nu följs upp med nya åtgärder för investeringar, omställning och att främja inträdet på arbetsmarknaden. Riksbanken konstaterar att effekterna av Alliansens reformer troligen varit stora, men Konjunkturinstitutet anser samtidigt att effekterna av dessa nu i huvudsak har realiserats. Eftersom den nuvarande regeringen inte har klarat av att genomföra några reformer som kan antas ge högre sysselsättning och tillväxt är behovet av nya reformer stort för att Sverige ska fortsätta utvecklas väl.

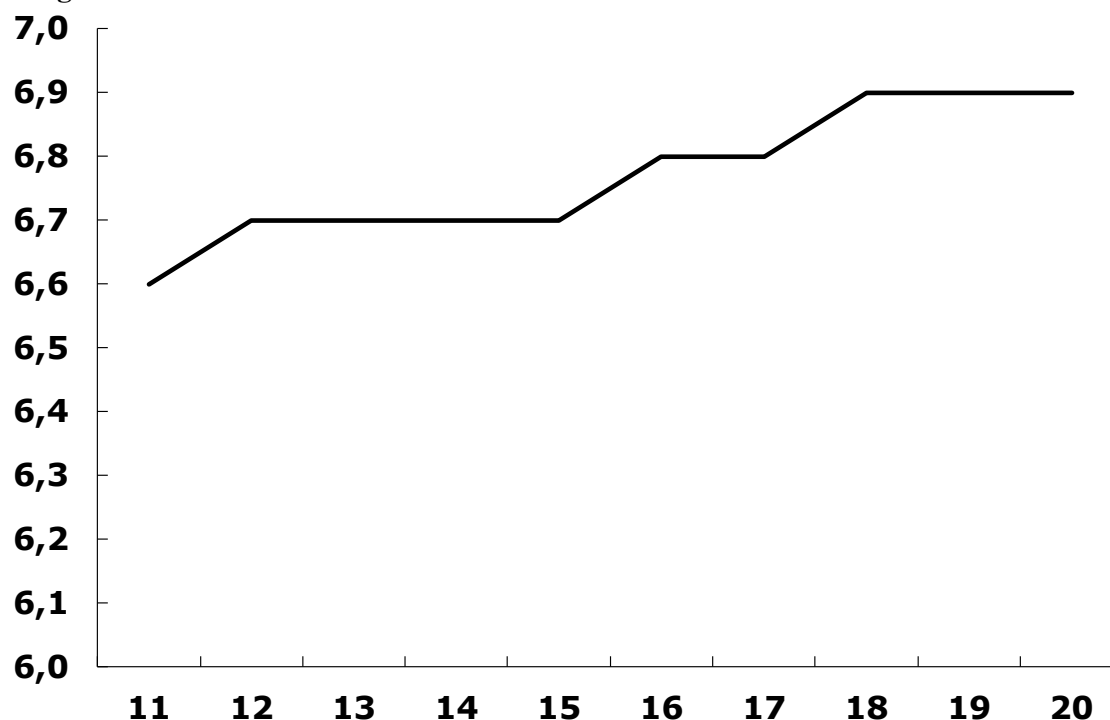
Reformbehovet är särskilt påtagligt i ljuset av att Sverige ser ut att utvecklas sämre än jämförbara länder de kommande åren. På lång sikt avgörs vår välståndsutveckling av teknikutvecklingen i världen i stort, alltså hur den s.k. teknikfronten utvecklas, samt hur nära vi ligger denna teknikfront. Som ett litet land har Sverige svårt att påverka den globala teknikutvecklingen annat än i vissa begränsade sektorer. Däremot kan vi påverka hur snabbt Sverige tar till sig ny teknik och hur väl de befintliga resurserna

utnyttjas. Att produktivitetutvecklingen i världsekonomin har varit svag det senaste decenniet är ett problem också för Sverige, men något som vi har väldigt svårt att påverka. Att Sverige sedan 2014 dock verkar ha tappat mark – vad gäller utvecklingen av tillväxt per capita – i förhållande till andra liknande länder och att denna negativa utveckling ser ut att fortsätta är däremot ett politiskt misslyckande. För att bryta denna utveckling krävs en ny regering som prioriterar jobb, tillväxt, företagande och konkurrenskraft.

2.3 En tudelad arbetsmarknad där utanförskapet biter sig fast trots högkonjunkturen

Sverige befinner sig i en ovanlig högkonjunktur. Trots god tillväxt är räntorna negativa, budgeten expansiv och inflationen låg. Dessutom ökar de strukturella obalanserna på arbetsmarknaden. En högkonjunktur är normalt det tillfälle då de som står längst från arbetsmarknaden har en möjlighet att etablera sig. Nu präglas i stället arbetsmarknaden av en växande tudelning där en allt större andel arbetslösa, till övervägande del bestående av utrikes födda och personer utan gymnasieutbildning, står allt längre från arbetsmarknaden. Dessutom ökar antalet arbetssökande i utsatt ställning, enligt Arbetsförmedlingen. Det syns också i de aggregerade siffrorna. Konjunkturinstitutet bedömer att jämviktsarbetslösheten ökar och sysselsättningsgraden förväntas plana ut. Det är tydligt att konjunkturuppgången inte kommer alla till del.

Diagram 2 Jämviktsarbetslöshet 2011–2020

Källa: Konjunkturinstitutet (2018).

Utvecklingen på arbetsmarknaden påverkas i hög grad av att antalet nyanlända i Sverige ökat. Att antalet som står till arbetsmarknadens förfogande ökar mycket på kort tid behöver i sig inte vara ett problem. Det stora problemet uppstår när dessa personer står

alltför långt från arbetsmarknaden och hamnar i utanförskap. Om dessa personer i stället står nära arbetsmarknaden bör de på något års sikt hitta en sysselsättning.

Det finns positiva tecken. En viktig del i att arbetskraftsdeltagandet ökat med 300 000 fler personer än väntat, mycket till följd av Alliansens reformer, är att arbetskraftsdeltagandet för utrikes födda nu är lika stort som för inrikes födda. Delvis beror det på att de utrikes födda är yngre, men det är fortfarande en positiv utveckling. Dessutom har nära två tredjedelar av sysselsättningsökningen de senaste tio åren bestått av utrikes födda.

Problemet i Sverige är dock att arbetslösheten för utrikes födda är högre än i den förra högkonjunkturen, och en stor och ökande andel av de arbetslösa utgörs av särskilt utsatta grupper: utomeuropeiskt födda, personer med högst förgymnasial utbildning, äldre och personer med funktionsnedsättning. Normalt brukar ett ökat arbetskraftsdeltagande till slut också innebära att fler får jobb. Risker nu är att detta samband inte gäller fullt ut.

Svårigheterna för de med utsatt ställning att ta sig in på arbetsmarknaden beror på höga trösklar orsakade av låg flexibilitet på arbetsmarknaden, att utbildningsnivåerna inte alltid matchar arbetsmarknadens krav, skatteklar och få jobb med lägre kvalifikationskrav samt dålig tillgång på bostäder. Nettoökningen av antalet personer i utsatta grupper inskrivna hos Arbetsförmedlingen sedan finanskrisen beror till stor del på att fler utomeuropeiskt födda tillkommit. Med ett stort antal nyanlända som behöver ta sig in på arbetsmarknaden riskerar dessa strukturella obalanser att förstärkas ytterligare. Behovet av reformer är uppenbart. Det går inte snabbare att etablera sig nu än 2005, och det tar fortfarande åtta år innan hälften har ett jobb. Än längre tid tar det innan de får en heltidsanställning. När konjunkturen viker riskerar etableringstiderna att öka igen, liksom i tidigare nedgångar.

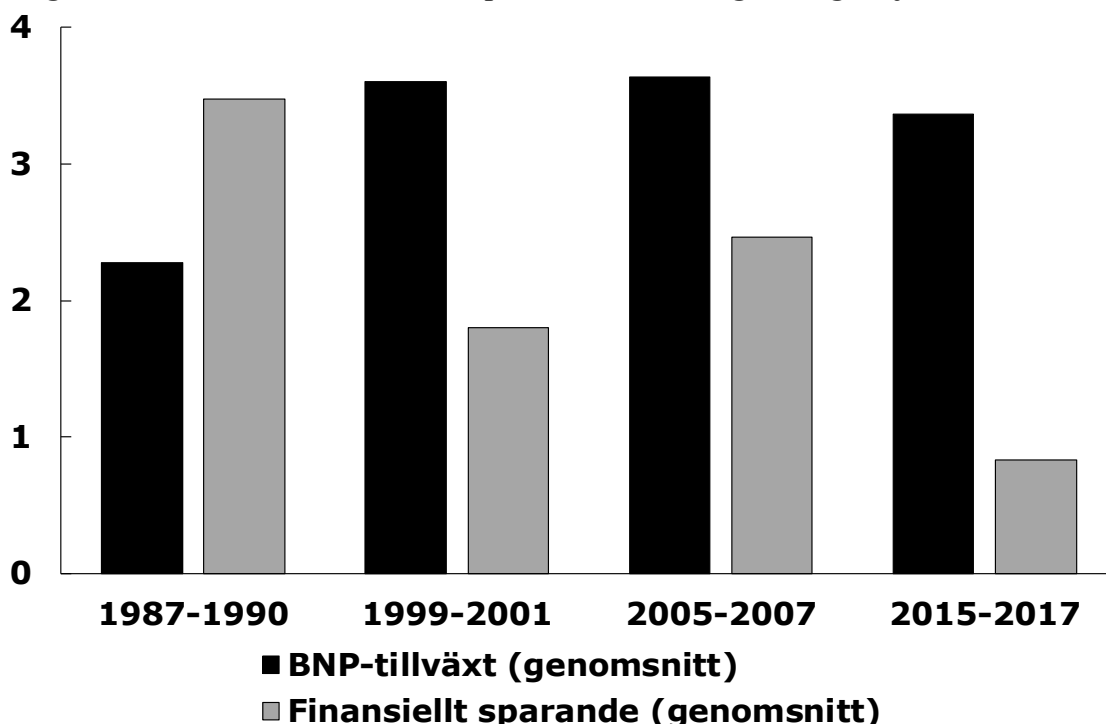
3. En bortslösad högkonjunktur

Svensk tillväxt är stark. Under de senaste åren har prognoserna för de offentliga finanserna reviderats upp och Sverige har haft goda möjligheter att genomföra strukturreformer och bygga upp överskott och skyddsvallar inför sämre tider. OECD pekar i sin senaste prognosuppdatering på att den starka konjunkturen innebär särskilt goda förutsättningar för att genomföra ambitiösa strukturreformer eftersom de kortsiktiga negativa konsekvenserna skulle bli mindre än annars. Tyvärr har regeringen inte tagit chansen att göra något av detta. Den nuvarande mandatperioden är en bortslösad högkonjunktur.

3.1 En expansiv finanspolitik som inte rustar Sverige för nästa kris

Att goda ekonomiska tider ska användas för att förbereda för sämre tider är en bärande princip för en ansvarsfull finanspolitik. Tyvärr gör den nuvarande regeringen ett kraftigt avsteg från denna princip. Sverige sparar i dag avsevärt mindre än under någon av de senaste högkonjunkturerna, vilket gör att vi står sämre rustade när nästa lågkonjunktur kommer. Dagens sparande i högkonjunktur är det lägsta sedan 70-talet.

Diagram 3 Jämförelse av finansiellt sparande under tidigare högkonjunkturer

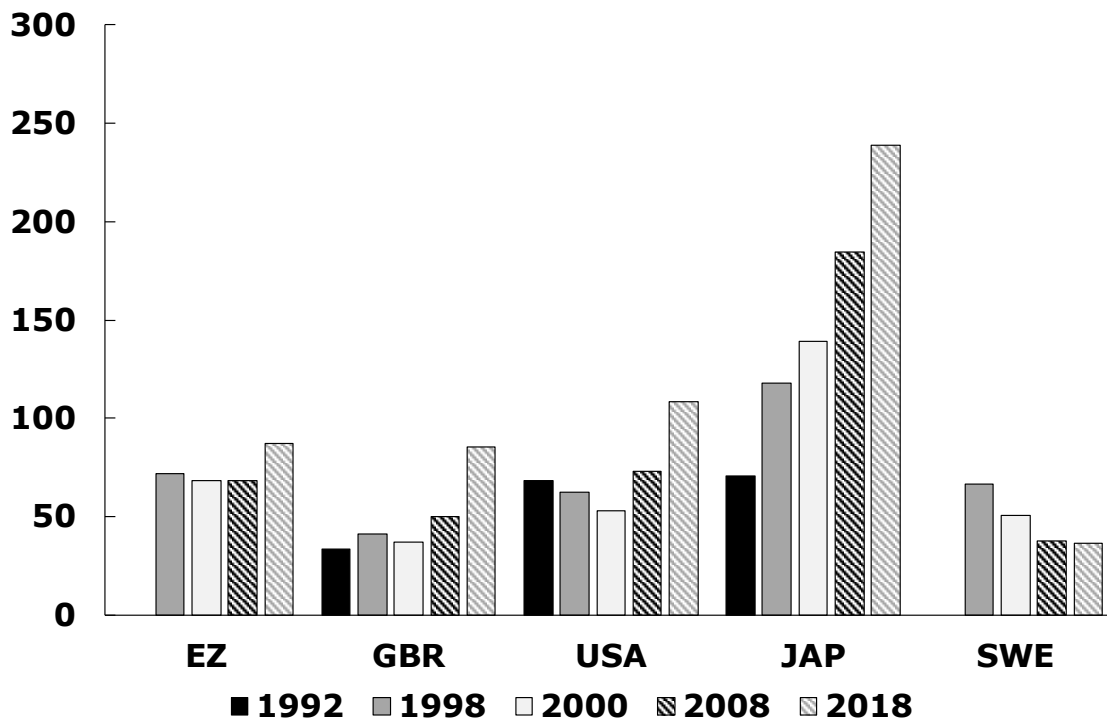

Källa: Konjunkturinstitutet (2018), egna beräkningar.

Med motsvarande fall i finansiellt sparande som i tidigare lågkonjunkturer finns en risk att sparandet kan hamna på i storleksordningen minus tre procent, vilket skulle kräva en kombination av utgiftsminskningar och skattehöjningar för att hanteras. Det skulle slå mot hushåll och välfärden. Att Sverige har alldeles för små överskott är särskilt problematiskt med tanke på att finanspolitiken kommer att behöva spela en större roll under kommande nedgång. Penningpolitiken, som traditionellt har huvudansvar för

stabiliseringspolitiken, kommer att ha svårare att spela denna roll givet de redan mycket låga räntenivåerna och svårigheterna att sänka räntan långt under noll.¹ Samtidigt kommer Sverige troligen inte att kunna få någon större draghjälp från andra länder vid en global nedgång då de flesta jämförbara länder, till skillnad från Sverige, ökat sin skuldsättning sedan den förra finanskrisen.

Diagram 4 Konsoliderad bruttoskuld för offentlig sektor i Sverige och vissa andra länder

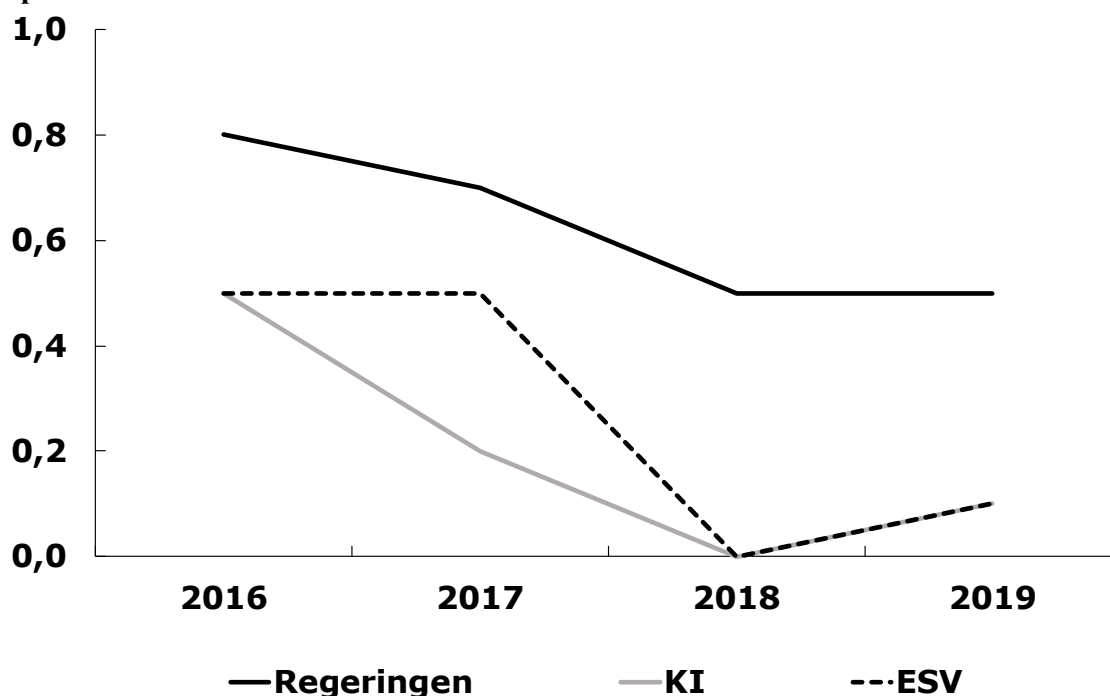
Källa: EU-kommissionen (2018).

Under 2015, då Alliansens budget gällde, vändes underskott till överskott. Att nuvarande regering därefter inte har förvaltat högkonjunkturen bättre och byggt upp större överskott riskerar att stå Sverige dyrt under nästa ekonomiska nedgång. Att regeringens ekonomiska politik är för expansiv är något som även påpekas av en lång rad externa bedömare:

- Ekonomistyrningsverket (ESV) konstaterar att varken det nya eller det gamla överskottsmålet nås, vare sig 2018 eller 2019.
- Även Konjunkturinstitutet konstaterar att regeringens politik inte är i linje med överskottsmålet, vare sig 2018 eller 2019.
- Redan förra våren, innan regeringen föreslagit budgetförsvagande åtgärder på 70 miljarder kronor till 2020 konstaterade Finanspolitiska rådet: ”Regeringens aktiva finanspolitik är inte välavvägd. Med hänsyn till konjunkturläget och överskottsmålet borde politiken vara betydligt mer åtstramande.”

¹ Det finns andra sätt att genomföra penningpolitisk stimulans, men dessa är relativt oprövade i krissituationer.

Diagram 5 Jämförelse av hur regeringen, KI och ESV bedömer det strukturella sparandet

Källa: ESV (2018), Konjunkturinstitutet (2018), prop. 2017/18:100.

Att regeringen inte når överskotts målet, trots att det precis har sänkts, är särskilt allvarligt om konjunkturen nu skulle vika. De nuvarande överskotten i de offentliga finanserna är drivna av konjunkturen och överraskande starka skatteintäkter. Enligt ESV innebär det att fallhöjden för skatteintäkterna vid en konjunkturedgång är stora. Både KI eller ESV pekar på att utrymmet för reformer, till följd av regeringens politik, är mycket begränsat om målet ska nås. Om målet ska nås riskerar det å andra sidan att leda till en åtstramande finanspolitik i ett läge där konjunkturen försvagas.

Det låga överskottet är också problematiskt givet att Sverige står inför stora reformbehov under kommande år. Den senaste mandatperioden har lärt oss att vad som framstår som framtida utmaningar mycket snabbt kan bli akuta problem. Det gäller såväl integrationen och förmågan att upprätthålla samhällets och välfärdens grundläggande uppdrag som möjligheten att reformera vår ekonomi för att säkra Sveriges långsiktiga tillväxtpotential och välbefinnande. Inför nästa mandatperiod borde Sverige förbereda sig för såväl en sämre ekonomisk utveckling som stora reformer. Nu gör vi ingetdera och det riskerar att bli en dyrköpt erfarenhet.

3.2 Avsaknad av strukture reformer gör att utanförskapet biter sig fast

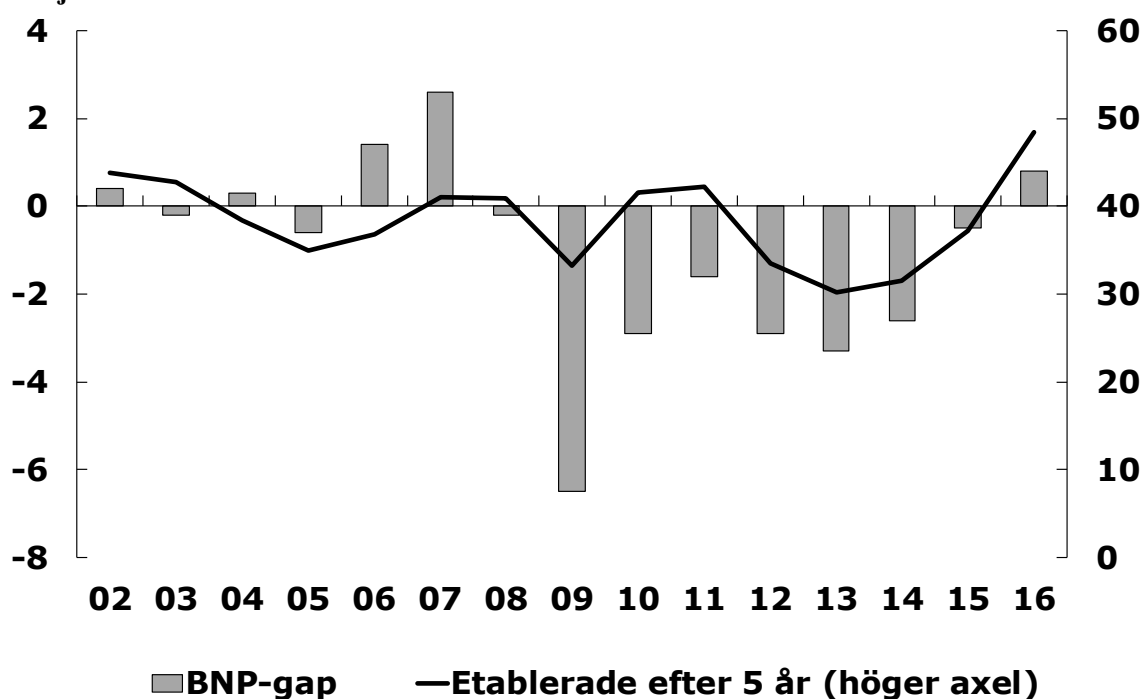
Under 2006 till 2014 ledde Alliansens strukture reformer till att arbetskraften och sysselsättningsgraden ökade, samtidigt som utanförskapet kunde pressas tillbaka och resurserna till välfärden öka. Tillsammans med den goda konjunkturen har dessa reformer dessutom fortsatt att bidra till en god ekonomisk utveckling under denna mandatperiod. Sverige kan dock inte leva på gamla reformer hur länge som helst. Nya strukture reformer måste till för att fortsätta förbättra arbetsmarknaden.

Det är dock uppenbart att regeringen har försuttit chansen att använda styrkan i svensk ekonomi för nya strukturreformer under de senaste åren. I stället har regeringen förlitat sig på att konjunkturen ska lösa många av Sveriges problem, exempelvis på arbetsmarknaden.

Detta är särskilt bekymmersamt då det är uppenbart att integrationen redan är mycket konjunkturkänslig. Vid en kommande ekonomisk nedgång riskerar de som i dag står utanför att permanent hamna i utanförskap. Särskilt stor är risken för nyanlända kvinnor, som är en grupp som i högre utsträckning än andra redan i dag står utanför.

Genom att lansera ineffektiva och kostsamma arbetsmarknadspolitiska åtgärder har regeringen säkerställt att det utanförskap som redan nu fördjupas troligen kommer att bli ännu svårare att bryta under de kommande åren. Under mandatperioden har även antalet långtidsarbetslösa hos Arbetsförmedlingen ökat.

Diagram 6 Etablering på arbetsmarknaden efter fem år i förhållande till konjunkturen

Källa: Konjunkturinstitutet (2018), SCB (2018b).

Allt detta sker samtidigt som regeringen konsekvent har försämrat företagsklimatet under de senaste åren. Det tydligaste tecknet är ständiga skatthöjningar och begränsningar av exempelvis RUT-avdraget. Den senaste Nyföretagarbarometern visar också att det nu skett ett trendbrott och att antalet nystartade företag har börjat minska, vilket troligen kommer att försämra möjligheten för ökad jobbtillväxt framöver. Detta kommer särskilt att slå mot dem som i dag har svårast att få fäste på svensk arbetsmarknad.

Tabell 1 Effekter av alliansregeringens reformer på lång sikt

	Årsarbetskraft ²	Sysselsatta ³	Arbetslöshet ⁴	bnp
Utbedsreformer				
Jobbskatteavdrag	137 000	120 000	-0,8	2,5
Förhöjt jobbskatteavdrag för äldre	6 000	10 000	0	0,1
Skiktgräns	6 000	0	0	0,1
Reformerad arbetslöshetsförsäkring	40 000	45 000	-0,7	0,7
Reformerad sjukförsäkring	20 000	17 000	0,5	0,4
Efterfrågereformer				
Arbetsmarknadspolitik	11 000	14 000	-0,2	0,2
HUS-avdraget	27 000	25 000	-0,3	0,4
Sänkta socialavgifter	18 000	21 000	-0,2	0,3
Sänkt tjänstemoms	6 000	4 000	-0,1	0,1
Övriga reformer				
Höjt bostadsbidrag	-2 000	-2 000	0	0
SUMMA REFORMER	267 000	254 000	-1,8	4,8

Källa: Prop. 2013/14:100, bilaga 4.

3.3 Trots skatthöjningar brister välfärden samt samhällets kärnuppgifter

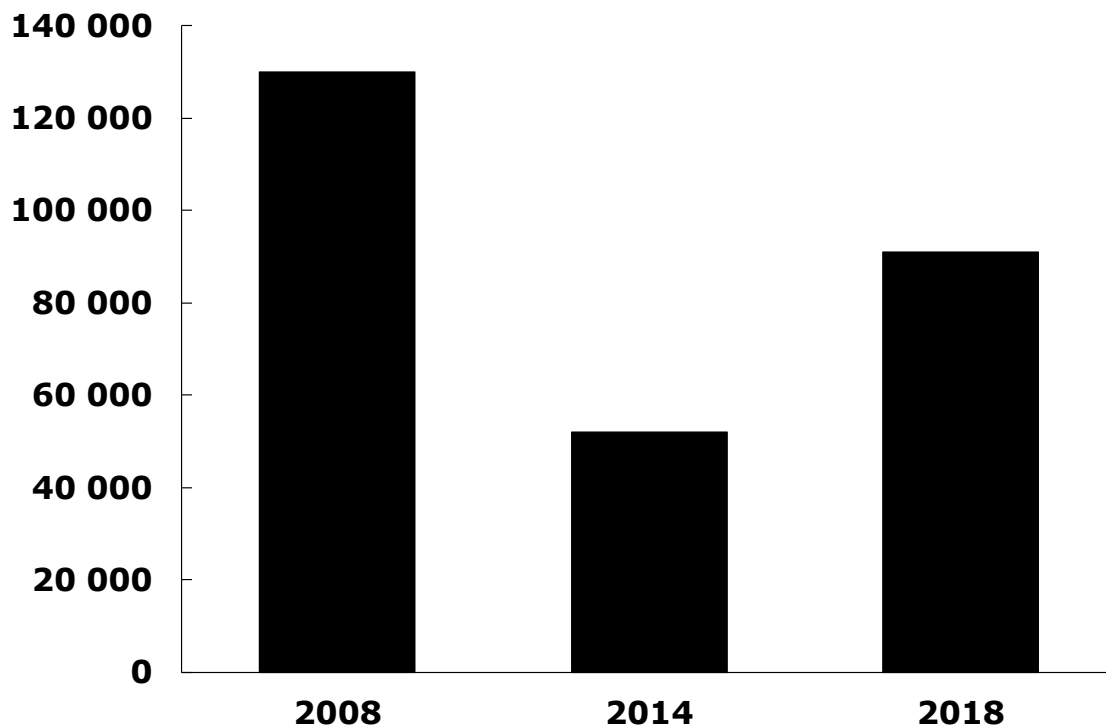
Sammantaget har regeringen höjt skatterna med över 60 miljarder kronor, varav över 30 miljarder kronor är skatthöjningar på jobb och tillväxt. Trots dessa skatthöjningar, att högkonjunkturen medför ökade intäkter och att regeringen spenderat och byggt ut det offentliga åtagandet snarare än sparat dessa intäkter är det uppenbart att regeringen inte har lyckats åstadkomma nödvändiga förbättringar inom exempelvis vården, skolan eller rättsväsendet.

Allra tydligast syns detta i vården, där köerna har vuxit kraftigt. Sedan regeringen tillträdde har vårdköerna fördubblats. Löftet om max fyra veckors tid mellan remiss och cancervård har inte infriats. Köerna växer på många ställen, men extra mycket i socialdemokratiskt styrda landsting.

² Antal arbetade timmar omräknat till årsarbetskrafter. En årsarbetskraft motsvarar 1 800 timmar.

³ Antal personer i åldersgruppen 15–74 år.

⁴ Förändring i procentenheter.

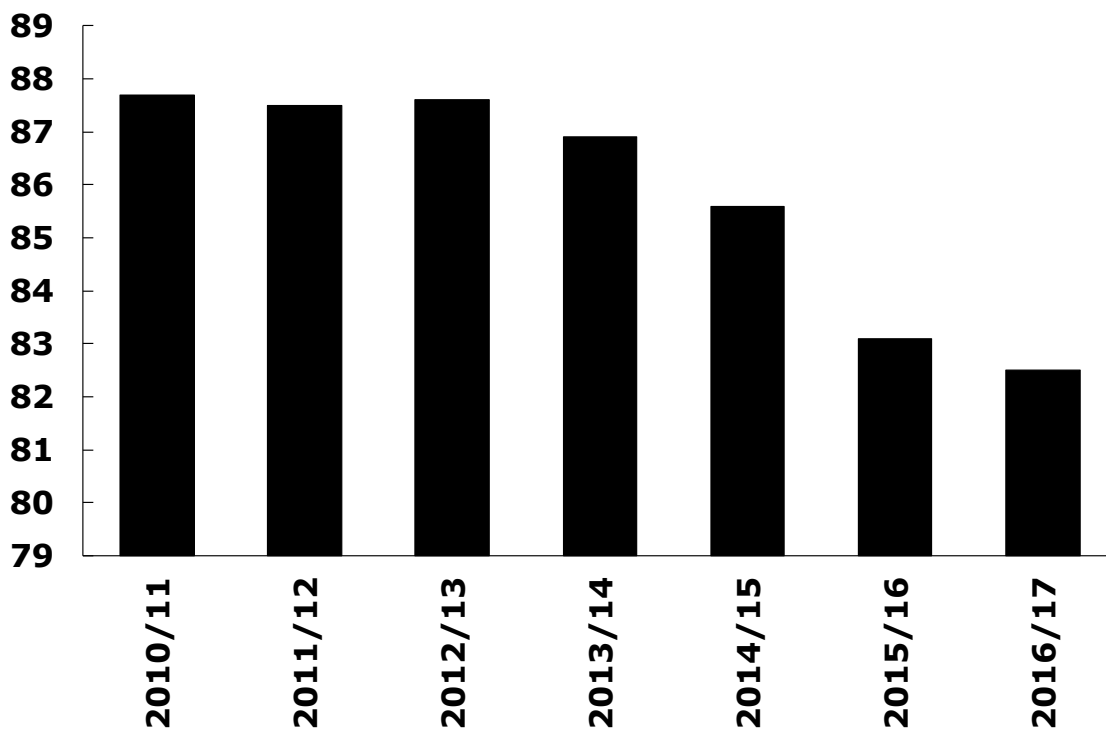
Diagram 7 Personer som väntar på specialistvård

Källa: Prop. 2010/11:1, SKL (2018).

Köerna riskera också att undergräva trovärdigheten i hela sjukvårdspolitiken. Det råder bred enighet i svensk politik – också mellan Alliansen och Socialdemokraterna – om att svensk sjukvård måste fortsätta utvecklas. Men när fler får vänta allt längre skapas förtvivlan och frustration bland patienter, anhöriga och medarbetare. Det undergräver tilltron till den svenska välfärden.

Även om skolan, till stor del tack vare Alliansens kunskapsreformer, har sett förbättrade resultat i PISA-mätningarna finns det fortsatt stora kunskapsbrister. Andelen obehöriga lärare är nu högre än under alliansregeringen, andelen elever som inte erhåller gymnasiebehörighet allt större och stöket i klassrummet fortsätter. Nästan var femte elev som lämnar årskurs 9 i dag gör det utan fullständiga betyg. Det är ungdomar som är födda i Sverige och har gått i svensk skola hela sitt liv, men det är även nyanlända som bara gått ett par eller inga år alls i svensk grundskola. Totalt handlar det om nästan 19 000 elever varje år. Trots det har regeringen presenterat ytterst få förslag för att öka elevernas studiero eller skärpa kunskapskraven.

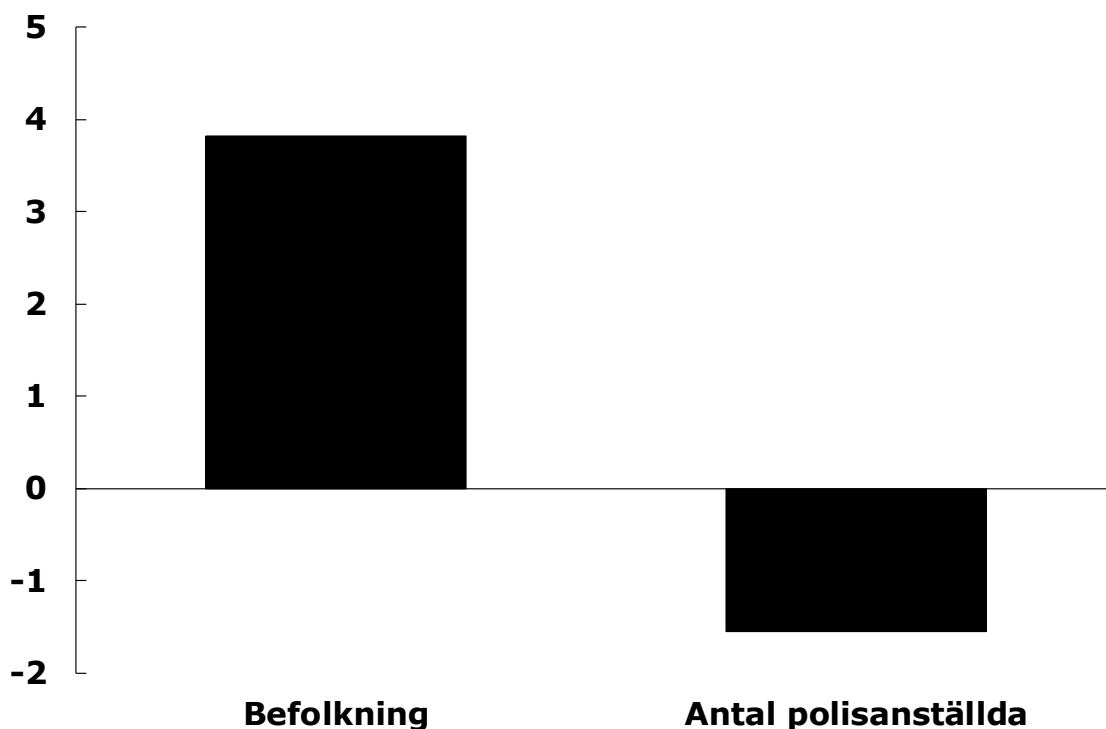
Diagram 8 Andel elever i årskurs nio som blir behöriga till ett yrkesprogram

Källa: Skolverket (2018).

En negativ utveckling kan tyvärr ses även inom rättsväsendet. Sverige har nu den lägsta polistätheten på tio år, samtidigt som vi sett ett trendbrott där otryggheten och vissa brott ökar. Problemet med otryggheten syns dessutom i hela samhället. Från den grova organiserade brottsligheten som förlamar vissa områden till vardagsbrottsligheten som skapar otrygghet i stora delar av Sverige.

Diagram 9. Procentuell förändring av befolkning respektive polisanställda mellan 2014 och 2017

Källa: Polisen (2015, 2018), SCB (2018d).

4. Sverige behöver ambitiösa reformer

Alliansen sätter människan i centrum. Vår politik syftar till att bygga ett samhälle som tar till vara varje människas förmåga, där alla får förutsättningar att växa och skapa sin egen väg och där vi gemensamt skapar trygghet och sammanhållning. Det kräver en ansvarsfull ekonomisk politik som bygger upp motståndskraft mot kriser och det kräver reformer som leder till att fler kommer i arbete. Med fler sysselsatta ökar välbördet i samhället. Dessutom ökar det skatteintäkterna som finansierar välfärden. När fler kommer i arbete ökar resurserna så att vi kan säkerställa kortare köer i vården, mer kunskap i skolan, fler poliser i hela landet, och ett starkare Sverige.

4.1 En ansvarsfull ekonomisk politik

Ett av målen för den ekonomiska politiken är att stabilisera konjunktursvängningarna. Lågkonjunkturer och kriser slår hårdast mot dem som är mest utsatta. Hög arbetslöshet under en period kan i sig leda till ökad arbetslöshet längre fram. För att kunna driva en aktiv stabiliseringspolitik som mildrar effekterna för de mest utsatta, dämpar uppgången i arbetslöshet och undviker besparingar i lågkonjunktur krävs betydande överskott i högkonjunktur.

Ett avgörande skäl till att Sverige klarade den senaste finanskrisen väl var bl.a. alliansregeringens återhållsamhet, med överskott på över 3 procent av bnp 2007. Det medförde att Sverige, till skillnad från många andra jämförbara europeiska länder, gick in i finanskrisen med tillräckliga säkerhetsmarginaler i de offentliga finanserna. Detta innebar att Sverige kunde motverka nedgången med aktiva insatser utan att uthålligheten i de offentliga finanserna ifrågasattes. Vi behövde därför inte, som exempelvis Storbritannien och länderna i Sydeuropa, bedriva åtstramningspolitik i lågkonjunkturen. Sverige klarade sig också bättre än de flesta andra länder. En försiktig och återhållsam inriktning på finanspolitiken i högkonjunktur ger ett land större möjligheter att klara den efterföljande lågkonjunkturen.

Även om den svenska statsskulden är låg har finanskrisen visat att skuldkvoten snabbt kan öka om ett land inte har tillräckliga säkerhetsmarginaler. Medan Sveriges statsskuld fortsatt ligger på en låg nivå, har skuldnivåerna i jämförbara länder skenat och ligger nu på över 90 procent av bnp. Många i övrigt välskötta länder fick hantera dramatiska öknningar; exempelvis Finland och Nederländerna (över 20 procentenheter ökning av statsskulden), Frankrike (över 30 procentenheter), Storbritannien (nära 50 procentenheter) och Irland (drygt 80 procentenheter). Statsskuldräntorna riskerar då att tränga ut viktiga investeringar samtidigt som den ekonomiska nedgången medfört nedskärningar och åtstramningar i ett flertal länder.

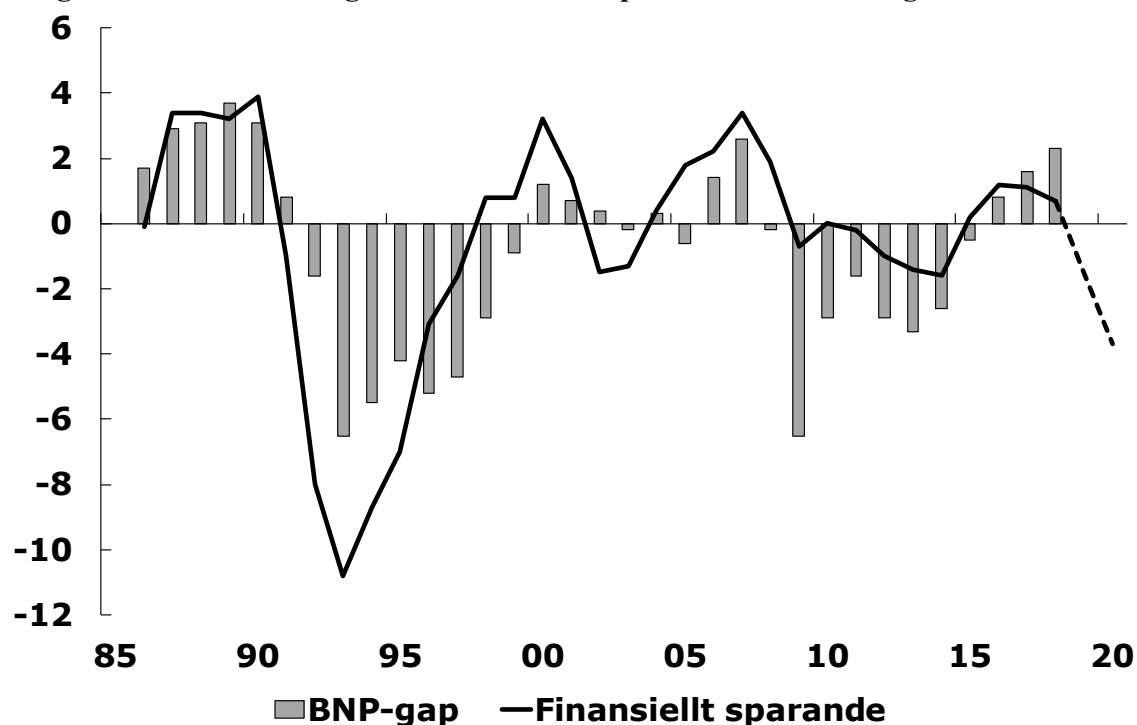
Alliansen välkomnar därför den överenskommelse som slutits mellan sju partier i riksdagen om ett nytt finanspolitiskt ramverk. Överenskommelsen innebär att Alliansens strama linje, med fortsatt fokus på ansvar för de offentliga finanserna och beredskap för nya kriser, har fått gehör. Principen om överskott i de offentliga finanserna över en konjunkturcykel ligger fast, och kompletteras med ett nytt skuldankare. Överskottet i offentliga finanser ska uppgå till i genomsnitt en tredjedels procent av bnp över en konjunkturcykel, och nivån på Maastrichtskulden ska på sikt nå 35 procent av bnp.

Med det nya finanspolitiska ramverket säkerställs dels att sparandet över en konjunkturcykel ska vara positivt, dels att den totala skuldnivån ska vara så pass låg att

tillräckliga marginaler finns för att understödja ekonomin när nästa kris slår till. Att överskottsmålet är formulerat över en konjunkturcykel innebär att det finansiella sparandet bör ligga under en tredjedels procent av bnp när resursutnyttjandet är lågt, och över 1/3 procent när resursutnyttjandet är högt. Därigenom är överskottsmålet förenligt med en finanspolitik som motverkar konjunktursvängningar. På så sätt kan hållbara offentliga finanser säkras på både kort och lång sikt, samtidigt som finanspolitiken har utrymme att dämpa konjunktursvängningar i ekonomin.

Trots högkonjunkturen väljer regeringen dock att bedriva en omotiverat expansiv finanspolitik. Det gör att Sverige har alltför lågt sparande, vilket gör att vi riskerar att gå in i nästa lågkonjunktur med dåligt handlingsutrymme. Skulle Sverige genomgå en lågkonjunktur som medför ett försämrat sparande motsvarande det som skedde under tidigare lågkonjunkturer riskerar de offentliga finanserna att försvagas till ett sparande ner mot -3 procent. Den ekonomiska politiken kan ofta ha svårt att begränsa en nedgångs storlek men vi har möjlighet att styra hur väl förberedda vi är inför sämre ekonomiska tider.

Diagram 10 Effekt av tidigare ekonomiskt fall på nuvarande offentliga finanser

Källa: Konjunkturinstitutet (2018), egna beräkningar.

För 2017 var budgeten underfinansierad med 16 miljarder kronor och 2018 väljer regeringen att göra ofinansierade reformer på 40 miljarder kronor. Regeringen framhåller också att inriktningen med höjda bidrag, i stället för sänkta skatter på arbete, på kort sikt kan vara mer stimulerande. Detta är anmärkningsvärt. I stället för att förstärka den långsiktiga tillväxtpotentialen i svensk ekonomi används reformutrymmet till ökade utgifter samt kortsiktiga och procykliska stimulanser. Regeringen bedriver en politik utformad för att stimulera ekonomin under en lågkonjunktur, på toppen av en kraftig högkonjunktur. Det är inte ansvarsfullt.

Alliansen vänder sig även emot regeringens mycket kraftiga höjning av utgiftstaken, som möjliggör den expansiva ekonomiska politiken. Regeringens utgiftstak har

kritiserats av bl.a. Finanspolitiska rådet för att vara så högt satta i slutet av prognosperioden att den styrande effekten av taken helt gått förlorad.

Det finns stora reformbehov, samt behov av att rusta Sverige inför att ekonomin vänder ned. Det ställer krav på en ansvarsfull ekonomisk politik under den kommande mandatperioden med fokus på ordning och reda i de offentliga finanserna, att stärka välfärden och lag och ordning samt långsiktiga strukturreformer.

4.2 Prioriterade reformområden

Sverige måste fungera för alla. För många är Sverige ett fantastiskt land, men alldeles för många lämnas utanför.

Det främsta problemet är den tudelade arbetsmarknaden och ett utanförskap som biter sig fast, framför allt för dem som är utrikes födda eller saknar tillräcklig utbildning. Konsekvenserna av detta utanförskap är stora, både för individen och för samhället. Med fler i arbete och färre i utanförskap blir kostnaderna för bidrags- och ersättningssystemet lägre och skatteintäkterna högre. Det är resurser som kan användas för att göra Sverige bättre för alla, genom satsningar på välfärden, polisen eller starkare tillväxt.

Alliansens reformambitioner kommer att fokusera på att stärka Sveriges ekonomi, säkerställa att fler kommer i arbete och att det finns en bra vård, skola och polis i hela Sverige. Alliansen prioriterar också att stärka Sveriges långsiktiga tillväxtförutsättningar samt se till att Sverige är tryggt i en orolig omvärld – oavsett om det handlar om att klara klimathotet, öka försvarsförmågan eller hantera fler människor på flykt.

4.2.1 Säkra utrymme för reformer och förbered Sverige för nästa ekonomiska nedgång

Mot bakgrund av det starka konjunkturläge som svensk ekonomi befinner sig i finns inte några stabiliseringspolitiska skäl att, som regeringen, fortsätta att föra en expansiv finanspolitik.

Det ska dock understrykas att de offentliga finansernas utveckling är svårbedömd. Konjunkturen har ett betydande genomslag på finanserna, men även den potentiella produktionsförmågan och efterfrågans sammansättning i jämvikt är av avgörande betydelse. En mindre justering av prognosen för exempelvis den potentiella produktivitetstillväxten kan få ett betydande genomslag på bedömningen av både det faktiska och det strukturella saldot i de offentliga finanserna på några års sikt. Även penningpolitikens utveckling är osäker. Konsekvensen av detta är att finanspolitiken måste utformas efter hand i ljuset av ny information.

Under den närmaste tiden bör dock den övergripande inriktningen på den ekonomiska politiken vara att stärka såväl Sveriges förmåga att möta en ekonomisk nedgång som att säkerställa att det finns resurser för de reformer som behöver göras. I detta är det värt att poängtera att regeringen har höjt utgifterna med över 100 miljarder kronor under den gångna mandatperioden. Alliansen ser att det finns ett tydligt utrymme för omprioriteringar som första finansiering för kommande reformer, i stället för att – likt regeringen – försvaga sparandet.

4.2.2 Fler i arbete

Alliansens främsta uppdrag under åren 2006 till 2014 var att bryta det breda utanförskapet som drabbade människor som förtidspensionerades och sjukskrevs bort från arbetsmarknaden. För att bryta den negativa utvecklingen krävdes genomgripande strukturreformer som ökade arbetsutbudet, förstärkte möjligheterna till återgång i arbete och gjorde det mer lönsamt att arbeta. Som ett resultat av Alliansens reformer minskade utanförskapet med en fjärdedel.

I dag har utmaningen delvis skiftat. Under de kommande åren är det därför helt avgörande att politiken tar nästa steg och genomför nödvändiga reformer för att hantera det nya läget. Detta blir särskilt viktigt om konjunkturen vänder nedåt.

Gör det mer lönsamt att arbeta

Det är fortsatt viktigt att det lönar sig att arbeta. Drivkrafterna för att arbeta måste vara starkare än drivkrafterna att vara frånvarande från arbetsmarknaden. Om en arbetstagare är sjuk eller av andra skäl inte kan arbeta ska det finnas ett trygghetssystem som fungerar. Men det ska alltid vara lönsamt att ta ett jobb och bidra till det gemensamma. Alliansen vill se starka drivkrafter att arbeta, med lägre skatt på arbetsinkomster samt bidrags- och transfereringssystem som främjar arbetslinjen.

I takt med att utanförskapet minskat i de grupper som står relativt nära arbetsmarknaden har problemen på arbetsmarknaden förändrats. Den mest betydande uppgiften på svensk arbetsmarknad i dag är att bryta utanförskapet och bidragsberoendet för människor som står längre ifrån arbetsmarknaden, och som har svårare att komma in. Ett viktigt steg för att stärka arbetslinjen är därför att reformera systemet för ekonomiskt bistånd. Det är viktigt med tydliga krav på aktivitet och motprestation för att få bidrag. Ett grundläggande krav på den som uppbär ekonomiskt bistånd på grund av arbetslöshet är att den arbetssökande aktivt söker jobb och står till arbetsmarknadens förfogande.

Öppna upp fler vägar till jobb

Särskilt utrikes födda, personer med funktionsnedsättning och personer utan gymnasiekompetens drabbas av utanförskap i större utsträckning än andra grupper – delvis på grund av de trösklar som finns i form av höga skatter på arbete och höga bidragsnivåer, men också för att många saknar de kunskaper och erfarenheter som krävs på den svenska arbetsmarknaden. Även attityden till personer i dessa grupper på arbetsmarknaden spelar in. Denna utmaning har förstärkts betydligt av det stora flyktingmottagande som Sverige haft under de senaste åren. Bland nyanlända personer i etableringsfasen har nästan 50 procent endast grundskoleutbildning eller lägre utbildningsnivå. För denna grupp är trösklarna in till den svenska arbetsmarknaden mycket höga.

Motsvarande var sjunde person i arbetsför ålder lever fortfarande helt på offentliga sociala ersättningar eller försäkringar. Varje människa i utanförskap nekas möjligheten att bygga en framtid utifrån sin egen vilja och förmåga. Det skapar otrygghet och ofrihet. Samtidigt är konsekvenserna för samhället betydande. Företagen har svårt att hitta personal, trots att fler än någonsin står till arbetsmarknadens förfogande. När de arbetslösa har en allt svagare anknytning till arbetsmarknaden, och mer begränsad utbildning och erfarenhet, minskar möjligheten att matcha arbetssökande med de arbetsuppdrag som företagen efterfrågar.

Det måste bli enklare att lära sig jobbet på jobbet samtidigt som anställningskostnaderna för att anställa de som står längst från arbetsmarknaden sänks. Alliansen vill därför införa inträdesjobb, en förenklad anställning för nyanlända och unga upp till 23 år utan gymnasieexamen. Anställningsformen kommer att göra det möjligt för fler att få in en fot på arbetsmarknaden, få värdefull erfarenhet och därmed kunna gå vidare i arbetslivet. Inträdesjobben kommer att göra det billigare för företagen att anställa och gör att fler vågar satsa på en tidigare oprövad person. I anställningsformen ska lönen uppgå till 70 procent av rådande ingångslön i branschen, upp till ett tak om 21 000 kronor i bruttolön per månad. Därmed anses 30 procent av arbetstiden gå till att lära sig arbetet eller utbildning. Arbetsgivaravgiften slopas i tre år inom ramen för anställningsformen.

För att fler, inte minst utrikes födda, ska komma i arbete är det centralt att det finns växande företag som är villiga att anställa. Det måste också vara enkelt för nyanlända, som ofta har en bakgrund som egenföretagare, att snabbt kunna starta och driva företag också i Sverige. Alliansregeringen gjorde det billigare att anställa, minskade företagets regelbörda och öppnade upp nya branscher för företagande. Regeringen har i stället valt att i hög utsträckning finansiera sina utgifter genom höjda skatter på företag. Alliansen vill skapa bättre förutsättningar för fler framgångsrika företag, som kan bidra till att skapa fler jobb och minska utanförskapet. Det kräver att trösklarna till företagande sänks, att regelkrånglet minskar, att kompetensförsörjningen säkras och att företagsskatterna är på en internationellt konkurrenskraftig nivå.

RUT-avdraget har varit en viktig språngbräda in på den svenska arbetsmarknaden, inte minst för nyanlända kvinnor som annars är en grupp som har svårt att få ett första jobb. RUT-avdraget bör således utvecklas så att fler jobb med enklare kvalifikationer blir möjliga.

Därför vill Alliansen tredubbla taket i RUT-avdraget till 75 000 kronor per person och år, samt utvidga RUT till att också omfatta flyttjänster, tvättjänster och trygghetstjänster. Dessutom bör möjligheten att bredda RUT-avdraget ytterligare för personer över 70 år ses över.

Möjligheterna att utbilda sig till ett praktiskt yrke behöver stärkas, genom fler platser i yrkesvux och i yrkeshögskola. Detta innebär fler vägar in i arbete. En utbyggnad av dessa yrkesutbildningar leder inte bara till att fler som i dag är arbetslösa får bättre chans till ett jobb utan även till att samhällsekonomin fungerar bättre när viktiga bristyrken kan förses med kunnig personal.

Bättre matchning på arbetsmarknaden

Arbetsförmedlingen bör läggas ned i sin nuvarande form och ersättas av en mindre statlig myndighet. Staten ska fortsatt ha huvudansvar för arbetsmarknadspolitiken, men matchningsfunktionen bör öppnas upp för fristående aktörer. Dessa matchningsaktörer får ett huvudansvar för sina arbetssökande och för att dessa får rätt insatser. Aktörerna ska mätas, rangordnas och ersättas efter resultat. Antalet aktörer ska inte vara fler än att god kvalitet kan säkerställas.

Nästan var femte elev som lämnar årskurs 9 i dag gör det utan fullständiga betyg. Det är ungdomar som är födda i Sverige och har gått i svensk skola hela sitt liv, men det är även nyanlända som bara gått ett par eller inga år alls i svensk grundskola. Totalt handlar det om nästan 19 000 elever varje år. Och andelen har ökat de senaste tre åren.

Elever som inte har gymnasiebehörighet hamnar på gymnasiets introduktionsprogram. Nyanlända ungdomar får oftast gå språkintröduktion som är det snabbast växande gymnasieprogrammet. Intröduktionsprogrammen har stora problem med att lyckas ge eleverna gymnasiebehörighet. En utvärdering från Skolverket visar att endast 30 procent av eleverna har gått vidare till ett nationellt gymnasieprogram tre år efter att de började på språkintröduktion. Nästan hälften hade slutat gå på gymnasiet helt och hållet.

Svensk gymnasieutbildning ska inte vara en återvändsgränd. Den ska leda till arbete eller vidare utbildning. Därför föreslår Alliansen ett antal reformer för att stärka kopplingen mellan utbildning och arbete. Vi vill inrätta en tvåårig yrkesskola samtidigt som alla gymnasieprogram ska kunna erbjuda högskolebehörighet. Vi vill dessutom stärka gymnasietts intröduktionsprogram, öka antalet yrkescollege, få fler lärlingsutbildningar samt utveckla studie- och yrkesvägledningen.

4.2.3 En trygg välfärd och polis i hela Sverige

En trygg välfärd och ett fungerande rättsväsende är grundläggande uppgifter för samhället. Trots detta finns det i dag stora brister inom vården, skolan och polisen. Att åtgärda dessa problem kommer att vara ett central åtagande under de kommande åren.

Stärk vården och omsorgen

Alliansens utgångspunkt är att sjukvården ska präglas av hög kvalitet och tillgänglighet för alla. Svensk vård och omsorg uppvisar i ett internationellt perspektiv goda resultat men brister i tillgänglighet. I takt med att vi lever längre och kan behandla allt fler sjukdomar förändras samtidigt kraven på hälso- och sjukvården.

Tyvärr går utvecklingen nu åt fel håll, med växande köer och försämrad tillgänglighet. Alliansen vill vända utvecklingen. Tillsammans vill vi utveckla primärvården, stärka vårdkedjan för de mest sjuka äldre, öka patientsäkerheten genom att koncentrera den högspecialiserade vården och genomföra insatser mot psykisk ohälsa – men vår mest akuta uppgift är att genomföra reformer som kortar ned patienternas väntetider.

I ett första steg föreslår vi i Alliansen att en ny och uppdaterad kömiljard införs. Denna nya kömiljard kommer att dra lärdomar från alliansregeringens tidigare satsning och utvecklas för att bli ännu mer träffsäker och effektiv. Till exempel ska den nya kömiljarden omfatta diagnostik, återbesök och rehabilitering för att bättre möta behoven hos kroniskt och långvarigt sjuka. Den grundläggande principen är dock densamma: landsting och regioner ska få tydliga morötter för att korta ned köerna. Detta är väl beprövad politik som har kortat ned vårdköerna förut och kan göra det igen.

Att åldras innebär ofta ett ökat behov av hjälp i vardagen. Hur hjälpen utformas påverkar i hög grad livskvaliteten. Alliansens utgångspunkt är att varje människa har egna önskemål och intressen. Rätten till självbestämmande är lika viktig oavsett ålder. Äldreomsorgen ska präglas av stor valfrihet, hög kvalitet och ett värdigt bemötande och finnas tillgänglig för alla som behöver den. På många håll runt om i landet får dock inte äldre plats på äldreboenden, och i många kommuner gäller inte heller lagen om valfrihetssystem för äldreomsorgen.

Varje skattekrona ska ge så mycket välfärd som möjligt. Därför bör effektiviteten, produktiviteten och fördelningen av resurser i svensk sjukvård förbättras. Exempelvis bör den nära vården med primärvården som bas byggas ut. Sverige har den fjärde högsta

sjukvårdskostnaden i förhållande till bnp i OECD, och det måste säkerställas att resurserna i högre grad når patienterna på bästa sätt.

Stärk skolans kunskapsuppdrag

Utbildningen i Sverige ska hålla hög kvalitet och vara tillgänglig för alla. Föräldrarna ska veta att när barnen kommer hem från skolan har de lärt sig något nytt i en trygg miljö. Alla elever ska mötas av höga förväntningar och ges det stöd och den stimulans som krävs för att de ska kunna leva upp till dem. Skolan ska också ge bildning och kunskap för livet – inte bara arbetslivet – oavsett bakgrund eller var du går i skolan.

Alliansens mål för skolan är att Sverige inom tio år bör ligga på topp tio i PISA-mätningarna. För att nå dit har Alliansen enats om att öka antalet undervisningstimmar, införa fler karriärlärartjänster och tillföra mer resurser till utsatta skolor och svaga elever. Dessutom vill vi reformera lärarutbildningen med ökat fokus på kunskap och inläring.

Många nyanlända barn som flytt från krig och förtryck har de senaste åren haft sin allra första skoldag runt om i Sverige. Deras väg in i det svenska samhället kommer i stor utsträckning att gå genom skolan. Den svenska skolan står inför stora utmaningar när antalet nyanlända elever ökar snabbt samtidigt som skolresultaten fortfarande är för låga. Under åren framöver kommer det att krävas särskilda ansträngningar för att alla barn i Sverige, oavsett bakgrund, ska få en bra start i livet och en rivstart i vårt skolsystem. Som ett resultat av Alliansens politik har skolresultaten vänt uppåt efter en lång tids nedgång, men det är inte tillräckligt. Inget barn ska gå i en dålig skola, och alla barn har rätt till en bra utbildning.

Utveckla valfriheten

En mångfald av aktörer är en förutsättning för valfrihet. Alliansens välfärdspolitik sätter eleven, patienten och brukaren i centrum. Rätten att själv få välja var och hur man tar del av vård, skola och omsorg är en viktig del i att kunna utforma sitt eget liv och sin egen tillvaro. Välfärden finns till för medborgarna och medborgarna har rätt att påverka dess utformning. Därför måste möjligheten att välja, och välja bort, värnas.

Mångfalden av aktörer inom välfärden bidrar också till att utveckla nya idéer och hitta nya, smartare och effektivare arbetssätt till gagn för alla som använder välfärden. Den svenska lösningen, med en offentligt finansierad välfärd som alla medborgare har rätt till och där många olika typer av utförare tillåts bidra, är viktig att värna. Välfärdens verksamheter gynnas av att nya fristående och ideella aktörer har möjlighet att etablera sig för att bidra till innovation och värdeskapande.

Vi har dock sett att den svenska välfärden inte alltid fördelas jämlikt och att kvaliteten i vissa fall brister hos både offentliga och fristående verksamheter. För att säkerställa en jämlik välfärd av hög kvalitet finns anledning att se över kraven på, och regleringen av, både offentlig och fristående välfärdsverksamhet. Riksdagen beslutade därför om att utreda möjligheten att införa tillståndsplikt med ägar- och ledningsprövning, ett tydligare kravställande, bättre uppföljning avseende kvalitet och skarpare sanktioner vid misskötsel inom välfärden. Under våren 2018 valde regeringen dock att, trots massiv kritik från remissinstanserna och inte minst kommunerna, föreslå vad som i praktiken blir ett vinststopp för de företag som erbjuder sina tjänster i välfärdssektorn. Det riskerar, om förslaget genomförs, att skapa stor osäkerhet när skolor tvingas lägga ned och ett stort antal mindre företag i exempelvis hemtjänsten inte

längre kan verka. Detta drabbar de hundra tusentals människor som i dag har valt att använda sig av dessa företag. Alliansen kommer att rösta emot förslaget.

Utgångspunkten bör i stället vara hur vi på bästa sätt kan säkerställa både kvalitet, trygghet, effektivitet, innovation, valmöjligheter och öppenhet på ett sätt som gagnar elever, föräldrar, patienter, brukare och anhöriga i alla välfärdens verksamheter.

För att åstadkomma detta vill Alliansen införa ett nytt ramverk för kvalitet i välfärden. All kommunal och fristående välfärdsverksamhet ska kräva tillstånd och styras med tydliga kvalitetskrav och sanktionsmöjligheter. Verksamheter som inte klarar kvalitetskraven ska snabbt vändas eller stängas ned.

Säkra lag och ordning i hela Sverige

Tryggheten är en förutsättning för människors frihet och välmående. Vi ser dock hur otryggheten ökar i delar av Sverige. Stenkastning mot polis och räddningspersonal, bilbränder och våldsbrott samt framväxten av parallella samhällen i några av våra mest brottsutsatta förorter är exempel på att utvecklingen går åt fel håll. Var tredje kvinna känner sig otrygg på kvällen i sitt eget bostadsområde. Bara vart åttonde fall av misshandel klaras upp. Utsattheten för exempelvis sexualbrott, hot och trakasserier ökar.

När otrygghet breder ut sig måste samhällets svar vara tydligt – det kommer inte att accepteras. Alliansen är fast besluten att se till att samhället tar tillbaka makten från de kriminella gängerna. Lag och ordning ska gälla i hela Sverige, även i utsatta utanförskapsområden. Polis och rättsväsen ska få de verktyg och den kapacitet som behövs för att kunna utreda brott och se till att medlemmar i kriminella gäng och grupperingar döms. Samtidigt måste de förebyggande insatserna öka.

Arbetet för att säkra lag och ordning börjar med att stärka svensk polis. Att ge polisen bättre förutsättningar att utföra sitt uppdrag och klara upp fler brott är prioriterat för Alliansen. En betydande utbyggnad av polisorganisationens resurser är en förutsättning för att polisen verkningsfullt ska kunna utföra sitt uppdrag och lösa sina uppgifter. I dag märks polisbristen inom alla funktioner och i hela landet. För att kunna öka uppleringen behövs det t.ex. kriminaltekniker som kan utföra brottsplatsundersökningar och erfarna utredare. Förmåga måste finnas i alla funktioner för att fler brottsutredningar ska leda till åtal. Antalet poliser i Sverige måste därför kraftigt öka, och polislönerna behöver höjas. Polisen ska vara synlig och närvarande på gator och torg genom fler poliser i yttre tjänst. Det behövs också fler civilanställda, både för att avlasta poliserna och tillföra annan kompetens inom myndigheten.

Alliansen är även tydlig med att brott ska straffas. Både för att ge brottsoffer upprättelse, för att skydda samhället från att brottslingar går fria och för att brottslingar ska kunna sona sina brott. I dag är många straff, särskilt för vålds- och sexualbrott, alltför lindriga. Detta vill vi ändra på.

4.2.4 Se till att Sverige kan växa sig starkare

Företagsamhet är grunden för Sveriges välstånd. För att skapa långsiktiga förutsättningar för tillväxt, jobbskapande och högre reallöner måste villkoren för att starta, driva och utveckla företag förbättras. Det är dessutom viktigt för att kunna öka antalet sysselsatta och minska utanförskapet. En stark efterfrågan på arbetskraft från fler och växande företag är en förutsättning för att fler människor ska komma i arbete.

Öka drivkrafterna för utbildning, entreprenörskap och företagande

Ett gott företagsklimat i allmänhet, och ett mycket gott små- och nyföretagarklimat i synnerhet, är nödvändigt för att vi ska kunna dra nytta av de möjligheter som globaliseringen ger och möta de utmaningar den ställer oss inför. Villkoren för företag som verkar i Sverige måste vara konkurrenskraftiga jämfört med villkoren i andra länder.

Alliansregeringen förbättrade tillväxtförutsättningarna avsevärt. Bolagsskatten och socialavgifterna sänktes, och de ekonomiska drivkrafterna för att driva företag förbättrades. Regeringens politik går däremot i motsatt riktning, med höjda kostnader på arbete och ökat regelkrångel. För att stimulera tillväxten krävs i stället att villkoren för att starta, driva och utveckla företag kontinuerligt förbättras.

Den statliga inkomstskatten bör omfatta färre än i dag, och skattesystemet bör öka drivkrafterna för entreprenörskap. Att regeringen, efter hård kritik från Alliansen, valde att dra tillbaka förslaget om högre skatt för entreprenörer är därför bra för företagsklimatet, men mycket återstår att göra.

Stärk företagets tillgång på kompetens och kapital

Svenska företag vittnar om problem med rekrytering och tillgång till kapital i framför allt tidiga faser. Därför är det centralt att se över hur investeringar och företagande kan löna sig bättre i Sverige.

För snabbväxande globala bolag krävs också bättre villkor för internationella rekryteringar. Därför vill Alliansen se bättre regler för personaloptioner i tillväxtföretag. Det förslag regeringen presenterade i budgetpropositionen är otillräckligt. Alliansen vill gå längre. Allianspartierna har dessutom enats om att se över systemet för arbetskraftsinvandring för att förenkla och snabba på internationella rekryteringar.

Även det offentliga riskkapitalet behöver förbättras. För att effektivisera de resurser som satsas bör fond-i-fond-lösningar användas brett, där statligt riskkapital samverkar med privata fonder för att nå mindre och växande företag. De statliga fondernas inriktning bör också främst inriktas på tidiga utvecklingsfaser för att undvika undanträngning av privat kapital. Det är också viktigt att riskkapital finns tillgängligt i hela landet. Därtill stänger dagens regelverk för aktiebolag ute många potentiella företagare.

För att förbättra tillgången på kompetens krävs en bättre fungerande bostadsmarknad. Allianspartierna har enats om att genomföra ett genomgripande regelförenklingsarbete. För det första krävs skarpa reformer för att frigöra mer attraktiv mark att bygga på. Alliansen vill reformera systemen för riksintressen, naturreservat och strandskydd så att bostadsbyggande prioriteras högre. För det andra krävs att överklagandeprocessen kortas ned. Till exempel bör länsstyrelsen helt tas bort som första instans för överklaganden och det bör övervägas om sakägarkretsen – vilka som över huvud taget har rätt att överklaga – kan begränsas ytterligare. För det tredje måste resurserna inom bostadspolitikerna användas effektivt. Därför bör de av regeringen införda byggsubventionerna avskaffas. För det fjärde måste rörligheten på bostadsmarknaden tydligt öka. Alliansen har gemensamt föreslagit att taket för uppskov av reavinstskatten ska slopas permanent för att minska dagens inlåsnings effekter. Det måste också bli enklare att hyra ut sin bostad i andra hand, och Alliansen vill att hyresmarknaden reformeras genom att hyresregleringen ses över, främst i nyproduktion.

4.2.5 Se till att Sverige är tryggt i en orolig omvärld

Världen är mer osäker och orolig än på länge och därmed också alltmer oförutsägbar. Detta ställer under de kommande åren krav på reformer på ett flertal olika områden, framför allt för att stärka vår försvarsförmåga, klara klimathotet samt hantera fler människor på flykt.

Öka Sveriges försvarsförmåga

Säkerhetsläget är i dag mer problematiskt än på mycket länge. Rysslands aggression mot Ukraina visar inga tecken på att avta och spänningen i vårt närområde är fortsatt hög, med ett alltmer auktoritärt och aggressivt Ryssland. I Mellanöstern och Nordafrika ökar radikaliseringsen och den har kommit att följas av terror, också i Sverige.

Den ryska militära upprustningen fortsätter med i princip oförminskad styrka och med ett stort fokus på Östersjöregionen. Inte minst våra baltiska grannar känner av detta. Sverige utsätts dessutom dagligen för påverkanskampanjer och cyberhot. Därtill ökar underrättelsethotet mot Sverige för varje år, och den samlade hotbilden mot vårt land är mer allvarlig än på mycket länge. Sveriges försvar behöver stärkas och det får aldrig råda tvivel om att vi kan och vill försvara vårt territorium. I en orolig omvärld krävs att vår försvarsförmåga ökar, vilket också kräver ökade resurser till försvaret. Alliansen vill därför att anslagen till försvaret ökar för att på sikt uppgå till två procent av bnp. Alliansen anser också att Sverige ska gå med i Nato.

Öka Sveriges ansträngningar för en effektiv klimatomställning

För Alliansen är det en självklarhet att Sverige måste vara pådrivande i omställningen till en klimatneutral ekonomi och ett giftfritt samhälle. Lika självklart är det för Alliansen att detta inte står i motsats till tillväxt och jobbskapande utan att både miljö och tillväxt kan gå hand i hand. För detta krävs väl utformade och effektiva styrmedel. Förorenaren ska betala för sin miljöpåverkan samtidigt som förnybar och miljövänlig teknik kan växa fram. På så sätt ger våra åtgärder största möjliga resultat för miljön.

Inte minst krävs att den svenska fordonsflottan blir mer hållbar och att utsläppen från transportsektorn minskar. Beroendet av fossila bränslen är både en belastning på miljön och en säkerhetspolitisk risk. Effektiva styrmedel för att minska användningen av gifter i vår vardag är centrala. Därtill måste vi ta krafttag för att värna havsmiljön. Sverige måste också arbeta oförtröttligt på den internationella arenan för att bidra till att de globala utsläppsreduktioner som behövs uppnås.

Under sin tid vid makten har regeringen inte förmått ta ledningen för minskade utsläpp och en giftfri vardag. Regeringens snabba och dåligt förberedda skatteförändringar på exempelvis solel och biodrivmedel har minskat förutsägbarheten och därmed försämrat förutsättningarna för stabila och långsiktiga villkor för aktuella branscher. Dessutom döms regeringens politik ut som ineffektiv av regeringens egna expertmyndigheter, som Finanspolitiska rådet och Konjunkturinstitutet. Under Alliansens tid vid makten minskade utsläppen av växthusgaser, men nu har trenden brutits och utsläppen ökar igen. Nya initiativ krävs både i Sverige och på EU-nivå för att den ekonomiska politiken och miljöomställningen ska understödja varandra.

Det är akut att möta klimatförändringarna. Därför är det ytterst viktigt att våra insatser gör största möjliga skillnad. Sverige behöver kraftfulla och effektiva styrmedel för att minska klimathotet och kunna agera föredöme för världen. Samtidigt som vi i EU och UNFCCC bör verka för att effektiva insatser för klimatet också görs i vår omvärld.

Varje satsad klimatkrona ska göra största möjliga nytta. Genom att den som förorenar betalar kan skatten i gengäld sänkas på jobb och företagande.

Säkerställ en långsiktig hållbar migrationspolitik

Alliansen anser att Sverige ska bedriva en långsiktig hållbar migrationspolitik som inom ramen för den reglerade invandringen värnar asylrätten, underlättar rörlighet över gränser och främjar en behovsstyrd arbetskraftsinvandring. För att uppfylla ett sådant åtagande krävs genomgripande reformer som skapar hållbara förutsättningar för migration och integration på både kort och lång sikt.

På kort och medellång sikt måste regeringen först och främst säkerställa att mottagandet fungerar. Under hösten 2015 kom allianspartierna överens med regeringen om en rad åtgärder för att hantera migrationskrisen inom ramen för migrationsöverenskommelsen. Allianspartierna fick igenom avgörande förslag för att skapa ordning och reda i mottagandet, en bättre etablering och dämpa kostnadsökningarna. Bland annat innebär uppgörelsen att tillfälliga uppehållstillstånd blir huvudregel med rätt till familjeåterförening, tydligare försörjningskrav vid anhöriginvandring och ett stärkt återvändande. Vidare föreslås en stärkt kostnadskontroll i mottagandet och etableringen genom bl.a. tydligare krav för att erhålla försörjningsstöd. Samtidigt beslutades om viktiga alliansförslag för att stärka integrationen, som ett breddat RUT-avdrag och lärlingsanställningar för nyanlända, samt att utreda lagliga vägar för att söka asyl i EU.

På längre sikt måste den ekonomiska politiken ha beredskap för att på bästa sätt tillvarata de möjligheter som en betydande befolkningsökning innebär, och minimera de kostnader som det stora mottagandet under de senaste åren kan medföra. Sverige har inte i tillräckligt hög utsträckning fått in utrikes födda och nyanlända på arbetsmarknaden. Att alltför många utrikes födda saknar jobb och i stället blir beroende av bidrag är först och främst skadligt för varje enskild människa som riskerar att hamna i långvarigt utanförskap. Men med ett växande och utbrett utanförskap riskerar också kostnaderna för samhället att öka.

Det första och främsta skälet för att se till att människor i utanförskap och bidragsberoende kommer i arbete är att ge människor frihet över sitt eget liv. Men att fler kommer i arbete är också mycket viktigt för svensk ekonomi som helhet. Den ekonomiska politiken ska genom hög sysselsättning, långsiktigt hållbara finanser och stabila makroekonomiska förhållanden skapa välstånd för alla som bor i Sverige. Huruvida invandring bidrar positivt eller negativt till dessa mål är i mycket stor grad avhängigt om de människor som kommer till Sverige kommer i arbete, precis på samma sätt som för befolkningen i övrigt. Om tillräckligt många kommer i arbete kan invandringen, som innebär en förnyring av Sveriges befolkning, vara en viktig del i att klara finansieringen och bemanningen av vård och omsorg för allt fler äldre. Dessutom kan utrikes födda bidra till att öka svensk handel. Om för få tar steget in på arbetsmarknaden blir utvecklingen den motsatta – då belastas den offentliga ekonomin av ökade bidragsutbetalningar. För den enskilde blir konsekvenserna ännu större, med risk för ett djupt utanförskap och grusade drömmar.

För Sverige är utmaningen betydande – historiskt har etablering och integration inte fungerat tillräckligt bra. Det har resulterat i att Sverige under en längre tid sett en utveckling mot ett nytt och djupt utanförskap hos svenskar som har låg utbildningsbakgrund eller som är utrikes födda. Arbetslösheten är nästan fem gånger

högre för en person född utanför Europa som för en person född i Sverige. Detta mönster måste brytas.

I fråga om migrationen måste det vara slut med de tvära politiska kasten. Den tillfälliga lagen bör när den löper ut 2019 ersättas av en ny blocköverskridande överenskommelse, med bas i den överenskommelse som slöts mellan Alliansen och regeringen hösten 2015, för att säkerställa stabila spelregler som håller över tid.

5. Centerpartiets riktlinjer för den ekonomiska politiken

5.1 Ekonomiska reformer för Sverige framåt

Svensk ekonomi är i stort behov av reformer som kan bryta den allvarliga klyvningen av arbetsmarknaden, som fortgår trots ett mycket starkt konjunkturläge. Nyanlända måste komma i arbete snabbare och lättare, och de delar av Sverige som ställts utanför de senaste årens tillväxt måste ges förutsättningar att växa.

I mångt och mycket förblir den svenska ekonomin stark. Statsfinanserna värnades under finanskrisen och förblir starka i högkonjunkturen, även om de påverkas negativt av regeringens ofinansierade reformer. Reformerna som stärkte arbetsutbudet förra mandatperioden har samverkat med konjunkturuppgången och lett till att fler kommit i arbete.

Den goda utvecklingen på arbetsmarknaden kommer dock för få till del. En hög och växande andel av de arbetslösa tillhör grupper med en utsatt ställning på arbetsmarknaden. Särskilt nyanlända och ungdomar utan gymnasieexamen har i dag mycket svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Om dessa personer inte får jobb i nuvarande högkonjunktur är risken överhängande att de hamnar i ett permanent utanförskap.

Samtidigt har delar av Sverige inte fått ta del av högkonjunkturons frukter. Orter som drabbats av rationaliseringar har i brist på ett starkare företagsklimat fått se utflyttning och minskad samhällsservice. Utsatta områden i städerna har fastnat i utanförskap och otrygghet, trots att de ofta ligger granne med de snabbast växande och mest välmående områdena i landet.

Avsaknaden av effektiva reformer avspeglas också på andra områden. Trots stora och ofinansierade utgiftsökningar ökar värdköerna kraftigt samtidigt som polistätheten är låg och fallande.

Under de senaste fyra åren har också utsläppsminskningarna stannat upp. Trots en kraftig fördyrning av klimatpolitiken har utsläppen till och med vänt upp.

Denna oförmåga att använda högkonjunkturen för att förstärka Sveriges ekonomi långsiktigt är inte ödesbestämd. Med en annan reformvilja hade återhämtningen kunnat skapa en vändpunkt för landet, där social klyvning och utanförskap pressats tillbaka av ökad sysselsättning och växande företag.

Därför vill Centerpartiet nu föra Sverige i en annan riktning.

Klyvningen av arbetsmarknaden, där stora grupper stängs ute, kan och måste brytas. Det kräver att det blir billigare att anställa, att det lönar sig att arbeta och att matchningen fungerar. Inträdesjobb, där nyanlända och ungdomar utan gymnasieexamen tillåts att ta ett jobb till något lägre ingångslön, kan tillsammans med andra reformer öppna dörren till arbetsmarknaden för stora grupper. Jobbfokuset i trygghetssystemen måste öka samtidigt som jobbstimulansen i såväl försörjningsstödet som etableringsersättningen förstärks. Arbetsförmedlingen måste läggas ned i sin nuvarande form och ersättas av fristående förmedlare som får betalt efter resultat.

Samtidigt krävs reformer som ökar tryggheten i hela landet. Då måste vården sätta patienten i fokus, bli mer tillgänglig och komma närmare människor. De landsting som minskar köerna och kortar ned vägen till behandling måste belönas med en tillgänglighetsmiljard. Det måste bli möjligt att få vård snabbt för lindrigare psykisk ohälsa, innan situationen förvärras och resulterar i sjukskrivning. En primärvårdsreform krävs för att göra det mer attraktivt att arbeta inom primärvården och öka andelen

patienter med en fast läkarkontakt. Och det behövs satsningar på vårdpersonalen, med fler och tydligare karriärvägar för sjuksköterskor.

När det gäller tryggheten i fråga om brott och straff måste antalet poliser öka. För att uppnå detta krävs att arbetsvillkoren förbättras och att lönerna höjs. Men också sättet på vilket polisen styrs måste effektiviseras, med tydliga mål, en konsekvent resultatuppföljning och nolltolerans mot vardagsbrott. Avslutningsvis måste övriga delar av rättskedjan, bl.a. åklagare, domare och Nationellt forensiskt centrum, stärkas.

Slutligen krävs styrmedel som minskar utsläppen och leder till en grön tillväxt. Grunden för Centerpartiets miljö- och klimatpolitik är att förorenaren ska betala för sina utsläpp, samtidigt som ny grön teknik stimuleras. För att ställa om till gröna transporter föreslår vi en grön-bil-bonus, där köp av bilar med höga utsläpp beläggs med en avgift som finansierar en kraftfull bonus för köp av klimatvänliga bilar. För att stimulera ny grön teknik bör dagens myriad av miljöstöd slås ihop till ett enkelt grönt avdrag, som gör det mer lönsamt för individer och hushåll att exempelvis investera i solceller och energilagring. Farliga kemikalier måste beskattas för att säkerställa en giftfri vardag, och kraftfulla investeringar göras för att garantera att våra sjöar och hav renas.

På sikt vill Centerpartiet genomföra ett mycket brett reformprogram som tar tag i obalanserna i skattesystemet, bostadsmarknaden och arbetsmarknaden. Det är verkliga strukturella reformer som har kraften att föra Sveriges ekonomi framåt.

5.2 Prioriteringar i vårmotionen

I denna motion presenterar Centerpartiet sitt reformprogram för jobbskapande, minskad klyvning, förstärkt trygghet och grön tillväxt. Stora delar av reformerna är presenterade och finansierade sedan tidigare. I denna motion tas ett antal ytterligare steg framåt på för Sverige viktiga områden.

Vänd utvecklingen i de utsatta områdena – Falkenbergsmodellen

Den regionala klyvningen syns inte bara mellan landsbygd och städer, utan också inom städerna, mellan välmående och hårt utsatta områden. I Sverige finns, enligt Polismyndigheten, 61 utsatta områden. 23 av dem är ”särskilt utsatta”. I dessa särskilt utsatta områden beskriver polisen att det är mycket svårt för dem att göra sitt jobb. Parallella samhällen har vuxit fram.

Att sådana områden existerar i Sverige är oacceptabelt. Det är ett svek främst mot de tiotusentals laglydiga och hårt arbetande människor som bor i dessa områden. Tryggheten måste gälla alla, i hela landet.

Det går att vända utvecklingen. Utöver en bred politik för jobb och trygghet presenterar Centerpartiet i denna motion en rad särskilda åtgärder för att vända utvecklingen i utanförskapsområdena. Dessa förslag har inspirerats av det systematiska arbete som bedrivits i det enda område som minskat otryggheten och utsattheten i en sådan utsträckning att det förts bort från polisens lista över utsatta områden: Falkagård, i centerstyrda Falkenberg.

Erfarenheterna från Falkenberg visar att det krävs en bred palett av åtgärder, från polisära insatser, till energiska insatser för att söka upp och aktivera ungdomar, till stadsplanering och utbildning.

I denna vårmotion föreslås därför att staten träffar överenskommelser med tio kommuner med utsatta områden. Överenskommelsen ska innebära att staten och

kommunen i samarbete går in långsiktigt med åtgärder i ett utsatt område, med målet att inom tio år ha vänt utvecklingen. När dessa områden börjat uppvisa resultat kan programmet breddas till samtliga utanförskapsområden.

Staten åtar sig att erbjuda polisiära resurser, medfinansiering för vissa centrala åtgärder och kunskap och lärdomar från lyckade insatser i andra utsatta områden. Kommunen åtar sig att genomföra åtgärder inom sina ansvarsområden, främst socialtjänst, stadsbyggnation samt skola och förskola.

Förutom de satsningar på polis och rättsväsen som Centerpartiet sedan tidigare driver föreslås insatser för att uppnå följande:

- Vänd utvecklingen inom skolan genom att tillföra resurser och byta ledning eller huvudman på problemskolor, så att dessa får chansen att vända utvecklingen.
- Öka stödet till civilsamhället för att erbjuda ungdomar en meningsfull fritid.
- Satsa på uppsökande verksamhet för att identifiera, informera och stötta familjer med barn som riskerar att hamna i kriminalitet.
- Arbeta aktivt med stadsplanering, för att skapa tryggare och mer attraktiva boendemiljöer och attrahera näringsidkare.

Totalt omfattar denna satsning 470 miljoner kronor per år.

Lärlingsutbildningar för riktiga jobb

Ett starkt och välfungerande lärlingssystem har, i bl.a. Tyskland, skapat en låg ungdomsarbetslöshet och en framgångsrik väg in på arbetsmarknaden för ungdomar med praktisk fallenhet. I Sverige går drygt 10 000 elever på en lärlingsutbildning, men utvecklingen har varit för långsam och inverkan på arbetsmarknaden för liten. Ett skäl är att mycket få lärlingar, bara 200 till 300, erbjuds anställning som lärlingar, till skillnad från i Tyskland där anställning är regel. Anställning har inte prioriterats tillräckligt tydligt av fackföreningar, företag eller staten. Gymnasial lärlingsanställning har heller inte varit möjligt för nyanlända ungdomar som går lärlingsliknande introduktionsprogram.

Därför föreslår Centerpartiet en kraftfull satsning för fler lärlingsanställningar:

- Rätt för företag att anställa på gymnasial lärlingsanställning med en timlön motsvarande fullt studiemedel.
- Höjt lärlingsbidrag för arbetsgivare som anställer gymnasielärlingar från 5 000 till 25 000 kronor per år. Om det är kö till utdelningen av lärlingsbidraget går de som också erbjuder anställning före i kön.
- Lärlingsråd som genom handelskammare och bransch kan vara med regionalt och lokalt och påverka utformandet av lärlingsutbildningarna.
- Möjlighet till lärlingsanställning på lärlingsliknande introduktionsprogram.

Tydligare karriärvägar för sjuksköterskor

Vårdens viktigaste resurs är de människor som arbetar där. Karriärvägarna för sjuksköterskor är i dag mycket begränsade. För sjuksköterskor lönar det sig ofta dåligt att utbilda sig till specialistsjuksköterska. För att öka karriärmöjligheterna för sjuksköterskor föreslår Centerpartiet att de utbildningsanställningar, så kallade AST, som finns i dag och som möjliggör utbildning med bibehållen lön byggs ut. För att stötta de regioner, landsting, kommuner och privata vårdgivare som erbjuder AST

avsätts 600 miljoner kronor, vilket är 300 miljoner kronor mer än vad regeringen tillfört för ändamålet.

För en specialistsjuksköterska som vill ta ytterligare steg i karriären finns i dag i praktiken främst möjligheten att bli chef. Det behövs ökade möjligheter för sjuksköterskor att avancera även genom kliniskt arbete.

Centerpartiet vill därför införa särskilda karriärtjänster för specialistsjuksköterskor, i likhet med vad som genomförts inom läraryrket. Centerpartiet avsätter 400 miljoner kronor per år för tjänsterna, vilket motsvarar 5 000 kronor högre lön för 5 000 sjuksköterskor.

Snabbare hjälp vid psykisk ohälsa

En stor andel människor lider av någon form av psykisk ohälsa. Kvinnor samt barn och ungdomar är överrepresenterade när det gäller denna typ av problematik, och en mycket stor andel av nya sjukskrivningar är relaterade till psykisk ohälsa.

För att förbättra människors välmående och förebygga sjukskrivningar vill Centerpartiet, med inspiration från bl.a. Storbritannien, investera i lättillgängligt samtalsstöd för människor som lider av psykisk ohälsa. Den som är i behov av hjälp ska snabbt kunna få ett första samtal och bedömning av vilken typ av stöd man behöver få.

Centerpartiet vill satsa 1,2 miljarder kronor under den kommande treårsperioden för att möjliggöra denna typ av lättillgängligt samtalsstöd. En del av satsningen viks åt utbildning, så att fler kan få kompetens att erbjuda samtalsstöd vid lättare psykiska besvär.

Grönt avdrag

Det finns i dag ett ganska stort antal stöd riktade till hushållen som är ämnade att stimulera investeringar i grön teknik. Investeringsstöd för solceller, laddboxar och energilagring är exempel på sådana stöd.

Dessa stöd präglas av vitt skilda villkor samt ansökningsprocesser där stöd beviljas och betalas långt efter det att de aktuella investeringarna genomförts. Därtill är stöden begränsade av att en fast summa pengar avsatts i stället för att stöden har konstruerats som en rättighet. Allt detta leder till långa väntetider, köer och osäkerhet, vilket missgynnar gröna investeringar.

Det som behövs är i stället ett enkelt och snabbt stöd. På så vis skapas långsiktiga och tydliga spelregler för gröna investeringar.

Centerpartiet föreslår därför att de delar av stöden till solceller, laddboxar och energilagring som går till hushåll ersätts med ett enkelt grönt avdrag. Stödet blir i praktiken ett dubbelt ROT-avdrag för gröna investeringar och uppgår till 60 procent av såväl arbets- som materialkostnaden. Förutom solceller, laddboxar och lagringsbatterier ingår också energideklarationer och smarta elmätare och elsystem i avdraget. På sikt bör Energimyndigheten få i uppdrag att upprätta en lista över ytterligare prioriterade gröna investeringar som bör inkorporeras.

Omställning till grönt flyg

Centerpartiet anser att flygsektorn, precis som andra delar av transportsektorn, behöver bära kostnaderna av sin klimatpåverkan.

Regeringen har som enda förslag en flygskatt som inte gör skillnad på om planet flyger på mer eller mindre miljövänligt bränsle. Därtill blir skatten högre för bolag med välfyllda plan, då skatten tas ut per resenär och inte baseras på utsläpp. Allt detta bidrar till att göra skatten ineffektiv.

Därför har Centerpartiet föreslagit en obligatorisk inblandning av förnybart flygbränsle för alla flygplan som tankas i Sverige. Givet att denna typ av bränsle är dyrare än traditionellt flygfotogen blir effekten att flygresor blir något dyrare, men till skillnad från regeringens förslag gynnas bolag med låg bränsleförbrukning och välfyllda plan.

Därtill föreslår Centerpartiet att 750 miljoner kronor avsätts, över en treårsperiod, för ett nytt forskningsprogram för en grön omställning av flyget. Forskningsprogrammet syftar dels till att få igång demonstrationsanläggningar för bioflygbränsle, med fokus på att starta storskalig produktion i Sverige, dels till forskning kring tekniska lösningar för att ställa om flygsektorn.

5.3 Reformers och finansiering

Tabell 2 Reformers och finansiering (miljoner kronor)

Reformer	2019	2020	2021
Låt inte Sverige klyvas			
Vänd utvecklingen i utsatta områden – Falkenbergsmodellen*	470	470	470
Fler lärlingsanställningar	11	33	55
Trygghet i hela landet			
Karriärtjänster för specialistsjuksköterskor	400	400	400
Ökad möjlighet att utbilda sig till specialistsjuksköterska med full lön	300	300	300
Snabbare hjälp vid psykisk ohälsa	200	400	600
Sverige behöver grön tillväxt			
Grönt avdrag	550	550	550
Forskningsprogram för grönare flyg*	250	250	250
SUMMA REFORMER			
	2 181	2 403	2 625
Finansiering			
Breddad kemikalieskatt	1 070	1 320	1 580
Avskaffade subventioner m.a.a. införandet av grönt avdrag	300	300	300
Höjd referensränta vid ränteförmån	245	245	245
Effektiva och decentraliserade myndigheter	450	450	450
SUMMA FINANSIERING			
	2 065	2 315	2 575
Redan finansierade reformer från BM18	120	120	120
Effekt på finansiellt sparande (mnkr)	4	32	70

*Delvis redan finansierat i BM18.

6. Bryt klyvningen med jobb och företagande

6.1 Alla jobb behövs

Svensk arbetsmarknad står just nu inför en unik utmaning. Trots ett mycket starkt konjunkturläge är utanförskapet fortsatt högt, särskilt bland nyanlända och personer med kort utbildning. Klyvningen mellan dem med utbildning och arbete och dem utan, förstärks på arbetsmarknaden samtidigt som matchningen försämras.

För att bryta klyvningen av arbetsmarknaden krävs ansvarsfulla strukture reformer med inriktning på jobb och företagande.

Efterfrågan på arbetskraft måste fortsätta att stärkas, genom att fler företag startas och växer. Centerpartiet vill sänka kostnaderna för att anställa, förenkla reglerna för att starta och driva företag samt göra det billigare att investera i växande företag.

Utbudet av arbetskraft måste fortsätta att förstärkas. Det ska alltid löna sig att arbeta, varför skatten på låga inkomster måste sänkas och jobbfokuset i trygghetssystemen öka.

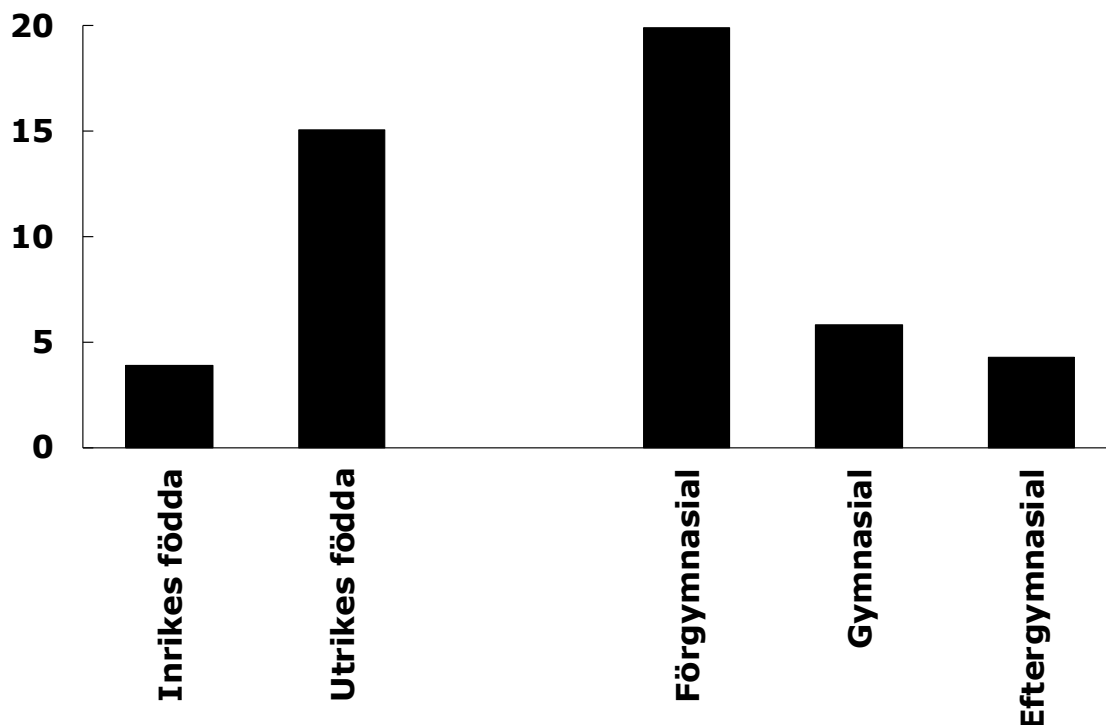
Matchningen på arbetsmarknaden måste fungera bättre. För detta krävs att det skapas en väg in på arbetsmarknaden för de som i dag stängs ute av höga ingångslöner och höga skatteklivar. Det krävs att Arbetsförmedlingen reformeras i grunden genom att släppa in privata och ideella arbetsförmedlare som belönas efter resultat. Det krävs också ökad rörlighet på arbetsmarknaden och bättre möjligheter till vidareutbildning. Det är grundläggande att utbildningssystemet fungerar och ger människor de färdigheter de behöver för jobb och utveckling. Det gäller såväl teoretiska som praktiska utbildningar.

Genomförs inte dessa reformer för jobb och företagande är Sverige och svensk ekonomi mycket illa rustat när konjunkturen vänder. Då riskerar ett mycket omfattande utanförskap och en ny bidragsberoende underklass att växa fram. Om ansvarsfulla reformer däremot genomförs kan fler människor komma in på arbetsmarknaden, där de kan börja nya arbetsliv och bidra till varaktig tillväxt i Sverige.

Klyvningen av svensk arbetsmarknad

Den svenska arbetsmarknaden är, för vissa grupper och i vissa branscher, i grunden relativt välfungerande. Sysselsättningsgraden och arbetskraftsdeltagandet är högt i en europeisk jämförelse, inte minst bland kvinnor och äldre.

Diagram 11 Arbetslöshet, % av arbetskraften

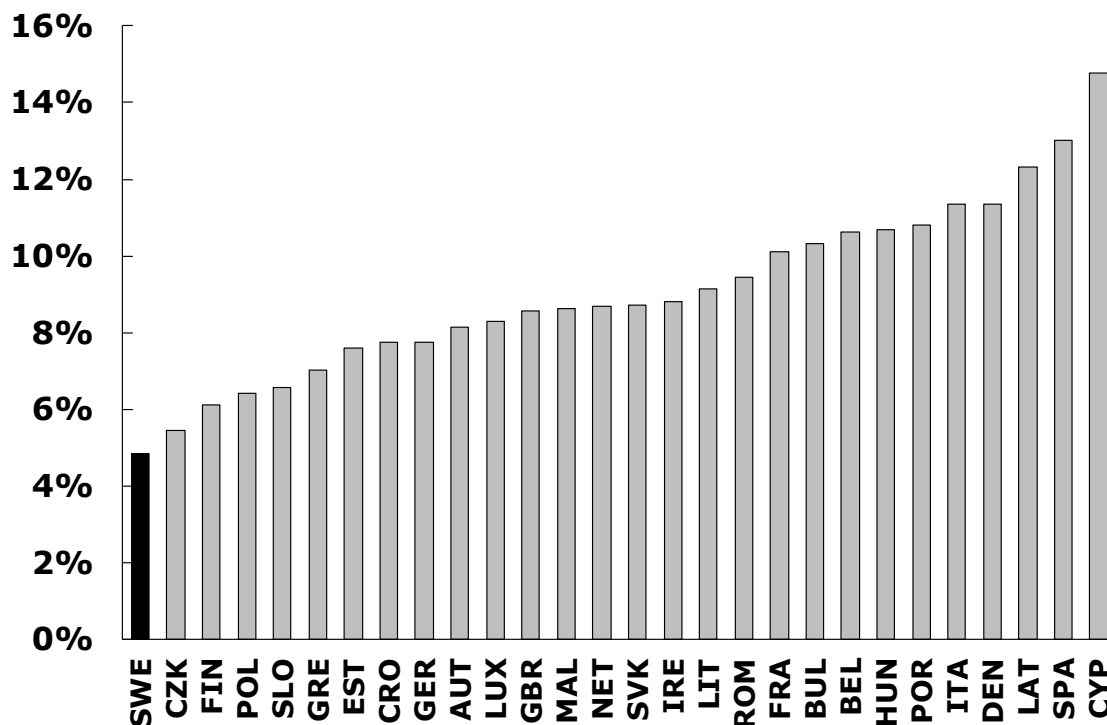
Anm: Data baserad på födelseort avser trendvärdet för februari 2018. Data baserad på utbildningsnivå avser helåret 2017.

Källa: SCB (2018a).

Svensk arbetsmarknad är dock tudelad. Särskilt nyanlända och personer med kort utbildning är arbetslösa i mycket högre grad än inrikes födda och personer med hög utbildning. Sverige har också EU:s lägsta andel jobb utan utbildningskrav, s.k. enkla jobb. Dessa två fenomen – svårigheterna för marginalgrupper att få ett arbete och bristen på enkla jobb – hänger ihop. En strikt arbetsrätt, höga ingångslöner samt höga skatter gör att de enkla jobben blir färre och gör det svårare för ungdomar och nyanlända att få sitt första jobb.⁵ Om inte tudelningen bryts riskerar arbetslösheten att permanentas på oacceptabelt höga nivåer.

⁵ Se exempelvis IMF (2014), Konjunkturinstitutet (2014a), Lundborg m.fl. (2007), Nordström Skans (2009), OECD (2015b), Skedinger (2008a, 2008b, 2011a, 2011b,) och SOU 2011:11.

Diagram 12 Andel enkla jobb, procent av total sysselsättning

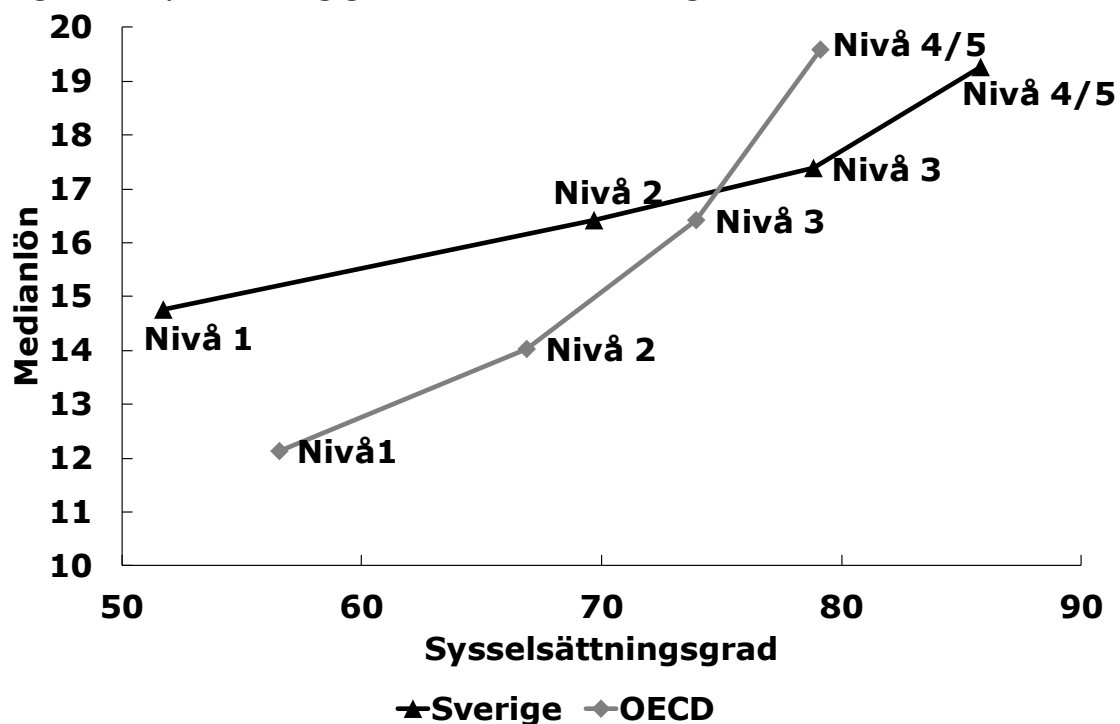

Källa: Eurostat (2018)

Ett annat sätt att belysa det faktum att svensk arbetsmarknad är polariserad och inte är inkluderande är att studera sysselsättningen baserad på befolkningens färdigheter. OECD:s PIAAC-undersökning uppskattar befolkningens färdigheter i bl.a. läsförståelse och matematik.

Diagrammet nedan visar hur sysselsättning och lön varierar med bedömda färdigheter i läsförståelse.

Diagram 13 Sysselsättningsgrad och lön efter läsfärdighetsnivå

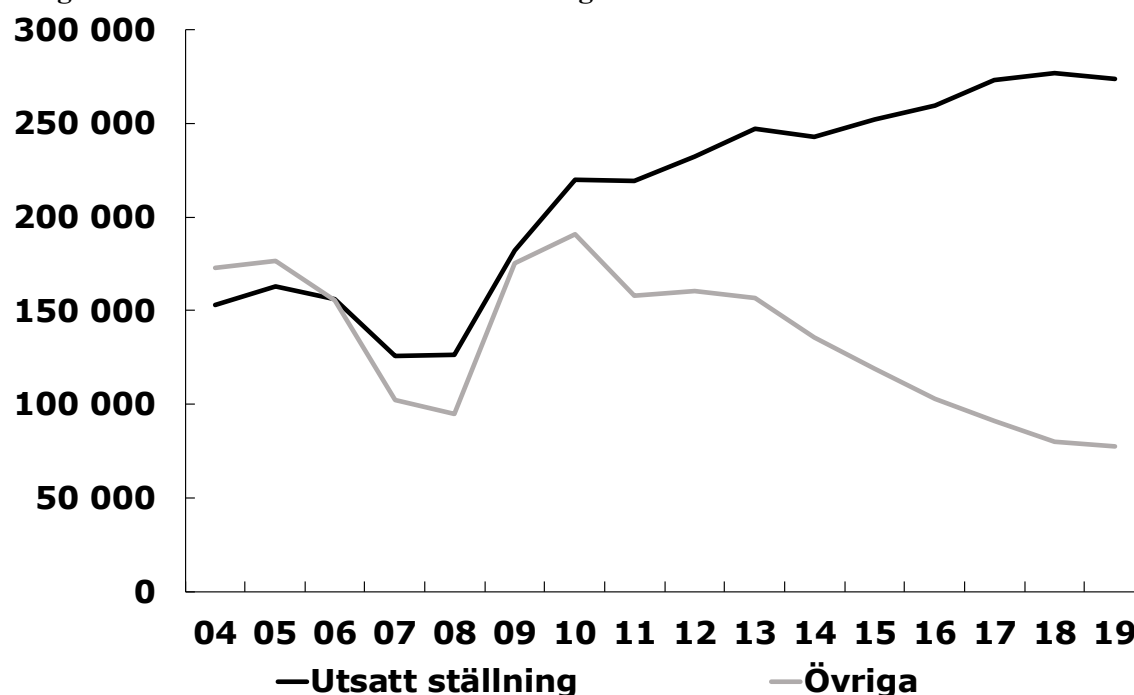

Källa: OECD (2013).

Den svenska lönestrukturen är mycket sammanpressad. Människor med lägre färdigheter, i exemplet ovan gällande läsförståelse, får inte ett jobb med lite lägre lön; de får inget jobb alls.⁶ Samtidigt vet vi att nyanlända generellt har färre och/eller lägre färdigheter än inrikes födda, även om variationerna inom grupperna är mycket stora. Nyanlända talar i regel heller inte svenska.

Andelen av de arbetslösa som tillhör s.k. utsatta grupper växer och väntas i år uppgå till 80 procent.⁷ Det tar 8–9 år innan hälften av nyanlända flyktingar är i arbete.⁸ Jämviktsarbetslösheten bedöms hamna på en permanent hög nivå och har stigit sedan regeringen tillträdde, trots många år av gynnsam konjunktur.⁹ Utbildningsresultaten har samtidigt fallit kraftigt under många år och ligger, trots en svag uppgång i den senaste PISA-mätningen, lägre än i många jämförbara länder.¹⁰ Om inget görs riskerar polariseringen på svensk arbetsmarknad att öka. För att möta denna utveckling krävs en ansvarsfull och jobbvänlig reformpolitik.

Diagram 14 Inskrivna hos Arbetsförmedlingen

Källa: Arbetsförmedlingen (2017).

Utbud- eller efterfrågeproblem?

Sysselsättningsgraden avgörs i ett första steg av arbetskraftsdeltagandet. Människor måste vara villiga att jobba för att kunna komma i arbete. Här ligger Sverige väl till, med ett högt arbetskraftsdeltagande i stora grupper. Centerpartiet och Alliansen

⁶ Se SOU 2015:104 för en vidare diskussion.

⁷ Arbetsförmedlingen (2017). De grupper som ryms inom begreppet är personer med enbart förgymnasial utbildning, utomeuropeiskt födda, personer i åldern 55–64 år samt personer med en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga.

⁸ SCB (2018b) och egna beräkningar. Än långsammare går det för nyanlända flyktingar att bli helårsanställda (RUT 2016:37).

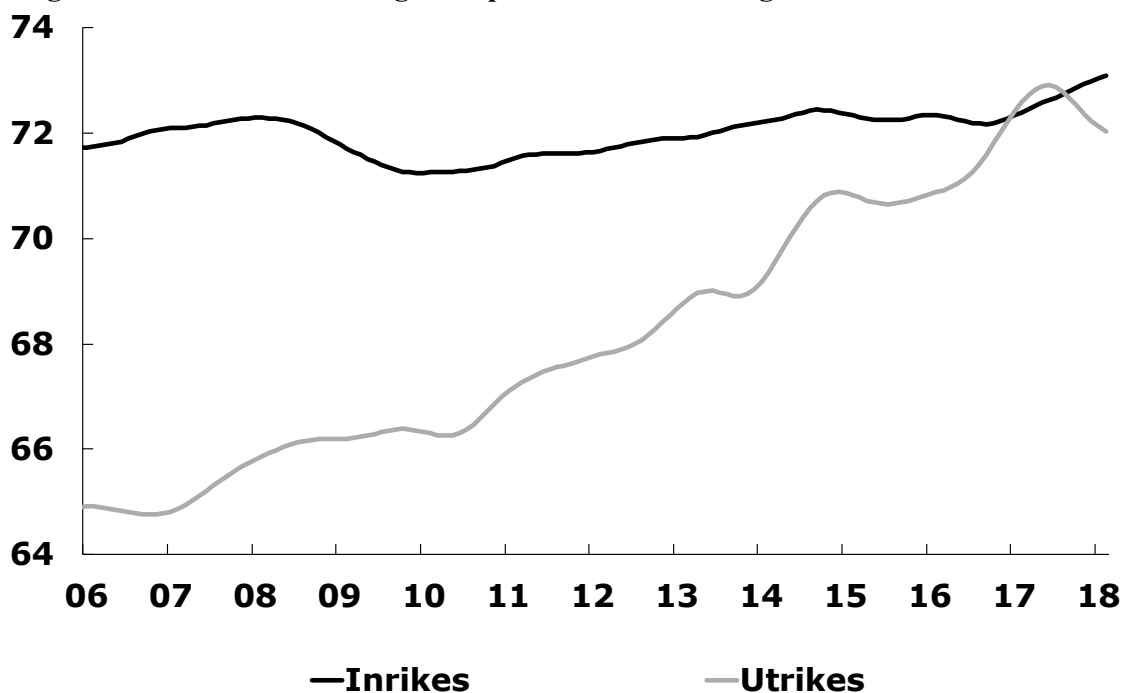
⁹ Konjunkturinstitutet (2018).

¹⁰ OECD (2015a), Henrekson och Jävervall (2015).

genomförde viktiga reformer för att öka utbudet av arbetskraft. Exempel på sådana reformer är jobbskatteavdraget och reformerade transfereringssystem.¹¹

Arbetskraftsutbudet är relativt högt även för personer som anses stå långt från arbetsmarknaden, i bemärkelsen att deras sysselsättningsgrad är låg och deras arbetslöshet hög. Arbetskraftsdeltagandet bland utrikes födda har ökat de senaste åren och är nu relativt nära inrikes föddas arbetsutbud.¹²

Diagram 15 Arbetskraftsdeltagande, procent av befolkningen

Källa: SCB (2018a).

Mer måste göras för att stödja arbetskraftsdeltagandet i ett antal grupper. Inte minst gäller det nyanlända kvinnor. Samtidigt förefaller det som om skillnaden i sysselsättning mellan exempelvis utrikes och inrikes födda inte främst drivs av skillnader i arbetsutbudet – inrikes och utrikes födda står till arbetsmarknadens förfogande i ungefär lika stor utsträckning – utan har sin grund i svårigheter för utrikes födda som vill arbeta att finna ett jobb.¹³

Hinder för efterfrågan

Den svenska lönestrukturen är mycket sammanpressad, även i jämförelse med likartade länder i Europa. Enligt SCB:s lönestrukturstatistik tjänade, under år 2016, den 10:e lönepercentilen 22 000 kronor och den 90:e percentilen 46 400 kronor.¹⁴ Hela 80

¹¹ Konjunkturinstitutet (2017, s. 31) skriver att utbudsstimulerande åtgärder, som exempelvis jobbskatteavdraget, har "lett till att arbetskraftsdeltagandet ökat", och "effekterna av dessa har nu till största delen realiserats".

¹² Som Konjunkturinstitutet (2017) konstaterar är detta dock delvis en sammansättningseffekt, då utrikes födda generellt är yngre än inrikes födda. Men även om man kontrollerar för detta så har arbetsutbudet bland utrikes födda ökat kraftigt.

¹³ Finanspolitiska rådet (2016) konstaterar samma sak, när de undersöker den specifika grupp som är född i Afrika eller Asien.

¹⁴ SCB (2017a).

procent av de anställda ligger alltså mindre än ca 24 400 kronor ifrån varandra. Samtidigt står en stor grupp helt utanför arbetsmarknaden.

En stor anledning till den sammanpressade lönestrukturen är de höga svenska ingångslöner. Det finns relativt starkt stöd inom nationalekonomisk forskning för att höga minimilöner påverkar sysselsättningen hos marginalgrupper negativt.¹⁵

I grunden måste en persons förväntade produktivitet motsvara kostnaden för att anställa personen i fråga. Är kostnaderna för höga blir det olönsamt att anställa. För höga ingångslöner gör att personer med låg och/eller osäker produktivitet missgynnas.

Resultatet av höga ingångslöner och höga skatter för att anställa är att enbart relativt högproduktiva arbeten klarar av att ta sig över det prisgolv som de höga lönekostnaderna medför. Resultatet är att Sverige har EU:s lägsta andel jobb utan utbildningskrav. Skillnaden är särskilt markant jämfört med länder på liknande utbildnings- och välfärdsnivåer, som Danmark, Tyskland och Nederländerna, som har mycket högre andel jobb utan utbildningskrav.

Slutsats: Efterfrågeunderskott på arbete till följd av höga ingångslöner och få "enkla" jobb

Mycket har redan gjorts för att stärka arbetskraftsdeltagandet genom sänkta inkomstskatter för låga inkomster och ett ökat jobbfokus i de aktuella transfereringssystemen.

Då arbetskraftsdeltagandet är förhållandevis högt även hos marginalgrupper finns det skäl att tro att sysselsättningsgraden för lågproduktiv arbetskraft främst begränsas av låg efterfrågan, till följd av höga ingångslöner. Att Sverige har höga ingångslöner och få jobb utan utbildningskrav är ytterligare tecken på att arbetstillfällena och personalkategorier som hade kunnat komma människor med låg eller osäker produktivitet till del har prisats bort.

För att minska klyvningen av arbetsmarknaden och öka marginalgruppers möjlighet att komma i arbete finns två huvudsakliga strategier.

För det första kan dessa personers produktivitet ökas och osäkerheten om deras produktivitet minska, genom exempelvis utbildningssatsningar. För det andra kan kostnaden för att anställa dessa grupper sänkas, genom lägre ingångslöner och/eller sänkta skatter och avgifter.

Dessa strategier står inte emot varandra. Tvärtom behövs såväl utbildningsinsatser som sänkta kostnader för att öka sysselsättningen i de aktuella grupperna.

Alternativ lösning: Utbildning

En rimlig reaktion på observationen att vissa personer verkar ha för låg eller osäker produktivitet för att vara anställningsbara till rådande löne- och skattenivåer är att försöka öka dessa människors produktivitet genom utbildningsinsatser. Sådana insatser är välbehövliga, men troligen otillräckliga.¹⁶

Av deltagarna i etableringsuppdraget i februari 2018 hade drygt hälften högst förgymnasial utbildning. Att via utbyggda utbildningsinsatser höja alla dessa personers utbildningsnivå till motsvarande gymnasie- eller högskolekompetens är inte realistiskt.

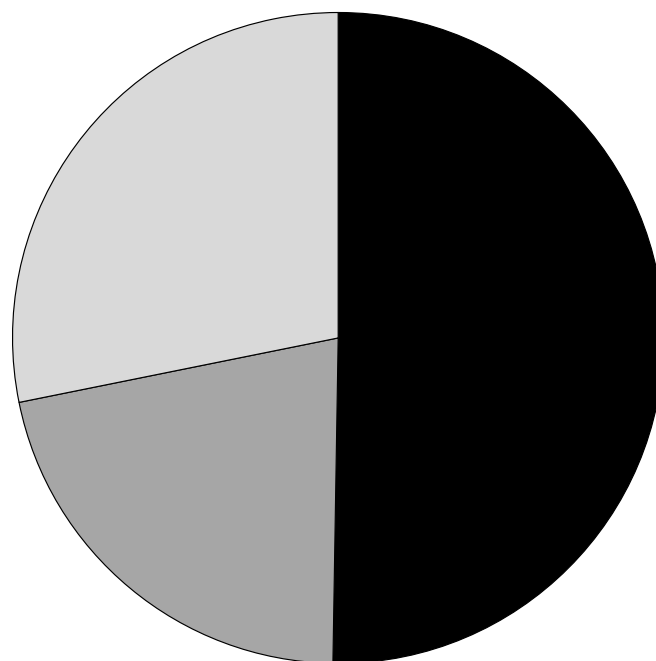
¹⁵ Se forskningssammanställningar i exempelvis Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2016) samt Finanspolitiska rådet (2016).

¹⁶ Detta är en åsikt som såväl Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2016) som Finanspolitiska rådet (2016) och Konjunkturinstitutet (2016) delar.

Därtill är det viktigt att ha i åtanke att produktivitet inte alltid står i proportion till formell utbildning.

Det föreligger inte heller något stabilt och långsiktigt samband mellan utbildningsnivå, mer specifikt produktivitet, och arbetslöshet.¹⁷ Arbetslöshet avgörs, förenklat, av hur löner och produktivitet står i relation till varandra, inte till produktivitetens absoluta nivå. Utbildning är i den bemärkelsen viktigt främst för att skapa möjligheter för högre produktivitet och högre inkomster, vilket är viktigt men inte nödvändigtvis minskar arbetslösheten.

Diagram 16. Utbildningsnivå för deltagare i etableringsuppdraget, februari 2018

■ Förgymnasial ■ Gymnasial ■ Eftergymnasial

Källa: Arbetsförmedlingen (2018a).

Att personer med kort utbildning klarar sig allt sämre på svensk arbetsmarknad – arbetslösheten för personer mellan 25 och 64 år med högst förgymnasial utbildning har ökat från 8,5 procent 2005 till 15 procent 2017 – tas ofta till intäkt för att utbildning har blivit allt viktigare för att klara sig på arbetsmarknaden.¹⁸ Man bör dock ha i åtanke att gruppen med högst förgymnasial utbildning har förändrats drastiskt. Antalet inrikes födda personer med högst förgymnasial utbildning har minskat med drygt 50 procent, från 617 000 till 285 000 personer. Samtidigt har antalet utrikes födda med högst förgymnasial utbildning ökat, från 165 000 till 223 000.

Ökningen av arbetslösheten i gruppen förgymnasialt utbildade kan i hög grad förklaras av att utrikes föddas arbetslöshet ökat samtidigt som deras andel av gruppen har ökat.¹⁹ För inrikes födda utan gymnasieexamen har arbetslösheten till och med sjunkit sedan 2005, från 6,2 till 5,2 procent.

¹⁷ SOU 2015:104 diskuterar detta.

¹⁸ Se RUT 2015:715, 2016:919, 2017:1258 och 2018:156 för statistik.

¹⁹ Med ”förklaras” avses här inte en påstående om ett orsakssamband. Formuleringen ska förstås som svaret på frågan: ”Hur hade arbetslösheten för den förgymnasialt utbildade befolkningen förändrats givet att utvecklingen inom grupperna inrikes och utrikes födda förändrats i enlighet med vad vi observerat, medan gruppernas storlek och förhållande till varandra hållits konstant?” Vi hade lika gärna kunnat dela

Det finns alltså anledning att tro att det inte enbart är den formella utbildningsnivån, eller ökade krav på svensk arbetsmarknad, som driver siffrorna, utan att det i gruppen av lågutbildade finns många utrikesfödda som av andra skäl, som språkkunskaper, har det svårare på arbetsmarknaden.

Reformer för att fler ska komma in på arbetsmarknaden

I föregående avsnitt förklarades varför svensk ekonomi behöver lägre trösklar till arbetsmarknaden och fler jobb utan utbildningskrav. I detta avsnitt presenteras ett antal konkreta och ansvarsfulla reformer för att åstadkomma detta.

Inträdesjobb

Centerpartiet och övriga allianspartier har gemensamt föreslagit att inträdesjobb införs, i syfte att skapa fler enkla jobb och sänka trösklarna till arbetsmarknaden.

Inträdesjobb är en ny anställningsform som innebär att nyanlända samt ungdomar utan gymnasieexamen ges möjlighet att ta ett arbete till 70 procent av gällande ingångslön samtidigt som inga socialavgifter behöver betalas av arbetsgivaren. Anställningen gäller maximalt i tre år och kan kombineras med nystartsjobb. Totalt sänker inträdesjobben kostnaden för att anställa exempelvis en nyanländ person med ca 80 procent, jämfört med ett reguljärt jobb. Inträdesjobben gör det billigare för företag att anställa nyanlända och ungdomar utan gymnasieexamen samtidigt som den enskilde får ett arbete och en högre disponibel inkomst. På så vis är inträdesjobben en kraftfull och helt nödvändig åtgärd för att minska klyvningen på arbetsmarknaden och ge fler chansen att komma in i samhället och få en arbetsgemenskap.

Bakgrund: Lönekostnader, skatter och nettolön

En avgörande faktor för att göra invandringen till en samhällsekonomisk framgång är svensk arbetsmarknads förmåga att få nyanlända i jobb.²⁰

Nyanländas problem på arbetsmarknaden förklaras enligt den senaste långtidsutredningen i hög grad av den höga andelen med lägre färdighetsnivå, inom ett antal centrala områden. Det positiva är att nyanlända, generellt, inte verkar vara utsatta för diskriminering i en omfattning som signifikant påverkar deras chanser att komma i arbete, även om diskriminering finns och måste bekämpas.²¹

Bland inrikes födda går en av de tydligaste klyftorna mellan de som har gymnasieexamen och de som inte har det. Arbetslösheten bland inrikes födda med minst gymnasieexamen är 3,4 procent, medan den är 13,9 procent för inrikes födda som saknar gymnasieexamen.²²

Forskningen visar tydligt att lägre ingångslöner, i kombination med andra reformer, kan öka sysselsättningen hos marginalgrupper.²³

upp befolkningen i kvinnor och män och studerat hur mycket som ”förklarats” av förändringar inom dessa grupper samt av fördelningen mellan dem.

²⁰ I bemärkelsen offentligfinansiellt neutral. Ekberg (2009), Ruist (2015) och SOU 2015:95.

²¹ SOU 2015:104. Att det förekommer diskriminering är troligt, men det är sannolikt inte den främsta förklaringen till varför många nyanlända har svårt att få jobb, särskilt inte i förhållande till situationen i andra länder (Bergh 2014).

²² SCB (2018a). I föregående avsnitt stod att arbetslösheten för inrikes födda utan gymnasieutbildning var 5,2 procent. Skillnaden beror på att vi studerar två olika åldersgrupper. Här avses 15–74 år, medan föregående avsnitt studerade människor mellan 25 och 64 år.

²³ Se till exempel Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2016) för en sammanfattning av aktuell forskning.

De höga lönekostnaderna för att anställa personer med kort eller obefintlig utbildning och erfarenhet beror på en kombination av höga ingångslöner och höga arbetsgivaravgifter.

Om en genomsnittlig ingångslön uppskattas till 20 000 kronor uppgår lönekostnaden för arbetsgivaren till 26 300 kronor och nettolönen för den anställde till 15 800 kronor. Skillnaden mellan dessa två – vad arbetsgivaren betalar och vad den anställde får ut – består av 6 300 kronor i arbetsgivaravgifter och 4 200 kronor i inkomstskatt.

Diagram 17 Lönekostnad, arbetsgivaravgift, inkomstskatt och nettolön för en anställning med 20 000 kronor i månadslön

Källa: Egna beräkningar.

En anställning till 70 procent av rådande ingångslön, i kombination med frånvaro av arbetsgivaravgift, motsvarar en sänkning av lönekostnaden med knappt 50 procent. Givet realistiska antaganden om aktuell elasticitet, hur mycket efterfrågan på arbetskraft ökar om priset sjunker, kan detta väntas leda till stora sysselsättningseffekter.²⁴

Problemet som inträdesjobben är tänkt att mildra är förekomsten av bindande minimilöner som stänger ute stora grupper från arbetsmarknaden. Genom en koncentrerad sänkning riktad mot de grupper som i hög grad kan antas påverkas av dessa minimilöner är det rimligt att vänta sig en förhållandevis låg grad av övervältring – att lönerna ökar och att den totala lönekostnaden därmed inte sänks så mycket – och därmed en relativt stor sysselsättningseffekt.

En fråga som väckts i samband med diskussionen om ingångslönernas nivå är risken för att sänkta ingångslöner ska leda till sänkta löner generellt. Denna risk är dock förhållandevis liten. Finanspolitiska rådet beskriver det som att ”riskerna för att enkla jobb med låga löner ska spilla över i lägre löner även för andra grupper är begränsade.”²⁵

En annan legitim oro rör de anställdas möjlighet att klara sig på sin lön. Det är här värt att ha i åtanke att flyktingar i dag väntas kunna leva på en etableringsersättning på

²⁴ Se WSP (2016b) för ett resonemang kring detta.

²⁵ Finanspolitiska rådet (2016, s.81)

knappt 6 800 kronor i månaden, att studenter får låna till ett totalt studiemedel på 11 100 kronor per månad och att garantipensionen uppgår till knappt 8 100 kronor exklusive bostadstillägg. Ett inträdesjobb, med lägre ingångslön men också lägre skatt, innebär en bättre ekonomisk situation för den enskilde än de bidrags- och försäkringssystem som många i dag förpassas till.

Ingångsavdrag

Även ungdomar som har, eller är på väg att ta, en gymnasieexamen har en svårare situation på arbetsmarknaden än andra. Sverige har, trots högkonjunkturen, ett stort gap i arbetslöshet mellan vuxna och ungdomar. Risken är att ungdomsarbetslösheten återigen når höga nivåer när högkonjunkturen avtar.

Att få en bra start på karriären och ackumulera arbetslivserfarenhet är viktigt för en persons framtida ställning på arbetsmarknaden. Det finns också äldre personer som av olika anledningar gör en sen entré på arbetsmarknaden. Deras sena inträde kan i sig utgöra ett hinder, då personerna i fråga kan ha varit frånvarande under lång tid och därmed sakna relevanta och aktuella meriter. Det kan göra deras kompetens svårbedömd, vilket kan försvåra deras inträde.

För att fler ska få ett enklare inträde på svensk arbetsmarknad föreslår Centerpartiet därför att ett ingångsavdrag införs. Det innebär att under de två första år efter att en person gjort entré på svensk arbetsmarknad ska ingen arbetsgivaravgift betalas på den del av lönen som understiger 16 000 kronor per månad.

Mer specifikt innebär ingångsavdraget att varje person, när hen fyller 18 år, ges en lönesumma om 384 000 kronor som hen tillåts tjäna utan att några arbetsgivaravgifter behöver betalas. Personen i fråga får dock enbart utnyttja 16 000 kronor per månad från denna pott, vilket innebär att den totala nedsättningen kan nyttjas under två år. Personen i fråga är fri att tjäna mer än 16 000 kronor per månad, men den del av lönen som överstiger denna summa berättigar inte till ytterligare nedsättning.

För personer som tjänar mindre än 16 000 kronor per månad kommer ingångsavdraget att räcka längre än två år. Med denna utformning blir det inte olönsamt, i bemärkelsen att man förlorar en del av sitt ingångsavdrag, att ta ett arbete, exempelvis på deltid, med lägre lön än 16 000 kronor.

Ingångsavdraget kombinerar en generell och automatisk sänkning av skatten för alla som är nya på arbetsmarknaden med en avgränsning i tid och till de första 16 000 kronorna.

Centerpartiet föreslår också att arbetsgivaravgiften för alla under 18 år slopas (se nästkommande avsnitt). Det innebär att ingångsavdraget inte påverkas av om ungdomar feriejobbar före det första inträdet på arbetsmarknaden i myndig ålder.

Sommarjobsavdrag

Sommarjobb är för många ungdomar ett sätt att få arbetslivserfarenhet, referenser och en förbättrad privatekonomi. Vi vet att dessa kraftigt minskar risken att bli arbetslös senare i livet.²⁶

²⁶ Se Alam m.fl. (2013) för en beskrivning av forskningen kring effekten av sommarjobb. Deras slutsats kan förenklat sammanfattas som att kommunala sommarjobb gynnar kvinnor med låga inkomster och personer som arbetar med något som är relevant för deras utbildning.

Att göra det lättare för ungdomar att komma in på arbetsmarknaden är viktigt. Inte minst gäller det för de drygt 18 000 ungdomar mellan 15 och 19 år som varken arbetar eller studerar.²⁷

För att underlätta för ungdomar att göra entré på arbetsmarknaden föreslår Centerpartiet ett sommarjobsavdrag. Avdraget innebär att arbetsgivaravgiften slopas helt för personer under 18 år.

Utbyggt RUT-avdrag

Ett annat sätt att göra det lättare att komma in på arbetsmarknaden är att utvidga RUT-avdraget för hushållsnära tjänster.

RUT-avdraget har tre huvudsakliga fördelar.²⁸ För det första skapar det arbetstillfällen och möjligheten att starta företag för människor som har svårt att få in en fot på arbetsmarknaden. För det andra frigör det tid för RUT-köparen, som hen kan använda för att öka sitt arbetsutbud och som dessutom underlättar i dennes vardag.²⁹ Sist men inte minst minskar det svartarbetet, vilket bidrar till en högre skattemoral och ökar tryggheten för de som i stället kan jobba vitt.³⁰

Hälften av alla RUT-företag är enmansföretag, och 82 procent av företagen är startade efter att RUT-avdraget infördes.³¹ Det sistnämnda indikerar att reformen var en förutsättning för den kraftiga ökningen av företagande inom hushållsnära tjänster.

Av RUT-företagarna är 52 procent kvinnor och hälften av dessa företagare är utrikes födda.³² Därtill är var tredje anställd i RUT-företag utrikes född och var fjärde har som mest förgymnasial utbildning. RUT-avdraget är således viktigt för såväl kvinnors som utrikesföddas företagande. Det är dessutom viktigt för personer med kort utbildningsbakgrund.

Centerpartiet har varit drivande i införandet av RUT. Under 2015 lyckades Centerpartiet också säkerställa att RUT-avdraget utvidgades, inom ramen för migrationsöverenskommelsen. Det är anmärkningsvärt att regeringen, i såväl 2015 års ekonomiska vårproposition som budgetpropositionen för 2016, lade förslag som begränsade RUT. Taket halverades, från 50 000 till 25 000 kronor, och tjänster plockades bort. Att regeringen nu har genomfört partiella återställningar av RUT är glädjande, men vittnar också om en bristande förståelse för RUT-avdragets funktion och behovet av att stimulera framväxten av fler jobb i arbetsintensiva branscher. RUT-avdragets förtjänster består inte enbart i en skattelättnad för köparen. Framför allt är det en förutsättning för ökat företagande, fler jobb och mindre svartarbete. Regeringens sänkning av taket var tänkt att vara en fördelningspolitisk förbättring, men drabbade i stället främst företagare och anställda i branschen: människor som tidigare ofta stått långt från arbetsmarknaden.

Centerpartiet föreslår i stället att RUT-avdraget byggs ut ytterligare.

För det första bör fler tjänster inkluderas, vilket också innebär att det blir mindre svåra gränsdragningar för RUT-tjänsterna.

²⁷ SCB (2018a).

²⁸ För såväl en teoretisk beskrivning som en empirisk uppskattning av effekten av RUT-avdraget, se exempelvis Konjunkturinstitutet (2011).

²⁹ Se exempelvis Halldén & Stenberg (2015).

³⁰ Skatteverket (2011). Flood m.fl. (2013) refererar en undersökning som visar att andelen som anser att det är omoraliskt att köpa tjänster svart ökat efter RUT-avdragets införande.

³¹ SCB (2016).

³² SCB (2016).

- Trygghets-RUT bör införas, så att tillsyn av hemmet vid resa eller frånvaro av annan anledning inkluderas i avdraget.
- Tvätt-RUT bör också införas, där även tvätt utanför hemmet ger rätt till avdrag.
- Flytt- och hämt-RUT bör införas, vilket innebär att flytt av bohag inom samma bostad, hämtning och lämning av återvinning, bortforsling av trädgårdsavfall samt plantering av växter i trädgård inkluderas i RUT-avdraget.

För det andra bör taket i RUT tredubblas, från 25 000 kronor till 75 000 kronor.

För det tredje bör det utredas om äldre, i bemärkelsen personer som är över 80 år, bör ges ett större avdrag än övriga. Detta då äldre är flitiga användare av avdraget men ofta har knappa resurser.

Därtill bör det utredas om avdraget kan förenklas för äldre, genom införandet av ett bredare så kallat HEM-avdrag. Det innebär att alla tjänster som utförs för äldre i och med anknytning till hemmet blir en del av RUT-avdraget. Om ett sådant avdrag kan definieras väl blir också gränsdragningarna för vad som ingår och vad som inte ingår i RUT enklare.

För det fjärde bör rätten till avdrag utvidgas till att omfatta den egna och alla närstående familjemedlemmars bostad.

Centerpartiet ämnar återkomma med förslag i enlighet med vad som beskrivs ovan i framtida budgetar.

Fördelningspolitiska överväganden

I diskussionen kring ”enkla” jobb och ingångslöner är det viktigt att påpeka att den stora klyftan i Sverige inte går mellan personer med en lägre lön och personer med en högre lön, utan mellan de som har ett jobb och de som inte har det.

Under 2016 fanns det i Sverige 1,15 miljoner människor som var 20 år eller äldre med låg ekonomisk standard, dvs. som tjänar mindre än 60 procent av medianinkomsten.³³ Det motsvarar 15 procent av befolkningen. Bland de som inte arbetar var andelen 33 procent, bland de som deltidsarbetar var den 12 procent och bland de som heltidsarbetar var den 4 procent. Av de med låg ekonomisk standard saknar 88 procent ett heltidsarbete. Låg ekonomisk standard är alltså i hög grad resultatet av att inte ha ett heltidsjobb.

Det är därtill viktigt, som nämnts i föregående avsnitt, att ha i åtanke att flyktingar i dag väntas kunna leva på en etableringsersättning på knappt 6 800 kronor i månaden och att andra grupper i samhället, som exempelvis studenter och pensionärer, väntas klara sig på lägre ersättningar än de som erbjuds inom inträdesjobben. Ett jobb med något lägre ingångslön innebär en bättre ekonomisk situation för den enskilde än de bidrags- och försäkringssystem som många i dag förpassas till.

Dessutom gör personer som tar sig in på arbetsmarknaden generellt en relativt snabb lönekarriär.³⁴ Risken för låglönefallor är därför liten. Enligt en underlagsrapport från analysföretaget WSP, framtagen åt Centerpartiet, baserad på inkomststatistik från Statistiska centralbyrån, konstateras att nyanlända som får ett jobb fyrdubblar sin inkomst på tio år samt att om inträdet på arbetsmarknaden skulle ske ett år tidigare

³³ Den exakta definitionen är något mer komplicerad. Ett hushålls disponibla inkomster, inklusive skatter och transfereringar, viktas med avseende på hushållskompositionen enligt en skala som OECD tagit fram. Se RUT 2016:929.

³⁴ WSP (2016a).

skulle gruppen nyanländas totala inkomster över en tioårsperiod öka med 20 procent.³⁵ Även om inträdet sker till en lägre ingångslön blir alltså den totala inkomsten över en tioårsperiod väsentligt högre om inträdet på arbetsmarknaden kan förenklas och tidigareläggas.

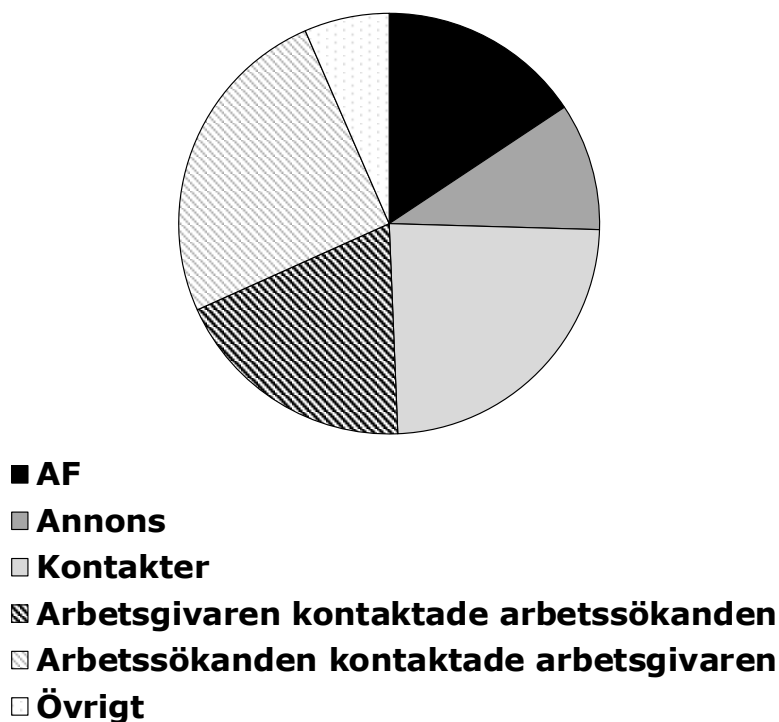
En reformerad arbetsmarknadspolitik

Avveckla Arbetsförmedlingen – inför arbetsförmedlarpeng

Arbetsförmedlingen har under lång tid misslyckats med sitt uppdrag.

Andelen företag som använder Arbetsförmedlingen för att rekrytera sjunker stadigt, och två tredjedelar av företagen som försökt rekrytera via Arbetsförmedlingen uppger att det har fungerat dåligt.³⁶ En försvinnande liten del av småföretagen väljer att vända sig till Arbetsförmedlingen när de ska rekrytera.³⁷ Allmänhetens förtroende för Arbetsförmedlingen är också mycket lågt.³⁸ Till stor del är detta politikens fel. Arbetsförmedlingens olika, och ibland motstridiga, roller skapar osäkerhet och ineffektivitet. För att Arbetsförmedlingen ska fungera måste dess uppdrag renodlas.

Diagram 18 Externrekryteringar per rekryteringskanal

Källa: SCB (2018a).

Ett sätt att illustrera behovet av förbättrad matchning är att studera den s.k. Beveridgekurvan. När det finns många lediga platser förväntas arbetslösheten sjunka. Sedan finanskrisen har antalet lediga platser ökat markant, medan arbetslösheten bara minskat marginellt. Matchningen har försämrats.³⁹ Om inte arbetslösheten pressas ned

³⁵ WSP (2016a).

³⁶ Svenskt Näringsliv (2018).

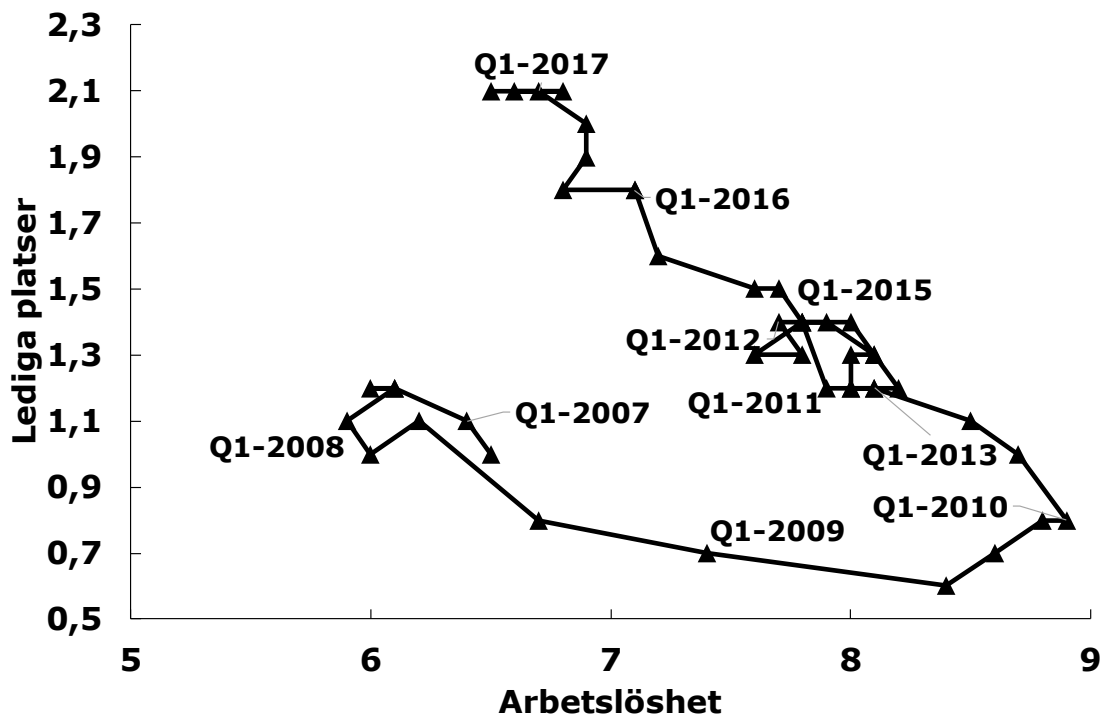
³⁷ Företagarna (2013).

³⁸ SOM-institutet (2015).

³⁹ För en nyansering av utvecklingen, se Harbo Hansen (2016). I uppsatsen konstateras att måttet på lediga platser inte fångar faktiska framtida rekryteringar så väl som man hade kunnat hoppas och att ett

riskerar den att permanentas, vilket vore ett svek särskilt för de 360 000 personer som i dag är öppet arbetslösa eller deltagare i ett arbetsmarknadspolitiskt program.⁴⁰

Diagram 19 Beveridgekurvan

Not: Kurvan visar hur antalet lediga platser, som andel av arbetskraften, förhåller sig till arbetslösheten.
Källa: Konjunkturinstitutet (2018).

Det finns ett antal länder som prövat olika system med offentligt finansierade, men privat och ideellt organiserade, förmedlingsaktörer.⁴¹ Centerpartiet vill införa ett sådant system även i Sverige genom att lägga ut alla arbetsförmedlande uppgifter på kompetenta privata företag och ideella organisationer med dokumenterad förmåga att förmedla arbete och tillhandahålla relevant utbildning.

Systemet bör bygga på följande principer:

- **Valfrihet.** De arbetssökande bör kunna välja och välja bort förmedlare.
- **Resultatbaserad ersättning.** Förmedlare belönas med full ersättning enbart om den arbetssökande får ett varaktigt jobb. Det är viktigt att förmedlaren har ansvar för hela insatsen och belönas för hela resultatet.
- **Peng efter svårighet.** Den arbetssökandes situation avgör pengens storlek.
- **Specialisering.** Mångfalden av aktörer gör att de kan anpassa sig och specialisera sig efter den sökandes behov.

alternativt mått på lediga platser gör att skiftet i Beveridgekurvan blir mindre påtagligt.

⁴⁰ Se Hartman & Svaleryd (2010) för en översiktlig diskussion om risken för att en hög arbetslöshet biter sig fast. För siffror kring inskrivna, se Arbetsförmedlingen (2018b).

⁴¹ Tyskland, Nederländerna och Storbritannien är exempel. För en bakgrundsbeskrivning av Tysklands arbetsmarknadsreformer, se Bouvard m.fl. (2013), Fichtl (2015) och Konjunkturinstitutet (2016). För en mer specifik beskrivning av Tysklands reformer av arbetsförmedlingen, se BMAS (2006), Jacobi & Kluge (2006), Jahn & Ochel (2007) samt Winterhager m.fl. (2006). För en beskrivning av de nederländska erfarenheterna, se exempelvis Gautier & van der Klaauw (2009) och Tergeist & Grubb (2006) och för de brittiska, se OECD (2014a).

- **Certifiering.** En ranking certifierar att alla förmedlare håller måttet och sorterar kontinuerligt bort de aktörer som har sämst resultat.

Centerpartiet och Alliansen är överens om att Arbetsförmedlingen bör läggas ned i sin nuvarande form. En ny och mindre myndighet föreslås ersätta Arbetsförmedlingen, och denna nya myndighets roll renodlas till att göra en bedömning av den arbetssökandes behov (profilering) samt till att följa upp den arbetssökandes rättigheter och de krav som ställs på denne.

När det gäller matchningsfunktionen och förmedlingsverksamheten föreslås att den övertas av fristående aktörer. Dessa bör få ett helhetsansvar för sina arbetssökande och för att dessa får rätt insatser. Förmedlingsaktörerna bör ersättas efter hur väl de får arbetssökande i varaktig sysselsättning.

Centerpartiet har alltså, inom ramen för allianssamarbetet, fått igenom långtgående förslag för att förbättra den statliga arbetsförmedlingen.

Internationella och nationella exempel

Internationella erfarenheter visar att oberoende, ideella eller privata lösningar har förutsättningar att ge bättre resultat och leda till fler förmedlade jobb, givet rätt styrmedel.

Det kanske mest välkända internationella exemplet på en arbetsförmedlarpeng återfinns i Australien.⁴² Där placeras arbetssökande i olika kategorier, beroende på hur långt från arbetsmarknaden de bedöms stå. Fristående förmedlare ges sedan en ersättning, som bygger på denna kategorisering och som till stor del är prestationsbaserad. De arbetssökande kan välja mellan olika regionala förmedlare. Förmedlingsaktörerna utvärderas kontinuerligt och ges betyg som underlättar vid framtida upphandlingar och bidrar till ökad information om olika aktörers effektivitet. Australiens system har varit en bidragande orsak till att arbetslösheten där mer än halverats och att kostnaderna för arbetsförmedling minskat. Systemet har också gradvis fått brett stöd från hela det politiska spektrumet.

Även i Sverige har liknande system införts lokalt, med mycket goda resultat. Det kanske mest välkända exemplet finns i Nacka. De metoder som används av trygghetsorganisationerna (TSL och TRR) har också stora likheter med en arbetsförmedlarpeng och har också uppvisat goda resultat.

Samtidigt finns avskräckande exempel i Sverige, där upphandling av begränsade tjänster och/eller en alltför liten resultatbaserad del i ersättningen lett till att arbetssökande placeras i otillräckliga och ineffektiva insatser samtidigt som ersättning utgått till anordnaren. Detta har exempelvis varit ett problem i etableringsuppdraget för nyanlända. Det är därför avgörande att incitamenten är rätt och att ersättning till anordnaren baseras på resultat.

Arbetsförmedlarpengen

Centerpartiets förslag innebär att alla arbetsmarknadspolitiska program, exklusive anställningsstöd, för personer utan funktionsnedsättning utgår och i stället ersätts med en arbetsförmedlarpeng. Den som är arbetslös kommer fortfarande att behöva skriva in sig på arbetsförmedlingen för att få arbetslöshetsersättning men kommer sedan att hänvisas till fristående ideella och privata aktörer för att få hjälp att komma i arbete.

⁴² Se Finn (2011) och OECD (2012) för en beskrivning av utvecklingen av systemet.

Ersättningen för att få en person i jobb kommer att variera mellan 4 000 och 100 000 kronor baserat på den arbetssökandes förutsättningar. Den arbetssökandes förutsättningar kommer att graderas på en skala och baseras på Arbetsförmedlingens bedömningsstöd. Ersättningen ska bl.a. baseras på den sökandes utbildning, historia på arbetsmarknaden, ålder, tid i arbetslöshet och hälsa. Detta är viktigt för att arbetsförmedlare inte ska sålla bland de arbetssökande, utan att störst insats går till de med störst behov.

En stor grupp av de som är arbetslösa får jobb utan hjälp inom kort tid, och arbetsförmedlarpengen kommer därför att rikta sig till de personer som befinner sig i en svårare situation.

Systemet ska enbart vara öppet för företag och organisationer med dokumenterad förmåga att förmedla jobb och handleda personer i behov av stöd.

Arbetsförmedlarpengen kommer enbart att betalas ut vid anställning, och kommer att betalas ut i etapper över en tvåårstid. Det uppmuntrar till långsiktighet och resultat. Den som inte lyckas förmedla ett långvarigt jobb kommer alltså få mycket lite betalt. Genom att fördela ut betalningen över en längre tid blir det omöjligt att få del av ersättningen med hjälp av kortvariga och oseriösa anställningar. Arbetsförmedlarna ges i stället incitament att fortsätta att stötta sina klienter och få dem att lyckas på längre sikt.

Tidigare pengbaserade system har visat på behovet av att ställa hårda krav på företagen och vikten av tydligt definierade uppgifter. Arbetsförmedlarna ska enbart jobba med insatser i syfte att få folk i arbete. För att styra förmedlarna mot kvalitet bör deras förmåga att få arbetssökande i jobb utvärderas kontinuerligt och redovisas i en offentlig ranking. Detta behövs för att synliggöra och underlätta för arbetssökande och arbetsgivare att välja och välja bort. Arbetsförmedlingen ansvarar för att certifiera de fristående arbetsförmedlarna. Lågpresterande och oseriösa aktörer bör kontinuerligt ratas under certifieringsprocessen och sorteras bort.

Genom att släppa in nya krafter kan dessa specialisera och anpassa sig bättre till de arbetssökandes och arbetsgivarnas behov. Nya aktörer får möjlighet att vinna både arbetssökandes och arbetsgivares förtroende. Framgångsrika arbetsförmedlare hos dagens Arbetsförmedling får möjligheter att utvecklas hos nya förmedlare, eller att själva driva förmedling. Den kontrollerande funktionen hos myndigheten och den arbetsförmedlande rollen hos arbetsförmedlarna skiljs åt, så att uppdragen blir mer renodlade.

Centerpartiet föreslår att reformen genomförs över en flerårsperiod. Arbetsmarknadsutbildningarna samt vissa andra, av regeringen införda, åtgärder avskaffas från och med det första året. De som redan befinner sig i övriga arbetsmarknadspolitiska program bör dock ha möjlighet att slutföra dem. Dessa arbetsmarknadsåtgärder fasas därför ut över en längre tid. Åtgärder som riktar sig till personer med nedsatt arbetsförmåga behålls. Vissa subventionerade anställningar behålls, men reformeras i enlighet med vad som redogörs för nedan.

Arbetsförmedlingens roll som matchningsaktör fasas ut över införandeperioden. Tillsammans med avskaffade åtgärder frigör detta resurser som kan finansiera arbetsförmedlarpengen.

Samtidigt som Arbetsförmedlingens matchningsroll börjar fasas ut inleds också arbetet med certifiering av privata aktörer.

Färre och enklare subventionerade anställningar

Syftet med anställningsstöd är att kompensera för vissa arbetssökandes lägre och/eller osäkra produktivitet. Subventionerade anställningars effektivitet varierar beroende på utformning. Ett generellt mönster är dock att subventionerade anställningar som riktas till personer som står långt från arbetsmarknaden är mer effektiva.⁴³ De flesta subventionerade anställningar har dock ganska höga undanträngningseffekter, i bemärkelsen att jobben som skapas i många fall hade tillkommit även utan subvention.⁴⁴ Användningen av, och kostnaden för, anställningsstöden är omfattande, varför det är av största vikt att de utformas på ett rimligt och kostnadseffektivt sätt.

Centerpartiet har länge förordat att antalet stöd ska minska och att reglerna för stöden ska harmoniseras. Regeringen tog, sent omsider, steg i rätt riktning under 2018 genom att slå ihop ett antal stöd till de nya introduktionsjobben. Mer finns dock att göra för att säkerställa att stöden blir effektivare och billigare.

Problem med dagens anställningsstöd

Det har under lång tid funnits ett antal problem med anställningsstöden. För det första har antalet stöd varit stort, vilket har bidragit till att kännedomen om stöden är låg bland företagen.⁴⁵ För det andra har stöden upplevts som krångliga av företagare. För det tredje har det ställts för långtgående krav på samordning med fackföreningsrörelsen. För det fjärde har stöden varit för kortsiktiga. Och för det femte har det funnits tecken på att väldigt fokuserade stödformer riskerar att stigmatisera de personer som är berättigade till stöden.⁴⁶

Utgångspunkter för reformer av anställningsstöden

Centerpartiet strävar efter ett system med anställningsstöd som präglas av följande:

- **Enkelhet.** Det kräver att antalet stödformer minskar och att stöden görs så enkla och enhetliga som möjligt. Kraven på administration och liknande måste hållas till ett minimum.
- **Träffsäkerhet.** Störst stöd ska ges till de som behöver det mest.
- **Kostnadseffektivitet.** Arbetsmarknadspolitiken i allmänhet, och anställningsstöden i synnerhet, tar stora resurser i anspråk. Det är resurser med en hög alternativkostnad; varje krona som läggs på anställningsstöd är en krona som hade kunnat läggas på en sysselsättningsfrämjande skattesänkning. Kostnaderna för arbetsmarknadspolitiken måste minska.
- **Brygga till reguljär sysselsättning.** Stöden ska, såväl för den anställde som för företagaren, vara utformade så att de underlättar övergången från arbetslöshet till reguljär sysselsättning.

Nya gemensamma regler för alla anställningsstöd

I syfte att göra anställningsstöden enklare för arbetssökande, arbetsgivare och Arbetsförmedlingen att förstå är det viktigt att systemen i hög grad präglas av

⁴³ Forslund & Vikström (2011), Forslund m.fl. (2004) och Liljeberg m.fl. (2012).

⁴⁴ Calmfors m.fl. (2002), Liljeberg m.fl. (2012) och Marx (2001).

⁴⁵ Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2017) och Behrenz m.fl. (2015) visar att företag anser att krångel och administration är ett hinder samt att kännedomen om stöden är lågt. Statskontoret (2011) och Riksrevisionen (2013a) visar att kännedomen om stöden är lågt.

⁴⁶ Marx (2001) och Neumark (2011).

likvärdighet. En basplatta av gemensamma regler, som gäller alla anställningsstöd, är därför viktig.

Gemensamt lönetak

Lönetaket inom anställningsstöden bör sättas till 17 000 kronor per månad. Ett lågt och enhetligt lönetak gör att subventionen främst riktar sig till personer med låg lön, vilka kan antas stå längst från arbetsmarknaden. På så sätt bidrar ett lågt och enhetligt lönetak till målet om träffsäkerhet. Ett gemensamt lönetak gör också floran av anställningsstöd enklare att överblicka. Det bidrar således också till målet om enkelhet. Genom att inte subventionera höga löner kan också kostnaderna hållas nere. Även målet om kostnadseffektivitet gynnas alltså av förslaget.

Värt att notera är att tidigare sänkningar av lönetaket för nystartsjobb inte bedömts ha lett till färre jobb, men haft en något dämpande effekt på lönerna.⁴⁷ Den sänkning som Centerpartiet nu föreslår är större, men skulle volymerna påverkas är det bättre att motverka detta genom höjd subventionsgrad än genom att subventionera höga löner.

Förslaget innebär, precis som dagens regelverk, att löner utöver lönetaket tillåts. Lönetaket innebär enbart att den del av lönen som överstiger taket inte subventioneras.

Krav på lön – inte villkor

Nystartsjobb beviljades tills nyligen om lön lämnades enligt kollektivavtal eller var likvärdig med lön enligt kollektivavtal i branschen. Regeringen har nu genomfört förändringar som gör att även andra förmåner ska lämnas enligt kollektivavtal i branschen. Dessa krav gäller också övriga anställningsstöd.

Att kräva att även andra förmåner än lön lämnas i enlighet med kollektivavtal innebär att stöden blir dyrare och krångligare, inte minst för de många småföretag som saknar kollektivavtal. Att riskera att småföretag exkluderas från möjligheten att skapa jobb med hjälp av anställningsstöd är olyckligt. Centerpartiet föreslår därför att krav enbart bör ställas på att lön utgår i enlighet med kollektivavtal i branschen.

Inget krav på samråd

Enligt förordning ska Arbetsförmedlingen samråda med det lokala facket innan en person anvisas till ett arbetsmarknadspolitiskt program eller insats som är förlagd på en arbetsplats.⁴⁸ Nystartsjobben definieras inte som ett arbetsmarknadspolitiskt program, varför ett sådant samråd inte behöver ske.

Givet att nystartsjobben fungerar utan ett sådant samråd är det rimligt att anta att även andra stöd bör kunna fungera utan krav på samråd. I Arbetsförmedlingens faktablad kring de anställningsstöd som regleras i förordningen om särskilt anställningsstöd står explicit att en anvisning sker genom att myndigheten, arbetsgivaren och facket träffar en överenskommelse.⁴⁹ Denna typ av information kan tänkas avskräcka vissa arbetsgivare som kan uppleva att övningar av denna sort innebär ökad tidsåtgång och ökat krångel.

I stället för att ställa krav på att samråd sker med facket bör Arbetsförmedlingen, om de finner det lämpligt, meddela facket att en anvisning skett, varefter fackförbundet, om de så önskar, kan inkomma med eventuella synpunkter till myndigheten.

⁴⁷ Arbetsförmedlingen (2016)

⁴⁸ 9 a § Förordning (2000:628) om den arbetsmarknadspolitiska verksamheten.

⁴⁹ Se exempelvis Arbetsförmedlingen (2018d).

Anställningsstöd ska inte berättiga till ersättning från arbetslöshetsförsäkringen

När det s.k. arbetsvillkoret inom arbetslöshetsförsäkringen studeras, för att se om en person är berättigad till ersättning eller ej, räknas inte arbete som skett med hjälp av de stöd som regleras i förordningen om särskilt anställningsstöd.⁵⁰

Det finns alltså en diskrepans mellan olika anställningsstöd. Nystartsjobb berättigar till a-kassa, medan särskilt anställningsstöd inte gör det. Denna skillnad förefaller vara svår att motivera. Skillnaden kan bl.a. väntas leda till att såväl arbetstagare som kommunala arbetsgivare försöker använda nystartsjobb i stället för andra anställningsstöd, eller till att allokeringen till program på andra sätt inte sker baserat på vilka program som kan antas vara mest effektiva.⁵¹

För att undvika denna typ av snedvridande effekter bör inte heller tid med nystartsjobb räknas med när arbetsvillkoret prövas. Det är rimligt, då det ökar den enskildes drivkraft att underlätta övergången från subventionerat till reguljärt arbete. Likaledes är det rimligt då subventionerade anställningar inte bidrar med finansiering till arbetslöshetsförsäkringen i lika hög grad som reguljära anställningar.

Bredare och enklare nystartsjobb

Nystartsjobben är den typ av subventionerade anställning som visat sig mest effektiv. Det är också det anställningsstöd som är enklast. Det är därtill en rättighet för långtidsarbetslösa, varför eventuella problem med stigmatisering till följd av snäv fokusering kan antas vara mindre.

För att effektivisera systemet med anställningsstöd har Centerpartiet föreslagit att antalet stödformer ska minska och att reglerna för de individuella stödformerna förenklas. Specifikt har Centerpartiet föreslagit att nystartsjobben utvecklas och ersätter följande anställningsstöd:

- introduktionsjobb (i sin tur en sammanslagning av instegsjobb, särskilt anställningsstöd och förstärkt särskilt anställningsstöd).
- extratjänster
- moderna beredskapsjobb.

Fyra olika typer av subventionerade anställningar, inklusive dagens nystartsjobb, föreslås därmed bli ett, enkelt anställningsstöd.

För att anpassas till en bredare målgrupp, som tidigare varit berättigad till relativt höga subventioner, krävs modifieringar av nystartsjobbets ersättningsprofil. Centerpartiet föreslår att personer som har varit arbetslösa 1–2 år bör berättiga till en subvention om en arbetsgivaravgift. Personer som varit arbetslösa 2–3 år bör berättiga till en subvention om två arbetsgivaravgifter. Och personer som varit arbetslösa i mer än tre år bör berättiga till en subvention om tre arbetsgivaravgifter. Subventionen bör sedan trappas ned med en arbetsgivaravgift om året, så att stödet gradvis fasas ut och övergången till reguljär sysselsättning underlättas.

⁵⁰ 14 § Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring.

⁵¹ Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2017).

Regeringens förslag till förändringar

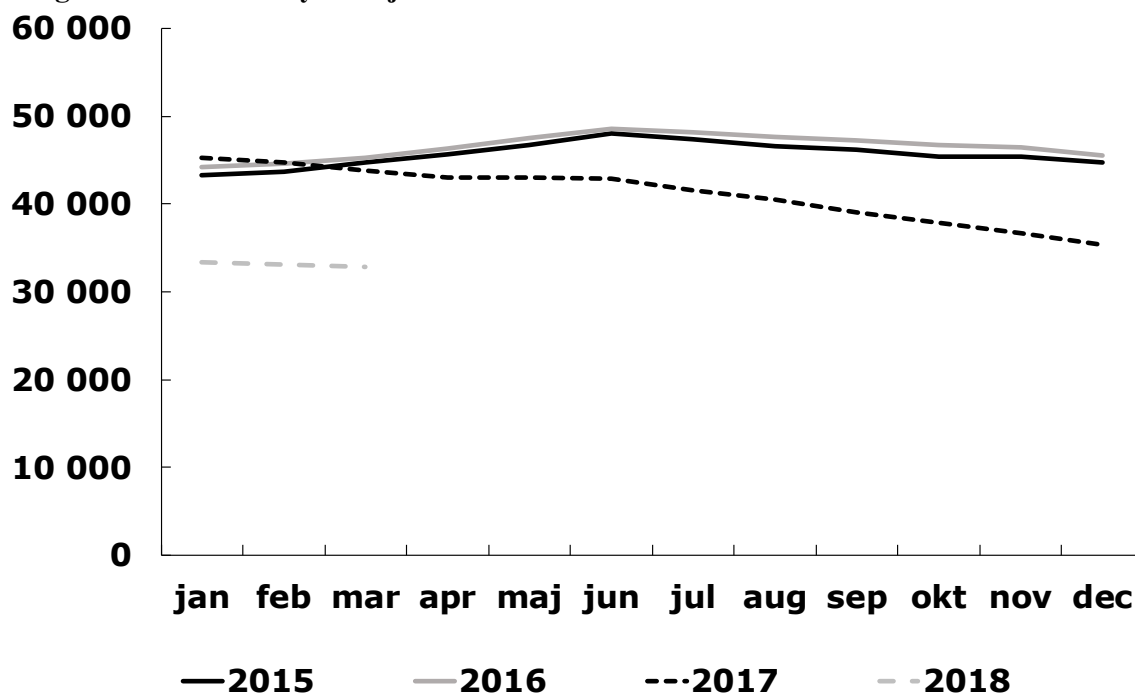
Regeringen har nyligen slagit ihop instegsjobb, särskilt anställningsstöd, förstärkt särskilt anställningsstöd och traineejobben till ett nytt stöd: introduktionsjobb. Samtidigt höjs lönetaken i anställningsstöden och harmoniseras till 20 000 kronor i månaden.

Det är glädjande att regeringen har tagit till sig av kritiken från bl.a. Centerpartiet och nu föreslår en genomgripande reform av anställningsstöden. Särskilt anmärkningsvärt är att traineejobben, som Socialdemokraterna lovade skulle ge 32 000 ungdomar jobb, bara har lett till några hundra jobb och att programmet därför skrotas.

Det finns drag i regeringens reform som liknar det som Centerpartiet har föreslagit. Antalet stöd minskar samtidigt som regelverken, exempelvis avseende lönetak, harmoniseras. Det är dock tveksamt om det är en god idé att slå ihop de aktuella stöden till ett nytt stöd, givet att det redan finns ett relativt välfungerande stödsystem: nystartsjobb. Centerpartiet bedömer behovet av ytterligare ett nytt anställningsstöd som mycket begränsat.

Regeringen genomför heller inte de regelförenklingar som krävs för att stöden ska bli mer attraktiva för arbetsgivare. Tvärtom, regeringen ökade exempelvis regelbördan för nystartsjobb i februari 2017, något som kan antas ha bidragit till att antalet nystartsjobb har minskat med 25 procent mellan februari 2017 och samma månad i år.

Diagram 20. Antalet nystartsjobb

Källa: Arbetsförmedlingen (2018b).

Regeringen föreslår också högre lönetak än Centerpartiet, vilket innebär att stödandelen blir högre för människor med högre inkomster. Det gör stöden mindre träffsäkra jämfört med Centerpartiets förslag.

Sammantaget innebär regeringens förändringar förvisso en förbättring jämfört med tidigare system, men samtidigt är det otillräckligt för att på allvar förenkla och effektivisera systemet med anställningsstöd.

Avskaffa extratjänsterna

Socialdemokraterna lovade inför valet 2014 att 20 000 extratjänster skulle skapas.

Inledningsvis var framväxten av dessa åtgärder en besvikelse. I syfte att öka volymerna av extratjänster har regeringen genomfört ett antal, i vissa fall olyckliga, förändringar av regelverket. Initialt riktade sig extratjänsterna till långtidsarbetslösa och var reserverade för offentligt finansierad verksamhet inom sjukvård, skola, äldreomsorg, barn- och funktionshinderomsorg samt vissa myndigheter. Stöd lämnades med 100 procent av lönekostnaden för anställningar på upp till 75 procent av heltid.

De senaste åren har extratjänsterna utökats vad gäller subventionsgrad, målgrupp och potentiella arbetsgivare. Stöd lämnas för anställningar på upp till 100 procent av heltid, och det maximala stödbeloppet samt handledarstödet har höjts. Extratjänsterna riktar sig nu inte enbart till långtidsarbetslösa utan också till nyanlända. Avslutningsvis har antalet branscher utvidgats genom att explicit omfatta privata företag i välfärden samt genom att inkludera kulturverksamheter, trossamfund och idrottsföreningar.

Att nyanlända inkluderas i extratjänsterna från dag ett och alltså får eventuell sysselsättning subventionerad med mer än 100 procent av lönekostnaden sänder en olycklig signal om att regeringen helt gett upp ambitionen att få nyanlända i riktiga jobb. Redan i dag finns exempel på kommuner som avslutar andra typer av anställningar, nystartsjobb och praktik, med lägre subventionsgrad för att ta del av de över 100-procentiga subventionerna i extratjänsterna. En mycket stor andel av de som innehar extratjänster är dessutom personer med gymnasieexamen eller rentav akademisk examen, vilket inte är målgruppen och tydlig pekar på en undanträngning av andra jobb.

Extratjänsterna har nu nått allt högre volymer, och i mars 2018 fanns 13 977 personer i extratjänster.⁵² Detta påverkar i allt högre grad arbetslöshetsstatistiken och bidrar till att skapa en missvisande bild av det verkliga arbetsmarknadsläget.

Andelen av de som lämnar etableringsuppdraget som är i arbete eller utbildning 90 dagar efter avslutat program har exempelvis ökat det senaste året, från 31 procent i februari 2017 till 41 procent i februari 2018.⁵³ Studeras siffrorna närmare visar det sig att andelen som får ett arbete utan stöd varit i princip oförändrad. Det som däremot skett är att andelen som får en extratjänst har ökat markant. Det är nu vanligare att deltagare får en extratjänst än att de får ett osubventionerat arbete.

Extratjänsterna lider av ett antal problem:

- De är dyra. En snittkostnad om 24 600 kronor, med en maximal kostnad om 29 534 kronor, per månad är för hög.⁵⁴
- De utgår från att det skulle vara omöjligt att få nyanlända i riktiga jobb, genom att i stället slussa in dem i helsubventionerad sysselsättning i ett antal godtyckligt utvalda branscher.
- De ger varken den arbetslösa eller dennes arbetsgivare incitament att öka chanserna för den arbetslösa att komma i reguljär sysselsättning.

Utvärderingar av denna typ av helsubventionerade jobb, företrädesvis inom offentlig sektor, tyder på att möjligheterna att få reguljär sysselsättning när extratjänsten upphör är liten.

Centerpartiet vill därför avskaffa extratjänsterna.

⁵² Arbetsförmedlingen (2018b).

⁵³ Arbetsförmedlingen (2018a).

⁵⁴ Se Arbetsförmedlingen (2018c) för bedömd snittkostnad.

Matchningsanställningar

I Arbetsmarknadsekonomiska rådets enkät kring anställningsstöd framkom att företag som inte tidigare använt sig av anställningsstöd skulle göra det i större omfattning om möjligheten till provperiod förlängdes, om Arbetsförmedlingen tog på sig arbetsgivaransvaret eller om arbetsgivar-ansvaret togs av ett bemanningsföretag.⁵⁵ Än större andel av de som anställt långtidsarbetslösa skulle uppskatta möjligheten att ett bemanningsföretag skulle ta arbetsgivaransvar.

Sammantaget tyder detta på att en stor andel företag anser att arbetsgivaransvaret i sig utgör ett hinder för att skapa sysselsättning åt arbetssökande.

I slutet av mandatperioden 2010–2014 tillsatte Alliansen en utredning för att utveckla ett alternativ till sysselsättningsfasen. Utredningen presenterade ett förslag om att införa ett pilotprojekt för s.k. matchningsanställningar.⁵⁶

Utgångspunkten för matchningsanställningar är att det är troligt att många företag upplever en osäkerhet kring hur en person som varit borta från arbetsmarknaden länge ska passa in på arbetsplatsen. För att råda bot på detta föreslås att den jobbsökande anställs hos en s.k. matchningsaktör, som tar på sig arbetsgivaransvaret. Den jobbsökande arbetar sedan hos kundföretag, som inledningsvis inte behöver ta på sig den risk som arbetsgivaransvaret innebär. Matchningsaktörer kan exempelvis vara fackliga eller ideella organisationer, men även bemanningsföretag.

Matchningsaktören ska enbart kunna tjäna pengar genom att ha den arbetssökande utthyrd till kundföretag eller genom att den arbetssökande får ett reguljärt arbete. På så vis undviks risken med att matchningsaktörer parkerar de jobbsökande i passivitet. Mest kraftfull bör ersättningen vara om den arbetssökande hittar varaktig reguljär sysselsättning. Reguljärt arbete för den arbetssökande ska alltid löna sig för matchningsaktören jämfört med att den arbetssökande fortsatt hyrs ut. Målet är att den arbetssökande övergår i ett vanligt jobb.

Centerpartiet föreslår att matchningsanställningar införs och ersätter extratjänsterna. De bör dock anpassas till det reformerade system för anställningsstöd som föreslagits tidigare i detta kapitel och till införandet av arbetsförmedlarpengen. I förhållande till utredningens förslag bör därför anställningen hos matchningsaktören ske med hjälp av nystartsjobb och den prestationsbaserade ersättningen utgörs av arbetsförmedlarpengen. Centerpartiet ämnar återkomma med förslag kring detta i framtida budgetar.

Enklare och bättre stöd för personer med funktionsnedsättning

Personer med funktionsnedsättning som påverkar deras arbetsförmåga negativt har generellt en utsatt ställning på arbetsmarknaden. Arbetslösheten för denna grupp är drygt 40 procent högre än för befolkningen som helhet, och sysselsättningen är 20 procentenheter lägre.⁵⁷ Gruppen har också klart längre arbetslöshetstider än andra.⁵⁸ De ungdomar som har en funktionsnedsättning får färre slutbetyg från gymnasiet, och fler får svårare att etablera sig på arbetsmarknaden.⁵⁹

⁵⁵ Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2017).

⁵⁶ Arbetsmarknadsdepartementet (2015).

⁵⁷ SCB (2018e).

⁵⁸ SOU 2012:31.

⁵⁹ Engdahl & Forslund (2015).

Nyligen genomförde regeringen en större omläggning av de fyra anställningsstöd som riktas till personer med nedsatt arbetsförmåga. Stödets förhållande till varandra har nu förtydligats, vilket Centerpartiet har efterfrågat under en längre tid.

Centerpartiet ställer sig positivt till majoriteten av de förändringar som skett. Samtidigt är det av största vikt att utvecklingen av stödets användning följs noga, för att säkerställa att de fungerar som tänkt och erbjuder människor med en funktionsnedsättning möjlighet att komma i jobb eller få en meningsfull sysselsättning. Det är möjligt att stöden ytterligare behöver förenklas för att bli mer kraftfulla.

En trygg och flexibel arbetsrätt

Centerpartiet har länge föreslagit förändringar och förbättringar av den svenska modellen, exempelvis när det gäller turordningsreglerna. Det behöver dock tas ett större grepp om den svenska modellen. Centerpartiet har därför föreslagit att en självständig och opartisk expertkommission tillsätts, för att presentera förslag som skulle vidareutveckla den svenska modellen för morgondagens arbetsmarknad.

Syftet är att skyndsamt utarbeta rimliga regler som tar hänsyn till företagens behov av flexibilitet och kompetensförsörjning, de anställdas behov av trygghet och möjlighet till omställning samt de arbetslösas behov av att kunna få ett jobb.

Svensk arbetsmarknad präglas av en tudelning mellan ”insiders” och ”outsiders”, mellan de med en fast och trygg anställning och de som står utanför, vars enda möjligheter till arbete ofta består av en tidsbegränsad och otrygg anställning. Det strikta anställningsskyddet leder till högre arbetslöshet bland grupper med svårigheter att etablera sig, samtidigt som det leder till inlåsning för de som har ett jobb, utan att öka deras upplevda trygghet.⁶⁰ Klyvningen ökar mellan de med mycket korta och osäkra jobb, och de med hög upplevd anställningstrygghet som dock tvärt upphör om företaget omstrukturerar sin verksamhet.

Den sammanpressade lönestrukturen höjer trösklarna för att få in en fot på arbetsmarknaden och försvårar än mer för marginalgrupper att etablera sig.

Dessa problem har funnits länge. Men de senaste årens flyktingströmmar, och arbetskraftens ökande heterogenitet, gör att behovet av lösningar blir alltmer akut. Det finns alltså goda skäl till att göra ett omtag kring reglerna på den svenska arbetsmarknaden och anpassa dem till nu rådande förhållanden.

För det första måste tryggheten öka. I dag är vissa anställda helt utan trygghet, medan andra är inlåsta i jobb de inte trivs med. Det är resultatet av en stelbent arbetsmarknad som omfördelar otryggheten till de som har svagast ställning på arbetsmarknaden. Fler måste också ges möjlighet att skapa sin egen trygghet via kontinuerlig fortbildning.

För det andra måste regelverken på arbetsmarknaden anpassas till att det är små och växande företag som i allt högre grad står för jobbskapandet. Stora företag har, och kommer att fortsätta att ha, en mycket viktig roll att spela i svensk ekonomi. Men dagens arbetsmarknadsregler, som skapades i en tid då storföretag var de dominerande aktörerna på svensk arbetsmarknad, hindrar framväxten av morgondagens jobb. Medan näringslivet förändrats ser konfliktreglerna fortfarande i stort sett ut som de gjorde när 1928 års kollektivavtalslag skrevs. Kombinationen av dåtidens arbetsmarknadsregler och dagens arbetsmarknad riskerar i längden Sveriges internationella konkurrenskraft.

⁶⁰ Skedinger (2008a). Se Cahuc (2010) för en översikt över det svenska anställningsskyddets effekter.

För det tredje måste trösklarna till det första jobbet sänkas. Det faktum att fyra av fem arbetslösa tillhör grupper med en utsatt ställning på arbetsmarknaden visar att dagens arbetsmarknad inte är till för alla. Särskilt den dåligt fungerande jobbintegrationen visar att en arbetsmarknad som stänger ute stora grupper av människor skapar problem för de offentliga finanserna, för sammanhållningen och för de enskilda. Tröskeln till det första jobbet, oavsett om det är det första jobbet efter studierna eller det första jobbet i det nya hemlandet, måste sänkas. Arbetsmarknaden måste vara tillgänglig för alla.

För det fjärde måste rörligheten öka. I en tid av snabb strukturomvandling i stora delar av ekonomin är det farligt att personer som egentligen vill byta arbetsplats och vidareutbilda sig, i stället stannar på en arbetsplats där de inte utvecklas på grund av att de vill skydda sin plats i turordningen inom LAS.

Undanta små och medelstora företag från turordningsreglerna

Det stelbenta regelverket med turordningsregler drabbar i synnerhet mindre företag som utsätts för stort omvandlingstryck. Antingen vågar de inte fastanställa eller så drabbas de av kostnader som hotar företagets tillväxt och överlevnad. Detta drabbar, enligt ekonomisk forskning, främst de som har svagast ställning på arbetsmarknaden: nyanlända, unga och långtidsarbetslösa.⁶¹ Men också välutbildade med en nära anknytning till arbetsmarknaden kan drabbas. En person som väljer att tillfälligt lämna arbetslivet för att vidareutbilda sig och stärka sin kompetens kan hamna sist i turordningskön och därmed riskera att bli den första som lämnar vid en eventuell personalneddragning.

I dag har företag med färre än 10 anställda möjligheten att undanta två av dessa från turordningsreglerna. Möjligheten till detta undantag förefaller öka både företagets produktivitet och antalet jobb de skapar.⁶²

I ett första steg mot att göra om turordningsreglerna vill Centerpartiet kraftigt förändra och utöka undantaget från turordningsreglerna för småföretag. Företag med under 50 anställda, dvs. de flesta små och medelstora företag, föreslås inte längre omfattas av turordningsreglerna. Dagens anställningsskydd förblir oförändrat, men små och medelstora företag tillåts i högre grad premiera kompetens framför tjänsteår när de tvingas minska sin personalstyrka. Den falska trygghet som bygger på tjänsteår ersätts med Centerpartiets övriga förslag som på riktigt förbättrar den trygghet som består av ökade möjligheter att hitta ett nytt jobb eller att skola om sig.

Tillsätt en arbetsmarknadskommission

Utöver de omedelbara ändringarna i turordningsreglerna krävs dock ett helhetsgrepp kring lagstiftningen på arbetsmarknaden. Därför förordar Centerpartiet att en arbetsmarknadskommission tillsätts med uppdrag att analysera arbets- och konflikträtten, i syfte att säkerställa att dessa regler är ändamålsenligt utformade. Syftet med reglerna bör vara att se till att arbetstagares trygghet samt rätten till fackligt engagemang och arbete värnas, samtidigt som svensk arbetsmarknad och ekonomi görs mer dynamisk.

⁶¹ Skedinger (2008a).

⁶² Daunfeldt (2016).

Ökat jobbfokus i trygghetssystemen

Arbetslöshetsförsäkringen ska ge människor en möjlighet att tryggt ställa om i arbetslivet. Samtidigt är det viktigt att försäkringen är just en omställningsförsäkring och att den utformas på ett sätt som uppmuntrar till arbete.

Regeringens höjning av a-kassan beräknas ha lett till ca 27 000 fler arbetslösa och ökat de offentliga utgifterna med ca 2,7 miljarder kronor.⁶³ I en tid när jämviktsarbetslösheten stiger, trots flera år av högkonjunktur, är detta inte en ansvarsfull prioritering.

Arbetslöshetsförsäkringens effekt på arbetsmarknaden⁶⁴

Arbetslöshetsförsäkringens nivå och utformning har stor inverkan på arbetsmarknadens funktionssätt. En hög ersättning under lång tid innebär att det relativt blir mer förmånligt att inte arbeta. Därmed minskar utflödet från arbetslöshet till jobb. Det faktum att man måste kvalificera sig till arbetslöshetsförsäkringen genom arbete innebär dock att människor som inte arbetar ges större drivkraft att börja arbeta, för att få tillgång till den extra trygghet som arbetslöshetsförsäkringen medför.

Dessutom innebär en högre ersättning att lönebildningen påverkas, då en hög ersättning innebär att kostnaden för fackförbund att bidra till löneökningar som ger högre arbetslöshet minskar.

En relativt förmånlig arbetslöshetsförsäkring bidrar också, på kort sikt, till att arbetssökande ges större möjligheter att hitta ett jobb som passar deras kvalifikationer. Produktiviteten kan öka till följd av denna förbättrade matchning.⁶⁵

Avslutningsvis är arbetslöshetsförsäkringen en automatisk stabilisator som, rätt utformad, kan hjälpa till att utjämna konjunktursvängningar.

Det finns relativt starkt empiriskt stöd för att en generös ersättning från arbetslöshetsförsäkringen leder till en höjd jämviktsarbetslöshet. Detta allmänna mönster tycks också stämma för Sverige.⁶⁶ Det finns också visst stöd för att sänkt ersättning i arbetslöshetsförsäkringen bidrar till mer återhållsamma löneökningar.⁶⁷

Trygghet och drivkrafter för jobb – en ny modell för arbetslöshetsförsäkringen

Centerpartiet vill se en arbetslöshetsförsäkring som möjliggör en trygg omställning samtidigt som den garanterar att det lönar sig att arbeta. Det finns också relativt starkt stöd i forskningen för att en kontinuerlig avtrappning av ersättningsnivån leder till lägre arbetslöshet.⁶⁸

Givet dessa utgångspunkter är det uppenbart varför regeringens reformering av arbetslöshetsförsäkringen förtjänar kritik. Höjningen av ersättningsnivåerna bedöms ha bidragit till fler arbetslösa.⁶⁹ Därtill är avtrappningen av ersättningen märkligt utformad,

⁶³ Finanspolitiska rådet (2015).

⁶⁴ Källa om inget annat anges: Tatsiramos & van Ours (2011).

⁶⁵ Acemoglu & Shimer (2000).

⁶⁶ Carling m.fl. (2001) och Fredriksson & Söderström (2008). Se Forslund (2008) för en sammanställning av tidigare forskning.

⁶⁷ Benmarker m.fl. (2013) och Forslund m.fl. (2008). Tidigare studier har dock haft svårt att empiriskt finna ett sådant statistiskt signifikant samband, se exempelvis Forslund & Kolm (2000).

⁶⁸ Se exempelvis Fredriksson & Holmlund (2003), Hopenhayn & Nicolini (1997) och Pavoni & Violante (2007). Tatsiramos & van Ours (2011) för en sammanfattande diskussion kring detta.

⁶⁹ Finanspolitiska rådet (2015). Även Konjunkturinstitutet (2015a) bedömer att reformen ökar jämviktsarbetslösheten, dock i mindre omfattning.

då den skiljer sig markant för personer som slår i taket jämfört med personer som inte slår i taket.⁷⁰

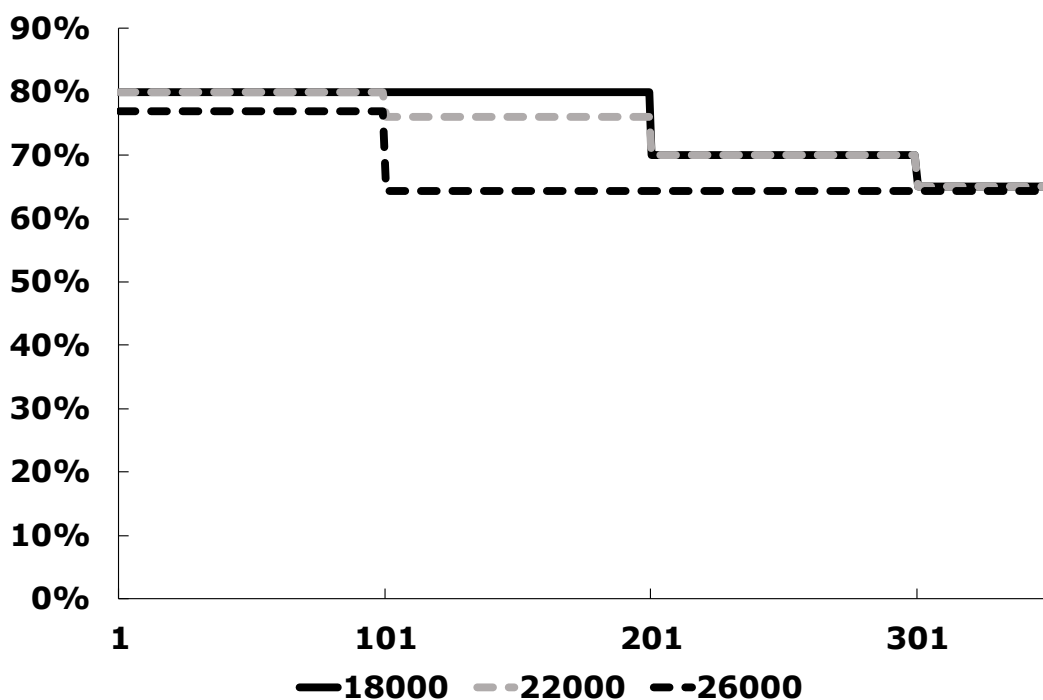
Nedan presenteras Centerpartiets modell för arbetslöshetsförsäkringen:

Tabell 3 Centerpartiets förslag till arbetslöshetsförsäkring

Period	Ersättningsgrad	Tak	Golv	Lönetak
0–100	80%	800	350	22 000
101–200	75%	750	340	22 000
201–300	70%	700	330	22 000
301–	65%	650	320	22 000

Modellen innebär ett signifikant höjt tak jämfört med Alliansens tidigare system. Samtidigt kombineras detta med en snabb och likformig avtrappning samt ett något lägre långsiktigt ersättningstak.

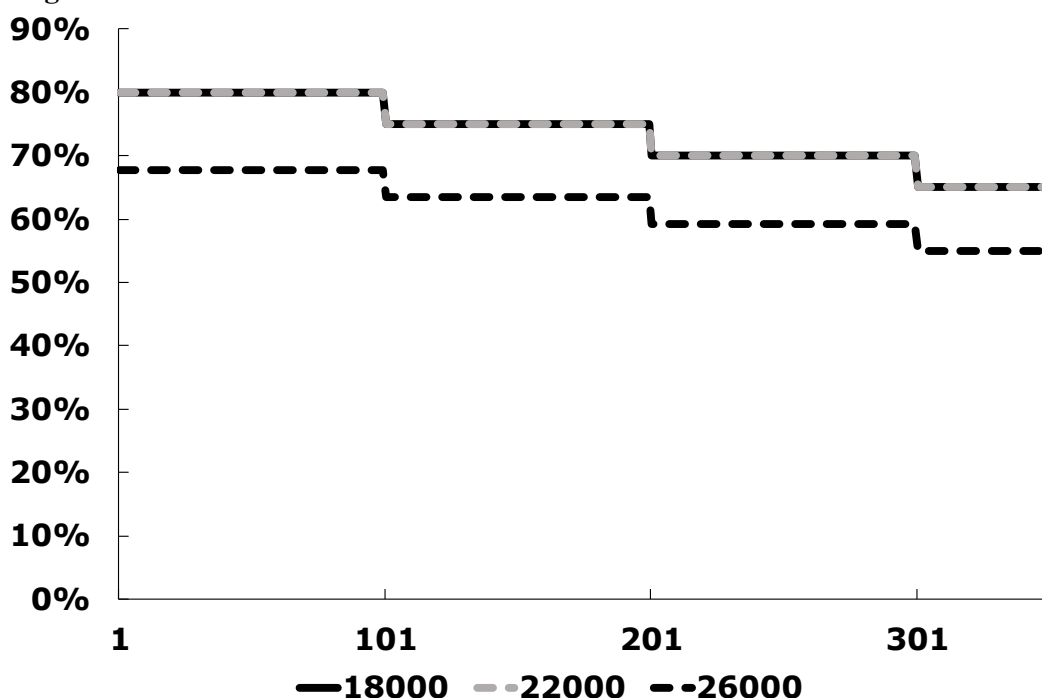
Diagram 21 Ersättningsgrad i dagens arbetslöshetsförsäkring vid olika tidigare månadslön

Källa: Egna beräkningar.

⁷⁰ IFAU (2014).

Diagram 22 Ersättningsgrad med Centerpartiets arbetslöshetsförsäkring vid olika tidigare månadslön

Källa: Egna beräkningar.

Att avtrappningen är symmetrisk innebär att alla, förutom de som får den lägsta ersättningsnivån, möter samma avtrappning vid samma tidpunkt. Detta avspeglas i ett konstant lönetak. Det är viktigt ur ett likabehandlingsperspektiv, men också för att det gör systemet mer lättöverskådligt.

Dagens ersättningsprofil i arbetslöshetsförsäkringen innebär att olika personer möter olika stora avtrappningar vid olika tidpunkter, beroende på deras tidigare inkomst. Detta är inte rimligt.

Bortre tidsgräns inom aktivitetsstödet

Arbetslöshetsförsäkringen innehåller begränsningar kring maximal ersättningsperiod. En person får i regel ersättning från arbetslöshetsförsäkringen under maximalt 300 dagar. Personer som deltar i arbetsmarknadspolitiska program är dock berättigade till aktivitetsstöd. Detta stöd saknar tidsgränser, vilket innebär att arbetssökande kan erhålla aktivitetsstöd på oförändrad nivå under mycket lång tid.

För att ytterligare stärka drivkrafterna att komma i arbete föreslår Centerpartiet att en tidsgräns om tre år, mer specifikt 800 ersättningsdagar, införs för aktivitetsstödet. På så vis förstärks arbetslöshetsförsäkringens och aktivitetsstödet avtrappning och systemens roll som omställningsförsäkring tydliggörs.

Inom ramen för de tyska Hartzreformerna genomfördes en liknande reform, där arbetslöshetsförsäkringen för långtidsarbetslösa slogs ihop med försörjningsstödet.⁷¹ Hartzreformerna har sammantaget bidragit till att förbättra den tyska ekonomins funktionssätt, och ett sätt på vilket arbetslösheten minskade var ett minskat flöde från sysselsättning till arbetslöshet för de personer som påverkades av sammanslagningen av arbetslöshetsförsäkringen med försörjningsstödet.

⁷¹ För en bakgrundsbeskrivning av Tysklands arbetsmarknadsreformer och dess effekter, se Bouvard m.fl. (2013), Fichtl (2015) och Konjunkturinstitutet (2016).

Ändrad definition av lämpligt arbete i arbetslöshetsförsäkringen

När en ersättningsperiod om 300 dagar inom arbetslöshetsförsäkringen har löpt ut bör också bestämmelserna om vad som ska betraktas som ett lämpligt arbete reformeras, så att kravet på att arbetet ska betala 90 procent av dagpenningen tas bort.⁷² I stället bör enbart krav om att ersättning ska lämnas på en nivå som motsvaras av kollektivavtal ställas.

Ökad jobbstimulans i det ekonomiska biståndet

Många långtidsarbetslösa får sin försörjning genom ekonomiskt bistånd, tidigare kallat socialbidrag. Tyvärr är det ekonomiska biståndet utformat så att människor alltför lätt fastnar i det. För varje krona en person tjänar minskas generellt bidragen med en krona, vilket innebär att den totala inkomsten inte förändras av att personen arbetar. Principen är i grunden rätt. Beroende av bidrag bör minskas så fort som möjligt och försörjningsstöd prövas noga. Men höga marginaleffekter får också den olyckliga effekten att det i många fall inte blir lönsamt att börja arbeta.⁷³

För en person som mottar ekonomiskt bistånd och lever i ett ensamhushåll kommer en lön från ett eventuellt heltidsjobb sannolikt att överstiga det ekonomiska biståndet, så även om bidragen minskar med inkomsten tjänar hen på att ta jobbet. Men resan till att få ett heltidsjobb kan behöva börja med en kortare timanställning. Då blir behovsprövningen i det ekonomiska biståndet ett problem. Inkomster från kortare eller mindre omfattande anställningar räknas av mot bidraget, vilket får till följd att det ekonomiska värdet av att arbeta blir lågt. Givet de svaga drivkrafterna att arbeta i försörjningsstödet ökar risken för långvarig arbetslöshet. För ett mindre antal av hushållen som har många barn och/eller dyra boendekostnader är det inte säkert att ens ett relativt välbetalt heltidsarbete leder till att hushållet får högre disponibel inkomst.

Alliansen införde i regeringsställning därför en s.k. jobbstimulans i det ekonomiska biståndet. För en person som haft ekonomiskt bistånd i minst sex månader räknas endast tre fjärdedelar av en ny arbetsinkomst av mot bidragen under en period på två år. På så sätt ökar hushållets inkomster med en fjärdedel av arbetsinkomsterna.

Tyvärr har denna reform visat sig vara otillräcklig. Jobbstimulansen används av mycket få personer. När Socialstyrelsen under juni 2015 genomförde en uppföljning av jobbstimulansen var det bara 2 000 personer, eller runt 2 procent av de som mottar ekonomiskt bistånd, som nyttjade jobbstimulansen.⁷⁴ Det kan jämföras med att det under 2018 beräknas vara ca 8 500 individer som är berättigade till jobbstimulans.⁷⁵

Centerpartiet har därför i den senaste budgetmotionen föreslagit en fördubbling av jobbstimulansen till 50 procent av försörjningsstödet. För varje 100 kronor någon med ekonomiskt bistånd tjänar ska bidraget enbart minska med 50 kronor under en period av två år.

Eftersom informationen om jobbstimulansen ofta inte når de som går på försörjningsstöd ska handläggaren dessutom ha skyldighet att informera om möjligheterna med jobbstimulansen och de ekonomiska fördelarna med denna.

För en person som går på försörjningsstöd och tar ett mindre jobb som ger 5 000 kronor efter skatt innebär Centerpartiets förslag att personen skulle få minskat bidrag

⁷² För en beskrivning av dagens regelverk, se IAF (2015).

⁷³ Se Löfbom (2018) för en genomgång av huruvida det lönar sig för biståndsmottagare att arbeta.

⁷⁴ Socialstyrelsen (2016).

⁷⁵ RUT 2017:886.

med 2 500 kronor, och därmed 2 500 kronor mer i inkomst. I dag minskas bidraget med 3 750 kronor, så att personen endast får behålla 1 250 kronor. Vinsten av att jobba blir alltså dubbelt så stor med Centerpartiets förslag.

Reformer för fler företag

Under 2000-talet har cirka fyra av fem nya jobb i näringslivet skapats i små och medelstora företag. För att svensk ekonomi och arbetsmarknad ska stå starka även i framtiden krävs att vi erbjuder goda villkor för de människor som vågar lägga den tid, ta de risker och investera de resurser som krävs för att starta företag och bygga en värdeskapande verksamhet ur intet.

Att småföretagen fått en allt viktigare roll är delvis en effekt av att modern teknologi och specialisering möjliggör att allt fler mindre företag samverkar i skiftande konstellationer. Delvis är det en effekt av att de gamla industriföretagen stadigt minskar antalet anställda samtidigt som mindre tjänsteföretag övertar delar av deras personalstyrka, antingen för uppdrag inom industrin eller för att skapa helt andra värden i andra delar av ekonomin. Denna omvandling gör att den svenska jobbskaparpotentialen finns i de små och växande företagen.

Centerpartiet arbetar därför konsekvent med att sänka skatteklivar och undanröja regelhinder för att små och medelstora företag ska kunna växa och anställa.

Lättare att bygga upp företag

Ingångsföretag

För många människor, såväl inrikes födda som nyanlända, skulle småskaligt företagande kunna vara en språngbräda till den svenska arbetsmarknaden och det svenska samhället. Att starta företag är dock ofta både dyrt och krångligt. Det gäller särskilt för personer med liten erfarenhet av svenska lagar, regler, myndigheter och ett ofta komplicerat myndighetspråk. Utomeuropeiskt födda företagare anser i högre grad att lagar och regleringar utgör ett problem än vad inrikes födda företagare gör.⁷⁶ I länder med högre administrativa hinder för företagande är också en lägre andel av de utrikes födda egenföretagare.⁷⁷ Att minska den lagstadgade administrativa bördan för småskaligt företagande har därför potential att bidra till integrationen.

I flera andra länder finns system som ger möjlighet till omfattande regelförenklingar för de absolut minsta företagen.⁷⁸ I Frankrike kan små enmansföretagare t.ex. bli s.k. auto-entreprenuers och behöver då varken betala inkomstskatt eller sociala avgifter. I stället betalar de en fast andel av sin omsättning i skatt. På liknande sätt har små enmansföretagare i Tjeckien möjlighet att få sina utgifter schablonmässigt bestämda, och skatten betalas då i huvudsak baserat på försäljningen. System med liknande inriktningar finns i Polen, Österrike och Mexiko.

Centerpartiet föreslår att en ny företagsform införs för riktigt små företag, med högst 250 000 kronor i omsättning: ingångsföretag. Ingångsföretag ska fungera som enskild firma gör i dag, men med ordentliga regelförenklingar. Ingångsföretagen ska inte betala vare sig inkomstskatt, egenavgifter eller moms. I stället för vanliga skatter och avgifter

⁷⁶ Aldén & Hammarstedt (2014)

⁷⁷ Aiyar m.fl. (2016).

⁷⁸ Se till exempel Världsbanken (2007) och OECD (2009) för en översikt över beskattningen av mikroföretag i andra länder.

betalas en schablonmässigt beräknad skatt, baserad på omsättningen, med en skattesats på 25 procent. Genom att ingångsföretag endast betalar en sådan omsättningskatt krävs det inte att de upprätthåller samma omfattande bokföring som vanliga företag åläggs att göra. För att möjliggöra denna nya företagsform i praktiken bör Skatteverket ges i uppdrag att ta fram en plattform som tillåter att skatt dras direkt, via en app, vid elektroniska köp.

Ingen arbetsgivaravgift för den första anställda

Den på många sätt största utmaningen i ett företags utveckling är när det går från att vara ett enmansföretag utan anställda till att anställa en första person. De företag som tagit sig över den tröskeln har sedan enklare att växa och anställa ytterligare.⁷⁹

Höga kostnader för att anställa är vad småföretag själva anser vara ett av de största hindren för tillväxt. I Företagarnas och Swedbanks årliga undersökning Småföretagsbarometern har höga arbetskostnader alltid varit bland de största, eller det enskilt största, hindret för tillväxt för småföretag.⁸⁰ Samtidigt säger runt en fjärdedel av alla enmansföretag att de egentligen skulle vilja börja anställa.⁸¹

Centerpartiet har därför föreslagit att arbetsgivaravgiften tas bort under de första två åren när en enmansföretagare anställer sin första medarbetare. Fortfarande är dock regeringens förslag begränsat och otillräckligt jämfört med Centerpartiets modell. Regeringen har kopierat delar av detta förslag, men skillnader mellan Centerpartiets förslag och regeringens s.k. växa-stöd kvarstår. Växa-stödet innebär exempelvis att arbetsgivaravgiften sänks, snarare än tas bort helt. Regeringens förslag är också tidsbegränsat, vilket kan antas bidra till ökad osäkerhet och minskad anställningsvilja.

Centerpartiet föreslår fortsatt att ingen arbetsgivaravgift behöver betalas när ett företag väljer att anställa sin första medarbetare. Vi ämnar återkomma med detta förslag i framtida budgetar.

Sänkt krav på aktiekapital

Jämfört med genomsnittet för höginkomstländerna inom OECD är den administrativa proceduren för att starta ett aktiebolag både billigare och snabbare i Sverige.⁸² Sverige utmärker sig dock genom att ha högre minimikrav för nivån på aktiekapital. Som jämförelse har mindre än hälften av höginkomstländerna inom OECD ett krav på aktiekapital överhuvudtaget. Ett högt krav på aktiekapital utgör ett hinder för att starta ett nytt företag. Detta gäller i synnerhet för mindre arbetsintensiva tjänsteföretag där ett större aktiekapital inte krävs för att bedriva verksamheten. I avsaknad av tillräckligt kapital kan sådana företag då inte ta del av de fördelar som bolagisering innebär.

Det huvudsakliga syftet med krav på aktiekapital har historiskt varit att skydda fordringsägare och öka förtroendet för aktiebolag.⁸³ Erfarenheter från andra länder visar dock att marknadsaktörerna klarar av att uppnå detta genom privata avtal eller med hjälp av flexibla lagar.⁸⁴ Med detta som bakgrund var Centerpartiet med och sänkte kravet på aktiekapital från 100 000 kronor till 50 000 kronor. Denna gräns utgör dock

⁷⁹ Nutek (2005).

⁸⁰ Företagarna (2017).

⁸¹ Tillväxtverket (2017).

⁸² Världsbanken (2016).

⁸³ Världsbanken (2014).

⁸⁴ Världsbanken (2014).

fortfarande en för hög tröskel. Centerpartiet föreslår därför att kravet på aktiekapital sänks ytterligare: från 50 000 kronor till 25 000 kronor.

Personaloptioner

Att få ett nystartat innovationsföretag att växa är en komplex uppgift. Flera olika aktörer med olika intressen måste samarbeta i en situation präglad av genuin osäkerhet. I bl.a. Silicon Valley har personaloptioner utvecklats till en lösning på många av de problem som uppstår i denna process.⁸⁵ Till exempel kan entreprenören i uppstartsfasen sällan betala löner på de nivåer som är nödvändiga för att kunna attrahera rätt kompetens. Med hjälp av personaloptioner kan nyckelmedarbetare kompenseras genom att göras till delägare, snarare än att ges en hög lön. Det ger små företag med begränsad likviditet möjlighet att attrahera nödvändig nyckelkompetens.

I Sverige har dock användandet av personaloptioner hämmats av skattereglernas utformning. Den förmån personaloptionen innebär har beskattats som inkomst av tjänst, vilket i praktiken innebär en för hög skattenivå för att personaloptioner ska vara användbara. Därtill har personaloptioner beskattats redan när optionen utnyttjas. Optionsinnehavaren måste därför betala skatt innan värdet på de underliggande aktierna har realiserats, vilket då kan innebära att aktier direkt måste säljas för att kunna bekosta skatteinbetalningen.

Centerpartiet lyckades i regeringsställning få till stånd en utredning om villkoren för personaloptioner.⁸⁶ Regeringen valde under föregående år att genomföra vissa lättnader och förenklingar av beskattningen, baserade på utredningens förslag. De förändringar som regeringen genomfört är dock otillräckliga. De innebär visserligen att personaloptioner under vissa förutsättningar undantas från förmånsbeskattning, vilket är i linje med vad Centerpartiet föreslår, men kriterierna för att undgå förmånsbeskattning är alltför begränsande.

Personaloptioner med annorlunda beskattningsregler, s.k. kvalificerade personaloptioner, föreslås endast kunna ges ut av små och unga företag. Företag med låg värdering har sedan tidigare möjligheten att använda värdepappersbaserade incitamentsprogram utan alltför stora problem. Det är just när företaget uppnår ett så högt värde att sådana incitamentsprogram blir problematiska som kvalificerade personaloptioner skulle göra mest nytta. Att regeringens förändringar därtill stänger ute vissa branscher för att de inte förväntas innehålla innovativa företag är feltänkt. Det är omöjligt att i förväg peka ut vilka branscher som kan tänkas producera nya innovativa företag.

Enligt regeringens förslag får endast företag med som mest 50 anställda samt en nettoomsättning eller balansomsättning på högst 80 miljoner kronor ta del av de nya optionsreglerna. I Storbritannien får företag med upp till 250 anställda och upp till 30 miljoner brittiska pund, motsvarande ungefär 350 miljoner kronor, i bruttotillgångar ta del av deras motsvarighet till förbättrade optionsregler. Centerpartiet anser att åtminstone de gränser Storbritannien använder för optionsbeskattning ska gälla även i Sverige. Centerpartiet anser därtill att fler branscher bör kunna använda kvalificerade personaloptioner. Slutligen bör det inte finnas en gräns på att endast företag som är sju år eller yngre får använda kvalificerade personaloptioner.

⁸⁵ Henrekson & Sanandaji (2014).

⁸⁶ SOU 2016:23.

Förenklade 3:12-regler

Sedan den stora skattereformen på 1990-talet beskattas kapitalinkomster lägre än arbetsinkomster. Tanken med reformen var att den skulle gynna företagsamhet. I syfte att förhindra att småföretagare skulle utnyttja regelverket genom att klassa egentliga arbetsinkomster som kapitalinkomster infördes de s.k. 3:12-reglerna. I stället för att gynna företagsamhet har komplexiteten i regelverket snarare bidragit till att småföretagare belastas med ännu mer regelkrångel, kombinerat med svårigheter att sätta företagets kapital i arbete. Sedan 2006 har regelverket kring 3:12 successivt förenklats, men reglerna anses allmänt höra till de mest tekniskt komplexa beskattningsreglerna i Sverige för fysiska personer. Utformningen av 3:12-reglerna bör bygga på principen att företagsamhet är någonting som bör uppmuntras, och reglerna bör därför inte ha en striktare utformning än nödvändigt.

Regeringen lade tidigare fram förslag som skulle höja beskattningen av fåmansföretag och göra 3:12-reglerna än krångligare. Centerpartiet kan inte acceptera en sådan ensidig skattehöjning på fåmansföretagen. Efter omfattande kritik från Centerpartiet och övriga Alliansen tvingades regeringen att dra tillbaka förslaget.

Centerpartiet vill på kort sikt förenkla regelverket ytterligare. På längre sikt bör klyftan mellan beskattningen av kapital- respektive arbetsinkomster minska, vilket skulle möjliggöra än större regelförenklingar.

Företagsanpassade trygghetssystem

Under lång tid har de stora trygghetssystemen inom socialförsäkringen utformats för att i första hand fungera för anställda. Företagare har därför riskerat att inte kunna nyttja de förmåner och försäkringar som de varit med och finansierat.⁸⁷ Detta gäller särskilt den arbetsbaserade, till skillnad från den bostadsbaserade, delen av socialförsäkringen.

På ett övergripande plan gäller samma eller liknande regler för anställda och företagare inom de flesta delarna av socialförsäkringssystemet. Det finns dock ett antal förhållanden som gör att det praktiska försäkringsskyddet kan skilja sig mellan anställda och företagare.

Det ligger exempelvis i egenföretagandets natur att det är svårare, jämfört med situationen för en anställd, att vara borta under långa och sammanhängande perioder. För att företagare i högre grad ska ges möjlighet att nyttja de förmåner som de finansierat är det viktigt att de är flexibla, så att företagarna ges möjlighet att anpassa sitt skydd till sin ofta krävande arbetssituation.

Minskat regelkrångel

Det finns dolda kostnader för jobbskaparna i form av regelkrångel, som kostar såväl tid som pengar att hantera. Under Centerpartiets tid i regeringen minskades regelbördan för svenska företag motsvarande arbetstid för 7 miljarder kronor.⁸⁸ Sedan dess har regelbördan växt snabbt igen och med nuvarande takt uppskattar Näringslivets Regelnämnd att den återgått till nivåerna före Alliansen och Centerpartiets reformer.

Nu måste arbetet för regelförenkling återupptas. Varje regelverk som påverkar företagare måste vara ändamålsenligt utformat, enkelt och väl motiverat.

⁸⁷ SOU 2008:89 försöker uppskatta hur mycket företagare betalar in till, respektive plockar ut från, trygghetssystemen och finner att företagare betalar in klart mer än de tar ut.

⁸⁸ Riksrevisionen (2012).

Lagstiftnings- och regleringsarbetet måste i högre grad präglas av insikten att regleringar endast är ett av flera möjliga instrument för att genomföra en förändring. Många gånger kan samma resultat nås med verktyg som är mindre betungande för företagen, som exempelvis information, ekonomiska incitament eller självreglering av t.ex. branschorganisationer. Utformningen av regler måste också i högre utsträckning genomsyras av insikten att aktörer på marknaden faktiskt är kapabla att skriva ömsesidigt fördelaktiga avtal för att på egen hand lösa problem. Att exempelvis påtvinga företag ett högt aktiekapital för att förbättra deras kreditvärdighet innebär endast regelkrångel. Företagare är kapabla att lösa sådana problem själva utan inblandning från lagstiftaren.

En regel in – en regel ut

En övergripande prioritet inom hela den statliga verksamheten måste vara att minska regelbördan för företagen. Väldigt många av de regler som finns har dock ofta ett lovvärt syfte. Av den anledningen blir det i praktiken också ofta svårt att faktiskt ta bort regler. Detta gäller i synnerhet då varje enskild regel sällan är särskilt betungande. I stället är det summan av reglerna som utgör problemet. För att regelförenklingsarbetet ska bli effektivare och få högre prioritet måste därför processen kring införandet av regler förändras. En liknelse kan göras i fråga om statens budgetprocess, där en dåligt utformad process kan leda till strukturella underskott.⁸⁹ På samma sätt som det finanspolitiska ramverket förbättrat budgetprocessen behövs därför en förbättrad process för hanteringen av regler.

Centerpartiet vill därför införa ett krav på ”en regel in – en regel ut”. Nya regler som innebär ökade kostnader bör kombineras med regelförenklningar som minst kompenserar för kostnadsökningarna.

Tidsbegränsade regler

Fler regler bör ges s.k. solnedgångsklausuler, som innebär att en regel ges ett slutdatum vid vilket det måste visas att dess fördelar fortsatt överstiger dess nackdelar för att regeln ifråga ska få vara kvar.⁹⁰

Det bör också bli vanligare att en enskild myndighet ges ett helhetsansvar för att handlägga exempelvis tillståndsärenden, för att underlätta för den eller de som söker tillstånd genom att dessa enbart behöver ha kontakt med en myndighet.

Slopad revisionsplikt

En viktig reform för minskat regelkrångel var att undanta vissa företag från kravet på revisionsplikt. Detta genomförde alliansregeringen 2009. Revisionsplikten innebär att ett aktiebolag måste ha en revisor som granskar bl.a. årsredovisningen och bokföringen. Numera undantas småföretag som uppfyller två av följande kriterier: högst 3 anställda, högst 1,5 miljoner kronor i balansomsättning och högst 3 miljoner kronor i nettoomsättning. Detta innebär att drygt 70 procent av landets aktiebolag undantas från revisionsplikt. Centerpartiet vill utveckla denna reform så att fler företag undantas från kravet på revisionsplikt.

⁸⁹ Se exempelvis von Hagen (2005).

⁹⁰ Även Lindbeckkommissionen föreslog att regleringar periodvis skulle omprövas (SOU 1993:16).

Lyckade generationsväxlingar

En stor andel småföretagare räknar med att dra sig tillbaka från sitt företag inom de kommande åren.⁹¹ Vi står inför en betydande generationsväxling bland de som skapar jobben. Drivs inte dessa företag vidare är det inte bara en förlust för den enskilde, som ofta ger upp ett livsverk, utan det får också stora konsekvenser för ekonomin i stort. Det är därför olyckligt att dagens skatteregler försvårar för generationsskiften i fåmansföretag. En försäljning av ett fåmansföretag till en familjemedlem kan medföra högre beskattning än en försäljning till en utomstående part, vilket då direkt missgynnar att ett företag stannar kvar inom familjen.

Det är därför glädjande att den utredning som Alliansen tillsatte för att åtgärda problemet har kommit med förslag på lösningar. Utredningens förslag är ett steg i rätt riktning, då det i hög grad likställer beskattning av försäljning till familjemedlem med försäljning till utomstående. Men förslaget har samtidigt brister och löser inte alla problem. Till exempel kommer karensreglerna fortfarande att göra att den som säljer sitt fåmansföretag tvingas låsa in sitt kapital i stället för att direkt kunna återinvestera det. Det är också olyckligt att familjemedlemmar fortfarande ska ges begränsningar på att kunna arbeta vidare i företaget. På sikt bör mer långtgående förbättringar av regelverket kring generationsväxling genomföras.

Givet att utredningsförslaget ändå innebär en mycket påtaglig förbättring anser Centerpartiet att förslaget bör genomföras. Det är därför olyckligt att regeringen valt att dra tillbaka det i samband med att de drog tillbaka skattehöjningen på fåmansföretag.

Framtidens företag inom delningsekonomin

Det finns en alltför stor benägenhet att möta företag och verksamheter inom den nya ekonomin med ny lagstiftning som begränsar snarare än främjar företagens tillväxt. I alltför många länder ser vi hur det ställs krav på lagstiftning för att få den nya delen av ekonomin att infoga sig i befintliga system. Politiken ska inte försöka få nya typer av företag att passa in i gamla system. I stället måste de befintliga systemen utvecklas för att passa den nya ekonomin.

Potentialen i delningsekonomin är stor, men för att den ska realiseras krävs inte sällan jobbvänliga reformer. Att omsätta en företagsidé till ett företag, att hitta finansiering och att finna sätt att erbjuda konkurrenskraftiga löner i uppstartsfasen är några av utmaningarna som delvis har politiska lösningar. Centerpartiet driver en offensiv reformagenda för att främja tillväxten av företag i den nya ekonomin. Ingångsföretag, som gör det enklare att starta företag och minimerar regelkrånglet är ett exempel. Ett generöst regelverk för personaloptioner, som förbättrar förutsättningarna att rekrytera spetskompetens, ett annat. Ett välfungerande system för arbetskraftsinvandring, som inte sätter käppar i hjulet för den som vill anställa utländsk spetskompetens, ett tredje.

Att Sverige har blivit bra på att få fram högteknologiska start-ups som säljs till stora företag i Silicon Valley och Seattle är bra. Än bättre vore det om rekryterings- och utvecklingsmöjligheterna i Sverige var så goda att fler entreprenörer valde att stanna i, eller flytta till, Sverige med sina företag.

Det vore allvarligt om Sveriges svar på en allt snabbare utveckling blir att sluta sig inåt eller krampaktigt hålla fast vid det traditionella. Genom att omfamna

⁹¹ Företagarna (2016).

digitaliseringens potential att förbättra arbetsmarknadens funktionssätt, som bättre matchning och sänkta inträdesbarriärer, släpper vi loss utvecklingskraften inom delningsekonomin.

Kvinnors företagande och karriärmöjligheter

Ett viktigt steg mot ett jämställt samhälle är att stärka kvinnors ekonomiska makt. Det görs bl.a. genom att uppmuntra kvinnors företagande. Centerpartiet strävar därför efter att underlätta för företagande, inte minst i kvinnodominerade branscher. Under Centerpartiets tid i regeringsställning ökade antalet småföretag ägda av kvinnor med nästan 40 procent.⁹²

Drivkrafterna och möjligheten att kombinera föräldraskap och arbete är relativt goda i Sverige. Sverige har också lyckats uppnå ett högt arbetskraftsdeltagande bland kvinnor. Det är en förutsättning för en dynamisk och snabbväxande ekonomi. Mer måste dock göras för att kvinnor och män ska ha samma möjligheter att starta företag och göra karriär.

RUT har visat sig vara en viktig reform för att stärka möjligheten för kvinnor att göra karriär, dels genom att erbjuda en ny marknad för företagande, där en majoritet av RUT-företagarna är kvinnor, dels genom att öka möjligheten för kvinnor att öka sitt arbetsutbud, genom att minska mängden hemarbete. Som regel bör hemarbete och föräldraskap vara ett ansvar som delas lika av män och kvinnor. Men givet att kvinnor tar ett större ansvar för hemarbetet är RUT också särskilt viktigt för kvinnor.

Företag inom välfärdssektorn drivs ofta av kvinnor. Den politiska osäkerhet som omgärdar välfärdsföretagande, främst beroende på att regeringen – trots omfattande kritik från Lagrådet och övriga remissinstanser – går vidare med förslagen från den s.k. Reepaluutredningen, gör att många potentiella välfärdsföretagare, ofta kvinnor, inte längre vågar starta företag eller satsa mer på sina företag. Det är mycket olyckligt och ytterligare ett exempel på hur regeringens företagarpolitik hindrar kvinnors företagande.

För att stärka kvinnors företagande och karriärmöjligheter vill Centerpartiet bredda och utöka RUT-avdraget, främja företagande i kvinnodominerade branscher samt öka det statliga stödet till kvinnors företagande.

Det finns i dag få sätt att möjliggöra för anställda inom vård och omsorg, där arbetsgivaren ofta är offentlig, att också få möjlighet att utveckla innovationer inom sitt område och därmed öka produktiviteten och kvaliteten i de aktuella verksamheterna. Därför bör en del av det statliga riskkapitalet riktas till företagande i tidiga faser och förstärka möjligheterna till entreprenörskap inom sektorer där kvinnors företagande hålls tillbaka av den offentliga dominansen. Affärsrådgivning riktad till invandrade kvinnor bör också stärkas. Slutligen bör Winnet, nätverk för företagsamma kvinnor, återetableras.

Centerpartiet ämnar återkomma med sådana förslag i kommande budget.

Lägre skatter ger ökat självbestämmande

Centerpartiet anser att människor har rätt att bestämma över sitt eget liv och därmed över de pengar de själva arbetat ihop. Den långsiktiga inriktningen på vår skattepolitik är därför att sänka skatterna på arbete och företagande. Lägre skatter ökar människors

⁹² RUT 2015:513.

självbestämmande och gör det mer lönsamt att driva företag och arbeta. På sikt stärker det därmed även hela landets ekonomi. Arbete och företagande bygger Sverige.

Sänkt skatt för låga inkomster

Sverige har i dag ett högt arbetsutbud, vilket till stor del beror på de reformer som Alliansregeringen genomförde. Samtidigt finns det fortsatt höga trösklar för vissa grupper som står utanför arbetsmarknaden och lever på bidrag. För att minska dessa trösklar har Centerpartiet bl.a. föreslagit en dubblerad jobbstimulans inom det ekonomiska biståndet, så att det räknas av långsammare mot arbetsinkomster.

Samtidigt finns behov av att ytterligare gynna arbete framför bidrag, inte minst för de som har möjlighet att börja arbeta deltid. Deltidsarbeten är ofta ett viktigt första steg tillbaka från utanförskap och bidragsberoende och något som därför borde uppmuntras i större utsträckning. Centerpartiet har därför i förra årets budgetmotion föreslagit genomförandet av en bred skattesänkning som stimulerar arbetsutbudet i hela ekonomin, men som främst riktar sig till de med de allra lägsta inkomsterna.

Förslaget innebär en skattesänkning på 2 000 kronor per person och år. Procentuellt innebär det en större ökning av den disponibla inkomsten för personer som arbetar deltid eller som har mycket låga inkomster. Detta förstärker ytterligare möjligheten att gå från bidrag till jobb.

Genom att rikta in skattesänkningen mot de med de lägsta inkomsterna blir det lättare att klara sig på sin lön. Skattesänkningen stärker alltså såväl arbetsmarknadens funktionssätt som den enskildes frihet och makt över den egna ekonomin. Att fler får behålla mer av det de tjänar ökar deras ekonomiska trygghet och deras självbestämmande.

Centerpartiet ämnar återkomma med förslag om detta i kommande budget.

Lägre marginalsatser

I Sverige är skatterna på arbete, företagande och specialisering höga i ett internationellt perspektiv. Det gör Sverige mindre attraktivt för såväl inhemsk som utländsk specialiserad arbetskraft och minskar incitamenten att utbilda och vidareutbilda sig.⁹³

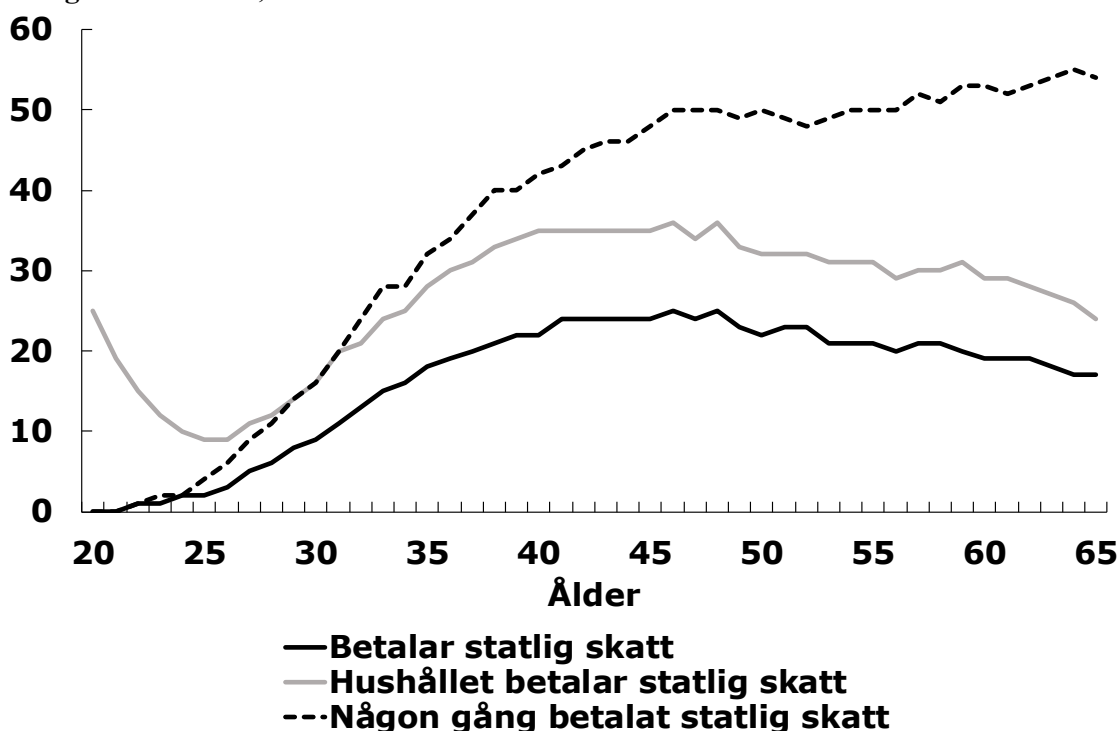
Sänkta marginalsatser ger, av naturliga skäl, upphov till ett antal fördelningspolitiska frågor. Det kan dock vara värt att notera att en statisk analys baserat på individers inkomster ett givet år kan ge en skev bild av de fördelningspolitiska effekterna av sänkta marginalsatser. De flesta personer gör i varierande grad lönekarriär under sitt yrkesverksamma liv. Det innebär att andelen av befolkningen som möts av de höga marginalsatserna någon gång i livet är högre än andelen av befolkningen som möts av dem ett givet år. År 2013 betalade cirka en miljon människor, eller 30 procent av de helårs- och heltidsanställda, statlig inkomstskatt.⁹⁴ Hela 54 procent av de som fyllde 65 år 2012 hade någon gång betalat statlig inkomstskatt.⁹⁵ Än fler lever i hushåll som någon gång påverkats av den statliga inkomstskattens höga margineffekter. Det är således felaktigt att utgå från att sänkta marginalsatser enbart gynnar de som i dag har inkomster över brytpunkten. Marginalsatserna påverkar stora grupper av normalinkomsttagare över deras livscykel.

⁹³ Sverige har, enligt OECD (2016a), en mycket låg utbildningspremie.

⁹⁴ Skatteverket (2015).

⁹⁵ Lundberg (2016).

Diagram 23 Andel individer och hushåll som betalar, eller någon gång har betalat, statlig inkomstskatt, 2012

Not: Diagrammet visar andelen som betalar statlig inkomstskatt under året, andelen som någon gång sedan 1991 har betalat statlig skatt och andelen som ser hushållsekonomin påverkas av den statliga inkomstskatten.

Källa: Lundberg (2016).

Därtill är det värt att notera att en rad akademiska granskningar konstaterat att sänkningar av de höga marginalskatterna på sikt kan förväntas ha en mycket hög självfinansieringsgrad, vilket innebär att vissa personer får en ökad disponibel inkomst utan att någon annan får en lägre disponibel inkomst.

Ett antal utredningar har visat att sänkt statlig inkomstskatt leder till fler arbetade timmar, karakteriseras av hög självfinansieringsgrad och bidrar till en ökad effektivitet i ekonomin.⁹⁶ För Centerpartiet är det därför viktigt att gradvis göra marginalskattekurvan mindre brant. Regeringen har valt att gå den motsatta vägen. Genom att stoppa uppräkningsen av såväl den lägre som den högre skiktgränsen och fasa ut jobbskatteavdraget höjer de skatten för breda löntagargrupper, med färre arbetade timmar som följd.

Finanspolitiska rådet har gjort beräkningar som visar att det avtrappade jobbskatteavdraget samt de sänkta skiktgränserna – två reformer som höjer marginalskatterna – tillsammans leder till färre arbetade timmar.⁹⁷ Det innebär att ”när hänsyn tas till dynamiska effekter på arbetsutbud och prestation, leder reformerna inte till någon förstärkning av de offentliga finanserna över huvud taget”.⁹⁸ Regeringens höjning av marginalskatterna leder alltså till färre arbetade timmar och oförändrade intäkter.

⁹⁶ Birch Sørensen (2010), Finanspolitiska rådet (2008), Flood (2015), Flood m.fl. (2013), Holmlund & Söderström (2008), Lundberg (2016), Selin & Pirttilä (2011), SOU 2011:11.

⁹⁷ Finanspolitiska rådet (2016).

⁹⁸ Finanspolitiska rådet (2016), s. 58.

Centerpartiet motsätter sig dock fortfarande de redan genomförda sänkningarna av skiktgränserna. Centerpartiet ämnar därför återkomma med förslag om att ta bort utfasningen av jobbskatteavdraget och återställa de av regeringen genomförda sänkningarna av skiktgränserna.

Sänkt skatt för äldre som arbetar

En av de största utmaningarna på svensk arbetsmarknad är att allt fler kommer att behöva arbeta allt längre.⁹⁹ Forskning visar att Sverige behöver fler äldre som vill, kan och får arbeta längre för att klara välfärdens finansiering.¹⁰⁰ Givet de äldres förbättrade hälsa är detta en rimlig och uppnåelig målsättning, som dock kräver en väl avvägd reformpolitik.¹⁰¹

För personer som arbetar efter att de fyllt 65 år införde alliansregeringen ett förstärkt jobbskatteavdrag. Utvärderingar av reformen visar att sannolikheten att arbeta för de berörda grupperna ökat.¹⁰² Med fler arbetade timmar förstärks den svenska ekonomin långsiktigt.

Regeringen har i stället höjt kostnaden för att anställa personer över 65 år genom att införa en särskild löneskatt för dessa. Skattehöjningen slår mot sysselsättningen för denna grupp.¹⁰³

Centerpartiet ämnar återkomma med förslag om att det förstärkta jobbskatteavdraget tillgängliggörs för personer som är över 64 år samt att den särskilda löneskatten på äldre avskaffas.

Centerpartiet har därtill tidigare lagt fram andra förslag kring förbättrade villkor för äldre, såsom höjd garantipension och sänkt skatt för alla äldre. En beskrivning av dessa förslag återfinns i Centerpartiets budgetmotion för 2018. Centerpartiet ämnar återkomma med förslag om förbättrade villkor för äldre i kommande budget.

Utbildning till jobb

Sveriges elever har rätt till en utbildning som leder till jobb och ger en bildningsgrund som utökar individens möjligheter i samhället och den personliga friheten. Skolan ska, förutom att utgå från läroplanens och kursplanernas mål, lägga en stabil grund för elevernas kommande etablering på arbetsmarknaden. Därför är utbildningsväsendets koppling till arbetsmarknaden av central betydelse. Sveriges utbildningssystem behöver svara upp mot arbetsmarknadens efterfrågan på kompetent arbetskraft. Samtidigt finns en akut brist på lärare i svensk skola, en brist som är tydlig över hela landet och som väntas förstärkas i takt med att barnkullarna blir allt större.

De svenska yrkesutbildningarna på gymnasiet har under många år lockat för få elever, samtidigt som lärlingsutbildningarna växt mycket långsamt. Utbildningarnas kvalitet och relevans behöver förstärkas.

Utbildningsväsendet behöver i större utsträckning samverka med samhälle och näringsliv så att utbildningar, såväl akademiska som yrkesinriktade, blir mer verklighetsnära och relevanta för arbetsmarknaden.

⁹⁹ SOU 2013:25.

¹⁰⁰ Finanspolitiska rådet (2015).

¹⁰¹ Johansson m.fl. (2015).

¹⁰² Prop. 2011/12:100, bilaga 5.

¹⁰³ Konjunkturinstitutet (2014b). Laun (2012) visar att sysselsättningen ökade när det förstärkta jobbskatteavdraget infördes och arbetsgivaravgifterna sänktes.

Centerpartiet och Alliansen föreslår ett antal reformer för att stärka kopplingen mellan utbildning och arbete. En tvåårig yrkesskola bör inrättas och alla gymnasieprogram kunna erbjuda högskolebehörighet. Gymnasiets introduktionsprogram bör stärkas och studie- och yrkesvägledningen utvecklas. Därtill behöver det bli fler lärlingsutbildningar och yrkescollege.

Studiers koppling till arbetsmarknaden

För att utbildningen ska leda till jobb behöver skolans koppling till arbetsmarknaden stärkas och förbättras. Studie- och yrkesvägledningen har här en avgörande roll, men Skolinspektionen pekar på stora brister i hur den fungerar.¹⁰⁴ Studier visar att de yngre elevernas undervisning i hög grad innehåller studie- och yrkesorienterande inslag, men att detta avtar i de högre årskurserna. Studie- och yrkesvägledarna bör i högre grad vara en länk mellan skola och arbetsliv. De ska inte bara hjälpa elever att välja språk och gymnasieskola utan vara integrerade i hela skolans verksamhet. Entreprenörskap, företagande och praktik måste bli en röd tråd i skolans alla år, och kan inte bara finnas som en mycket begränsad del i vissa årskurser. Studie- och yrkesvägledarens roll bör stärkas.

Lärlingsutbildningar och yrkescollege

En förutsättning för att yrkesutbildningarna ska lära ut rätt saker, upprätthålla en god kvalitet och ge bra möjligheter till arbetsplatsförlagt lärande är en god samverkan mellan skola och näringsliv. I flera länder, som Tyskland, Österrike och Schweiz, finns väl fungerande lärlingssystem som bidragit till bättre inträde i yrkeslivet för många ungdomar och en lägre ungdomsarbetslöshet. I Sverige har dock lärlingssystemen utvecklats långsamt och kopplingen till näringslivet varit för svag.

En nyckel för att förbättra övergången från utbildning till jobb, och för att göra lärlingsutbildningarna mer attraktiva, är att se till att lärlingsutbildningarna innebär att lärlingen anställs som just lärling under utbildningen. På så sätt ökar elevernas motivation samtidigt som företagen ges incitament att investera långsiktigt i eleverna. Men i Sverige är det bara ett par hundra anställda lärlingar av totalt över 10 000 gymnasielärlingar.

För att uppmuntra fler anställda lärlingar föreslår Centerpartiet följande. För det första bör det bli möjligt att anställa lärlingar till en lön som motsvarar studiemedlets nivå. Det innebär en låg anställningskostnad, samtidigt som lärlingen får högre disponibel inkomst än reguljära gymnasieelever. För det andra bör det ske en höjning från 5 000 kronor till 25 000 kronor av den del av statsbidraget för lärlingar som enbart går till de företag som anställer lärlingar. För det tredje bör utbetalningen av bidraget också prioritera de företag som anställer lärlingar. Avslutningsvis bör det på sikt inrättas lärlingsråd, där företagen genom handelskammare, ges möjlighet att på regional och lokal nivå i högre grad vara med och påverka utformningen av lärlingsutbildningarna.

Från och med i år kommer elever som går lärlingsliknande utbildningar på introduktionsprogrammen att kunna ta del av statsbidraget för lärlingar. Detta har potential att innebära att många nyanlända som går introduktionsprogram kan få möjligheten att bli lärlingar. Däremot gäller inte gymnasial lärlingsanställning för

¹⁰⁴ Se t.ex. Skolinspektionen (2013).

introduktionsprogrammet. Det är därför otydligt vad som gäller för företag som skulle vilja anställa lärlingar från introduktionsprogrammen.

De gymnasiala lärlingsanställningarna föreslås därför breddas till att även gälla lärlingsliknande utbildningar på introduktionsprogrammen.

Reformerna beräknas medföra en kostnad på 11 miljoner kronor 2019. Kostnaden beräknas sedan öka till 55 miljoner kronor 2021.

Ett annat exempel på samarbete mellan näringslivet och utbildningsväsendet i Sverige är modellen med yrkescollege som i hög grad är inspirerad av branschinitiativet teknikcollege.¹⁰⁵ Yrkescollege bygger på att utbildningar blir certifierade och utformade efter branschspecifika krav, där kravet på ett nära samarbete med näringslivet är bland de viktigaste. Inom teknikcollege knyts certifierade utbildningsanordnare till lokala och regionala styrgrupper där företagsrepresentanter alltid ska utgöra majoriteten. Att företagen på detta sätt har stort inflytande över utbildningen bidrar till att säkra utbildningarnas relevans för näringslivet.

Fler yrkesutbildningar bör bli yrkescollege, och lärlingsutbildningarna bör ta fasta på systemet för teknikcollege med företagsrepresentanter i majoritet i regionala styrgrupper. Vidare bör lärlingsutbildningarna breddas till fler områden, exempelvis inom den offentligfinansierade välfärden.

Branschskolor

Matchningsproblemen på svensk arbetsmarknad är väl dokumenterade. Parallellt med att det finns många människor som upplever svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden ser vi hur arbetsgivare inom vissa branscher har svårt att rekrytera och därmed tillfredsställa sitt behov av arbetskraft. För att kunna tillgodose de berörda branschernas behov av kompetent arbetskraft har Centerpartiet tidigare föreslagit att branschskolor inrättas. Regeringen har tagit beslut om detta och vi följer noggrant utvecklingen så att branschskolorna verkligen fyller den funktion som är tänkt.

Branschskolorna bör utformas i nära samverkan med aktörerna på arbetsmarknaden och samla olika yrkesutbildningar under ett och samma tak. På detta vis möjliggörs bildandet av kluster av företag och kompetens kring branschskolorna. Inom ett system med branschskolor kan eleverna tillbringa delar av utbildningen på branschskolan och övrig tid på praktikplats samt på den lokala skola där grundutbildningen genomförs. Branschskolor bör finnas på gymnasienivå men även erbjuda utbildningar på yrkeshögskolenivå. De bör också bistå med förberedande kurser för yrkeshögskola, vuxenutbildning och erbjuda kompetensförstärkning till yrkeslärare. Enligt Centerpartiets förslag skulle branschskolor bistå arbetsmarknaden med efterfrågad arbetskraft och samtidigt vara kompetenscentrum som driver utvecklingen i branscherna framåt.

Yrkesvux

Det är angeläget att det finns en bredd bland yrkesutbildningarna. Yrkesvux är yrkesutbildning på gymnasial nivå för vuxna. Bland målgrupperna förekommer inte minst människor som saknar gymnasieutbildning eller som har en gymnasial yrkesutbildning som behöver kompletteras. Yrkesvux har därför kommit att bli en viktig komponent för arbetslivets kompetensförsörjning, något som understryks av att

¹⁰⁵ Se SOU 2015:97 för en utförligare beskrivning av yrkescollege och andra samverkansformer.

utbildningen i många fall är inriktad mot yrken där det finns en brist på personer med rätt kompetens.

Lärlingsvux är yrkesvux där utbildningen är upplagd som en lärlingsutbildning. På samma sätt som för den gymnasiala yrkesutbildningen möjliggörs förbättringar av yrkesutbildningen för vuxna av ett nära samarbete med näringslivet och en stor andel arbetsplatsförlagt lärande. Av denna anledning är det viktigt att lärlingsvux byggs ut och att kommunerna får stabila förutsättningar för detta.

Vuxenutbildningspeng

Den svenska grund- och gymnasieskolan har sedan länge gett eleverna möjligheten att själva välja vilken skola de vill gå på. Att eleverna får möjlighet att välja var de vill läsa sin utbildning har ett värde i sig, men konkurrensen mellan utbildningsanordnare om eleverna har även potential att driva fram bättre kvalitet. Även om fördelarna med valfriheten är uppenbar så har denna möjlighet att välja var man vill läsa sin utbildning ännu inte införts inom den kommunala vuxenutbildningen.

Ett antal kommuner, varav det mest kända exemplet är Nacka, har redan valt att på egen hand införa olika sorters valfrihetssystem för vuxenutbildningen. Studenter inom komvux och yrkesvux får i dessa kommuner möjlighet att välja hos vilken utbildningsanordnare de vill läsa. Anordnaren får då en ersättning från kommunen i likhet med den skolpeng som tillämpas i grund- och gymnasieskolan.

I syfte att förbättra vuxenutbildningen har Centerpartiet föreslagit att ett system med vuxenutbildningspeng införs i hela landet.

Yrkeshögskolan

Genom yrkeshögskolans utbildningar förses företag med kompetent arbetskraft och de studerande får en utbildning som i hög grad leder till arbete. Yrkeshögskolan erbjuder också utbildningar i många av de yrken Sverige i dag har brist på. Samtidigt har yrkeshögskolan relativt lite resurser jämfört med sina akademiska motsvarigheter. Att stärka och bygga ut yrkeshögskolan är därför en prioriterad uppgift. Ett sätt att göra detta på är att öka antalet platser på yrkeshögskolan, både genom nya offentligt finansierade platser men även genom att öka antalet platser som finansieras av studieavgifter.

När det kommer till att erbjuda kompletterande utbildning inriktad mot ett specifikt yrke har yrkeshögskolan en viktig roll att fylla, oberoende om det handlar om personer som precis gått ut gymnasiet eller de som vill komplettera sin akademiska utbildning efter många år i arbetslivet. Yrkeshögskolan bör därför ges förutsättning att verka långsiktigt genom längre tillstånd och mer resurser. För att underlätta för fler att byta spår måste det också bli enklare för elever som studerat högskoleförberedande program i gymnasieskolan att uppnå och läsa in behörighet till yrkeshögskolan. Det behöver också bli lättare att erbjuda yrkesinriktade kurser för att stärka yrkeshögskolans kompletterande roll. Vidare bör den geografiska spridningen ses över med utgångspunkt i att utbildningar bör placeras där de har en god möjlighet att samarbeta med det lokala näringslivet.

Tvåårig yrkesskola

Det behövs fler och mer flexibla vägar till yrkeslivet. Därför föreslår Centerpartiet och Alliansen att det, vid sidan av dagens treåriga nationella gymnasieprogram, införs en

möjlighet att söka till en tvåårig yrkesskola på gymnasial nivå, där fokus ligger på yrkesämnen och, för nyanlända, svenska. Det ska alltid gå att välja till kurser för att uppnå gymnasiebehörighet och, om man blir behörig, växla över till ett gymnasieprogram.

Utbildningen ska kunna sammanfogas med de yrkespaket som Skolverket redan har tagit fram samt dagens yrkes- och lärlingsvux. Målsättningen är att eleven på sikt, efter utbildning och eventuell lärlingsanställning, ska vara tillräckligt rustad för en god etablering på arbetsmarknaden. På detta sätt blir den nya tvååriga yrkesskolan både en första väg in i ett yrke och en brygga till vidare fördjupning och studier inom exempelvis yrkeshögskolan.

Till skillnad från kurser inom Arbetsförmedlingen blir den nya tvååriga yrkesskolan en tydlig del av det ordinarie utbildningssystemet.

Utbildningen vänder sig framför allt till ungdomar mellan 16 och 21 år som inte har behörighet till nationellt program, men även till nyanlända. Detta skiljer sig jämfört med komvux och andra vuxenutbildningar som riktar sig till människor över 20 års ålder. För att hög kvalitet ska kunna upprätthållas på den tvååriga yrkesskolan bör elevens förmåga att fullfölja programmet prövas.

Utbildningen ska utformas i nära samverkan med näringslivet och innehålla omfattande arbetsplatsförlagt lärande. Utbildningen ska ha hög kvalitet och hög relevans för arbetsmarknaden och blir därmed en väg för dem som snabbare vill ut i arbetslivet.

Folkhögskolor

Folkhögskolorna har en god spridning runt om i hela landet och bidrar med värdefulla utbildningsinsatser. Inte minst är folkhögskolor bra på att motivera elever som hoppat av en kurs eller ett program till att fortsätta studera inom folkhögskolan, eller på en annan utbildning. Centerpartiet anser att folkhögskolorna har stor potential att spela en än viktigare roll i svenskt utbildningsväsen. Därför bör folkhögskolans uppdrag utökas genom att fler får möjlighet att studera på folkhögskola samt genom att fler folkhögskolor ges rätt att bedriva språkintruktionsprogram för nyanlända på gymnasienivå.

Fler lärare med rätt kompetens

Centerpartiets skolpolitik utgår från eleven. Det är utifrån elevernas förutsättningar och behov som skolans verksamhet ska utformas. Läraren är det viktigaste verktyget för att elevens rätt till kunskap och utveckling ska kunna tillgodoses. Undersökningar som genomförts av OECD visar emellertid att bara 5 procent av de svenska lärarna upplever att deras yrke värderas högt. Det är alarmerande uppgifter som måste tas på allvar.

Centerpartiet ser ett stort behov av att höja läraryrkets status. En del i det är en bra och utmanande lärarutbildning som tydligt är knuten till aktuell forskning. För en uppvärdering av läraryrket behöver det därför skapas förutsättningar för fristående lärarutbildningar, kontinuerlig och systematisk kompetensutveckling, kollegialt lärande samt minskad detaljstyrning. Det sistnämnda är viktigt då det lämnar större frihet för lärarnas kompetens och möjliggör en kontinuerlig utveckling inom skolans område. Det behövs också tydliga karriärvägar för lärarkåren, skickliga skolledare som leder det pedagogiska utvecklingsarbetet och klassrumsnära forskning.

Högpresterande studenter rekryteras till läraryrket

Ett välfungerande utbildningssystem förutsätter att det finns tillräckligt många och bra lärare, varför den tilltagande lärarbristen utgör ett stort problem för svensk skola. För att möta detta problem krävs framför allt att utbudet av lärare ökas. Men det är också viktigt att rätt personer väljer att bli lärare.¹⁰⁶ Framstående utbildningssystem karaktäriseras av att de förmår högpresterande personer att välja att bli lärare.¹⁰⁷ Många saker måste göras för att uppnå detta, men en aspekt handlar om att locka högpresterande personer med annan examen än pedagogisk att byta spår och bli lärare. För dessa personer måste det bl.a. finnas goda möjligheter att snabbt läsa in den pedagogiska kompetens som behövs för att bli lärare. Vi behöver därför utöka och bredda de kompletterande pedagogiska utbildningarna (KPU) och ta till vara initiativ likt Teach for Sweden, som är ett ideellt program där högpresterande personer med examen inom matematik, naturvetenskap och liknande får möjligheten att läsa in behörigheten till lärare på kort tid för att kunna arbeta som lärare i en utsatt skola i två år.

I syfte att utöka Teach for Sweden och möjliggöra för fler ämnesbakgrunder att söka har Centerpartiet föreslagit att programmet tilldelas ökade resurser. För att locka fler högpresterande personer att bli lärare har Centerpartiet också föreslagit att studielån för dem som genomgår Teach for Sweden skrivs av. Vi ämnar återkomma med sådana förslag i kommande budget.

Fristående lärarutbildningar

Flera fristående aktörer har visat ett intresse för att bedriva fristående lärarutbildning. Fristående lärarutbildningar är tillåtna, men i praktiken gör regelverket kring dem att det är näst intill omöjligt att starta en sådan utbildning. Ska en utbildningsanordnare erbjuda en kortare pedagogisk utbildning, eller en avancerad påbyggnadsutbildning, måste denne även erbjuda den fullständiga lärarutbildningen. För att få examensrätt av Universitetskanslersämbetet måste utbildningsanordnaren bl.a. redan ha lokaler, bibliotek, it-infrastruktur och delar av personalen på plats. Men utan examensrätt är det svårt att locka till sig rätt personal, och när examensrätten inte är garanterad blir det svårt och riskfyllt att genomföra omfattande investeringar i bibliotek och it-infrastruktur. Centerpartiet föreslår därför att regelverket kring fristående lärarutbildningar ses över i syfte att effektivt öppna upp för nya och bättre lärarutbildningar.

Moratorium för lärarlegitimation

Det råder i dag en stor brist på lärare. Samtidigt finns det pensionerade lärare och många lärare som arbetar i skolan, i många fall med lärarutbildning och stor kompetens, men som saknar lärarlegitimation. I dag är en stor andel av lärarna i den svenska skolan obehöriga och utan legitimation.¹⁰⁸

Mot bakgrund av detta föreslår Centerpartiet att kravet på lärarlegitimation slopas under fem år. På så sätt kan antalet lärare i skolan öka och pressen på de nuvarande lärarna minska. Ett tidsbegränsat moratorium för lärarlegitimationen frigör bl.a. tid för

¹⁰⁶ För vikten av bra lärare, se till exempel Chetty m.fl. (2014), Hanushek & Rivkin (2006), Rivkin m.fl. (2005) och Slater m.fl. (2009).

¹⁰⁷ McKinsey (2007), Schleicher (2011).

¹⁰⁸ Skolverket (2017b).

de legitimerade lärare som i dag måste vara delaktiga när olegitimerade lärare sätter betyg. Det gör också att kompetenta lärare utan lärarlegitimation fullt ut kan undervisa i och med möjligheten att sätta betyg.

Kompetensutveckling

Centerpartiet vill att kommunerna även fortsättningsvis ska ha ansvaret för skolan. Det finns ett antal skäl, såväl kvalitetsrelaterade som demokratiska, för detta. Den bredd av aktörer som var för sig och tillsammans kan sträva efter att utveckla skolan är helt enkelt inte möjlig att uppnå utan ett decentraliserat huvudmannaskap. Samtidigt kan det konstateras att svenska lärare får mindre kompetensutveckling än lärare i andra länder.¹⁰⁹

Eftersom lärarutbildningen i grunden är en statlig angelägenhet ser Centerpartiet därför ett behov av att staten medverkar till att stötta lärarna i deras fortbildning. Centerpartiet vill därför se ett tydligt och utökat statligt ansvar för hur lärare och skolledare kontinuerligt under sin karriär ska utvecklas och få tillgång till kompetensutveckling. Lärare och skolledare ska vara garanterade kvalitativ och relevant kompetensutveckling. Centerpartiet vill, som ytterligare ett led i detta, införa en statlig kompetensutvecklingsgaranti. En sådan garanti stärker lärarens möjlighet att ta del av klassrumsnära fortbildning och utvecklas i sin profession, ur både ett pedagogiskt och ett ämnesspecifikt perspektiv.

Högre status kräver högre löner

I de länder som presterar högt i internationella mätningar på skolområdet har lärarna högre löner och tydligare karriärmöjligheter än i Sverige.¹¹⁰ Lärarlönerna är relativt låga i Sverige. Det finns resultat som tyder på att den försämring av lärarnas löneläge som skett i Sverige har resulterat i att många av de bästa lärarna har lämnat yrket.¹¹¹ Lönenivån inom läraryrket och karriärmöjligheterna är helt enkelt viktiga faktorer för läraryrkets attraktivitet.

Mot bakgrund av detta anser Centerpartiet att det bör skapas ett tydligt och transparent karriärsystem för förskollärare, lärare och skolledare. Möjligheterna att kombinera undervisning i grund- och gymnasieskolan med forskning bör förbättras, liksom samarbete med universitet och näringsliv. I ett första steg mot ett tydligt karriärsystem för lärare har Centerpartiet föreslagit att antalet karriärtjänster utökas till 22 000 platser. Antalet karriärtjänster i utanförskapsområden har föreslagits förstärkas med 600 platser. En andel av karriärtjänsterna bör reserveras för lärare i svenska som andraspråk.

Inför lärarassistenter

Läraryrket är ett av de mest utsatta i form av stress och arbetsbelastning. Samtidigt vinner både lärare och elever på att erfarna lärare får medföljande och assisterande personal som underlättar för huvudläraren. För att göra det möjligt för lärare att vara lärare, och låta dem ägna sig åt sitt pedagogiska uppdrag, föreslår Centerpartiet att det införs lärarassistenter. Denna nya yrkesgrupp ska förutom att ägna sig åt att stödja lärare

¹⁰⁹ OECD (2015a).

¹¹⁰ OECD (2014c).

¹¹¹ Lazear (2003). Att lönenivån är en viktig faktor för att förmå lärare att stanna i yrket stöds även av Loeb och Page (2000).

i kringarbete som blankett- och informationshantering, administration, assistens kring teknik, förberedande av undervisningslokaler även kunna vara ett stöd i undervisningen.

Obligatorisk sex- och samlevnadsundervisning i lärarutbildningen

Det är uppenbart, inte minst i kölvattnet av den senaste tidens rapportering om sexuella trakasserier och övergrepp i ett antal olika branscher, att det finns ett stort behov av att tala om normer och värderingar samt om hur människor bör behandla varandra. Särskilt viktigt är att den typen av samtal förs tidigt, i skolan.

I dag finns dock stora kunskapsbrister hos delar av lärarkåren kring dessa ämnen. Centerpartiet vill därför införa sex och samlevnad som ett obligatoriskt ämne på lärarutbildningen, så att alla lärare kan få med sig de verktyg som krävs för att kunna undervisa och prata med sina elever om hur vi beter oss mot varandra.

Hög kvalitet i förskolan

Genom att så tidigt som i förskoleåldern nå barn som riskerar framtida svårigheter i skolan ökar möjligheterna att ge alla barn likvärdiga chanser till en bra skolgång. De barn som gynnas mest av en god förskola är de barn som har de svåraste förutsättningarna, som barn från socioekonomiskt utsatta eller nyanlända familjer. Samtidigt är det dessa barn som förskolan ofta inte når ut till. Barn till arbetslösa föräldrar har exempelvis i dag rätt till färre timmar på förskolan än barn vars föräldrar arbetar heltid. Centerpartiet anser att den långsiktiga målsättningen bör vara en utbyggd förskola och att fler barn ska få möjlighet att delta i förskoleverksamheten, inte minst de barn som inte har samma tillgång till svenska språket i hemmet.

Bristen på förskollärare är ett problem för att kunna utöka förskoleverksamheten. För att höja kvaliteten och få fler kompetenta pedagoger i verksamheten behöver karriärtjänster och kompetensutvecklingsgarantin även gälla för pedagoger i förskolan. Det ska även vara lättare för barnskötare att vidareutbilda sig till förskollärare under tiden de arbetar i förskolan.

Ett bra sätt att nå barn till nyanlända föräldrar är att erbjuda integrationsförskola, där förskoleverksamheten bedrivs parallellt med sfi-undervisning för föräldrarna. Försök har gjorts i vissa stadsdelar i Stockholm med goda resultat. Centerpartiet anser att integrationsförskolan bör utvidgas till fler delar av landet.

Grund- och gymnasieskolan

Alla elever som lämnar grundskolans andra år ska kunna läsa och skriva och ha grundläggande kunskaper i matematik. Skolan ska sträva efter att alla elever når så långt som möjligt utifrån sina förutsättningar. För Centerpartiet är det viktigt att varje elev blir mött där den befinner sig, blir utmanad och att den som inte har lika lätt att lära får hjälp och stöd att utveckla sina kunskaper och färdigheter. Men det är lika viktigt att den som har lätt för sig får utmaningar och stöd att fortsätta utvecklas.

Fler timmar matematik i högstadiet

Centerpartiet vill att undervisningstiden i matematik utökas med en timme i veckan för samtliga elever i årskurs 7–9. Tillsammans med de tidigare satsningarna på fler matematiklektioner i låg- och mellanstadiet kommer satsningen på fler

matematiklektioner i högstadiet att innebära att undervisningstiden ökar med en timme i veckan för samtliga årskurser i grundskolan.

Den utökade undervisningstiden bör tillsammans med Mattelyftet förbättra studieresultaten i matematik och därmed bidra till att fler elever blir behöriga till gymnasieskolans nationella program.

Inför tioårig grundskola

För en bättre övergång mellan förskola och grundskola har Centerpartiet länge drivit att grundskolan ska vara tio år, med en obligatorisk skolstart vid sex års ålder. En tidigare skolstart medför att skolan får möjlighet att fånga upp elevens behov tidigare än vad som görs i dag och att eleven får bättre förutsättningar att nå målen för skolan. Förskoleklassen blir därmed en del av grundskolan. Alliansen har genom ett tillkännagivande till regeringen även uttryckt riksdagens vilja gällande införandet av en tioårig grundskola.

Elever med särskilda behov

Skollagen är tydlig: Alla elever i behov av särskilt stöd ska få det och huvudmannen ska fördela resurser efter behov. Det är en förutsättning för en likvärdig skola i hela landet. Dessvärre får inte alla elever det stöd de har rätt till. Centerpartiet vill därför utreda situationen för elever med särskilda behov i syfte att identifiera åtgärder som kan säkerställa att skollagen efterlevs.

Digitalt lärarlyft för lärare

För att vara en skola som ligger i framkant och som ser till varje enskild elevs behov måste vi dra nytta av den moderna tekniken. Det digitala perspektivet ska inkluderas i alla delar av utbildningsväsendet. Digitala hjälpmedel i klassrummet höjer skolresultatet när de används rätt. Studier visar att elever med de rätta digitala hjälpmedlen fortare kan lära sig att läsa och skriva och att hjälpmedlen kan vara till nytta för personer med inlärningssvårigheter. Det digitala lärandet måste bli en naturlig del av elevers undervisning. Många kommuner och andra huvudmän har varit bra på att köpa in datorer och annan utrustning, men den digitala pedagogiken har inte alltid följt med. Enligt Skolverket saknar många lärare kunskap om hur den nya tekniken ska användas i undervisningen, och lärarutbildningen lider brist på tydliga nationella direktiv kring hur digitalt lärande ska ingå i utbildningen.¹¹² Centerpartiet vill därför ha en tydlig och långsiktig satsning på ett nationellt digitalt lärarlyft. Centerpartiet vill att lärarutbildningarna ska ta in det digitala perspektivet i alla relevanta ämnen och att lärare och skolledare får en kontinuerlig uppdatering i digitalt lärande.

Utvecklingen av digitala läromedel möjliggör för distansundervisning

Det finns en brist på digitala läromedel. Skolverket bör därför undersöka förutsättningarna för att öka tillgången till digitala läromedel. En ökad tillgång till kvalitativa digitala läromedel skulle inte bara stärka den pedagogiska inlärningsprocessen i klassrummet utan även möjliggöra för distansundervisning. Digitala läromedel skulle kunna vara ett komplement till den lärarledda undervisningen som nyanlända elever får och på så vis intensifiera deras utbildning den första tiden. Här

¹¹² Skolverket (2013)

kan ett nära samarbete med läromedelsföretag och digitala spjutspetsföretag vara en styrka.

Fjärrundervisning

Den digitala tekniken har öppnat upp för nya undervisningsmöjligheter såsom fjärrundervisning. Kompetenta lärare är nyckeln till framgångsrika elever. Bristen på lärare i allmänhet och på riktigt bra lärare i synnerhet, är ett stort problem. Detta problem kan vara än mer påtagligt för skolorna på landsbygden. Skolan är i många fall navet i bygden, och alla elever har rätt till en skola inom rimligt avstånd – men det får inte vara på bekostnad av kvaliteten. Centerpartiet ser fjärrundervisning som avgörande för landsbygdsskolornas överlevnad. Det är också avgörande för nyanlända elevers tillgång till modersmållärare och studiehandedare. Skickliga och kompetenta lärare på såväl landsbygd som i storstadsregioner kan genom fjärrundervisning nå fler elever. Centerpartiet tycker att fjärrundervisning ska tillåtas i alla relevanta ämnen och att kommunala och fristående skolor ska ha möjlighet att anordna fjärrundervisning på entreprenad under samma förutsättningar som statliga skolor. Genom fjärrundervisning skulle kompetens kunna delas över hela landet och lärare skulle kunna fördela sin tjänst på flera skolor utan att själva dagligen behöva åka mellan de olika skolorna. Fjärrundervisning stärker likvärdigheten, samt ökar kvaliteten och tillgängligheten.

Stärkt utbildning för nyanlända elever

Många nyanlända elever klarar inte att nå målen i skolan. Många har liten eller ingen skolerfarenhet, och tillsammans med dåliga kunskaper i svenska blir det svårt för många att tillgodogöra sig undervisningen. För att kompensera för detta krävs en längre period av intensifierad skolgång med fokus på de mest betydande kunskaperna. Bland de viktigaste av dessa är förmågan att läsa, skriva och tala svenska. Det är av största vikt att de nyanlända eleverna snabbt lär sig språket. För att möjliggöra detta har Centerpartiet föreslagit att antalet timmar med undervisning i svenska utökas för dessa barn och ungdomar. Pedagogiken för snabbinläring av språk bör förstärkas genom att framgångsrika metoder i Sverige och internationellt dokumenteras och sprids.

Både fjärrundervisning och distansundervisning bör användas, så att nyanlända elever får fler timmar i veckan med lärande än de timmar de får i skolan. Då många nyanlända har mycket kunskap att ta igen bör även deras möjlighet till sommar- och lovskola utökas. Försöksverksamhet för tvåspråkiga klasser borde även införas för att stärka tvåspråkiga elever i deras språkutveckling och läroprocess. Nyanlända elever ska kunna ha ämnesundervisning både på sitt modersmål och på svenska.

För att förbättra förutsättningarna för elever som kommit till Sverige i högstadieåldern att klara kunskapsmålen och ta sig vidare till ett nationellt gymnasieprogram bör det bli tillåtet att låta dessa elever fokusera på något färre ämnen. Det ska i sig inte betyda mindre undervisningstid, utan de centrala ämnena får utökad plats. Det stärker elevernas möjligheter att ta sig vidare in på ett nationellt gymnasieprogram.

Det finns i dag fem olika introduktionsprogram till gymnasiet. För nyanlända är det vanligaste språkintrödningsprogrammet, där personer som inte klarar kunskapskraven i svenska för de övriga programmen placeras. Ett stort problem med programmet är att det består av både personer som precis kommit till landet och sådana som vistats här i flera år och kommer från grundskolan. Det finns också stora skillnader i studiebakgrund. Vidare är

programmen ofta separerade från övrig verksamhet och saknar individuell anpassning, vilket motverkar integrationen. Från språkinstruktionen är det enbart 1 procent som tar examen efter tre år. Inom fyra år är det enbart 7 procent. Målet måste vara att färre elever ska gå på språkinstruktion och fler direkt ska kunna ta sig vidare till andra introduktionsprogram eller yrkesprogram.

För att effektivisera språkinstrukningen på språkinstruktionsprogrammet borde programmet främst rikta sig till de elever som nyligen kommit till Sverige. De elever som under grundskolan har godkänt i vissa ämnen men inte i ämnet svenska borde i stället med rätt insatser kunna gå vidare till annan utbildning än språkinstruktion. För att stärka det svenska språket ska de ges utökad svenskundervisning samt tillgång till studiehandledning, vilket möjliggör för dessa elever att fortare kunna läsa kurser på de nationella programmen.

Yrkesprogram på gymnasiet

Yrkesprogrammen på gymnasiet fyller en viktig funktion i att erbjuda utbildning som leder till jobb. Det är därför viktigt att yrkesutbildningarna håller hög kvalitet och svarar upp mot arbetsmarknadens behov av kompetens. För att locka fler elever bör det finnas flera ingångar till yrkesprogrammen på gymnasiet med olika inriktningar: stärkt yrkeskompetens, allmän högskolebehörighet eller särskild behörighet. Det skapar förutsättningar för både de som vill fokusera på yrkesämnen och de som vill förbereda sig för högskolestudier. Färdiga ingångar på yrkesprogrammet underlättar även det rent schematekniska.

Många, speciellt elever från estet- och yrkesprogrammen, kommer under sitt yrkesverksamma liv att driva eget företag. Trots det var det bara 5 procent av eleverna på estetiska programmet som hade ett UF-företag förra året. Motsvarande siffra för en årskull på gymnasiet var 25 procent. Det är därför viktigt att fler ges grundläggande kunskap i företagsamhet på yrkesprogrammen genom exempelvis projekt likt Ung Företagsverksamhet.

Valfrihet

En skola som utgår från varje elevs behov måste också erbjuda valfrihet. Möjligheten att välja skola är av stor betydelse för många barn och deras familjer. Det kan handla om möjligheten att välja en skola som ligger nära hemmet, men det kan också handla om möjligheten för elever att välja den pedagogik som passar dem bäst. För läraren handlar det om att kunna välja arbetsgivare, vilket är en del i att stärka läraryrkets status. För att värna elevernas, föräldrarnas och lärarnas valmöjligheter är det fria skolvalet och skolpengen helt avgörande. Valfrihet bidrar också till att skärpa kvaliteten i Sveriges skolor, såväl kommunala som fristående. Friskolornas etablering, från förskola upp till gymnasieskolan, har lett till valfrihet och ökad konkurrens, något som leder till högre kvalitet.

Ökad tillgänglighet i skolvalet

Centerpartiet värnar och vill utveckla möjligheten för elever och föräldrar att välja utbildning. Trots att Centerpartiet tillsammans med Alliansen gjort viktiga reformer på det området är det många elever och föräldrar som fortfarande inte gör ett aktivt val. Det är ett hot mot kvaliteten och likvärdigheten i utbildningen. En lösning är att införa aktivt

skolval likt man gjort i bl.a. Nacka och Botkyrka kommun, vilket skulle göra det obligatoriskt att välja skola.

Det är också viktigt att det blir obligatoriskt för föräldrar som inte har svenska som modersmål att delta i skolvalet. Bra information från kommunen har visat sig avgörande för att hjälpa nyanlända att hamna i rätt skola.

Att möjliggöra för friskolor i hela landet är betydelsefullt inte minst på landsbygden, där skolan ofta är navet i bygden. Försvinner skolan försämras även förutsättningarna för annan service på orten. Det bör därför införas ett krav på att kommuner som planerar att lägga ned en skola först ska undersöka om det finns en annan aktör med intresse och möjlighet att ta över verksamheten. För de friskolor som ansöker om att ta över en nedläggningshotad skola bör det finnas ett snabbspår.

Alla skolor ska vara bra skolor

I dag finns det såväl fristående som offentliga skolor som håller för låg kvalitet. Att komma till rätta med dessa kvalitetsbrister är avgörande för skolan. Centerpartiet ser det som helt nödvändigt med högre och tydligare kvalitetskrav på alla huvudmän, oavsett regi. De skolor, oavsett huvudman, som allvarligt bortser från kvaliteten i sin verksamhet och inte förmår att komma till rätta med bristerna ska snabbare än i dag stängas ned. Driften ska sedan kunna övertas av en utförare som kan visa att den har förutsättningarna att återgå till en hög kvalitet. För att säkerställa att elever inte drabbas ska verksamheten tillfälligt kunna drivas av aktuell tillsynsmyndighet tills en annan huvudman är på plats. Kraven ska vara likvärdiga oavsett ägarförhållanden.

För att kunna göra välgrundade val krävs information. Därför är höga krav på transparens avgörande för att säkerställa att skattepengar används rätt inom skolan. Centerpartiet vill därför att det ska finnas öppna kvalitetsredovisningar för alla skolhuvudmän, oavsett regi.

Resursfördelning

Skolans finansiering har under en längre tid diskuterats utifrån hur resurser ska fördelas så att de används där de behövs som mest. I dag lägger kommuner olika mycket resurser på skolan. De omkring 70 riktade statsbidragen spär på skillnaderna ytterligare, vilket främst gynnar större huvudmän med rutiner och resurser för att ansöka om de aktuella bidragen.

För att säkerställa en likvärdig skola i hela landet och att resurser går dit de behövs som mest borde de riktade statsbidragen ses över i syfte att minska till antalet. I stället bör de generella statsbidragen till kommunerna öka.

Högre utbildning

Utbildning berikar både samhälle och individer. Tillgång till högre utbildning av god kvalitet i hela landet ökar människors möjligheter till jobb och trygghet, samtidigt som det gynnar näringslivet och vår gemensamma välfärd. En samverkan och en nära koppling mellan den högre utbildningen och omgivande samhälle är därför av största vikt. Centerpartiet verkar för att lärosätena ska bli mer autonoma, finnas i hela landet och ges ytterligare möjligheter att utforma sin verksamhet efter regionala förutsättningar.

Fokus på kvalitet och samverkan

Sveriges system för att fördela resurserna till högskolor och universitet främjar inte kvalitet och koppling till arbetsmarknaden, utan fokuserar enbart på antal studenter och hur många studenter skolor själva godkänner. Regeringen har dessutom tagit bort den del av anslaget som fördelades efter kvalitet, som Centerpartiet och Alliansen införde.

Regeringen har tillsatt styr- och resursutredningen för att göra en översyn av det nuvarande resursfördelningssystemet, vilket varit mer eller mindre orört sedan det infördes i och med 1993 års högskolereform. Centerpartiet välkomnar utredningen och anser att kvaliteten på landets högskoleutbildningar behöver stärkas. Utbildningsformer som skapar bättre förutsättningar för livslångt lärande bör också gynnas. Exempelvis bör relevanta sommarkurser av fördjupningskaraktär, distanskurser och kurser på halvfart uppmuntras. Centerpartiet vill ha ett resursfördelningssystem där kvalitet, arbetslivsanknytning och regional samverkan premieras.

Den högre utbildningen behöver också vara nära kopplad till arbetsmarknaden med exempelvis praktik, samverkansprojekt och arbetsgivares delaktighet i utbildningens utformning.

Centerpartiet tycker även att det är viktigt att stärka samverkan med det omgivande samhället inom forskningen. I jämförelse med andra länder leder bara en liten del av forskningen som sker i Sverige till innovationer och samhällsnytta. Vi behöver därför se över hur ekonomiska incitament kan få lärosäten att bidra till nyttogörande av forskning och innovation.

Flexiblare studiemedelssystem med möjlighet att studera vidare högre upp i åldrarna

Sverige behöver fler arbetade timmar, bl.a. för att säkra välfärdens finansiering. Arbetslivet måste förlängas i bägge ändar. Unga svenskar kommer ut sent på arbetsmarknaden och vi går i pension allt för tidigt. Jämfört med flertalet andra OECD-länder påbörjar de svenska studenterna eftergymnasiala studier senare och tillbringar också längre tid i studier. Vidare är utbildningars koppling till arbetslivet på många håll dålig, och matchningen på svensk arbetsmarknad är en av OECD:s sämsta.

För ökad genomströmning och fler i arbete vill Centerpartiet därför ha ett mer flexibelt studiemedelssystem som premierar studenter som avslutar sina studier före utsatt tid men också är anpassat för de med lägre studietakt, exempelvis de som har gått gymnasiesärskolan eller är deltidssjukskrivna. Det ger fler möjligheten till en utbildning som leder till jobb.

I dag är möjligheten att få studiestöd begränsad till att omfatta maximalt sex år, och redan vid 47 års ålder minskar antal veckor en person kan få studielån för. Efter 56 års ålder delas inget studiestöd ut alls. Det begränsar människors möjlighet att ställa om mitt i, eller senare, i karriären och att komplettera sin utbildning. Vill man ställa om, men redan har tagit maximalt antal år av studiemedel, finns det dessutom en broms i systemet som gör att man inte får utbilda sig vidare. Det är inte meningen att personer ska överutbilda sig och ackumulera studieskulder som är omöjliga att återbetala, men det måste finnas möjlighet för fler att studera yrkesinriktade och kortare utbildningar med hjälp av studiestöd. I dag kan man enbart bli beviljad ett års extra studiemedel när man nått taket på sex år, vilket inte är tillräckligt för att läsa en yrkesutbildning på två år eller ett masterprogram.

Centerpartiet ser därför behov av att ta bort utfasningen av studielånet som i dag börjar vid 47 års ålder, möjliggöra studiestöd efter 56 års ålder genom att tillåta studielån, men inte bidrag, upp till 60 år samt utöka möjligheten till längre studielån till två år så att man kan läsa en tvåårig yrkesutbildning eller ett masterprogram.

Normalt skrivs studielån i dag av mellan 65 och 68 års ålder, beroende på vilken typ av studieskuld man har. Om möjligheten för äldre att ta studielån ska utökas är det också rimligt att denna åldersavskrivning avskaffas.

För att fler ska finna ett jobb måste högskoleutbildningarnas konkurrenskraft stärkas och utbildningarna bli mer relevanta för arbetsmarknaden. Samverkan med arbetsmarknad och samhälle behöver därför förbättras bl.a. genom att koppla utbildningen närmare arbetsmarknaden, utveckla studentmedarbetarsystemet, en utökad praktik samt en förstärkt roll för studievägledaren.

Internationalisering

Om svensk utbildning och forskning ska kunna hävda sig i den globala konkurrensen finns det ett flertal faktorer som spelar roll, varav det internationella utbytet är en viktig del. Det gäller både internationella forskare som kommer hit för att arbeta men även internationella studenter som väljer att läsa hela eller delar av sin utbildning i Sverige.

Byråkrati och onödig administration har gjort att många utländska studenter förlorat sina studieplatser när de gjort mindre misstag eller inte fått uppehållstillstånd i tid. Centerpartiet vill se en helhetsbedömning, så att en ansökan inte faller på grund av mindre misstag. Samordningen i visumprocessen måste förbättras. Lärosäten och många berörda vittnar även om att det sker ett dubbelarbete mellan Migrationsverket och lärosätet. Bland annat granskar båda myndigheterna studenternas engelskkunskaper och studiemotiv. För att snabba på ansökningsprocessen skulle det kunna rapporteras in till Migrationsverket från lärosätena.

Ett annat problem är att masterstudenter och doktorander inte kan söka uppehållstillstånd för hela studieperioden utan måste söka nya tillstånd för varje år. Det skapar oro hos både studenter och forskare samtidigt som det ger Migrationsverket onödigt arbete.

Internationaliseringen av den högre utbildningen och forskningen och den fria rörligheten för studenter är mycket viktig i dagens samhälle. Om vi inte kan garantera att antagna utländska studenter och forskare får stanna för att studera och forska i Sverige riskerar vi att förlora i anseende, att färre utländska forskare och studenter söker sig hit och att vår framtida konkurrenskraft minskar. Centerpartiet uppmanar därför regeringen att undanröja de problem och hinder som begränsar internationella studenters och forskares möjligheter att studera och forska i Sverige.

Men utbyte handlar inte bara om att skapa goda förutsättningar för utländska studenter att studera, utan även om att uppmuntra svenska studenter till utlandsstudier. Internationella studier borde därför premieras. Bland annat bör det bli enklare för studenter att tillgodoräkna sig utlandsstudier.

För att stärka kvaliteten och därmed svenska lärosätens konkurrenskraft behöver det finnas en mångfald av små och stora lärosäten i hela landet. Vi välkomnar därför etableringen av internationella lärosäten samt fler privata initiativ. Svenska lärosäten borde även uppmuntras att etablera sig utomlands.

Jämförbarhet

Familjebakgrund påverkar ofta valet att studera vidare. Bristande information och vägledning gör de blivande studenterna beroende av råd från familj och vänner. Det syns tydligt i valet av utbildning och lärosäte. Studenter från studieovana hem är även överrepresenterade i avhoppstatistiken. Felval är en viktig orsak till detta. Stärkt information och vägledning är på så sätt viktiga pusselbitar för att bredda rekryteringen till högskolan.

Sverige lägger varje år många miljarder på den högre utbildningen, och hundratusentals studenter investerar varje år tid och pengar i akademisk utbildning. Det är helt avgörande med ett bra externt kvalitetssystem för att dessa investeringar ska generera likvärdighet och så god utbildning som möjligt. Utan ett transparent utvärderingssystem där utbildningens kvalitet, koppling till arbetsmarknaden och tidigare studenters åsikter tydliggörs kan inte blivande studenter göra välinformerade studieval.

Centerpartiet anser därför att det bör finnas ett självständigt informationsuppdrag, och att detta inte bör vara en del av kvalitetssäkringssystemet.

6.2 En integration för alla i Sverige

En ansvarsfull migrationspolitik

Vi lever i en globaliserad värld. Fler människor i världen migrerar, både för att söka skydd från krig, terror och förtryck, och för att arbeta, studera och på andra sätt skaffa sig ett bättre liv. Fler än 65 miljoner människor befinner sig på flykt runt om i världen. Situationen är mycket svår för de som flyr när allt fler länder gör det svårare att söka skydd. Den fria rörligheten inom EU är en av de största framgångarna och viktigaste grunderna för det europeiska samarbetet. För att värna den inre rörligheten behövs en fungerande yttre gräns och en gemensam asylpolitik. Då kan vi också skapa förutsättningarna för ett mer solidariskt mottagande, där fler kan erbjudas skydd, i EU. Detta är något som Centerpartiet länge har pekat på, behovet av att EU och alla EU:s medlemsländer tar ett betydligt större, gemensamt, ansvar för flyktingsituationen.

Under 2015 tog Sverige emot knappt 163 000 asylsökande, varav drygt 35 000 var ensamkommande barn och ungdomar. Det var en situation som saknar motstycke i modern svensk historia och skapade en ansträngd situation där ansvariga kommuner, myndigheter och frivilliga krafter sattes under stor press. Det blev uppenbart att Sverige inte var förberett på ett så stort mottagande.

En ansvarsfull migrationspolitik kombinerar medmänsklighet och humanism med ordning och reda. Den tar även hänsyn till den nya verklighet som vi har upplevt under de senaste åren. Centerpartiet försvarar rätten att söka skydd, rätten att återförenas med sin familj, trygghet för asylsökande och en effektiv väg till integration. Samtidigt ser vi de utmaningar som finns och de stora reformer som krävs. För att värna asylrätten måste vi få ett mer ordnat mottagande, styra om migrationen till lagliga vägar och genomföra reformer som sänker kostnaderna för mottagandet och förbättrar integrationen.

Centerpartiet vill styra om migrationen mot mer självförsörjning med hjälp av reformer för minskade utgifter. Vi behöver bl.a. underlätta arbetskraftsinvandring, motverka utanförskap och otrygghet, stärka integrationen, korta ned handläggningstiderna och förbättra rättssäkerheten.

Fortsatt ansvar för svensk migrationspolitik

Under en följd av år har de flesta som flytt till EU tvingats ta den livsfarliga vägen över Medelhavet. Bristen på lagliga vägar leder till tusentals döda människor varje år. Varje människas död är en tragedi. Vi måste hitta tryggare system och styra om från farliga resor till andra säkrare sätt att ta sig till Sverige för att söka asyl. Flyktingpolitiken behöver vara balanserad, den ska grunda sig i medmänsklighet och vara ordnad.

De många människor som är på flykt kräver ett stort åtagande från EU, Sverige och andra länder. Sverige och EU ska ta sitt ansvar på alla nivåer för ett mottagande som prioriterar de mest utsatta och de med störst skyddsbehov. Centerpartiets utgångspunkt är därför att Sverige och EU ska ta emot ett större antal kvotflyktingar genom UNHCR än vad vi gör i dag. En kvot bör tas fram baserad på hur ett långsiktigt hållbart mottagande kan upprätthållas. De som fortsatt kommer till Sverige eller EU och söker asyl ska ha rätt att få sina skyddsskäl prövade. Men i en värld med begränsade resurser bör vi fokusera på dem med störst skyddsbehov. En prioritering av kvotflyktingar styr även om från farliga resor, samtidigt som det minskar de svårigheter som finns med att bedöma asylskäl i ett läge där den sökande befinner sig långt ifrån konflikten.

Rätten till skydd ska värnas, även för dem som på egen hand kommer direkt till Sveriges gräns. Asylsökande som kommer till Sverige på egen hand ska ha rätt att söka skydd, men behöver inte få tillgång till alla gemensamt finansierade välfärdsvänor utan bör i stället i högre grad kvalificera sig in i välfärden. Centerpartiet har därför bl.a. lagt fram förslag om att begränsa tillgången till föräldraförsäkringen och efterlevandepensionen.

Centerpartiet står upp för en reglerad invandring, där man får stanna om man har skyddsskäl men ska lämna landet om man får avslag. Den reglerade invandringen innebär att vi kan upprätthålla en trovärdighet för asylpolitiken. I en tid då allt fler ifrågasätter att vi ska hjälpa människor på flykt är detta särskilt viktigt för att skapa tolerans och acceptans för en medmänsklig flyktinginvandring.

För Centerpartiet är det viktigt att ta ansvar och visa handlingskraft, bl.a. genom att delta i samtal och blocköverskridande överenskommelser kring svåra utmaningar. Centerpartiet har gjort det på många områden under den här mandatperioden, inte minst i migrationspolitiken med överenskommelsen från oktober 2015. Centerpartiet är redo att ta ansvar genom fler överenskommelser, lokalt, nationellt och på EU-nivå.

I den migrationspolitiska överenskommelsen från 2015 gick Centerpartiet med på tillfälliga uppehållstillstånd som utgångspunkt, men med undantag för barn och barnfamiljer som även fortsatt borde få permanenta uppehållstillstånd. Centerpartiet anser fortsatt att permanenta uppehållstillstånd är bättre för integrationen, men ser migrationsöverenskommelsen som en rimlig utgångspunkt för de kommande åren. Den som arbetar ska gradvis kvalificera sig in i välfärdssystemen. Den som inte har uppehållstillstånd ska däremot lämna landet. För att detta ska ske kan fler åtgärder än i dag vara nödvändiga att vidta.

Sveriges möjligheter att utforma sin egen asylpolitik kommer sannolikt också att vara beroende av gemensamma europeiska lösningar. Centerpartiet vill se ett EU-gemensamt system för flyktingmottagande, med en jämnare fördelning mellan EU:s länder. Alla som söker skydd bör få en individuell prövning av expertmyndighet och vid behov domstol. Mekanismer för en fungerande omfördelning av flyktingar behöver komma på plats. Centerpartiet värnar de öppna inre gränser som EU och Schengen medfört. De är viktiga, inte minst för handel och ekonomisk tillväxt. Även asylsökande och flyktingar ska ha rätt att röra sig fritt i EU, men man ska bara kunna registrera sin

asylansökan i ett land. För de länder som inte lever upp till EU-fördelningen behöver det finnas kännbara sanktioner, t.ex. i form av nedsatta strukturbidrag.

Centerpartiet vill se en asylpolitik på EU-nivå som är så robust att avtal med ett tredjeland för att hindra migration inte ska behövas, eftersom dessa skapar stora skadliga effekter på många plan. Inte minst mänskliga. Om sådana avtal ändå kommer att slutas så kommer Centerpartiet att verka för att värna demokratiska principer, grundläggande mänskliga rättigheter, non-refoulement och ett värdigt mottagande där vi minimerar de negativa effekterna av sådana avtal.

En ökad arbetskraftsinvandring

Migrationspolitik rör mer än bara flyktingar. Sveriges tillväxt är beroende av utländsk kompetens. Vi vill därför värna och utveckla dagens regler för arbetskraftsinvandring samt underlätta för studenter och andra grupper. Företag kan avgöra vilka personer de vill anställa bättre än vad Arbetsförmedlingen eller ett fackförbund kan. Det är i företagen jobben växer fram och det är företagen som bäst kan avgöra vilken kompetens de behöver rekrytera. Centerpartiets utgångspunkt är att den som försörjer sig själv ska få stanna i Sverige. EU-samarbetet har inneburit stora framgångar för arbetskraftens rörlighet. Det är av stor vikt att vi värnar rörligheten för människor, arbete, tjänster och kapital. Det gäller både inom EU och för tredjelandsmedborgare som vill ta sig till EU för att arbeta.

Arbetskraftsinvandrare ska ha lätt att komma till Sverige och lätt att stanna så länge de har jobb. Det ska vara möjligt att byta jobb, ansökningsprocessen måste förenklas och mindre felaktigheter måste vara möjliga att åtgärda. I dag fungerar det inte så. Många utvisas i dag av skäl som inte är rimliga, t.ex. på grund av misstag som exempelvis arbetsgivaren har gjort för många år sedan, eller tolkningar av tidigare försäkringsskydd. Kraven som reglerar arbetskraftsinvandringen är stelbenta, och minimala brister i ansökan eller i arbetsvillkor kan leda till utvisning. Utannonseringskravet tolkas långt hårdare i Sverige än vad EU kräver. Små möjligheter till spårbyte gör att kvalificerade asylsökande som fått jobb ändå inte kan stanna i Sverige om de får avslag. Inget av detta vill regeringen göra någonting åt. Dessutom är handläggningstiderna långa och EU:s blåkortssystem för svagt för att erbjuda ett hållbart alternativ. Utlovade reformer har dragit ut på tiden. En strategi behöver snarast tas fram för hur Sverige ska kunna attrahera rätt kompetens i en växande global konkurrens. Det är viktigt för Sveriges små och medelstora företag och för vår ekonomi som helhet.

Vi har den senaste tiden också sett hur utländska studenter tvingats lämna Sverige till följd av att obetydliga fel begåtts. Sammantaget är dessa snäva regeltolkningar ett hot mot Sveriges konkurrenskraft och tillväxt. Centerpartiet är drivande för att förebygga dessa orimliga utvisningar, bl.a. ska arbetsgivare kunna korrigera misstag i efterhand och på det sättet undvika en utvisning. Det är viktigt att de problem som finns kan lösas snabbt, så att Sverige inte förlorar den internationella kompetens vi behöver.

Möjligheten för företagare att komma till Sverige för att driva ett eget företag behöver också underlättas. I dag är reglerna strikta, och få kan komma för att bidra med sitt entreprenörskap och sin företagsamhet. Sverige måste bli öppnare, så att vi bättre kan ta vara på den skaparkraft som människor vill bidra med.

Asylsökande som skaffar sig ett jobb ska kunna bli arbetskraftsinvandrare. I dag måste man vänta fyra månader innan man kan byta spår från asylsökande till

arbetskraftsinvandrare. Genom att möjliggöra spårbyte från dag ett kan nyanlända med tillräcklig kompetens för att ta sig in på arbetsmarknaden integreras snabbare.

Integration för jobb och utbildning

Sveriges integrationspolitik har djupa brister och står i dag inför sina största prövningar någonsin. Om inte problemen med utanförskap ska fördjupas och permanentas krävs kraftfulla åtgärder snarast. För att Sverige ska klara av den akuta situationen behövs snabba och effektiva reformer som förbättrar vår mottagningskapacitet. Samtidigt får inte fokus på akuta åtgärder hindra det systematiska arbetet med att förbättra integrationen långsiktigt, och de problem vi står inför just nu får inte stå i vägen för en långsiktigt optimistisk syn på vad människor kan bidra med – oavsett om de är födda i Sverige eller i ett annat land. Insatser för att förbättra vägen för nyanlända till arbete beskrivs mer i detalj i avsnitt 7.

För att förbättra jobbintegrationen krävs en företagspolitik som inte bestraffar och krånglar till det. Det behövs en arbetsmarknad som inte stänger ute. Det krävs effektivare och bättre möjligheter till vidareutbildning och svenskundervisning. Det behövs en mer effektiv offentlig sektor som inte fångar nyanlända i byråkrati utan i stället stöttar och hjälper människor att snabbt kunna skaffa sig en egen försörjning. Det är av största vikt att alla som kommer till Sverige får möjlighet att på riktigt komma in i det svenska samhället. Den vägen går genom arbetsmarknaden och möjligheten att komma i arbete.

De system vi har i Sverige för mottagande och integration kräver genomgripande reformer. Mottagandet måste fokuseras på att hjälpa människor in i samhället, genom skola och arbete, i stället för att sikta in sig på människors tillgång till bidrag.

Svensk arbetsmarknad är kluven. Sysselsättningsgraden bland utrikes födda är mycket lägre än bland inrikes födda. Lägst är den bland lågutbildade och personer som nyligen kommit till Sverige. Mest problematisk är situationen för personer som saknar gymnasieutbildning. Hälften av de nyanlända har eftergymnasial utbildning, många av dem dessutom i bristyrken. För dessa personer är det viktigaste att få sin utbildning snabbt validerad, kompletterad och få tillgång till effektiv svenskundervisning. Men för dem utan formell utbildning är det viktigt att det skapas andra vägar in till arbetsmarknaden, som nämns i föregående kapitel.

Som Arbetsmarknadsekonomiska rådet konstaterar fångar sysselsättningssiffrorna bara en liten del av klyftan.¹¹³ Eftersom många av de utrikes födda arbetar mindre, har lägre löner, oftare statligt subventionerade anställningar och en mer otrygg situation på arbetsmarknaden så är den verkliga skillnaden ännu större.

Arbetsförmedlingen har också visat sig särskilt ineffektiv när det gäller att förmedla jobb åt flyktingar, och det är därför särskilt viktigt för denna grupp med en effektiv resultatbaserad arbetsförmedlarpeng.

För att öka sysselsättningen och produktiviteten bland de nyanlända är det viktigt att ta vara på, utveckla och bygga vidare på de kompetenser som finns. Flyktingar som vill arbeta möter byråkratiska och ekonomiska hinder. När deras asylärenden prövas är handläggningstiderna mycket långa, deras kompetens fångas inte upp vid ankomsten och även akademiska kompetenser som det råder akut brist på tar lång tid att validera.

¹¹³ Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2017).

Lönebildningen gör det svårare att konkurrera på lika villkor utan goda språkkunskaper.¹¹⁴ Arbetsrätten prioriterar dem med många tjänsteår, vilket nyanlända saknar. Därtill förekommer diskriminering, medveten och omedveten.¹¹⁵ Hindren till arbetsmarknaden måste rivas. Men nyanlända måste också ges större möjligheter att öka sin produktivitet i syfte att enklare och snabbare kunna ta sig in på arbetsmarknaden.

En stor del av de nyanlända har kort utbildningsbakgrund. Av deltagarna i etableringsuppdraget har ungefär hälften enbart förgymnasial utbildning.¹¹⁶ Utbildning har en viktig roll att spela för att fler ska bli anställningsbara, men utbildningssatsningar räcker inte.¹¹⁷

Som nyanländ utan referenser eller kunskaper i svenska kan det vara svårt att hävda sig på den svenska arbetsmarknaden där ingångslönerna är höga och arbetsrätten stel.¹¹⁸ Dagens arbetsrätt ökar risken, och därmed den förväntade kostnaden, av att anställa. Det missgynnar särskilt personer vars kompetens är svårbedömd, t.ex. utlandsfödda som inte har gått i skolan i Sverige.¹¹⁹ Parterna behöver därför ta ett större ansvar för att sänka trösklarna. Inträdesjobben fyller här en viktig funktion.

Företagande är ett sätt för många nyanlända att etablera sig. För att fler ska få chansen att försörja sig som företagare måste företagsklimatet förbättras. Minskat regelkrångel, rådgivning och möjligheter till startfinansiering är särskilt viktigt för dem som inte har svenska som modersmål eller som saknar kontaktnät i Sverige. Förslaget om ingångsföretag, som presenteras i avsnitt 7, är ett viktigt sätt att sänka tröskeln till företagande.

Flyttat etableringsansvar från Arbetsförmedlingen till kommuner och civilsamhälle krävs för att få en bättre fungerande etablering. Därtill bör regelverket kring eget boende stramas upp, för att undvika segregation. Återvändandeprocessen måste också förbättras, bl.a. genom att personer med små möjligheter att få uppehållstillstånd anvisas till offentligt anordnade boenden där återvändandet kan förberedas. Mottagandet bör också göras mer samlat, genom regionala mottagandeplatser där samtliga asylsökande bor under de första veckorna. Jobbstimulanser i bidragssystemen måste också förstärkas för att skapa ytterligare drivkrafter för nyanlända att hitta ett jobb.

För att fler nyanlända ska få ett jobb krävs att arbete uppmuntras från dag ett, att det finns arbetsmarknadspolitiska verktyg, inklusive anställningsstöd, tillgängliga, att ingångslönerna anpassas till de nyanländas produktivitet, att arbetsmarknaden är flexibel och att egenföretagande underlättas.¹²⁰ Detta utgör tillsammans kärnan i Centerpartiets politik för att sänka trösklarna till arbete för nyanlända.

En viktig och underskattad roll i mottagandet av nyanlända spelas av civilsamhället. I civilsamhället finns nätverk som förmår koppla de nyanlända till arbetsliv och jobbmöjligheter, och erbjuder kunskaper om det svenska samhället. Ofta är en insats via civilsamhället många gånger mer effektiv för jobb än Arbetsförmedlingens program.

Efter förslag från Centerpartiet har regeringen gradvis ökat medlen till civilsamhället för att arbeta med integration, senast med länge efterlysta resurser till

¹¹⁴ Se Bergh (2014) för resonemang kring vilka institutioner som kan förklara sysselsättningsgapet mellan inrikes och utrikes födda.

¹¹⁵ Ahmed (2015).

¹¹⁶ Arbetsförmedlingen (2018a).

¹¹⁷ Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2016), Konjunkturinstitutet (2016) och Finanspolitiska rådet (2016) är alla av åsikten att utbildning inte räcker.

¹¹⁸ Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2016) studerar minimilönebettet på ett antal avtalsområden.

¹¹⁹ Skedinger (2011b) diskuterar effekten av anställningsskydd på marginalgrupper.

¹²⁰ Aiyar m.fl. (2016).

folkbildningsförbund för att arbeta med svenskundervisning för asylsökande. Idrottsrörelsen har spelat en nyckelroll för nyanländas integration, inte minst ensamkommande flyktingbarn. Men det finns mycket mer att göra.

Obligatorisk samhällsorientering

I dag kommer många människor inte in i samhället, utan hamnar i stället i ett permanent utanförskap. Delvis beror detta på bristande kunskap om hur Sverige fungerar. Det finns ett stort värde i att nyanlända tidigt får ta del av det svenska samhället och kunskap om hur det fungerar. Det kan handla om praktiska frågor som vart man vänder sig om man är i behov av hjälp, hur arbetsmarknaden ser ut och vilka regler som gäller i olika sammanhang. Det är information som snabbt måste förmedlas för att förbättra integrationen. Därför vill Centerpartiet göra samhällsorientering obligatorisk att delta i redan under asylprocessen.

Sfi-peng

Kvaliteten i svenska för invandrare (sfi) är otillräcklig. En mycket stor andel av de som går sfi lär sig inte svenska, och undervisningen är ofta illa anpassad och av ojämn kvalitet. Samtidigt har vissa privata och ideella utbildningsanordnare visat sig framgångsrika i att lära ut språk. I dag har dock studerande inom sfi inte möjlighet att välja en annan utbildningsanordnare än kommunen eller de anordnare kommunen upphandlat. Genom att öppna upp för konkurrens mellan nya utbildningsanordnare kan kvaliteten inom sfi höjas.

Centerpartiet föreslår därför att det införs en resultatbaserad sfi-peng. Alla som uppnår vissa grundläggande krav får möjlighet att erbjuda sfi -undervisning. Den som ska lära sig svenska får sedan möjlighet att välja hos vilken utbildningsanordnare de vill studera, och utbildningsanordnaren får betalt genom en typ av skolpeng som baseras på resultat. Ersättningen relateras tydligt till den språkutveckling som skett, baserat på vedertagna diagnostiska prov innan och efter sfi -undervisningen.

Stärkt utbildning för nyanlända barn

Ett problem för många nyanlända barn är att de inte klarar av att nå målen i skolan. Många nyanlända barn har liten eller ibland ingen skolerfarenhet, och tillsammans med dåliga kunskaper i svenska blir det svårt att hänga med i undervisningen. För att kompensera för detta krävs en längre period av intensifierad skolgång med fokus på de viktigaste kunskaperna. Bland de viktigaste av dessa är förmågan att prata svenska. Antalet timmar med undervisning i svenska bör utökas för dessa barn.

I dag går över 35 000 unga på gymnasieskolans språkintrödnation, vilket är ett förberedande program för de som inte pratar svenska. På grundskolan finns ytterligare 80 000 nyanlända. Tyvärr brister utbildningen på de flesta platser, och kommunerna saknar resurser för att erbjuda de timmar som krävs. På språkintrödnationen är det bara 15 procent av eleverna som gått ut med examen fyra år senare.¹²¹ Centerpartiet föreslår att de som går på gymnasieskolans språkintrödnation eller på grundskolan, men riskerar att inte nå godkänntmålen, får ytterligare undervisningstimmar i svenska. Dessa elever ska få två till tre fler timmar svenskundervisning per vecka. Dessutom får Skolverket i

¹²¹ Skolverket (2017a).

uppdrag att utveckla och samordna pedagogik för intensivinläring av andraspråk med stöd av Nationellt centrum för svenska som andraspråk.

Ensamkommande barn kommer att få fler timmar skolan med aktivt lärande och färre timmar passiv väntan i dyra boenden.

För att ytterligare intensifiera den första tiden i skolan och effektivisera lärandet bör även fjärrundervisning, men framför allt distansundervisning, användas så att nyanlända elever får fler timmar i veckan med lärande än de timmar de får i skolan. Då många nyanlända har mycket kunskap att ta igen bör även deras möjlighet till sommar- och lovskola utökas.

Försöksverksamhet för tvåspråkiga klasser borde även införas för att stärka tvåspråkiga elever i deras språkutveckling och läroprocess. Nyanlända elever ska kunna ha ämnesundervisning på både sitt modersmål och på svenska.

Utmaningen att ta igen utbildning är desto större ju äldre barnet är. För att öka möjligheterna för elever som kommit till Sverige i högstadiesåldern att klara godkänt och ta sig vidare till gymnasiet bör det bli tillåtet att låta dessa elever fokusera på något färre ämnen. Det ska i sig inte betyda mindre undervisningstid, utan att de centrala ämnena ges mer plats.

Fler lärare i skolan

För att skolan ska ha möjlighet att hantera den stora ökning av elever som de senaste årens flyktingmottagande inneburit måste utbudet av lärare öka. För att på sikt lösa lärarbristen måste större reformer av läraryrkets attraktivitet genomföras. På kort sikt behövs dock andra lösningar. Centerpartiet föreslår därför att kravet på lärarlegitimation slopas under en femårsperiod. Förutom att erfarna pensionerade lärare ska lockas tillbaka till skolan bör obehöriga lärare som i dag arbetar inom skolan tillfälligt få dispens att sätta betyg. Lärarstudenter bör därtill kunna användas som en pedagogisk resurs i skolan. Med dessa åtgärder frigörs tid för de redan legitimerade lärarna. Därutöver bör det vara möjligt för vissa utrikesfödda, med uppehållstillstånd och som varit lärare i sina hemländer, att undervisa i hemspråk eller vara ett stöd i ämnesundervisning av elever med samma modersmål.

Satsning på nyanlända barns och ungas hälsa

Många nyanlända barn och unga lider av psykisk ohälsa. En stor del av de unga har kommit till Sverige från krigshärjade områden och har upplevt traumatiska händelser. Därtill har lång väntan under asylprövningen lett till ökad psykisk press.

Alltför få i den berörda gruppen får i dag tillgång till vård och behandling, trots att det finns evidensbaserade behandlingsmetoder mot posttraumatiskt stressyndrom som ger goda förutsättningar för en välfungerande vardag.

Centerpartiet avser att återkomma med förslag om att stärka stödet åt barn och unga som lider av psykisk ohälsa.

Validering och komplettering

Många som kommer till Sverige har såväl utbildning som lång arbetslivserfarenhet – inte sällan i yrken som vi har ett stort behov av i Sverige. Valideringsprocessen borde därför börja omedelbart vid ankomst genom en inventering av kompetens. De myndigheter, främst högskolorna, som i nästa steg snabbt får uppdraget att validera och

komplettera dessa kompetenser måste också få resurser som möjliggör att de prioriterar dessa frågor inom sin verksamhet för att skapa en snabbare process. I dag är incitamenten och de avdelade resurser för små hos de lärosäten som sitter på sakkunskapen.

Möjligheten att använda EU:s gemensamma regelverk som standard för validering av utländska sjukvårdsutbildningar bör undersökas. Liknande metoder behöver också utarbetas för att bättre validera andra eftergymnasiala utbildningar än de på universitetsnivå.

Många personer som kommit till Sverige de senaste åren har någon form av vårdutbildning. Samtidigt förväntas behovet av personal att öka inom svensk hälso- och sjukvård. Långa valideringsprocesser för personer från tredjeländer hindrar dock landsting, kommuner och företag från att möta arbetskraftsbristen. Möjligheterna till kostnadsbesparingar är betydande med snabbare validering.

Centerpartiet kommer att återkomma med förslag om att stärka arbetet med validering och komplettering i kommande budget.

Rätt att arbeta

I dag är grundregeln att en person som saknar uppehållstillstånd inte får arbeta, men en asylsökande kan beviljas undantag, s.k. AT-UND. Centerpartiet vill vända på denna ordning och låta alla asylsökande arbeta. Det bör också bli lättare för företag att erbjuda, och för asylsökande att få tillgång till, praktikplatser.

Jobbstimulans

Om etableringen ska fungera måste det alltid löna sig att arbeta. Alliansregeringen införde därför ett system där den som jobbar inte förlorar all sin ersättning, utan det fanns en jobbstimulans som trappade ned etableringsersättningen långsammare. I grunden handlar det om att skapa drivkrafter för fler att arbeta mer. Det har regeringen tagit bort. Centerpartiet vill att det alltid ska löna sig att arbeta, och vill därför återinföra jobbstimulansen, inom ramen för det system med etableringslån som beskrivs nedan. Det innebär att rätten till ersättning kvarstår under sex månader, även om en person med etableringslån får ett jobb.

Mentorskapsprogram och praktikplatser

Mentorskapsprogram är en integrationsmetod som har uppvisat goda resultat både lokalt och internationellt. En svensk person blir mentor åt en nyanländ för att dessa ska kunna få ett utbyte, bl.a. om jobb möjligheter. I Kanada har man påvisat mycket goda resultat genom att låta professionella inom olika sektorer erbjuda mentorskap för nyanlända som har kvalifikationer för att jobba inom samma områden. Genom detta förbättras den nyanländas anställningsbarhet markant.¹²²

¹²² Ett exempel på detta är det lokala Toronto Region Immigrant Employment Councils (TRIEC) ”mentoring partnership”. Programmet letar upp och tar emot mentorer inom en profession som ska ge 24 timmar av sin tid över fyra månader för att hjälpa en invandrare som har kvalifikationer inom samma profession och ska söka jobb inom professionen i Kanada. Till exempel hjälper revisorer nyanlända revisorer att ansöka om att få sin utbildning godkänd, att söka jobb, att förbereda sig inför intervjuer och berättar om vad kanadensiska arbetsplatser letar efter hos revisorer. Bara ”mentoring partnership” har förmedlat över 11 000 mentorskap.

Sverige har i mycket mindre skala haft just denna typ av mentorskap arrangerade av Saco. Vidare har IF Metall och Teknikföretagen arrangerat mentorskap, i slutet av vilka IF Metall tillåtit den nyanlända att gå in i sysselsättning med lägre lön. Dessa program har dock i regel varit blygsamma till sin omfattning. Vi ser nu dock en viss tillväxt av mentorskapsprogram som är mer fokuserade på språkligt och kulturellt utbyte. Röda Korset och Kompis Sverige är några av dem som arrangerar mentorskapsprogram med nyanlända och svenska mentorer med så likartad bakgrund som möjligt.¹²³ På samma sätt har ideella organisationer ordnat möjligheter att praktisera inom verksamheten, med positiva sysselsättningseffekter.

Även idrottsrörelsen i Sverige har haft stor framgång i fråga om att skapa nätverk för nyanlända, i synnerhet unga.

Centerpartiet kommer att återkomma i kommande budget med förslag om stöd för mentorskapsprogram i civilsamhället.

Effektivare mottagande

Kostnaderna i dagens mottagningssystem är för höga. Med ett stort antal människor som sökt asyl i Sverige har detta inneburit en ohållbar kostnadsökning.

Ska Sveriges öppenhet värnas finns det inget alternativ till att genomföra betydande besparingar inom migrations- och integrationspolitiken. Men kravet på att förbättra kostnadskontrollen bygger på mer än viljan att värna öppenheten. Oavsett hur migrationspolitiken utformas framöver finns det redan i dag hundra tusentals nyanlända som, om de inte snabbt kommer i arbete, kommer att innebära en kostnad för det offentliga under åren framöver. Ansvar för statsfinanserna förutsätter att denna kostnad begränsas.

Centerpartiet föreslår därför reformer som minskar kostnaden för migration och integration. Tillsammans med en förbättrad jobbintegration leder detta till bättre förutsättningar för en långsiktigt ansvarsfull och hållbar finanspolitik.

Kommunerna är nyckelaktörer i den svenska integrationspolitiken. De flesta kommuner vill vara med och ta sitt ansvar för flyktingmottagandet. Men de saknar verktyg för ett värdigt och välfungerande mottagande. Centerpartiet vill därför se reformer som ger kommunerna rätt verktyg för att klara integrationen.

Ansvar för mottagande och etablering bör därför flyttas till kommunerna. I stället för att Migrationsverket ska anordna boende under asylprövningen och kommuner sedan stå för placeringen när en asylsökande fått uppehållstillstånd, vill vi att boendeansvaret ska ligga på kommunerna från början. Det kommer att minska antalet steg i asylprocessen, göra att kommuner själva kan planera asylboendens placering och underlätta för asylsökandes möjlighet att bo kvar på samma plats utan att behöva flyttas runt.

Etableringslån

Ett sätt att minska kostnaderna för mottagandet, utan att samtidigt lämna människor utan försörjning, är att göra om vissa ersättningar till lån. På samma sätt som studenter försörjer sig med hjälp av studielån bör nyanlända kunna försörja sig med hjälp av lån

¹²³ Ett exempel på dessa projekt är Språkvän, som startade i Eskilstuna. Språkvän är ett projekt där svenskar och nyanlända matchas för att nyanlända efter inledande sfi-kurser ska kunna träna sina svenskkunskaper, då många som deltar i sfi har svårt att hitta någon att tala svenska med. Man försöker även här para ihop mentorer och nyanlända som är så lika som möjligt.

under sin första tid i Sverige. Centerpartiet föreslår därför att etableringsersättningen, som i normalfallet ges under de två år en etableringsplan gäller, görs om till ett etableringslån. Etableringslånet ska bestå av både en bidragsdel och en lånedel, med samma proportioner som dagens studiemedel. System där förmånliga lån ges till nyanlända för att hjälpa dem under sin första tid i sitt nya hemland finns i bl.a. Kanada och Storbritannien.

Viss återbetalning av etableringslånen bör ske även från annan inkomst än lön. Kombinerat med förstärkta jobbstimulanser i de aktuella ersättningssystemen innebär detta att marginaleffekterna av att komma i arbete sänks.

Etableringslån medför en ekonomisk besparing genom att vad som tidigare var utgifter omvandlas till lån som ska återbetalas. Enligt budgetlagen får utlåning för vilken den förväntade förlusten är låg finansieras med lån i Riksgäldskontoret. Annars ska utlåningen anslagsfinansieras. För att säkerställa konservativa beräkningar anslagsfinansierar Centerpartiet därför etableringslånen. Trots denna redovisningstekniska försiktighet kvarstår det faktum att etableringslånen leder till stora förväntade besparingar.

Då etableringslånen anslagsfinansieras uppkommer besparingarna först när lånen börjar betalas tillbaka. Detta sker framför allt utanför den treåriga budgetperioden, varför förslaget inte har en offentligfinansiell effekt på kort sikt.

Eget boende

Centerpartiet vill att man ska kommunplaceras redan när man söker asyl, vilket kan göra den lokala anknytningen starkare. Därmed kommer också dyra flyttkaruseller att motverkas. Då kommer drivkrafterna att flytta till trångbodda områden att bli mindre och etableringen kan stärkas. Men de praktiska problem som i dag uppstår både i form av att personer – både under asyltiden och när de har fått uppehållstillstånd – skriver sig på brevlådor och i boenden med stor trångboddhet måste lösas.

För asylsökande och nyanlända som vill skaffa ett eget boende ska kommuner ha möjlighet att granska att lägenheten uppfyller minimikrav på bl.a. boyta per person och andra grundläggande krav på samma nivå som det boende Migrationsverket erbjuder. Om boendet inte når upp till den nivån ska ersättningen till de nyanlända kunna sänkas eller dras in.

Ökat inslag av arbetsbaserade välfärdsförmåner för nyanlända

Det svenska välfärdssystemet utmärker sig både genom sin generositet och genom den utsträckning i vilken välfärdsförmåner erbjuds utan behovsprövning. Även inom det generella välfärdssystemet finns dock en tydlig uppdelning mellan bosättningsbaserade välfärdsförmåner, som alla i landet har rätt till, och arbetsbaserade välfärdsförmåner, som endast de som arbetat har tillträde till.

I syfte att minska kostnaderna för mottagandet bör fler välfärdsförmåner göras arbetsbaserade för nyanlända. Att, som i dag, erbjuda samma generösa nivå till alla, oavsett hur mycket man bidragit till samhället, är inte förenligt med en ansvarsfull hantering av de offentliga finanserna. Tillgången till sjukvård och utbildning ska inte påverkas av denna princip.

Nedan beskrivs ett antal reformer som i högre grad gör att människor kvalificerar sig in i välfärden.

Minskad möjlighet till retroaktiv föräldraförsäkring

Nyanlända, och svenska medborgare som återinvandrar, med barn i åldrar som berättigar till föräldraledighet har, fram tills nyligen, getts retroaktiv rätt till föräldraförsäkringens alla 480 dagar per barn. Det innebär att särskilt nyanlända kvinnor med små barn kan inleda sin integrationsprocess med att vara föräldralediga under mycket lång tid.¹²⁴ Detta riskerar att fördröja och försämra deras integration på den svenska arbetsmarknaden.¹²⁵ Centerpartiet har föreslagit en gräns för nyanlända flyktingars föräldraledighet vid barnets tvåårsdag.

Inom ramen för den migrationsöverenskommelse som träffades mellan Centerpartiet, de övriga allianspartierna och regeringen under hösten 2015 beslutades att rätten till retroaktiv föräldrapenning bör begränsas kraftigt för nyanlända familjer. Regeringen har nu tagit steg för att till slut genomföra dessa delar av överenskommelsen, men dessa åtgärder är inte tillräckligt kraftfulla.

För att öka drivkrafterna till ett jämställt uttag av föräldraförsäkringen generellt, inklusive för nyanlända, anser Centerpartiet också att jämställdhetsbonusen bör återinföras och kommer återkomma med förslag om detta.

Avskaffat efterlevandestöd för ensamkommande barn och ungdomar

Det är rimligt att barn och ungdomar som väntas få sin försörjning tryggad av det allmänna inte också ges rätt till efterlevandestöd. Centerpartiet föreslår att rätten till efterlevandestöd avskaffas för denna grupp. Det skulle göra reglerna för underhållsstöd och efterlevandestöd mer enhetliga.

Borttaget undantag för flyktingar inom garantipensionen

För att vara berättigad till garantipension måste en person ha fyllt 65 och ha en låg eller obefintlig inkomstgrundande pension. För att få full garantipension krävs att personen i fråga har bott minst 40 år i Sverige från det år hen fyllt 16 till dess hen fyllt 64. Uppfylls inte detta krav minskas garantipensionen proportionellt mot hur många år personen bott i Sverige i förhållande till 40 år. Undantag från denna regel görs dock för personer som beviljats uppehållstillstånd som flykting, annan skyddsbehövande eller motsvarande äldre bestämmelser.¹²⁶ Centerpartiet vill att undantaget från kravet om 40 års boendetid i Sverige tas bort.

Borttaget undantag för flyktingar inom sjukersättningen

För att vara berättigad till full sjukersättning (tidigare benämnd förtidspension) på garantinivå måste en person uppnå en tillräckligt hög försäkringstid. Varje år som man efter 16 års ålder bor utomlands minskar försäkringstiden. Undantag från denna regel görs dock för personer som beviljats uppehållstillstånd som flykting, annan skyddsbehövande eller motsvarande äldre bestämmelser.¹²⁷ Dessa får räkna tid i sitt hemland som om det var boendetid i Sverige. Centerpartiet vill att detta undantag avskaffas.

¹²⁴ Se RUT 2015:502 för en beskrivning.

¹²⁵ SOU 2012:9 och Vikman (2013).

¹²⁶ 67 kap. 7 § socialförsäkringsbalken (2010:110).

¹²⁷ 35 kap. 8-10 §§ socialförsäkringsbalken (2010:110).

Mottagandeansvar till kommuner

Landets kommuner behöver en större långsiktighet i sitt arbete. Därför vill Centerpartiet att etableringsreformen dras tillbaka samtidigt som kommunerna övertar uppdraget att ta emot asylsökande. Syftet är att man redan under asyltiden ska kunna initiera etableringen lokalt. På detta sätt kan kommunerna skaffa sig ett inflytande över anläggningsboendena som man hittills inte haft. Behovet av en bättre dialog mellan myndigheter och kommuner är alltför stort.

En följd av kommunernas utökade uppdrag är att Migrationsverkets roll renodlas till att omfatta asylprocessen samt till att utöva tillsyn för att upprätthålla kvaliteten i mottagandet. På så vis skapas förutsättningar för att korta ned Migrationsverkets handläggningstider och stärka kompetensen hos handläggarna. Ersättningen till kommunerna måste givetvis utformas så att den täcker kostnaderna för kommunsektorns åtaganden. Migrationsverkets roll som tillsynsmyndighet ska dock innebära att brister i mottagandet medför åtgärder och att ersättningen kan sänkas för den kommun som inte levt upp till sitt ansvar. Till detta hör att tydliga krav på kvalitet och tillgång till sysselsättning, såsom utbildning eller praktik, ska ställas när asylboenden upphandlas.

Etableringsansvar till kommuner

Etableringsreformen, som flyttade ansvaret för nyanländas etablering i Sverige från kommunerna till Arbetsförmedlingen, har inte lett till de förbättringar som var syftet.¹²⁸ Trots högre kostnader har andelen i arbete inte ökat. Etableringen på arbetsmarknaden fortsätter att vara på en låg nivå. Arbetsförmedlingens misslyckande gör det nödvändigt att återigen ge kommunerna ansvaret för de nyanländas etablering. Därför föreslår Centerpartiet att etableringsreformen dras tillbaka och att kommunerna får ansvaret för etableringen. Detta föreslås ske över tid och i ett antal steg.

Ersättning vid omplacering

Alla kommuner tvingas i dag ta emot nyanlända. Det är viktigt att alla parter tar sitt ansvar, men för att inte bli för stelbent behövs en möjlighet att betala andra kommuner för att ta emot asylsökande man inte har kapacitet för. Det innebär både att de som inte tar emot sin kvot får en sanktion som tvingar dem att betala för detta, och att de som tar emot fler än sin kvot får en större ersättning.

6.3 Utveckla hela landet

Vänd utvecklingen i de utsatta områdena – Falkenbergsmodellen

Den regionala klyvningen går inte bara mellan landsbygd och städer, utan också mellan inner- och ytterstad. Mellan trygga och utsatta områden.

I Sverige finns, enligt Polismyndigheten, 61 utsatta områden.¹²⁹ Av dem är 23 ”särskilt utsatta”. I dessa särskilt utsatta områden beskriver polisen att det är svårt för dem att göra sitt jobb. Parallella samhällen har vuxit fram.

¹²⁸ För utvärderingar av den statliga integrationspolitiken i allmänhet, och etableringsreformen i synnerhet, se exempelvis Andersson Joona m.fl. (2015), Riksrevisionen (2014) och Statskontoret (2012).

¹²⁹ Polisen (2017).

Att sådana områden existerar i Sverige är oacceptabelt. Det är ett svek främst mot de tio tusentals laglydiga och hårt arbetande människor som bor i dessa områden.

Det går dock att vända utvecklingen. Det finns ett område som tidigare återfanns på polisens lista, men som nu är bortplockat. Där har man lyckats vända utvecklingen och tagit steg framåt, mot ökad trygghet.

Området heter Falkagård och ligger i Centernstyrda Falkenberg.

Erfarenheterna från Falkenberg visar att det krävs flera samverkande åtgärder för att vända utvecklingen. På kort sikt behövs en närvarande polis, som lär känna och skapar relationer till invånarna samtidigt som de punktmarkerar de kriminella. Det måste råda nolltolerans också mot mindre brott.

På längre sikt är en politik för att minska utanförskapet och få människor i jobb också en politik för minskad kriminalitet. Centerpartiets politik för fler växande företag och en bättre fungerande arbetsmarknad är därför central också för de utsatta områdena. Därtill krävs en utbildningspolitik som säkerställer att alla barn och ungdomar ges möjlighet att genom hårt arbete förvärva de kunskaper och färdigheter som krävs för att fullt ut delta i samhället och bli anställningsbara.

Det krävs dock också ett antal riktade åtgärder specifikt riktade till de utsatta områdena. Det krävs ett handslag mellan kommuner och staten – ett löfte till varandra och till invånarna om att arbeta till dess att trygghet, utbildning och jobb är något som alla har tillgång till och tills inga områden längre klassas som utsatta.

Centerpartiet föreslår att staten träffar överenskommelser med tio kommuner med utsatta områden. Överenskommelsen ska innebära att staten och kommunen i samarbete går in långsiktigt med åtgärder i ett utsatt område med målet att inom tio år ha vänt utvecklingen. När dessa områden börjat uppvisa resultat kan programmet breddas till samtliga utanförskapsområden.

Staten åtar sig att erbjuda polisiära resurser, medfinansiering för vissa centrala åtgärder och kunskap och lärdomar från lyckade insatser i andra utsatta områden. Kommunen åtar sig att genomföra åtgärder inom sina ansvarsområden: främst socialtjänst, stadsbyggnation samt skola och förskola.

Förutom de satsningar på polis och rättsväsen som Centerpartiet sedan tidigare driver föreslås följande insatser.

För det första krävs stöd för att vända skolor med dåliga resultat och öppna nya toppskolor. I dag finns ett stort antal skolor i utanförskapsområden med en hög grad av misslyckande och en låg andel som går ut med fullständiga betyg. Det är skolor som området är beroende av och som har hamnat i en nedåtgående spiral, där högrepresterande elever lämnar. Ett alternativ vore att stänga dessa problemskolor och sprida eleverna, men det skulle inte stärka området. I stället föreslår Centerpartiet att staten avsätter upp till 20 miljoner per skola och år till tio skolor i utanförskapsområden för att vända utvecklingen i dem.

Ett kontrakt bör tecknas mellan kommunen och en ny ideell eller privat huvudman för skolan som åtar sig att vända resultatutvecklingen, enligt högt satta mål. Kommunen åtar sig att medfinansiera. Skolan bör också bl.a. ges rätt att förlänga skoltiden för eleverna. Totalt kostar denna del av förslaget 200 miljoner kronor.

För det andra krävs en satsning på civilsamhället, för att erbjuda omfattande och meningsfulla fritidsaktiviteter. I samarbete med kommunen föreslås ett stöd till civilsamhällesorganisationer med tydliga demokratiska värderingar, som idrottsrörelsen, med målsättningen att fylla minst halva ungdomars fritid efter skolan med organiserade aktiviteter, som exempelvis läxläsning, idrott eller extrajobb. Varje område föreslås

erbjudas statlig medfinansiering på 5 till 15 miljoner kronor, till en total kostnad om 100 miljoner kronor.

För det tredje krävs resurser för uppsökande verksamhet. Kommunerna erbjuds medfinansiering för att stärka arbetet med uppsökande verksamhet i de utsatta områdena. Målet ska vara att ha nått varje ungdom i området minst en gång under året.

Uppsökande verksamhet med hembesök kan ha många syften. Det handlar t.ex. om att söka upp ungdomar i hemmet när de misstänks av polisen för kriminell aktivitet. Det handlar också om att besöka familjer i området, informera dem om var stöd finns och kartlägga var de sociala problemen i området finns. Uppsökande verksamhet fungerar därtill för att söka upp inaktiva ungdomar och unga vuxna som varken arbetar eller studerar för att försöka få dem att återuppta arbete eller studier. Tio områden får dela på 100 miljoner kronor för detta syfte.

Avslutningsvis krävs ett omfattande arbete för stadsutveckling för att skapa ett mer socioekonomiskt blandat område, ett mer levande stadsliv och en säkrare miljö för polisen att arbeta i. Ett mål ska också vara att, likt Falkagård, få mer ägda bostäder som de boende kan investera i långsiktigt, antingen genom nybyggnation eller genom program för omvandling till bostadsrättsföreningar. Sedan tidigare har Centerpartiet förslagit om att investera 70 miljoner kronor för detta ändamål.

Totalt omfattar Centerpartiets förslag för att vända utvecklingen i de utsatta områdena 470 miljoner kronor per år.

Infrastruktur för hela Sverige

En välfungerande infrastruktur är en förutsättning för att det ska gå att bo, leva och arbeta i hela landet. Att näringslivets godstransporter fungerar är likaledes viktigt för att möjliggöra företagsamhet och tillgång till jobb. Järnvägen, flyget, sjöfarten, riksvägarna och de 42 000 milen enskilda vägar har alla viktiga funktioner att fylla.

Centerpartiet prioriterar att öka underhållet av järnvägen, ökade och tidigare lagda investeringar i transportinfrastruktur med hjälp av alternativa finansieringslösningar och ytterligare investeringar i it- och bredbandsutbyggnad. Eftersom Centerpartiet värnar hela landets utveckling är det också av största vikt att de resurser som satsas på infrastruktur fördelas över hela landet.

Vägar och järnvägar

Järnvägslyft för ökad punktlighet

På många ställen i Sverige är järnvägsinfrastrukturen i dåligt skick och otillräcklig. Vart tredje persontåg i Sverige är fortfarande försenat.¹³⁰ Signalfel och inställda avgångar hör till vardagen. Det finns bansträckor där säkerheten och punktligheten äventyras av personer på spåren. Det existerande signalsystemet ATC behöver också förstärkas i stället för att i förtid ersättas med ett helt nytt system (se ERTMS nedan).

Centerpartiet dubblade i alliansregeringen satsningarna på järnvägens drift och underhåll jämfört med tidigare socialdemokratiska regeringar. Underhållet är dock fortfarande eftersatt på många sträckor. Enbart för 2020 är skillnaden mellan budgeterat underhåll och underhållsbehov uppskattningsvis dryga 4 miljarder kronor enligt Trafikverkets beräkningar. Det finns med andra ord ett underhållsbehov som inte fullt ut tillgodoses i de sedan tidigare budgeterade satsningarna.

¹³⁰ Trafikanalys (2018).

Centerpartiet har därför, i föregående års budgetmotion, föreslagit ett järnvägslyft för punktlighet och driftssäkerhet. Som en del av detta föreslogs en förstärkning av det existerande signalsystemet ATC och ledningar, med fokus på ökad driftssäkerhet, samt en säkring av banvallar utsatta för personer på spåren med hjälp av stängsel.

Centerpartiet anser fortfarande att Järnvägslyftet behövs och ämnar återkomma kring det i höstens budget.

Rusta upp regionala och lokala järnvägsbanor samt viktiga godstrafiksträckor

Det regionala och lokala järnvägsnätet har sedan många år prioriterats ned – trots att flera av banorna är mycket viktiga ur ett regionalt utvecklingsperspektiv, för arbetspendling, kollektivtrafik och inte minst näringslivets godstransporter. Fungerande järnväg bidrar bl.a. till att människor kan bo och pendla i större regioner och är en viktig tillgång för en allt rörligare befolkning. Många godstrafiksträckor är viktiga för industrin och det lokala näringslivet men är i dag kraftigt eftersatta.

Centerpartiet vill därför stärka underhållet av järnvägen med resurser öronmärkta till att rusta upp lokala och regionala lågtrafikerade banor på den svenska landsbygden. Detta är bansträckor med viktig pendlingsfunktion och godstransportfunktion, som har stor betydelse för jobb och tillväxt. Dessa hamnar i regel långt ned på Trafikverkets prioriteringar, där stambanorna alltid ligger först. De regionalt viktiga men mindre banorna utanför stornätet blir därför i många fall aldrig upprustade.

Centerpartiet har föreslagit att järnvägsunderhållet förstärks i syfte att rusta upp regionala och lokala banor för att underlätta tågpendlande och godstransport och ämnar återkomma kring detta i höstens budget.

Tåg i norra Sverige

Norra Sveriges näringsliv har ett behov av en fungerande och effektiv infrastruktur för såväl gods som människor. Trots stora avstånd och glesbefolkade län har norra Sverige en viktig roll i svensk export. Denna måste vårdas och vässas. Där fyller ett färdigställande av Norrbotniabanan en viktig funktion. Skogen, malmen och stålet är viktiga exportvaror som utgör en avsevärd del av Sveriges ekonomi. Den norra delen av landet, med sina rika naturresurser, bidrar stort till denna utveckling. En viktig förutsättning för export är fungerande transporter. Därför visar sig regeringens löfte om en byggstart av Norrbotniabanan innehållslöst när det som aviserats enbart avser byggstart från Umeå till Dåva, en deponianläggning 9 km norr om Umeå. Det är glädjande att Trafikverket i sitt förslag till nationell infrastrukturplan föreslår en utbyggnad av Norrbotniabanan mellan Umeå och Skellefteå. Centerpartiet förväntar sig att regeringen fattar beslut i enlighet med Trafikverkets rekommendation.

Norrbotniabanan är ett stort projekt och skulle i likhet med många andra motsvarande projekt lämpa sig att genomföra i offentlig-privatsamverkan (OPS). Används även EU:s medfinansiering blir byggandet fullt realistiskt att genomföra.

Pausa införandet av ERTMS

En prioriterat åtgärd i infrastrukturpolitiken är att minska underhållsskulden för väg och järnväg. Centerpartiet vill därför pausa införandet av det ännu icke färdigutvecklade tågsignalsystemet European Rail Traffic Management System (ERTMS). Det skulle frigöra resurser som skulle kunna användas till effektivt underhåll av järnvägen.

ERTMS är en dyr och tekniskt sett vansklig investering som enligt många bedömare inte innebär någon kapacitetsförbättring för svensk järnväg. Istället bör resurserna användas för att förstärka det existerande signalsystemet ATC och finansiera satsningar på att rusta upp järnvägen.

Höghastighetsbanor i Sverige

En väl utbyggd infrastruktur knyter ihop Sverige och skapar förutsättningar för fler jobb och företag i hela landet. Det leder också till att möjligheten att ta ett jobb längre från bostaden breddas, vilket möjliggör för fler hållbara transporter, minskad klimatpåverkan och att nya jobb och bostäder kan växa fram. Snabbare tåg skapar dessutom möjlighet till enklare och effektivare pendling. Det handlar om modern och grön infrastruktur som knyter samman Sverige och som Centerpartiet därför har en positiv inställning till.

I dag räcker den svenska järnvägens kapacitet inte till, varken i norra eller södra Sverige. En kraftig tillväxt i tågtrafiken har lett till högt kapacitetsutnyttjande och eftersatt underhåll samtidigt som järnvägen under lång tid varit i behov av ytterligare förstärkningar vad gäller drift och underhåll. Prognoserna visar på en fortsatt stark tillväxt av personresor och godstransporter i vårt land. För att enbart vidmakthålla järnvägens andel av transportarbetet måste kapaciteten kraftigt förstärkas. Denna situation gör systemet mycket känsligt för störningar, både planerade, tekniska och väderbaserade. Slutresultatet blir låg pålitlighet och lågt förtroende för tåg, såväl för persontrafik som för den stora mängd gods som varje dag måste transporteras på järnväg.

Centerpartiet är därför positivt till en förstärkning av det svenska järnvägssystemet och dess stambanestruktur, med högre kapacitet för att möta behovet av mer person- och godstransporter, till exempel i form av höghastighetsjärnvägar. Vi har stor tilltro till de möjligheter tekniken medför. Med höghastighetståg skapas också arbetsmarknadsförstoring i en helt ny skala som möjliggör tillväxt och kommer att stärka svensk konkurrenskraft.

Det resultat Sverigeförhandlingen tagit fram avseende höghastighetsbanor bär på stor potential, både avseende transportarbete och bostadsproduktion, varför Centerpartiet är mån om en hållbar finansiering och om att man förmår att vidmakthålla en mycket hög grad av kostnadskontroll i projektet. Projektet ska ses som en helhet med anslutningar, bostäder, investeringar och kollektivtrafik i hela Sverige. En satsning på höghastighetståg måste även inkludera att höghastighetsbanorna och deras stationer länkas ihop med och förstärker kapaciteten på befintlig transportinfrastruktur så att tillgängligheten kommer hela det svenska transportsystemet till del. Satsningen får inte ske på bekostnad av underhåll och utbyggnad av befintliga vägar och järnvägar, inklusive Norrbotniabanan.

Den nationella infrastrukturplanen

Trafikverket har presenterat sin plan, baserad på de undermåliga direktiv som nuvarande regering har gett dem, för de nationella infrastrukturåtgärder som ska ske under 2018–2029. Trafikverket föreslår bl.a. att de planerade höghastighetsbanorna byggs ut etappvis, men med en betydligt lägre hastighet än vad som tidigare var aktuellt. Detta innebär att höghastighetsbanorna skulle gå i 250 km/h och inte stå färdiga förrän i mitten av 2090-talet.

Det finmaskiga järnvägsnätet, vid sidan av de stora stambanorna, får inte heller de resurser som behövs. Det handlar om väldigt många mindre sträckor över hela landet som behöver rustas upp. Dessa banor är en viktig del för att hela järnvägsnätet ska hänga ihop och fungera. Risken finns också att många landsvägar i hela landet tillåts förfalla, eftersom de får alldeles för lite resurser för underhåll i transportplanen. Effekten av det blir sämre säkerhet, sämre bärighet och lägre hastigheter. Detta är ett stort bekymmer som främst kommer att drabba landsbygden.

Vägnätet

Tyngre och längre fordon

Det finns stora miljö- och samhällsnyttor att tillvarata genom att möjliggöra transport med tyngre, längre och mer transporteffektiva fordon på det svenska vägnätet. Samtidigt som ledig kapacitet utnyttjas mer effektivt och utsläppen av bl.a. koldioxid minskar, förbättras konkurrenskraften för transportberoende näringar. Genom att möjliggöra för tyngre och längre fordon att rulla på Sveriges vägar skulle företag kunna spara miljontals kronor samtidigt som det skulle skapa stora miljövinster. En 74-tonslastbil släpper ut betydligt mindre per transporterat ton än dagens konventionella lastbilar. Det är därför bra att riksdagen har sagt ja till att högsta möjliga bruttovikt ska höjas från 64 ton till 74 ton.

Det förslag regeringen lagt fram var dock undermåligt och kraftigt begränsat till en liten del av Sveriges vägnät. Därför var det glädjande att riksdagen gick emot regeringens förslag om att de tyngre fordonen bara ska få rulla på särskilt utpekade vägar inom fem områden för att inte konkurrera med järnvägs- och sjötrafik. I stället kommer de nu att få gå på alla vägar som klarar deras tyngd, ett arbete som Centerpartiet varit pådrivande i. I vårt grannland Finland, som också är ett konkurrentland för den svenska skogsnäringen, har en ökning av högsta tillåten bruttovikt nyligen genomförts, från 60 ton till 76 ton. En liknande reform måste omedelbart sjösättas i Sverige och då omfatta hela det svenska väg- och järnvägsnätet. Det är därför även viktigt att de enskilda vägarna ges förutsättningar att klara av 74-tonslastbilar.

Det är nu viktigt att Trafikverket skyndsamt tar fram anvisningar för var den tunga trafiken ska få gå. Det är också ett prioriterat arbete att gå vidare med hur längre fordon än i dag ska kunna introduceras i trafiken.

Enskilda vägar

Av det svenska vägnätet består 43 000 mil av enskilda vägar, medan endast ca 10 000 mil är statliga och 4 100 mil kommunala. Ansvariga för de enskilda vägarna är väghållarna, exempelvis enskilda markägare, vägföreningar eller samfällighetsföreningar. Av dessa får 7 700 mil statsbidrag som ska bidra till att vägarna tillgodoser behoven och håller hög transportkvalitet.

En väl fungerande infrastruktur är en grundläggande förutsättning för en levande landsbygd. De enskilda vägarna är en viktig del i detta. Det är de enskilda vägarna som möjliggör att en miljon människor dagligen kan påbörja och avsluta sin resa till jobb och hem. De enskilda vägarna är också mycket betydelsefulla ur ett godstransportperspektiv. Det är viktigt att de enskilda vägarna ges förutsättningar att klara av att rusta sig inför införandet av 74-tonslastbilar på de svenska vägnäten, bl.a. till förmån för en väl fungerande konkurrenssituation för svensk skogsindustri och för

övriga råvarutransporter. Centerpartiet medverkade i alliansregeringen till ett kraftigt ökat stöd till de enskilda vägarna och anser att de enskilda vägarna ska fortsätta främjas. Därför föreslår vi att underhållet av enskilda vägar förstärks, i syfte att kunna genomföra nödvändiga bärighetssatsningar och reinvesteringar för ett robust vägnät i hela landet. Vi ämnar återkomma kring detta i höstens budget.

Ordning och reda på vägarna

Konkurrenssituationen i transportnäringen är stenhård. Åkerier som bedriver illegal verksamhet har ökat kraftigt till antalet och är av både utländskt och svenskt ursprung. Överträdelserna rör sig t.ex. om brist på yrkestrafiktillstånd, överträdelser mot cabotageförordningen och utebliven betalning av lagstadgade avgifter och skatter. Andra delar är bl.a. brott mot kör- och vilotider och smuggling. Centerpartiet anser det vara en prioriterad fråga att minska fuskets på våra vägar. Vi har därför varit med och skärpt lagstiftningen på området. Det kan dock finnas anledning att gå vidare med ytterligare förslag för att minska fuskets. Ett exempel kan vara att införa krav på gps-sändare för de utlandsregistrerade åkare som trafikerar det svenska vägnätet enligt cabotageregulverket.

Autonomi och mobilitetstjänster

Inom framtidens teknik är några trender extra tydliga: autonomi, eldrift, klimat- och kostnadseffektivitet, delningsekonomi och nya affärsmodeller. Det är viktigt att politiken tar hänsyn till ny teknik och utvecklar en lagstiftning som anpassas därefter. Utvecklingen med autonoma fordon och en ökad digitalisering i och med ”the Internet of Things” och implementering av 5G, den femte generationens mobilnät, kan få en genomgripande effekt på hela transportsystemet. Dessa trender för med sig såväl möjligheter som utmaningar för hur vi planerar transportinfrastrukturen. Samtidigt finns en rad frågor rörande de juridiska och trafiksäkerhetsmässiga aspekterna såväl som behovet av att utveckla ansvarsbegreppet.

Nyligen presenterades en statlig utredning som syftade till att föreslå nödvändiga förändringar för att möjliggöra en snabb introduktion av fordon med automatiserade funktioner.¹³¹ Centerpartiet förutsätter att regeringen skyndsamt bereder utredningen och återkommer med förslag som anpassar aktuella regelverk till den omvandling som nu sker inom transportsektorn.

Alternativa finansieringslösningar för infrastrukturåtgärder

Både svenska och utländska investerare, bl.a. pensionsfonder, har visat intresse för långsiktiga investeringar i Sverige. I många med Sverige jämförbara länder finansieras sedan länge viktiga samhällseliga infrastrukturprojekt i offentlig-privat samverkan (OPS). På så vis möjliggörs att en utförare av ett projekt tar ett helhetsansvar för kostnader, genomförande och uppföljning. Det kan röra sig om en järnväg, en bro, en motorvägssträcka eller en del av en trafiklösning, som t.ex. mer robust elförsörjning eller ett signalsystem för järnväg.

I Sverige är det fortfarande sällsynt med projekt som finansierats via OPS. Det är beklagligt eftersom OPS ofta har stora fördelar. De offentliga anslagen till investeringar i infrastruktur är inte tillräckliga för att genomföra alla de projekt som är

¹³¹ SOU 2018:16.

samhällsekoniskt nyttiga. OPS möjliggör tidigareläggning av sådana projekt utan att på kort sikt ta budgetutrymme i anspråk. Projektets kostnad återbetalas i stället över en längre tid, som motsvarar anläggningens livslängd. OPS medför även potentiella effektivitetsvinster. När den privata parten är ansvarig för både projektering, byggande, drift och underhåll skapas starkare incitament att hålla nere kostnaderna och bygga med kvalitet.

Att det finns potentiella effektivitetsvinster att realisera med hjälp av OPS-modeller inom investeringar i statlig transportinfrastruktur är också en slutsats i den statliga utredning som nyligen undersökt frågan.¹³² Trafikverket bör ges i uppdrag att identifiera och driva 10–15 av de objekt som finns angivna i nationell plan i form av OPS, i syfte att skaffa kunskap och erfarenhet samt öka effektiviteten. Höjda banavgifter, brukaravgifter och trängselskatter är andra användbara finansieringsalternativ.

Miljöskatter ska bestraffa utsläpp, inte avstånd

Regeringen har aviserat att man ämnar införa en kilometerskatt. Införandet av en sådan skatt skulle nästintill uteslutande slå mot människor och företag på landsbygden och mindre orter. Människor som bor och verkar i de delar av landsbygden där avstånden är stora, och där möjligheten till transporter via järnväg och sjöfart är begränsade, skulle drabbas av ökade kostnader på till exempel dagligvaror. Ur miljösynpunkt är den tilltänkta kilometerskatten mycket ineffektiv. En lastbil som drivs med förnybar energi eller med den senaste elhybridtekniken får betala lika mycket i skatt som en gammal lastbil som drivs med fossil diesel. Regeringen har en övertro på skattens möjlighet att styra om godstransporter till andra transportslag, som järnväg och sjöfart, då kapaciteten på den nuvarande järnvägen är mycket begränsad och sjöfarten inte är ett alternativ för en stor del av godstransporterna. Dessutom skulle konkurrenskraften för skogsindustrin kraftigt försämrats och den viktiga produktionen av biobränsle och bioprodukter därmed drabbas av ett ordentligt bakslag i den gröna omställningen. Centerpartiet säger därför nej till den kilometerskatt som inte är miljöstyrande.

Centerpartiet har andra förslag för att öka omställningen inom åkeribranschen. Bland annat vill vi införa en utökad avdragsrätt för åkerier som tankar förnybart.

Regeringen har också infört en flygskatt. Centerpartiets inställning till denna avhandlas i kapitlet om miljö och klimat, senare i denna motion.

Digital infrastruktur

Globalisering och digitalisering för människor närmare varandra, och den digitala infrastrukturen är nödvändig för att det ska gå att arbeta och bo i hela landet. En fungerande informationsteknologi i form av tillgänglig bredbandsuppkoppling med hög kapacitet i hela landet innebär enorma möjligheter för nya mötesplatser, kunskap, frihet och utveckling. Centerpartiet stärkte i alliansregeringen investeringarna i bredbandsutbyggnad och öppnade för en mer tillgänglig data- och telekommunikation, inte minst på landsbygden. För Centerpartiet är it ”det femte transportslaget”, som vid sidan av vägar, järnvägar, sjöfart och flyg möjliggör att bo och verka i hela landet. På sikt kommer uppgraderingen från 4G till 5G än tydligare bekräfta den digitaliseringsvåg

¹³² SOU 2017:13.

som sköljer över världen, och behovet av en tillgänglig digital infrastruktur över hela landet blir än viktigare för att minska ojämlikheter mellan bygder och människor.

Stärkt bredbandsutbyggnad och digitalisering

Ett av de viktigaste sätten att skapa förutsättningar för jobb, tillväxt och tillgång till välfärdstjänster är att bättre ta till vara den digitala utvecklingen. Centerpartiet vill att alla hushåll och arbetsplatser där efterfrågan finns ska vara uppkopplade senast 2025. För att digitaliseringen av hela Sverige ska ta ytterligare fart krävs utbyggnad av fiber och annan modern kommunikationsteknik i hela landet. För att genomföra detta behövs kreativa lösningar som exempelvis samförläggning av bredbandsinfrastruktur med annan infrastruktur och en mer snabbfotad användning av frekvenser för mobilt bredband.

Inom landsbygdsprogrammet avsattes 3,25 miljarder kronor för en ökad utbyggnad av bredband på landsbygden. Dessa pengar skulle satsas under åren fram till 2020. Så kallade byalagslösningar, en stor ideell kraft, har drivit på utvecklingen och möjliggjort en kostnadseffektiv utbyggnad av bredband på landsbygden. Intresset för dessa pengar har varit stort, vilket resulterat i att avsatta medel inte räckt till mer än cirka två tredjedelar av ansökningarna. För att den pågående digitaliseringen av hela Sverige ska kunna fortsätta har Centerpartiet föreslagit att ytterligare medel avsätts för en förbättrad bredbandsinfrastruktur i hela landet. Vi ämnar återkomma kring detta i höstens budget.

Utöver ökade resurser krävs andra insatser för att påskynda och underlätta utbyggnaden av bredband. En sådan är att öka samkanalisationen av kablar i marken. När bredbandsinfrastruktur samförläggs med annan infrastruktur, t.ex. vid bygge av vägar eller dragning av elkablar, bör detta ske för att byggande av samhällsinfrastruktur ska bli så kostnadseffektivt som möjligt. Ett exempel är att myndigheter som Trafikverket och Svenska kraftnät bör ges instruktion i regleringsbrev om att alla som önskar ska få lägga bredband i deras väg- eller nätområde och att berörda myndigheter ska förverkliga det. Myndigheterna får sedan räkna av sin extrakostnad för detta via pengar som kommer från det generella anslaget för en ökad bredbandsutbyggnad. Dessutom bör Energimarknadsinspektionen ges i uppdrag att undersöka om elnätsmonopolen kan åläggas att också dra bredbandsfiber eller motsvarande lösning när elnätsinfrastruktur förnyas.

Den senaste tiden har en nedmontering av det gamla statliga telefonikopparnätet accelererat, något som påverkar tillgången på telefoni- och bredbandstjänster. Detta slår hårdast mot landsbygden där alternativen till en fast förbindelse, t.ex. ett fibernät eller mobilt nät med hög överföringshastighet, inte finns eller är alltför kostsamma. För att förhindra att människor lämnas utan möjlighet till en fungerande kommunikation anser Centerpartiet att den aktör som i dag distribuerar telefoni- och bredbandstjänster inte ska tillåtas avbryta den, om det inte finns en fullgod ersättning till en rimlig kostnad på plats.

Tillväxten skapas i hela Sverige

Landsbygdskommittén

Centerpartiet fick i den parlamentariska landsbygdskommittén brett stöd för många av våra politiska förslag, bl.a. att decentralisera myndigheter i syfte att flytta makten närmare medborgarna samt ökade möjligheter till strandnära byggande.

Landsbygdskommittén uppmanade regeringen att ta bort flera av de begränsningar som

finns för byggande på landsbygden. Om landsbygden ska växa och utvecklas måste även byggandet öka, inte minst med attraktivt boende.

I stora delar av landet finns områden som inte är detaljplanelagda. Här finns förutsättningar att införa andra regler än de som gäller i tätorter, vilket skulle göra det enklare och snabbare att bygga. Centerpartiet vill se nationella regelförenklingar som möjliggör för enklare regler för byggande utanför detaljplanelagt område så att fler bostäder kan byggas i hela landet.

Andra förslag som Centerpartiet fått igenom är förbättrad tillgång till bredband på landsbygden, åtgärder som ökar svensk livsmedelsproduktion såsom att offentliga upphandlingar av livsmedel ska ske med krav motsvarande svenska miljökrav och svenska regler för djurskydd. Alla dessa förslag främjar jobb och företagande på landsbygden.

Förutom att genomföra viktiga delar av Landsbygdskommitténs förslag behövs konkreta åtgärder för ett starkt och konkurrenskraftigt företagande och fler arbetstillfällen i hela landet. Det behöver bli enklare och billigare att anställa, och skatter och avgifter som hämmar jobbskapande måste minimeras. Beklagligt nog presenterade den rödgröna regeringen en landsbygdsproposition utan konkreta förslag som skulle kunna göra skillnad för de som bor och verkar på landsbygden. Därför har Centerpartiet lagt fram ett eget förslag, med åtgärder som bygger på landsbygdskommitténs förslag om bl.a. sänkta kostnader, mindre krångel och mer självbestämmande.

Beslut ska fattas nära dem som berörs. För att Sveriges landsbygder ska kunna utvecklas måste kommuner och regioner ges mer makt att skapa utveckling och attraktivitet utifrån sina egna förutsättningar. Det handlar bl.a. om att staten måste släppa ifrån sig makt till folkvalda församlingar som känner sin region och sin kommun och dess behov. Detta kan bl.a. göras genom att myndigheter decentraliserar hela eller delar av sina funktioner till regioner och kommuner, som exempelvis beslutanderätt över tillväxtfrågor, miljöarbete och infrastruktur. Centerpartiet vill inte se en kommunreform som ritar om kommungränser från ett kontor i Stockholm. I stället måste kommunsammanslagningar, om de ska ske, bygga på kommunernas egen vilja, där den kommunala självbestämmanderätten värnas. Samma principer bör gälla vid en eventuell regionreform. För att en sådan ska kunna genomföras krävs att de nya och större regionerna också får ökad makt, genom en kraftfull decentralisering.

Avskrivning av studielån på landsbygden

Många landsbygdskommuner har problem att rekrytera lärare, sjuksköterskor och andra viktiga nyckelkompetenser. Därför föreslår Centerpartiet att den som flyttar till en landsbygdskommun ska kunna få sina studieskulder avskrivna med 10 procent per år. Ett liknande system finns i dag i Norge och har haft goda resultat där.

Centerpartiets förslag riktar sig mot Norrlands inland och norra Dalarna minus Östersund, det som kallas stödområde A. Förslaget innebär att alla yrkesverksamma personer som tar examina och flyttar till någon av de utpekade kommunerna ska få 10 procent av sina studieskulder avskrivna varje år upp till totalt 300 000 kronor. Det skulle både underlätta för de som vill flytta tillbaka till sina hemkommuner och för kommuner att rekrytera kvalificerad arbetskraft från resten av landet.

Ett liknande förslag lades fram av Landsbygdskommittén. Kommitténs förslag var dock tyvärr begränsat till 23 utvalda kommuner i norr. Centerpartiets förslag går längre genom att rikta sig till ett större område.

Tillgång till kommersiell service

Tillgången till kommersiell service är en nödvändig förutsättning för livskraftiga samhällen. Centerpartiet är stolt över att i regeringsställning ha medverkat till att öka stödet och därmed bidragit till ökad service på landsbygden. Inom nuvarande landsbygdsprogram finns det för närvarande 700 miljoner kronor avsatta för satsningar på kommersiell service på landsbygden. Det handlar om att ge den lokala lanthandlaren eller bensinmacken i byn stöd för att kunna finnas kvar och ge bra service. Just den lokala servicen är ofta en förutsättning för att en mindre ort på landsbygden ska kunna fungera.

På många orter runt om i landet finns också mängder av affärslokaler som gapar tomma men som skulle kunna användas till livsmedelsbutiker, eller annan kommersiell service. Därför föreslår Centerpartiet att den som startar verksamhet i en tom lokal ska slippa fastighetsskatten under tio år. Syftet är att underlätta för de företagare som vill öppna en lanthandel och ge människor som bor på landsbygden möjlighet till grundläggande service.

Besöksnäring och gårdsförsäljning

För att erbjuda invånare och besökare en attraktiv livsmiljö måste det bli enklare för företagare och privatpersoner att omvandla idéer till verklighet. Det måste därför bli lättare att ordna kulturevenemang, försäljning av mat och dryck och att ordna verksamhet som bidrar till ett mer dynamiskt gatuliv. Även gårdsförsäljning av alkoholhaltiga drycker måste tillåtas.

En levande besöksnäring kräver att det är lätt att starta och driva företag. Många verksamheter startar på deltid eller kvällstid. Att tid och energi kan läggas på att utveckla affärsidén, snarare än att fylla i blanketter, är centralt. För många småföretag innebär den första anställda också en hög tröskel. När företaget väl anställt en person är det enklare att också anställa en andra och en tredje. För att göra det enklare för små företag att växa och anställa vill Centerpartiet att arbetsgivaravgiften för den första anställda slopas helt under två år.

Centerpartiet vill också att företagslokaler på landsbygden ska undantas från kravet på bygglov vid uppförande av t.ex. gårdsbutiker och lokaler för Bed and Breakfast. Redan i dag är kravet på bygglov slopat vid uppförande av byggnader kopplade till landsbygdsföretagande, men då många gårdar diversifierar sin verksamhet till flera grenar bör detta undantag utökas även till andra näringsverksamheter knutna till landsbygden.

Fler jobb och ökad konkurrenskraft inom svenskt jordbruk

De gröna näringarna är viktiga för att hela Sverige ska kunna växa. De producerar klimatsmart energi, högklassiga livsmedel och råvaror, öppna landskap samt jobb och tillväxt i såväl den egna som kringliggande branscher. Därför är det viktigt att värna om de gröna näringarnas konkurrenskraft och förutsättningar. Bra företagspolitik, med minskad administrativ regelbörda och lägre kostnader, är den viktigaste politiska åtgärden för att främja företagande, inte minst i de gröna näringarna.

Jordbrukssektorn står inför historiska förändringar i form av kraftigt ökad automatisering och effektivisering samt ökad konkurrens från omvärlden. Detta innebär stora utmaningar för det svenska lantbruket och ställer stora krav på omställning.

EU:s gemensamma jordbrukspolitik spelar en viktig roll för ett konkurrenskraftigt och hållbart jordbruk och möjligheten att uppnå de 17 globala hållbarhetsmålen. Centerpartiets ambition är att landsbygdsprogrammets budget inte ska minska i samband med att Storbritannien lämnar EU, eftersom programmet fyller en viktig funktion för en livskraftig livsmedelsproduktion.

För att stärka det svenska lantbrukets konkurrenskraft och möjlighet att fortsätta att producera maten och skapa jobb och miljövärden i Sverige föreslår Centerpartiet ett bondepaket. Paketet bygger på tre större reformer: slopad arbetsgivaravgift för mjölkbönder, höjd återbetalning av dieselskatt samt grön omställning i de gröna näringarna.

Slopad arbetsgivaravgift för mjölkbönder

Mjölkbranschen har under flera år haft ett mycket bekymmersamt läge, inte minst på grund av det ryska importstoppet som bidragit till att mjölkpriserna i Europa har fallit kraftigt. Den svenska mjölkproduktionen är en av världens mest miljövänliga med en mycket god djurvälstånd. Mjölkproduktionen bidrar också till att uppfylla miljömålen om ett öppet landskap och stärkt biologisk mångfald.

I det läge som branschen befinner sig krävs konkreta och genomförbara åtgärder på kort sikt, men också en politik för att stärka konkurrenskraften på längre sikt. Här har den rödgröna regeringen misslyckats. Trots krissituationen har man konsekvent sagt nej till de förslag som Centerpartiet lagt fram om bl.a. höjda interventionspriser och anstånd med skatten. I EU valde regeringen att förhålla sig passiv och låta andra bestämma vad som skulle bli EU:s svar på den rådande krisen. För att de svenska mjölkbönderna ska kunna konkurrera med andra europeiska bönder behöver produktionsvillkoren ses över. Sveriges mjölkbönder måste kunna konkurrera på liknande villkor för att kunna överleva.

Centerpartiet vill utnyttja de s.k. de minimis-stöden till att slopa arbetsgivaravgifterna för mjölkbönder, upp till det tak som reglerna tillåter. Vi ämnar återkomma till detta i höstens budget.

Grön omställning i de gröna näringarna

Centerpartiet vill se ett fossilfritt jordbruk och skogsbruk. Därför vill vi att den gröna omställning som pågår inom lantbruket går fortare. Redan i dag görs stora framsteg inom den gröna omställningen, genom bl.a. förnybara drivmedel och projekt med omställningspremier för arbetsmaskiner. Tyvärr har den omställning som påbörjats stannat av på grund av avsaknad av långsiktiga och stabila spelregler för svenska biodrivmedel. Det är därför en prioriterad fråga för Centerpartiet att arbeta med de betydande hinder som finns för att den riktigt stora omställningen ska kunna komma igång. Det måste löna sig för lantbrukare att tanka fossilfritt – vilket i dag inte är fallet när fossil diesel i och med skatteåterbäringen ofta är billigare än de förnybara drivmedlen. Det gör att omställningen till mer förnybara drivmedel i arbetsmaskiner går långsamt. För att minska fossilberoende behövs det incitament som stärker konkurrenskraften för förnybara drivmedel även då de används i arbetsmaskiner. Centerpartiets målsättning är att öka möjligheterna för lantbruket att ställa om, i syfte att

på sikt fasa ut subventionerna av fossila drivmedel. För Centerpartiet handlar det om att stärka konkurrenskraften för de företag som använder sig av förnybara drivmedel.

Centerpartiet har därför föreslagit att det införs ett utökat stöd för lantbrukare som tankar minst 85 procent förnybart, med 2 kronor per liter. Centerpartiet vill även se ytterligare åtgärder som sänkta kostnader, regelförenklningar och satsningar på forskning och utveckling av förnybara drivmedel. Vi ämnar återkomma med dessa förslag i höstens budget.

Höjd återbetalning av dieselskatten

Regeringens svar på krisen inom delar av lantbruket har bestått dels av kreditgarantier, som såväl lantbrukare som banker dömt ut och som regeringen dessutom tvingats dra tillbaka, dels av en marginell nedsättning av dieselskatten som alla aktörer inom branschen anser vara för liten. Därutöver har den rödgröna regeringen försökt att driva igenom en kilometerskatt som skulle ha drabbat lantbruksföretagen hårt om den hade blivit verklighet. Centerpartiet har föreslagit att återbetalningen av dieselskatten höjs med 50 öre. Vi ämnar återkomma med detta förslag i höstens budget.

Konkurrenskraftiga gröna näringar

De gröna näringarna är viktiga för hela Sveriges växtkraft. De producerar klimatsmart energi, högklassiga livsmedel och råvaror, öppna landskap samt jobb och tillväxt i såväl den egna som kringliggande branscher. Därtill har svenskt jordbruk en viktig roll att spela i svensk totalförvarsplanering, då en inhemsk livsmedelsproduktion ökar Sveriges beredskap och omställningsförmåga. Därför är det viktigt att värna om de gröna näringarnas konkurrenskraft och allmänna förutsättningar. Bra företagspolitik, särskilt anpassad till små företag, med minskat krångel och lägre kostnader, är den viktigaste politiska åtgärden för växande företag.

Ägande, ansvar och befogenheter går hand i hand. Det man äger förvaltar och vårdar man också. För Centerpartiet är äganderätten en grundmurad rättighet och en vägledande princip. Därför anser vi att den svenska skogen även fortsatt bör vårdas och brukas enligt principen frihet under ansvar. Vi tror att det är möjligt att verka för skogsnäringens utveckling samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras. Vid tvingande avsättning av skyddsvärd skogsmark som begränsar äganderätten ska intrång inte vara möjligt om ersättning inte kan betalas ut vid intrångstillfället.

Långsiktig konkurrenskraft

Ska Sverige bevara och utveckla den svenska matproduktionen krävs en tydlig målsättning om långsiktigt stärkt konkurrenskraft. Perspektivet bör genomsyra hela politikområdet, och både regelbördan och kostnaderna måste minska. Nya reformer som påverkar livsmedelssektorn bör värderas utifrån hur de påverkar konkurrenskraften. För att konkurrenskraften gentemot andra länder inte ska försämrats ytterligare vill Centerpartiet, till skillnad från den rödgröna regeringen, inte se nya punktskatter inom lantbruket såsom handelsgödselskatt eller kilometerskatt.

Många som verkar inom de gröna näringarna är småföretagare med små marginaler och begränsad likviditet. Det är därför avgörande att myndigheters agerande, exempelvis när det gäller stödutbetalningar, är förutsägbart. Mot bakgrund av detta ser Centerpartiet allvarligt på att Jordbruksverket har misslyckats med att i tid betala ut de ersättningar som bönderna har rätt till. En stor del av ansvaret faller på regeringen, som

inte gett förutsättningar för ansvarig myndighet att sköta sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt. Centerpartiet föreslår därför att det inrättas en kriscommission med syfte att säkerställa att stöden betalas ut i tid och att tidigare förseningar inte återupprepas.

Regelförenklingar inom livsmedelssektorn

Svenska livsmedelsproducenter är världsledande på djurhälsa, har en restriktiv användning av antibiotika i djurhållningen och producerar mat på ett klimatsmart sätt. Betande djur ger även öppna landskap och stärkt biologisk mångfald. Detta är exempel på kollektiva nyttigheter som är värda att försvara. Bäst värnas de genom att vi ser till att det svenska lantbruket har goda konkurrensvillkor och kan fortsätta att verka i Sverige.

För att svenska lantbrukares konkurrenskraft ska stärkas måste politiken minska regelbördan. Därför menar Centerpartiet att vi behöver en regelförenklingscommission, som bl.a. ser över hur djurskydds krav och andra regler kan reformeras så att det inte är byråkratin utan syftet med reglerna som står i fokus. Ett exempel på en sådan typ av åtgärd är att förändra dagens djurskyddslag så att regelverken går från detaljstyrning till målstyrning med bibehållen djurskyddsnivå. Detaljstyrning leder ofta till mer byråkrati och regelkrångel som inte kommer djurens välfärd eller hälsa till del. Som ett svar på regeringens förslag till en ny djurskyddslag lade Centerpartiet tillsammans med allianspartierna därför fram en följdmotion för att betona vikten av målstyrning. I denna lyfte vi fram vikten av att den nya djurskyddslagen leder till en ändamålsenlig djurskyddsnivå med minskad byråkrati och större flexibilitet.

Naturvård med respekt för äganderätt och de som berörs

Äganderätten med egendomsskyddet är inskriven i Sveriges grundlag och FN:s deklaration om mänskliga rättigheter, men dess genomslag i myndigheternas hantering och prövning av enskilda ärenden behöver stärkas så att enskildas rättigheter värnas och inte drabbas av orimliga konsekvenser. Värdefull natur kan behöva utökad skydd, men det innebär samtidigt att äganderätt och brukande begränsas. Det måste vara självklart att ägare eller brukare ersätts för de inskränkningar som görs. Kostnaden för åtgärden måste också stå i proportion till den miljönytta som de naturvårdande åtgärderna leder till, och det är viktigt att markägare och brukare involveras i hela processen.

Ersättningsmodeller och nationella riktlinjer för tvingande avsättning av jordbruks- och skogsmark samt bildande av vattenskyddsområden behöver ses över och förtydligas. Centerpartiet vill även se över artskyddsförordningen för att säkerställa att den är tillämpbar, effektiv och rättssäker. Det är även viktigt att naturskyddet är dynamiskt och inte statiskt. Naturen och hoten mot den utvecklas och förändras. Naturskyddet måste ta höjd för sådana förändringar. Det är viktigt att tidigare beslut utvärderas och vid behov kan omprövas eller förändras för att se att de även fortsatt på ett effektivt sätt bidrar till att skydda värdefulla miljöer och ekosystem.

Centerpartiet vill skydda skogar med höga naturvärden från avverkning genom att utveckla de frivilliga certifieringar av skogsbruk och produktkedjor som redan finns i syfte att stärka trovärdigheten för svenska biobaserade produkter. En mycket stor del av miljöskyddet bygger i dag på frivilliga åtgärder och avsättningar. Staten ska ta hänsyn till detta när mål sätts och krav ställs.

Samtidigt ser vi att den biologiska mångfalden och hotade arter i skog och mark behöver öka. Ett kostnadseffektivt sätt att skydda mark är att använda statligt ägd produktiv skogsmark, t.ex. från Sveaskog, Statens fastighetsverk eller Fortifikationsverket, som ersättningsmark vid bildande av naturskyddsområden. De initiativ från markägare för skydd av mark som fick stöd under Komet-programmet var positivt, och dessa erfarenheter bör tas till vara. Ett annat sätt att öka den biologiska mångfalden i skogen är att i större utsträckning använda ekologisk kompensation och system för att skapa och sälja krediter kopplade till åtgärder som minskar negativ påverkan på ekosystem eller biologisk mångfald.

En livsmedelsstrategi för ökad konkurrenskraft

Svensk livsmedelsproduktion behöver stärkas. Mer svensk mat måste produceras, och bönderna behöver ersättas för det mervärde som svensk matproduktion skapar genom dess stora miljöhänsyn och höga djurvälstånd. Alliansregeringens Matlandet Sverige bidrog till att skapa jobb inom de berörda näringarna. Vidare avskaffades skatter och avgifter för bönder motsvarande nästan 2,2 miljarder kronor. Den nuvarande regeringen valde dock att lägga ned satsningen.

Det är positivt att en ny nationell livsmedelsstrategi nu tagits fram och att det finns en bred enighet i riksdagen om de långsiktiga livsmedelspolitiska målen till 2030. Centerpartiet ser dock ett antal brister i den livsmedelsstrategi som regeringen presenterat. Att Konkurrenskraftsutredningen finns med i flera delar är bra, men eftersom utredningen presenterades redan i mars 2015 borde en hel del av utredningens förslag redan ha genomförts då läget för svenskt lantbruk är allvarligt. Centerpartiet anser också att de handlingsplaner som regeringen presenterat för att uppnå de långsiktiga målen inte är tillräckligt ambitiösa för att Sverige på allvar ska kunna börja vända trenden och bygga en livsmedelskedja som är hållbar, innovativ och lönsam. I Centerpartiets livsmedelsstrategi finns därför etappmål till 2020 och tillhörande konkreta åtgärder för att säkerställa att de långsiktiga livsmedelspolitiska målen uppnås. Vi presenterar också över 90 konkreta åtgärdsförslag för att stärka hela livsmedelskedjan såsom minskade regler och kostnader för livsmedelsproducenter.

En viktig och avgörande utmaning är att stärka lantbrukets möjligheter att ta betalt för de svenska mervärdena, något som inte fungerar fullt ut i dag. Ambitionen måste vara att andra medlemsstater stärker sina regelverk, snarare än att Sverige ställer lägre krav. Vi måste dock vara öppna för att se över regelverk för att säkerställa att de bidrar till den goda djurvälstånd och det ambitiösa miljöarbete som präglar svenskt lantbruk och svensk livsmedelsproduktion, och inte bidrar till ökat krångel och onödiga kostnader. Därtill är det prioriterat att stärka efterfrågan på svenska livsmedel både i Sverige och utomlands. Satsningar på export och projekt som stärker svensk livsmedelsproduktion är därför fortsatt viktiga.

Att stärka innovations- och utvecklingstakten i livsmedelskedjan är också av stor vikt för att den svenska livsmedelsförsörjningen ska kunna säkras. Där ingår bl.a. att stärka förädlingsvärdet genom hela kedjan, så att produktutveckling i alla led blir mer av en självklar del i företagandet. Centerpartiet har i sin livsmedelsstrategi lyft fram vikten av utökat investerarkapital som gör att fler kan investera eget kapital i växande företag. För att få bra utväxling på forskning inom livsmedelskedjan är det centralt att forskningen bedrivs utifrån behov och i samarbete med branschen. Vi kan tyvärr konstatera att jordbruks- och livsmedelsforskningen i Sverige har drabbats negativt av att ett antal företag flyttat sina avdelningar för forskning och utveckling utomlands.

Därför är det av stor vikt att stat och näringsliv samverkar för att stärka forskning inom livsmedelskedjans olika delar.

Viltmyndighet

För Centerpartiet är det självklart att vi ska bruka våra naturresurser utan att förbruka dem. De senaste åren har vi fått fler vilda djur i våra skogar. Vi ser mycket allvarligt på de egendomsskador som den växande vildsvinsstammen orsakar. Detta ställer krav på en aktiv och bra viltförvaltning som är regionalt förankrad. Det skapar dessutom fler och nya möjligheter för nya verksamheter och jobb kring jakt och viltförvaltning. För att säkerställa en närvarande och effektiv viltförvaltning har Centerpartiet föreslagit att en ny viltmyndighet inrättas.

Regionala skattebaser

På samma sätt som att det är självklart att människor i stor utsträckning ska få behålla frukterna av sitt eget arbete bör regioner som bidrar med värdefull produktion få behålla delar av detta värde. Det måste löna sig för kommuner och regioner att förbättra sitt företagsklimat, göra produktiva investeringar och upplåta mark åt viktig infrastruktur och produktion.

Centerpartiet vill därför utreda hur ett antal skatter ska kunna regionaliseras. I ett första steg är det rimligt att fastighetsskatten på elproducerande fastigheter regionaliseras för att återföra en del av värdet från den klimatsmarta energiproduktionen till berörda regioner. Regionala skattebaser får samtidigt inte urholka möjligheten till kommunal utjämning av skillnader som uppkommer till följd av att olika regioner har olika förutsättningar. Med ett ökat inslag av regionala skattebaser skulle dock bilden av vilka regioner som bidrar respektive får bidrag ändras, då det skulle synliggöra de stora värden som i dag produceras i många av Sveriges kommuner och regioner men som beskattas nationellt.

Nära och kostnadseffektiva myndigheter

Sverige har under lång tid präglats av en smygcentralisering av myndigheter och offentlig service. Värt att notera är att offentliga jobb centraliserats i högre takt än privata företag och att centraliseringen inte verkar kunna förklaras av att befolkningen flyttat.¹³³ Det offentliga är alltså drivande i centraliseringen.

Denna centralisering är problematisk av främst tre skäl. För det första innebär en retirerande offentlig service att den kommersiella servicen riskerar att försvinna. För det andra får personer på mindre orter och landsbygden inte del av den service de är med och finansierar. Och för det tredje innebär en centralisering till centrala lägen i storstäderna att utgifterna för den statliga förvaltningen i allmänhet, och för lokalkostnaderna i synnerhet, ökar kraftigt.

För en välfungerande statsförvaltning krävs även en ändamålsenlig granskning av de statliga myndigheterna. I dag sker regeringens granskning genom olika typer av kontrollmyndigheter och i vissa fall får granskningen ske inom ramen för själva myndigheten. Centerpartiet vill se en översyn när det gäller de konstruktioner som finns kring granskning av statliga myndigheter så att granskningarna kan bli mer effektiva och bättre svara mot de behov som finns.

¹³³ Östh (2015).

Omlokalisering för ökad effektivitet

De totala lokalkostnaderna för de statliga myndigheterna uppgick 2013 till 23,4 miljarder kronor.¹³⁴ Det är 4 miljarder, eller 21 procent, mer än 2006. Hyran per kvadratmeter har ökat med drygt 20 procent och står för majoriteten av kostnadsökningen. Lokalarean har ökat i Stockholm och Malmö, men minskat i övriga landet. Kvadratmeterhyran är ca 62 procent högre i Storstockholm än i övriga landet. För myndighetsgruppen Central förvaltning är kostnaden ungefär dubbelt så hög i Stockholm som i övriga landet.

Den regionala fördelningen av myndigheternas lokalisering är skev. Stockholm, där 22 procent av befolkningen bor, står för 29 procent av lokalarean och hela 39 procent av kostnaderna.¹³⁵ Myndigheterna i övriga landet utanför storstäderna, där 61 procent av befolkningen bor, står för 53 procent av lokalarean och bara 44 procent av kostnaderna. Samtidigt som detta bidrar till högre kostnader tränger det också ut tillgängliga fastigheter för privat näringsliv och bostäder i storstäderna.

Regeringen har nyligen låtit utreda myndigheternas lokalisering.¹³⁶ Utredningen bekräftar att offentliga jobb har centraliserats. I Landsbygdskommittén lyckades Centerpartiet få också de övriga partierna att gå med på en rekommendation om att 10 000 tjänster vid statliga myndigheter bör flytta från Stockholm till övriga landet.¹³⁷

Regeringen har nyligen föreslagit att sju myndigheter ska utlokalisera ett antal hundra arbetstillfällen från Stockholm. Det är i grunden välkommet. Samtidigt kan man notera att utlokaliseringarna går till relativt stora tätorter. Fem av sju myndigheter föreslås utlokalisera delar av sin verksamhet till någon av Sveriges 25 största tätorter, däribland Göteborg. Övriga två myndigheter föreslås utlokaliseras till Sveriges 52:a och 53:e folkrikaste tätort. Givet att Sverige har totalt 1 979 tätorter inses det lätt att förslaget knappast är en landsbygdssatsning.¹³⁸ Det är också viktigt att sätta förslaget i perspektiv. För att hela landet ska kunna utvecklas krävs det förvisso att de statliga jobbens lokalisering speglar befolkningens motsvarighet i större utsträckning. Än viktigare är dock att den statliga servicen når människor i hela landet. Det kan exempelvis handla om att det ska finnas en förlossningsklinik inom rimligt avstånd och att det inte ska dröja flera timmar innan polisen åker ut på ett larm. Absolut viktigast är att det skapas förutsättningar för privata jobb, i små och växande företag, att skapas i hela landet. Regeringens förslag är således ett litet och inte orimligt första steg men saknar helt förutsättningar att på allvar underlätta för utveckling i hela landet.

Centerpartiet anser att myndigheter i huvudsak ska finnas där verksamheten kan bedrivas på det bästa och mest kostnadseffektiva sättet. Därutöver är myndigheternas service till medborgarna, samt möjligheten till synergieffekter när myndigheter samlokaliseras, viktiga vid lokaliseringsbeslut. En rimlig utgångspunkt är att myndigheternas lokalisering bör spegla befolkningens. I många andra tjänstebranscher med liknande profil på sina anställda är kontor förlagda till utanför storstäderna av kostnadsskäl.

¹³⁴ ESV (2014).

¹³⁵ ESV (2014).

¹³⁶ Statskontoret (2016).

¹³⁷ SOU 2017:1.

¹³⁸ SCB (2017b).

Reformerat system för pris- och löneomräkning

Systemet för pris- och löneomräkning (PLO) räknar automatiskt upp anslagen till de statliga myndigheterna. Systemet är tänkt att kompensera för ökade lönekostnader, lokalkostnader samt övriga förvaltningskostnader.

Systemet innebär alltså att myndigheter belägna på orter där hyrorna stiger snabbt kompenseras för detta. Det minskar myndigheternas incitament att kontinuerligt se över sin lokalisering. Värt att notera är också att myndigheternas lokalyta per anställd varierar förhållandevis kraftigt, vilket indikerar att det finns en effektiviseringspotential.¹³⁹

För att stärka myndigheternas kostnadskontroll föreslår Centerpartiet på lång sikt tre förändringar av systemet. För det första bör uppräkningsdelen av anslagen till följd av lokalkostnader enbart räknas upp med 70 procent av KPI, alternativt med hyresutvecklingen i de rikthysesområden som ligger utanför storstäderna. Det skulle innebära att myndigheter i städer konstant utsätts för ett besparingstryck som ger dem incitament att omlokalisera till orter med lägre lokalkostnader.

För det andra föreslår Centerpartiet att rikthyrona i Stockholm sänks. Det innebär att myndigheter i Stockholm får mindre anslagsökningar och därmed ges incitament att omlokalisera till områden med lägre hyreskostnader.

För det tredje bör den uppräkningsdelen som följer av dessa två reformer schablonmässigt sänkas för att ytterligare öka kostnadskontrollen och bidra med finansiering till viktiga jobbskapande reformer.

I ett första steg har Centerpartiet föreslagit dels att rikthyran i Stockholm sänks, och dels att den allmänna PLO-uppräkningsdelen minskas med 30 procent.

För att ytterligare påskynda en effektivisering av myndigheternas förvaltning bör en engångsbegränsning av PLO-uppräkningsdelen också ske. Detta beräknas minska utgifterna med 450 miljoner kronor 2019.

Gröna städer

Städernas tillväxt – demografiskt, ekonomiskt, kulturellt, och även sett till deras miljöpåverkan – är en av de starkaste trenderna globalt. Smart utformade städer ger människor förutsättningar att leva miljövänliga och hälsosamma liv. Städer skapar möjligheter för människor att samarbeta och utbyta idéer. Staden och landet delar många utmaningar och förutsättningar, men likväl möter staden särskilda krav på fungerande transporter, bostadsbyggande och lösningar för att förhindra segregation.

Att uppmuntra småföretagande och entreprenörskap är avgörande för att möjliggöra en levande stadsmiljö. Centerpartiets förslag om ingångsföretag och regelförenklingar är här viktiga, både för att skapa fler jobb och för att möjliggöra en mer levande stadsmiljö. Att verka för att myndigheter och andra offentliga institutioner lokaliseras till alla delar av städerna är därför viktigt både i den lokala och nationella politiken. Att bygga en blandad stad där hyresrätter, bostadsrätter, arbetsplatser samt offentlig och kommersiell service finns i samma områden är också viktigt för att bygga en hållbar stad. Korta beslutsvägar, lokala initiativ och växande småföretag är avgörande för att få gröna städer.

För Centerpartiet är det tydligt att en nationell politik för lokala möjligheter innebär att fokus måste ligga på möjlighetsskapande och på att ta bort nationella regler som begränsar eller försvårar lokala initiativ, snarare än på ökad statlig styrning genom

¹³⁹ För statistik över kvadratmeter per anställd, se RUT 2015:2118.

nationella regler eller statliga investeringsprogram. Den nationella nivån bör skapa förutsättningar genom kunskapsspridning, anpassa nationella regelverk och utveckla tekniska standarder, men decentralisera ansvar och befogenheter. I dag saknas t.ex. en enhetlig definition av bilpooler, vilket gör det svårt att stödja denna utveckling i lagstiftning, upphandling och parkeringsregler.

Kommuner och regioner som vill använda ekonomiska styrmedel så som trängselskatter och miljöavgifter eller andra lokala miljö- eller trafikregler ska kunna göra det. Det ska vara tillåtet att utforma regler och avgifter efter miljöprestanda och råda över eventuella intäkter som dessa ger. Att styra parkeringsavgifter kan minska trafiken, att kunna förbjuda biltvätt på gatan kan ha stor betydelse för att begränsa kemikalier i dagvatten, och ett decentraliserat strandskydd skulle ge bättre möjlighet att bygga mer i attraktiva lägen i städer med stränder och kajer.

Effektiva kommunikationer i den gröna staden

Den urbana miljön kännetecknas av täthet mellan människor, verksamheter och bostäder. Därför är förutsättningarna för effektiva kommunikationer goda. Längre har städer planerats utifrån i första hand bilar, och stora ytor tas upp av vägar och parkeringar. Biltrafiken leder till utsläpp av växthusgaser och negativ miljöpåverkan genom luftföroreningar och buller. Genom att främja en omställning till förnybara drivmedel, miljöbilar och nya transporttjänster som bygger på en ökad digitalisering kan de negativa konsekvenserna av biltrafiken minska, samtidigt som framkomlighet och mobilitet ökar. Styrmedel som gynnar effektiva mobilitetslösningar såsom bilpooler behöver stärkas. Dessutom bör rådande parkeringsnormer ses över så att p-platser i ökad utsträckning kan prissättas utifrån efterfrågan. Krav på antal p-platser kan också ersättas med krav på mobilitetslösningar där integrerade smarta tjänster som kombinerar kollektivtrafik, hyrcykel och bilpooler kan användas i en samlad funktion utifrån aktuella behov.

Ökad cykling minskar miljöpåverkan och främjar människors hälsa. Att satsa på cykelinfrastruktur, som lokala och regionala cykelvägar och säkra cykelparkeringar i anslutning till kollektivtrafik är samhällsekonomiskt lönsamt. Cykel behöver i högre grad räknas som ett transportslag jämte bil, båt, flyg och tåg och få resurser i nationella infrastruktursatsningar. Säkerheten är viktig för att få fler att cykla och att gång- och cykelbanor, korsningar, trafikregler och trafiksignaler anpassas till cyklisternas och fotgängares skilda villkor ökar viljan att välja dessa färdmedel. Enhetliga markeringar av cykelbanor och andra trafikskyltar är andra åtgärder som kan förenkla.

En tät bebyggelse är ofta både utrymme- och energieffektiv och genom förtätning kan värdefulla naturmiljöer i stadsnära läge bevaras. Men en tätare stad ställer större krav på kvalitet i de gröna ytorna och att dessa tas med redan i ett tidigt skede i planeringen. Ekosystemtjänster som dagvattenhantering, klimatreglering, luftrening och bullerdämpning samt möjlighet till rekreation är viktiga för de som bor i städer. Byggnation och exploatering innebär ofta att andelen hårdgjorda ytor ökar vilket påverkar vattenavrinning. Att stärka ekosystemtjänsternas roll i planeringsprocessen är ett viktigt steg mot grönnare städer.

Centerpartiet vill ge kommuner rätt att inrätta miljözoner, även för lätt trafik och persontrafik, där det finns lokala luftkvalitetsproblem eller särskilda problem med buller. Miljözonen skulle kunna reglera att endast fordon som uppfyller vissa krav på

utsläpp och buller får framföras inom zonen. Detta skulle leda till att lokala problem med luftkvalitet kan lösas och skapa förutsättningar för ökat bostadsbyggande.

Möjligheten till miljövänlig båtpendling i städer som exempelvis Stockholm och Göteborg stärks också av Centerpartiets förslag om att befria mindre elfartyg från energiskatt. I dag är spårbunden trafik undantagen från elskatt, men denna skattebefrielse bör utökas för att även omfatta elbussar.

En bättre bostadsmarknad

En förutsättning för tillväxt i hela landet är att det finns möjlighet för människor att bo. Men nästan hela Sverige lider av bostadsbrist. Boverket bedömer att 600 000 nya bostäder behöver byggas fram till år 2025 för att hålla bostadsmarknaden i balans, och även om byggtakten har ökat tack vare stark konjunktur och Alliansens regelförenklingar så är det mycket som saknas för att nå hela vägen.¹⁴⁰ Trösklarna till bostadsmarknaden är särskilt höga för den som är ung eller den som nyligen kommit till vårt land. Samtidigt finns en rad regler som hindrar byggandet i attraktiva områden på landsbygden, vilket i sin tur hämmar utvecklingen utanför städerna.

Svensk bostadsmarknad har ett antal problem som var för sig är allvarliga och som tillsammans gör bostadsmarknaden till ett av de samhällsområden som är i störst behov av reformer.

Ett grundläggande problem är att det har byggts för lite. Av landets 290 kommuner rapporterar 255 att det finns ett underskott av bostäder.¹⁴¹

Därtill utnyttjas inte det befintliga beståndet effektivt. Prisreglering av hyror skapar köer samtidigt som det minskar incitamenten att bygga fler hyresrätter. Flyttskatter gör rörligheten trögare även i det ägda boendet.

Bostadspriserna har den senaste tiden vänt nedåt, men särskilt i storstäderna har priserna under lång tid stigit betydligt snabbare än hushållens inkomster. Detta har bidragit till en ökad skulduppbyggnad som inte är långsiktigt hållbar. Skuldsättningen kan i förlängningen riskera den finansiella stabiliteten och enskilda hushålls ekonomi och därmed bryta konjunkturuppgången och konsumtionstillväxten.

Centerpartiet vill se omfattande regelförenklingar och förbättrad marktillgång, successivt införa en friare hyressättning med starkare koppling till bostäders marknadsvärde ett mer energieffektivt byggande och få till ett fortsatt arbete för att värna den finansiella stabiliteten. Centerpartiet säger tydligt nej till de statliga byggsbventionerna.

Ökat byggande

Mer byggbar mark genom enklare regler

Ett skäl till bristen på bostäder är att det saknas byggbar mark. På den svenska landsbygden finns många attraktiva platser att bygga på utan att naturvärden förstörs, men ett stelbent strandskydd och andra hindrande regler begränsar byggandet. Centerpartiet föreslår att dagens strandskydd kraftigt reformeras och att kommunerna får bestämma själva över strandskyddet, med undantag för vissa nationellt utpekade skyddsområden. Reglerna behöver en bättre balans mellan, å ena sidan, hänsyn till

¹⁴⁰ Boverket (2017a).

¹⁴¹ Boverket (2017b).

bevarande av viktiga naturvärden och allmänhetens tillgång till strandområden och, å andra sidan, att fler människor får möjlighet att bo på landsbygden.

Vi kan också tillgängliggöra mer mark för byggande genom att se över riksintressena. Nästan hälften av all mark i Sverige räknas i dag som någon form av riksintresse, vilket medför att det är svårt att bygga i många delar av landet. Riksintressena behöver därför vara tydligt definierade, och det måste vara möjligt att väga in andra intressen såsom bostadsbyggande.

Centerpartiet vill även se att de statliga kreditgarantierna utnyttjas bättre och tydligare fokuseras för att underlätta byggande på landsbygden. Det behövs förbättrade villkor för att låna kapital till att bygga där människor vill bo. Regelverk ska också gynna kreditgivning till dem som har kreditvärdighet och vill bygga sin bostad på landsbygden, trots att en sådan bostad inledningsvis kan förlora i värde. Kommunala bostadsbolag bör också kunna bygga hyresrätter där det finns långsiktig lönsamhet, i synnerhet för att avhjälpa lokal bostadsbrist. Där tolkningar av redovisningsregler för bostadsbolagen inte avspeglar de verkliga ekonomiska förhållandena bör de tolkningarna ändras så att byggandet underlättas.

Lantmäteriets verksamhet är central för att hela landet ska kunna växa. Tyvärr brister den servicen i dag. Lantmäteriet lägger ned kontor, och handläggningstiderna är långa. För att effektivisera Lantmäteriet bör delar av verksamheten öppnas upp för privata aktörer.

Alliansens arbete med instansordning och handläggningstider av överklaganden har gett resultat. Men precis som med regelförenklingsarbetet måste mer göras för att ytterligare förkorta handläggningstiderna, inklusive de kommunala.

Därför vill Centerpartiet att bygglovsprövningar begränsas i tid. Därtill bör den enskildes rätt vid prövningar av bygglov stärkas genom ett införande av omvänd bevisbörda så att myndigheten får ansvaret att påvisa att ett ärende strider mot lagstiftningen, i stället för att den enskilde ska bevisa att den önskade åtgärden är tillåten.

En faktor som kraftigt driver upp tiden för produktion av bostäder är de många och långa överklagandeprocesserna. Detta har kritiserats av flertalet instanser och förvärrar bostadsbristen. Därför vill Centerpartiet att länsstyrelsen ska tas bort som första instans för överklaganden. Sakägarkretsen vid ett överklagande bör också begränsas till att endast omfatta de som är direkt berörda.

Markpolitiken är framför allt kommunernas ansvar, men även staten har en roll att spela. Staten bör i ägardirektiv ge statliga företag i uppdrag att inventera sitt markinnehav i syfte att få fram mer byggbar mark. Mark som avsatts för bostadsbyggande ska inte heller kunna stå obebyggd i flera år. För att undvika detta bör tydligare uppföljningar av markanvisningarna göras av kommunerna.

Regelförenklningar för bostadsbyggande

För att råda bot på bostadsbristen behövs ett fortsatt arbete med att ta bort och ändra stela, olämpliga och svårtolkade regler som hindrar nybyggnation. Alliansregeringen genomförde ett omfattande regelförenklingsarbete. Men många hinder för byggande återstår, och det behövs nu ett ytterligare intensifierat arbete för att undanröja de kvarstående hindren.

Plan- och bygglagen behöver fortsatt reformeras med fokus på ett mer flexibelt användande av planinstrumentet, kortare planprocesser och fler bygglovsbefriade åtgärder. Bullerregler, strandskyddsreglerna, tillgänglighetskrav och riksintressen

behöver bli mer ändamålsenliga och inte i onödan begränsa bebyggelse.

Bostadsplanering ska fortsatt vara kommunens ansvar, men den privata initiativrätten behöver utvecklas och stärkas. I områden som inte är detaljplanelagda bör det införas avsevärt enklare regler, och det måste bli möjligt att göra små förändringar i redan antagna detaljplaner.

Regeringen har tillgodosett Centerpartiets och Alliansens krav på höjda riktvärden för buller. Det är värdefullt, inte minst för möjligheten att bygga mindre bostäder. Men man bör fortfarande övergå till att mäta buller på insidan av fastigheten snarare än vid fasaden. Därutöver krävs en översyn av tillgänglighetsreglerna som framför allt gör små lägenheter dyra att bygga. Man ska kunna garantera tillgängliga bostäder för alla som behöver det, samtidigt som kraven på anpassning av alla bostäder minskas.

Vidare krävs regelförenklningar som gör det enklare att ändra i detaljplaner och gör det möjligt att bygga i områden utan detaljplaner, vilket prövats framgångsrikt i Tyskland. Dessutom behöver konkurrensen i byggsektorn öka, t.ex. genom att bygglov tidsbegränsas så att reglerna inte används av stora aktörer för att taktiskt vänta med att bygga. Fler aktörer bör få möjlighet att konkurrera om att bygga i nya och attraktiva lägen. Personer som önskar bygga sitt hem bör ges större möjlighet att gå samman för att anlita entreprenör och själva söka bygglov för flerbostadshus. Hyrköp och ägarlägenheter bör främjas.

Parallellt med det nationella regelförenklingsarbetet bör en försöksverksamhet genomföras där kommuner tillåts pröva möjligheter att förkorta, förändra och förenkla plan- och bygglovsprocesserna. En sådan reform skulle möjliggöra för enskilda kommuner att gå före i regelförenklingsarbeten samt att anpassa reglerna för lokala förhållanden. I ett bredare perspektiv skulle det även öppna upp för institutionell konkurrens mellan kommunerna och stärka det kommunala självstyret.

Nya finansieringslösningar

Nya finansieringslösningar kan bidra till att öka bostadsbyggandet. Centerpartiet vill pröva modeller med förhandlingspersoner och tillförande av externt kapital för långsiktig finansiering, liknande den modell som användes i Sverigeförhandlingen, för drift och skötsel av bl.a. värme- och VA-system, gator, fastigheter och trafiklösningar. Centerpartiet anser även att privatpersoner ska kunna medfinansiera hyresbostäder. Genom att satsa eget kapital vid nyproduktion ska en hyresgäst kunna tillgodogöra sig en lägre hyra. För att möjliggöra detta krävs en mer flexibel lagstiftning kring hyresrätter samt att Skatteverket tillåter olika insatser i olika boenden.

Värderingsregler anpassade för hela landet

Ett stort antal kommuner vittnar om att det är svårt att bygga bostäder trots att behovet är stort. Ofta är anledningen att de kommunala bostadsbolagen tvingas till stora nedskrivningar när ett projekt är färdigställt, eftersom marknadsvärdet understiger byggkostnaden. Detta innebär i sin tur problem då den s.k. allbolagen kräver att kommunala bostadsbolag ska bedrivas affärsmässigt. Att genomföra projekt som på papperet går med förlust riskerar att vara ett brott mot detta krav och kan också innebära att kommunen hamnar i konflikt med EU:s statsstödsregler.

Den grundläggande redovisningsprincipen om att tillgångar ska skrivas ned om deras värde understiger deras bokförda värde och om denna skillnad kan antas vara

bestående, är i grunden rimlig. Problemet är den praktiska implementeringen av denna regel.

Att värdera fastigheter är inte trivialt. Ofta görs det genom att studera andra försäljningar, av liknande objekt, på jämförbara orter. Detta kallas för ortsprismetoden. För det första är denna typ av värdering inte relevant för ett kommunalt bostadsbolag som ämnar äga en fastighet långsiktigt. Bolaget är inte intresserat av vad en teoretisk försäljning skulle inbringa i dag utan vad fastigheten kan generera för intäkter och värden över tid. För det andra är det ofta svårt att hitta rimliga jämförelseobjekt på svaga bostadsmarknader. Det är också möjligt att genomföra en värdering baserat på prognoser för framtida hyresinbetalningar. Denna typ av kassaflödesvärdering sträcker sig dock oftast bara 5–10 år framåt i tiden.

Reglerna för redovisning och värdering måste därför vara anpassade för hela landet. Centerpartiet vill utreda två regelförändringar för att öka möjligheten att bygga på landsbygden. För det första bör möjligheten att tillåta portföljvärdering vid förtätning ses över. Om ett bolag förtätar ett befintligt bostadsbestånd ska nedskrivning inte behöva ske om beståndet som helhet är korrekt värderat i bokföringen. Det skulle underlätta byggande inte minst på landsbygden.

För det andra bör möjligheten att använda snabbare avskrivning i stället för nedskrivning utredas. Genom att tillåta en snabbare avskrivning under ett antal år, för att få marknadsvärde och bokfört värde att konvergera, krävs inte en omedelbar nedskrivning i de fall där det bokförda värdet bara marginellt överstiger det beräknade marknadsvärdet.

Utöver dessa regelförändringar vill Centerpartiet även uppdra åt Bokföringsnämnden att än tydligare beskriva när nedskrivningar krävs. Idealt bör en checklista tas fram där det framgår att om ett byggprojekt har hållit en rimlig budget, beläggningsen är god och hyresintäkterna tillräckliga ska inte samma nedskrivning behöva ske.

För att ytterligare stödja kommunerna vill Centerpartiet inrätta en funktion på Boverket som erbjuder handledning för kommuner när det gäller EU:s statsstödsregler. På så vis minskar risken för att kommuner hamnar i konflikt med dessa regler.

Ökad konkurrens

Konkurrensen i byggsektorn behöver öka. I tillväxtkommuner måste det finnas en markberedskap så att fler och mindre byggföretag kan konkurrera med de stora. Konkurrensverket bör också ha en striktare övervakning av branschen. Konkurrens från utlandet bör uppmuntras genom harmoniserade byggstandarder. Att konkurrensen från utlandet uppmuntras är också viktigt för att upprätthålla en välfungerande arbetsmarknad, kompetensförsörjning i bristyrken och bättre kvalitet för lägre priser. Centerpartiet ser därför allvarligt på regeringens arbete för att begränsa denna typ av konkurrens. Sverige behöver fler som bygger, inte färre.

Nej till ineffektiva subventioner

De bostadssubventioner, kombinerade med hårt reglerade krav och stopp i regelförenklingsarbetet, som regeringen genomfört är fel väg att gå. Subventionerna avvecklades då de inte förmådde öka nybyggnationen utan i stället bidrog till högre kostnader. Antingen kommer byggandet inte bli av, då det trots subventionerna inte är lönsamt på grund av de omfattande regleringarna. Eller så kommer byggande att genomföras till högre kostnad, på skattebetalarnas bekostnad. Vi riskerar också att få en

byggbroms då pågående projekt avstannar och omstruktureras för att anpassas till de nya regelverken.

Det bör noteras att subventionen per kvadratmeter är som störst i de största städerna, och som minst i resten av Sverige. Det är ytterligare ett exempel på hur regeringens politik aktivt bidrar till centralisering.

Stärk det lokala inflytandet med förändrat strandskydd

Centerpartiet anser att strandskyddet bör reformeras och att kommunerna bör få bestämma själva över strandskyddet, med undantag för vissa speciellt utpekade skyddsområden. På så vis ökar möjligheten att bygga mer, särskilt i områden med gles bebyggelse. Det är viktigt för att utveckla landsbygden, samtidigt som allmänhetens tillgång till stränder tryggas. Centerpartiet anser att kommunerna ska ha dispensrätt att bevilja bygglov i strandnära lägen. Kommunerna kan då begränsa strandskyddet i områden som inte är klassade som ”mycket högt naturvärde” enligt den nationella våtmarksinventeringen.

2014 infördes en möjlighet för länsstyrelserna att upphäva strandskydd vid små sjöar och vattendrag, vilket inkluderade diken upp till två meter breda. Om kommunen får mer att bestämma om finns även en möjlighet för dem att bestämma hur sjöars arealer påverkar strandskyddet. Det är viktigt att åstadkomma ett mer flexibelt och ändamålsenligt strandskydd som tar hänsyn till behovet av utveckling och bostadsbyggande i hela Sverige.

Energieffektivt och hållbart byggande

Bostäder står för omkring 40 procent av Sveriges energiförbrukning.¹⁴² En minskad energianvändning spelar en viktig roll för en minskad klimatpåverkan, tryggad energiförsörjning och ökad teknisk utveckling. Det är därför viktigt att såväl nya byggnader som bostäder inom det befintliga beståndet blir mer energieffektivt. För att möjliggöra detta behövs hårdare krav på energieffektivitet. Dessa krav bör utformas så att bostädernas klimatpåverkan successivt minskar.

Vid nybyggnation måste energieffektiviteten öka både när det gäller byggnadsmaterial och energiförbrukning. Trä är ett material som har stor potential. Ett sätt att uppnå betydligt bättre energieffektivitet är att bygga s.k. passivhus, vilket är välisolerade byggnader som till stor del värms upp genom den spillvärme som alstras av apparater och mänsklig aktivitet i byggnaden. Sverige ska vara ett föregångsland i miljöarbetet och i arbetet med att minska klimatpåverkan. Därför bör nya energieffektiva lösningar användas vid nybyggnation och renoveringar för att kunna reducera energiförbrukningen.

Ur hållbarhetssynpunkt är det viktigt att det tas ett samlat grepp kring planering av infrastruktur och nya bostäder. När investeringar i exempelvis järnväg görs bör det gå hand i hand med bostadsbyggande så att kapaciteten i infrastruktursystemen kan utnyttjas på bästa sätt och klimatsmart pendling möjliggörs. På samma sätt är det viktigt att planerade nya bostadsområden också förses med fullgoda kollektivtrafiklösningar. Centerpartiet ser ett fungerande samspel mellan infrastruktur och bostadsbyggande som en självklar del av en modern och resurseffektiv samhällsbyggnad.

¹⁴² Energimyndigheten (2016b).

Bättre utnyttjande av det befintliga beståndet

Att det historiskt inte har byggts tillräckligt är inte det enda skälet till den rådande bostadsbristen. Ett i vissa fall större problem är det ineffektiva utnyttjandet av det redan existerande bostadsbeståndet.¹⁴³ Det är detta ineffektiva utnyttjande som leder till de största välfärdsförlusterna på hyresmarknaden.¹⁴⁴ Det krävs fungerande flyttkedjor som säkerställer att människor har möjlighet att bo på ett ändamålsenligt sätt under olika faser i livet.

Sverige har ungefär lika många bostäder per invånare i dag som 1990. Ändå anses bostadsbrist råda. Boverket anser det omöjligt att enbart bygga bort bostadsbristen. Det behövs även åtgärder som möjliggör ett bättre användande av det befintliga bostadsbeståndet. Ett led i detta är att främja nya upplåtelseformer såsom kooperativa hyresrätter och tillskapandet av ägarlägenheter också i befintligt bestånd.

Hyresmarknaden

Det system med hyreskontroll som funnits sedan decennier har skapat en situation där det är kontaktnät som styr vem som har någonstans att bo – tvärtemot det som utgör själva grundtanken med hyresregleringen. Samtidigt som en stor grupp människor – företrädesvis unga och utrikes födda – köar i årtal för en lägenhet, finns det många som bor i stora hyresrätter i attraktiva områden till låga kostnader.

Det är värt att notera att ett av målen som ofta lyfts fram till försvar för hyresregleringen är att minska segregation och skapa en mer inkluderande bostadsmarknad. Men hyresregleringen är ineffektiv och kanske till och med kontraproduktiv för det syftet. Man kan jämföra segregationen på hyresmarknaden med bostadsrättsmarknaden för en fingervisning av hur de reglerade hyrorna påverkar boendesammansättningen. I hyresbeståndet är boendesegregation med avseende på inkomst något lägre än i bostadsrätter, men i gengäld är det i hyresbeståndet en avsevärt större segregation än bostadsrätter med avseende på var man är född, var ens föräldrar är födda och ålder.¹⁴⁵ De som främst gynnas av hyresregleringen är de som bor i eftertraktade lägenheter, vilket oftast är personer med relativt höga inkomster eller omfattande kontaktnät, medan boende i mindre eftertraktade områden inte tjänar på hyresregleringen på samma sätt. De reglerade hyrorna har alltså snarast en regressiv fördelningsprofil.

För att öka rörligheten på hyresmarknaden krävs att systemet med hyresreglering ses över. På vägen till en reform av hyresregleringen bör till en början nybyggda bostäder slippa reglering på obestämd tid. Befintliga hyresgäster som så önskar bör kunna sluta avtal med sina värdar att lämna regleringen, mot ersättning, så att fler lägenheter blir tillgängliga. Besittningsskyddet ska fortsätta att vara starkt; ingen ska behöva lämna sin hyresrätt om man inte vill det. Bostadsrättsföreningar bör inte ha möjlighet att stoppa andrahandsuthyrningar.

Fungerande flyttkedjor

Centerpartiet har ett antal förslag för att förenkla flyttkedjorna så att fler bostäder kan frigöras och fler människor kan hitta en bostad som passar deras livssituation.

¹⁴³ För en diskussion kring värdet av såväl ökat byggande som ett mer effektivt utnyttjande av det befintliga beståndet, se exempelvis Bokriskommittén (2014) och Nybyggarkommissionen (2014).

¹⁴⁴ Boverket (2013).

¹⁴⁵ Fridell & Brogren (2007)

Uppskovsregler

För att uppnå ökad rörlighet och bättre fungerande flyttkedjor krävs ekonomiska incitament. Här spelar reglerna för uppskov av reavinstskatten en stor roll. Alliansen har tidigare föreslagit att taket för uppskov bör tas bort. På längre sikt bör uppskovsreglerna och reavinstbeskattningen reformeras inom ramen för en bredare översyn av skatterna för att köpa, äga och sälja sin bostad. Särskilt viktigt är att de bostäder som innehas av äldre som vill växla ned i boende kommer ut på bostadsmarknaden och att ägarna inte avskräcks av höga reavinstskatter. Det kan därför finnas skäl att se på system som minskar flyttskatter särskilt på långvarigt ägda fastigheter.

Ungas möjligheter på bostadsmarknaden

Unga möter i dag stora problem med att komma in på bostadsmarknaden på grund av de höga priserna på bostäder, de höga kraven på kontantinsats samt de långa kötiderna på hyresmarknaden. Detta bidrar till problem för unga att söka arbete och bilda familj. Det borde i högre utsträckning bli möjligt för bl.a. unga att växla höjt bolånetak mot en betydligt snabbare amorteringsgrad.

Centerpartiet har lyft fram att man bör se över möjligheten att införa ett riktat bosparande för unga, i syfte att ge incitament för fler att tidigare i livet sätta undan en del av lönen för framtida investeringar i en bostad.

Ett specifikt system för bosparande är inte helt utan risker och problem. Systemet får inte gynna de familjer som redan har förutsättningar och framförhållning att spara åt sina barn framför socioekonomiskt svaga hushåll, där bosparandet i dag i regel är mycket lågt eller obefintligt. Det är därför viktigt att bosparande riktas tydligt till unga som annars har mindre gynnsamma ekonomiska förutsättningar att finansiera sitt framtida boende.

Säkrad finansiell stabilitet

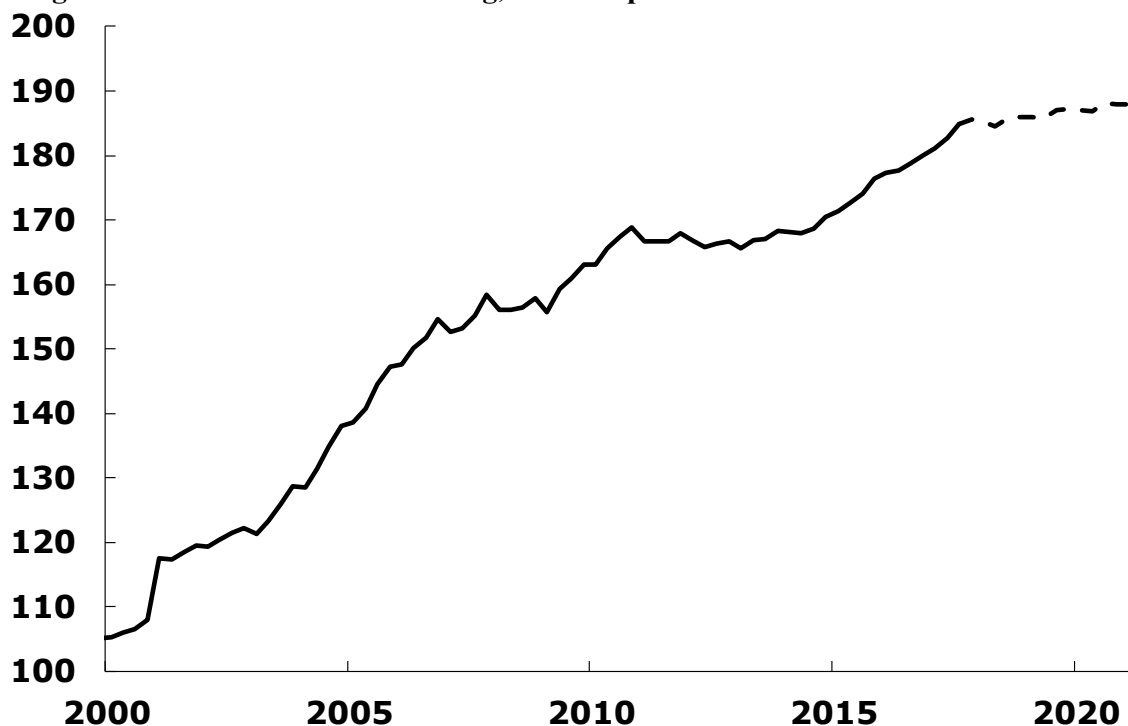
Finansiella bubblor och kriser har historiskt förknippats med hög skuldsättning, snabbt ökande skulder och snabbt stigande priser på bostäder och fastigheter. De senaste tio åren har svenska hushålls skuldsättning, som andel av deras disponibelinkomst, stigit kraftigt och är i dag över 180 procent.¹⁴⁶ En rad internationella bedömare, som EU-kommissionen, IMF och OECD, har länge varnat för att det är en ohållbar utveckling och att det finns risk för en svensk bostadsbubbla.¹⁴⁷ Tidigare erfarenheter från länder som Danmark och Nederländerna visar att en kraftig nedgång i bostadspriserna kraftfullt dämpar den privata konsumtionen och riskerar att leda till en långvarig ekonomisk nedgång.

Det är också viktigt att upprätthålla höga kapitalkrav inom den svenska banksektorn för att försäkra sig om att eventuella kreditförluster i bostadssektorn inte påverkar den finansiella stabiliteten i Sverige.

¹⁴⁶ Riksbanken (2018).

¹⁴⁷ IMF (2015), EU-kommissionen (2016, 2015), OECD (2015b).

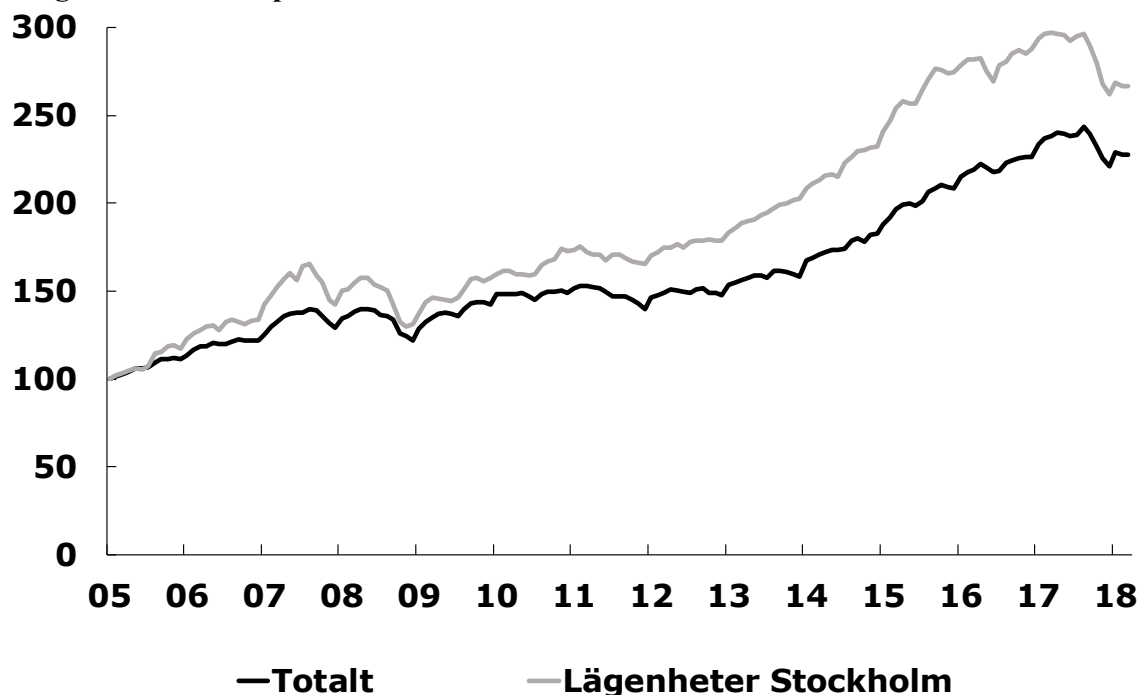
Diagram 24 Hushållens skuldsättning, % av disponibel inkomst

Källa: Riksbanken (2018).

Det är önskvärt med en bred, långsiktig och blocköverskridande överenskommelse vad gäller beskattningen för att köpa, äga och sälja sin bostad. Det är naturligt att en sådan översyn bl.a. innefattar reavinstbeskattningen vid försäljning av bostad så att den inte i alltför stor utsträckning minskar rörligheten på bostadsmarknaden. Det är också viktigt att den innefattar ränteavdragen. Vid stigande nominella räntor, och med ökad skuldsättning på bostadsmarknaden, kommer ränteavdragen per automatik att bli allt mer kostsamma för statsfinanserna. Dessutom är ränteavdragen definitionsmässigt större för dem med högre skuldsättning på sin bostad än dem med lägre, vilket kan leda till skeva incitament och fördelningseffekter. Snabba förändringar av ränteavdragen riskerar dock att skapa svåra omställningsproblem för hushållen. Alla förändringar bör därför ske försiktigt och gradvis över en längre tid. Här är också en bred politisk enighet avgörande, då de som köper bostad ska kunna veta att reglerna ska gälla oberoende av vilka partier som har regeringsmakten.

Diagram 25 Bostadspriser

Källa: Valueguard (2018).

Amorteringskrav

För att minska hushållens belåning och på så vis begränsa konsekvenserna vid finansiell oro är det viktigt att förstärka amorteringarna på hushållens skulder och främja en sund sparandekultur. Sverige har en relativt låg amorteringsgrad i hushållen. Det var därför välkommet att ett första mer flexibelt amorteringskrav har implementerats. Däremot finns skäl att ifrågasätta det skärpta amorteringskrav som nyligen införts. Effekterna av amorteringskraven är ännu inte helt tydliga, och det är av största vikt att utvecklingen följs noga.

Målet med insatserna för att dämpa belåningsgraden är att undvika en kraftig korrigerande av bopriserna med allvarliga effekter för svensk ekonomi. Det finns dock möjlighet att utforma dem på ett sådant sätt så att den inte skapar orimligt höga trösklar till eget boende. Centerpartiet vill underlätta för unga att komma in på marknaden för bostadsrätter och småhus. Regelverket kring amorteringskrav och handpenning är viktigt för att uppnå finansiell stabilitet på bostadsmarknaden. Det ska dock inte skapa orimligt höga trösklar till eget boende. Därför bör det vara möjligt att betala av sitt lån till högre amorteringstakt, i utbyte mot ett lägre handpenningskrav.

Slut kulturklyftan

Engagemang som frodas i kulturliv, civilsamhälle och debatt är viktigt för att foga samman samhället. I vår vision har alla – oavsett bostadsort, bakgrund, funktionsnedsättning eller livssituation – möjlighet att delta i ett kulturliv som rymmer både professionellt buren kultur och amatörers skapande. Sverige blir ett alltmer mångkulturellt land, och detta skapar nya möjligheter. Kultur stärker människor självförtroende och gör att fler tar till vara yttrandefriheten. Det i sin tur stärker delaktigheten och demokratin i vårt samhälle.

Kultur i hela landet

För att lyfta kulturlivet i hela landet vill Centerpartiet stärka och utveckla kultursamverkansmodellen så att regionerna får större inflytande. Vi vill också att regionerna i samverkan med den nationella nivån tar fram en nationell kulturplan. Ytterligare ett sätt är att inrätta ett system för ett nationellt kulturhuvudstadsår då en ny svensk stad vartannat år får statusen nationell kulturhuvudstad. Då kan också mindre städer få uppmärksamhet och chans att visa upp och särskilt utveckla sitt kulturliv. De nationella kulturinstitutionerna måste också sprida sin verksamhet i hela landet.

Vi vill inte att Sverige riskerar att klyvas genom att förutsättningarna för ett bra liv försämras på mindre orter. Därför har vi kämpat emot höjningen av moms på biobiljetter som hotar många biografteater och den tillgängliga kultur de erbjuder. Momsen på biobiljetten måste återställas, men under den tid det tar att göra det måste effekterna av höjningen snabbt bromsas. Det bidrag regeringen anslagit för att motverka dessa konsekvenser bedöms inte vara ändamålsenligt. Därför vill Centerpartiet göra en satsning för kultur på landsbygden, på mindre orter och i utanförskapsområden på bl.a. biografverksamhet genom kultursamverkansmodellen. Vi ämnar återkomma med en sådan satsning i framtida budgetar.

Ta till vara civilsamhällets integrationskraft

Det civila samhället gör och har gjort stora insatser för nyanlända till Sverige. Vi vill ge goda och långsiktiga möjligheter för att bidra till integration. Inom exempelvis idrotten, friluftslivet och folkbildningen finns stor förmåga att skapa verklig integration när människor möts utifrån intresse och delar erfarenheter. Det skapar också nätverk som kan ge vägar till jobb.

7. Ökad trygghet i hela landet

7.1 Starkare trygghet från brott och övergrepp

Ansvar för att garantera människors säkerhet och trygghet är en av statens viktigaste uppgifter. För att lösa denna uppgift krävs att antalet brott minskar, att polisen ingriper under pågående brott samt att genomförda brott utreds och förövare döms. Tryggheten består också i att lagarna är tydliga och rättssäkerheten stabil, så att ingen döms för brott som den inte har begått.

Polisen måste vara närvarande, tillgänglig och synlig för människor i hela landet. Den ska ha ett långsiktigt mandat och de lokala poliserna ska i största möjliga mån jobba med uppgifter kopplade till det lokala området. Tryggheten ska värnas i hela landet, oavsett om du bor på landsbygden, i storstaden eller i något av våra utanförskapsområden.

För varje brott som begås tilltar otryggheten. Samtidigt visar undersökningar att förtroendet för polisen minskar. Denna kombination riskerar att påverka tilliten till rättssamhället. För att mota en sådan utveckling krävs kraftfulla satsningar på ökad lokal polisiär närvaro, ökade resurser för att utreda och lagföra begångna brott och andra trygghetsskapande åtgärder.

Att förtroendet för rättsväsendet är högt samt att rättssamhället är stabilt och försvarar människors fri- och rättigheter i hela landet är grundläggande. Sverige är i grunden ett tryggt och säkert land, men den oro som sprider sig måste tas på allvar. Vår trygghet kräver en lokalt närvarande polis och ett rättsväsen som står rustat att hantera kriminaliteten. Det behövs mer effektiva insatser mot grov brottslighet, vardagsbrott och våld mot kvinnor. Därtill krävs ytterligare åtgärder mot terrorism och radikaliserings samt mot kontroll och brottslighet i hederns namn.

Polis

Polisen har en central roll för att beivra, begränsa och lösa brottslighet. De engagerade medarbetarna i Sveriges poliskår är många, men de poliser som tycker att arbetssituationen känns svår och överväger att överge sitt yrke blir allt fler. Centerpartiet föreslår i denna budgetmotion en kraftig resursförstärkning till polisen, för att garantera polisens lokala närvaro, öka antalet arbetade polistimmar, höja de hårt arbetande polisernas löner samt skapa förutsättningar för bättre arbetsvillkor och en bättre arbetsmiljö.

Polisen och det övriga rättsväsendet måste vara lokalt förankrat. Intentionen bakom den nya nationella polismyndigheten var bl.a. att fler poliser skulle jobba närmare medborgare, företagare och kommuner, men de senaste åren har utvecklingen i många delar av landet gått i motsatt riktning. Det är inte hållbart att kommunpoliser och andra lokalt arbetande poliser ständigt flyttas till andra arbetsuppgifter, som gränskontroller, gängskjutningar eller annan grov kriminalitet. För att värna och förstärka medborgarnas förtroende för polisen krävs att polisen inte enbart arbetar med grov kriminalitet utan också kanaliseras till arbetet med mer vardaglig brottslighet, som skadegörelse, stöld och buskörningar. En lokalt förankrad polis utgör också ett viktigt verktyg i kampen mot terrorismen, då lokal förankring är en förutsättning för att kunna arbeta förebyggande och upptäcka individer som riskerar att radikaliserar.

Fler poliser med högre lön

Oavsett var i Sverige man bor ska man kunna känna trygghet i att polisen är närvarande. Centerpartiet vill att poliser ska vara lokalt förankrade och att invånarna i ett område ska veta vilka de lokala poliserna är. Med kontinuitet och erfarna poliser, som stannar länge på samma tjänst, är det lättare att arbeta långsiktigt med kontaktskapande, brottsförebyggande och trygghetsskapande åtgärder.

Fler nya poliser

Polisen har en central roll i en fungerande rättsstat för att beivra, begränsa och lösa brottslighet. Politikens roll är i första hand att ange inriktning och säkra resurser till verksamheten. Ett av målen med den nya polisorganisationen var att poliserna skulle komma närmare de människor vars fri- och rättigheter man är satt att skydda. Resultatet har i stället blivit att polisen har centraliserats. Sverige har en poliskår med engagerade medarbetare, men många poliser går nu på knäna och överväger att överge sitt yrke. Centerpartiet vill ge polisen mer resurser för att klara av sitt uppdrag. Genom att satsa på polisen kan polisens lokala närvaro garanteras, antalet arbetade polistimmar öka, människor känna en större trygghet i att polisen kommer, polisernas löner höjas och förutsättningar för en bättre arbetsmiljö skapas. Med ytterligare resurser kan fler poliser utbildas och anställas. Fler civilanställda kan anställas, vilket frigör tid för polisen att fokusera på brottsbekämpning.

Centerpartiet har i tidigare budgetmotioner därför föreslagit att polisen ska tillföras stora resurstillskott. Detta står vi fast vid, och vi kommer att återkomma med förslag om detta i kommande budget.

Höjda polislöner

För att öka antalet kvalificerade poliser krävs inte enbart att fler utbildas och anställs. Minst lika viktigt är att engagerade och kompetenta poliser ges möjlighet att kvarstå i tjänst. Det är obegripligt att regeringen inte agerar för att höja lönerna för poliserna. För att göra polisyrket mer attraktivt tillför Centerpartiet ytterligare resurser till Polismyndigheten, i syfte att möjliggöra en höjning av polisens löner. Dagens utveckling, där erfarna poliser i en oroväckande hög grad lämnar sitt yrke och där platserna på polisutbildningen inte fylls, måste vändas.

Centerpartiet har i tidigare budgetmotioner föreslagit att polisen ska tillföras resurser för att höja polisens löner med i genomsnitt 2 000 kronor i månaden. Högre löner för polisen är fortsatt prioriterat. Centerpartiet kommer därför att återkomma med förslag om högre polislöner i kommande budget.

Ökad användning av teknisk utrustning

Andelen utredda och uppklarade brott minskar. Polisens statistik från juli 2017 visar att antalet utredda brott ökade med 1,3 procent i hela landet 2016 jämfört med året innan.¹⁴⁸ I många regioner såg siffrorna än värre ut, t.ex. i Region nord, där antalet steg med hela 13 procent. Sverige behöver fler poliser, en mer effektiv resultatrapportering men också att polisen i högre grad tar hjälp av ny teknik för att vända utvecklingen.

¹⁴⁸ Rogberg (2017).

En ny polisutbildning

Förutsättningarna för polisens arbete förändras över tid. För att kunna tackla brott som begås via internet, och även inom andra områden, behövs en ökad specialisering hos polisen. Det behövs en praktiskt inriktad polisutbildning med akademisk koppling, där möjligheten att specialisera sig eller att kunna forska ökar. På så sätt säkerställs polisens behov av önskvärd expertis. En påbyggnadsbar högskoleutbildning är ett alternativ för att ge poliser möjlighet att specialisera sig på olika brottstyper.

Tydlig resultatuppföljning

Det bristande resultatrapporteringsystemet inom den svenska polisen bidrar till otydlighet och bristande förutsättningar för att fördela resurser rätt. I andra länder har man lyckats pressa tillbaka brottsligheten rejält genom tydlighet och uppföljning. Ett exempel är Compstat, som var en central del i New York-modellen, och som sedan 1990 bidragit till att man lyckats mer än halvera antalet våldtäkter och mord, samt reducerat stöldbroten med över 80 procent.

Ansvarsutkrävande av chefer

Ett bra ledarskap är både en framgångsfaktor och en nödvändighet och grunden för ökad effektivitet och snabbare beslutsvägar, men också nödvändigt för ansvarsutkrävande. Under de senaste åren har det blivit tydligt att ledarskapet inom Polismyndigheten behöver förändras.

Rättsväsen och rättsstat

I en fungerande rättsstat måste förtroendet för rättsväsendet vara starkt. Om människor upplever att de brott de anmäler inte utreds, att polisen inte är närvarande, eller om ingen åtalas trots att det förefaller vara förhållandevis enkelt att bevisa vem som har begått brottet, riskerar detta förtroende att minska. Det riskerar i sin tur att leda till att människor inte anmäler brott.

För att upprätthålla förtroendet för rättsväsendet måste brottsoffer kunna känna sig säkra på att deras brottsanmälan tas på allvar. När brottsanmälningar läggs ned inom ett par dagar, trots att det för brottsoffret framstår som fullt möjligt att lösa brottet, kan uppfattningen att det är meningslöst att göra en brottsanmälan spridas. I förlängningen finns det också en risk att brottslingar känner sig så säkra på att gå fria att de begår brott utan tanke på följderna.

Rättsväsendets grundinställning måste vara att brott ska utredas och gärningsmän lagföras. För att möjliggöra fler utredda brott krävs att hela rättskedjan stärks och håller ihop.

Stärk rättskedjan

När polisen tillförs mer resurser för att klara upp fler brott snabbare kommer kraven på den resterande rättskedjan att öka. Centerpartiet anser därför att ytterligare resurser bör satsas på att stärka rättskedjan. Det kommer att innebära att fler grova brottslingar kan dömas och att fler vardagsbrott kan klaras upp.

Mer resurser till Åklagarmyndigheten

Utvecklingen av andelen brott som klaras upp är mycket oroande. Andelen ärenden som redovisas av polis till åklagare har fallit och detta gäller även andelen personupplärade brott. Åklagarmyndigheten är den myndighet som leder förundersökningar, beslutar i åtalsfrågor och företräder det allmänna i domstol. Med fler upplärade brott ökar behovet av åklagare. Centerpartiet anser därför att Åklagarmyndigheten bör tillföras ytterligare resurser och kommer att återkomma med förslag om detta i kommande budget.

Ökad satsning på Nationellt forensiskt centrum

Nationellt forensiskt centrum (NFC) är en viktig länk för att hela rättskedjan ska hålla ihop. Att Nationellt forensiskt centrum ges förutsättningar att arbeta effektivt är i många fall nödvändigt för att kunna genomföra brottsutredningar som håller för ett åtal. Om fler brott ska klaras upp krävs det att utredningar görs snabbt och med hög kvalitet. Centerpartiet anser att NFC bör tillföras ytterligare resurser för att möjliggöra en utökning av antalet anställda. Det skulle snabba på rättsprocesserna och leda till bättre bevisning. Centerpartiet avser därför att återkomma med förslag om detta i kommande budget.

Stärk vittnesskyddet

Polisens personsäkerhet och vittnesskydd är oerhört viktiga för att skydda rättssystemet. För att t.ex. kvinnor som utsatts för våld i nära relation ska våga lämna en våldsam partner är det nödvändigt att skyddet fungerar väl. Centerpartiet vill att polisen ska kunna ge ett bättre och mer välfungerande skydd, bl.a. genom att de ges möjlighet att inte bara skydda en person utan också under begränsad tid ta över ansvaret för stöd till en utsatt person, ett ansvar som kommunerna har i dagsläget. Centerpartiet kommer därför att återkomma med förslag om att stärka vittnesskyddet i kommande budget.

Brottsoffret i centrum

Centerpartiet vill ha ett starkare brottsofferperspektiv i rättsväsendet. Personer som har blivit utsatta för brott måste ha rätt och möjlighet att få information från rättsväsendet om det aktuella fallet samt om vilka resurser som finns tillgängliga för att stötta brottsoffret. Därtill måste det finnas professionell personal som kan erbjuda det stöd som behövs. Centerpartiet vill att personer som har utsatts för brott enkelt ska kunna ta reda på vart de bör vända sig för att gå vidare med en polisanmälan och att brottsofferjourernas möjlighet att erbjuda hjälp ökar. De som har utsatts för grova brott och efterlevande till personer som mördats bör erbjudas stöd när gärningspersonen får permissioner eller friges.

Kommunernas arbete med brottsoffer fungerar olika på olika ställen. För invånarna kan det innebära att det är svårt att veta var man ska vända sig då man har utsatts för ett brott. Bristen på helhetssyn gör också att vissa grupper av brottsdrabbade riskerar att falla mellan stolarna.

Många brottsoffer vittnar om att svårigheten att få ut ett tilldömt skadestånd gör att kränkningen efter brottet blir än större. Det måste bli lättare för brottsoffer att få ut tilldömt skadestånd. När det gäller brottsoffer som tilldömts skadestånd för brott som har begåtts mot dem och där gärningsmannen har dömts till fängelse bör staten ta ett

större ansvar för att det enskilda brottsoffret inte själv ska behöva kräva in skadeståndet från gärningsmannen.

Av de tillfrågade eleverna i årskurs nio känner sig 13 procent inte trygga i skolan, och ännu fler är rädda för andra elever.¹⁴⁹ Så ska det inte vara. Brott som begås i skolan anmäls sällan, och brottsoffren får alltför sällan ett erkännande av att de är just brottsoffer. Centerpartiet vill skärpa möjligheten att omgående flytta elever som allvarligt stör studier eller tryggheten för övriga elever. Oavsett huvudman ska eleven kunna få hemstudier om hen inte kan flytta till en närliggande skola. Skolan ska inte utgöra en frizon för brott. En skola är skyldig att anmäla till socialnämnden om de misstänker att det finns fara för ett barns hälsa och utveckling, men anmälningarna rör sällan händelser mellan elever. Centerpartiet vill därför, i likhet med t.ex. Storbritannien och Finland, att skolor ska vara skyldiga att polisanmäla om de har skäl att misstänka att ett barn utsatts för sexualbrott eller brott mot liv och hälsa i eller kring skolmiljön samt att myndiga elever i högre grad ska förmås lämna en fullmakt som möjliggör för personal att kontakta föräldrarna i fall då det är av vikt.

Förstärkning av kvinno- och tjejjourer

Kvinn- och tjejjourer bedriver ett viktigt arbete med att stötta och hjälpa kvinnor och tjejer som utsätts för hot och våld. För att förstärka detta arbete vill Centerpartiet att anslagen till kvinno- och tjejjourerna fördubblas, vilket vi ämnar återkomma till i kommande budget.

Också Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) gör värdefulla insatser när det gäller att sprida kunskap om mäns våld mot kvinnor samt för att utveckla metoder för omhändertagandet av utsatta kvinnor. Centerpartiet avser att återkomma med förslag om att stärka NCK i kommande budget.

Brottsförebyggande och vardagsbrott

Brottsförebyggande arbete

Det bästa sättet att minska de negativa effekterna av brott, för brottsoffer, förövare och samhället, är att arbeta för att färre brott begås. Därför är det viktigt att det brottsförebyggande arbetet prioriteras. Det handlar dels om brottsprevention med fokus på att få individer att inte begå brott och dels om en strukturell brottsprevention på samhälls nivå.

Tydliggör kommunernas ansvar

För att öka människors känsla av trygghet vill Centerpartiet förtydliga kommuners och andra offentliga aktörers brottsförebyggande ansvar. Företagare, civilsamhälle, kommuner och polis bör också samverka kring brottsprevention lokalt. Kunskapen om, och användningen av, s.k. BID-samarbeten (Business Improvement Districts), en internationellt etablerad metod för samverkan mellan privat och offentlig sektor, bör också öka. Dessutom bör ett brottsförebyggande perspektiv vägas in vid detaljplaneläggning.

¹⁴⁹ Skolinspektionen (2017)

Lokalt brottsförebyggande arbete

Centerpartiet vill utöka stödet till lokalt brottsförebyggande arbete, som involverar civilsamhällets organisationer. Exempel på sådant arbete är grannsamverkan mot brott, förebyggande arbete i skolor osv. Centerpartiet kommer att återkomma med förslag om att stärka det brottsförebyggande arbetet i kommande budget.

Centerpartiet vill också att kommuner ska kunna söka statligt stöd för att göra insatser i stadsplaneringen, för att skapa tryggare miljöer. Insatserna bör ske i av polisen utvalda utsatta områden, där exempelvis attacker mot blåljuspersonal är vanliga. Exempel på åtgärder för tryggare stadsplanering är att öppna upp klara siktlinjer för gående, sätta in ordentlig belysning och bygga bort gångbroar som det är enkelt att kasta sten på blåljuspersonal ifrån. När dessa resurser förstärks ska förbättringarna ske i nära samverkan med lokala organisationer. Förstärkningen föreslås uppgå till 70 miljoner kronor per år.

Lyft arbetet mot vardagsbrottsligheten

För att människor ska känna tillit till rättssystemet är det viktigt att vardagsbrott som drabbar många, t.ex. stölder, kortbedrägerier eller nattrakasserier, tas på större allvar. De brott som det är vanligast att människor utsätts för i vardagen är ofta de som riskerar att skapa en känsla av otrygghet och misstro mot rättsväsendet. Centerpartiet har tidigare föreslagit att polisen bör få mer resurser i syfte att möjliggöra en ökad prioritering av vardagsbrottsligheten, och kommer att återkomma med förslag om detta i kommande budget.

Systematiska stölder från bl.a. företagare och boende på landsbygden skapar oro och frustration, även om stölderna var för sig inte röner stort intresse från de rättsvårdande myndigheterna. De systematiska stölderna är exempel på brott som ofta inte ger någon påföljd alls, för den som samtidigt begår andra liknande brott. Detta sänder fel signal. Centerpartiet vill stoppa systematiska stölder genom att se över straffrabatten och utreda en ny brottsrubricering som tar sikte på dessa stölder.

Ett annat vanligt vardagsbrott är bedrägerier och identitetsskapningar. Sådana brott skapar ofta en känsla av maktlöshet hos offret. Inte sällan lägger polisen dessutom ned utredningen snart efter att anmälan har inkommit. Detta tär på förtroendet för rättssamhället. Människor bör i högre grad kunna känna sig trygga på internet. För att fler bedrägerier ska kunna utredas behövs ökade kunskaper inom polisen och mer insyn och samordning mellan myndigheter, så att bedrägerierna kan upptäckas och bestraffas. Det faktum att många bedrägerier spåras utomlands innebär också att ett ökat internationellt polisiärt samarbete, särskilt inom EU, behövs.

I dag är det svårt att avgöra om en identitetshandling är äkta eller falsk och det finns många myndigheter och privata aktörer som utfärdar dem. Det gör det lättare för kriminella att begå brott. Centerpartiet vill därför strama upp tillgången till identitetshandlingar.

Bekämpa inhemsk och utländsk terrorism

Sverige utsattes den 7 april 2017 för ett terroråd på Drottninggatan i Stockholm, där oskyldiga människor dödades och skadades.

Samtliga former av våldsbejakande extremism är farliga. Inom vit makt-miljön, den autonoma vänstermiljön och den våldsbejakande islamistiska extremistmiljön finns det människor som utgör ett hot mot andra och mot samhället. Dådet på Drottninggatan

understryker vikten av att stärka Sveriges förmåga att förhindra och förebygga planering och utförandet av terroraktioner på svensk mark.

Polisen har själva angett att de saknar resurser för att effektivt kunna arbeta mot terrorism i hela landet. Centerpartiet har därför föreslagit att ytterligare resurser tillförs för att kunna intensifiera arbetet för att bekämpa terrorism. De ytterligare medlen behövs för att stärka det särskilda nationella insatskonceptet och den nationella insatsstyrkan. Centerpartiet kommer därför i kommande budget att återkomma med förslag om mer resurser till arbetet för att bekämpa terrorism.

Stoppa offentliga medel till våldsbejakande organisationer

För att förhindra radikaliserings vill Centerpartiet hindra offentliga medel från att gå till organisationer som sprider våldsbejakande och antidemokratiska budskap eller som verkar för rekrytering till, eller uppmanar till stöd för, av EU eller FN terrorlistade organisationer. Medel som har betalats ut från till exempel kommuner och som har gått till verksamheter som i efterhand visar sig ha spridit våldsbejakande budskap eller uppmanat till stöd för av EU eller FN terrorlistade organisationer bör krävas tillbaka.

Kriminalisera samröre med, och stödjande av, terrororganisation

Det är ofta svårt att utreda brott som begåtts i andra länder. Särskilt gäller det brott som skett i syfte att hjälpa terrorlistade organisationer. Ofta saknas vittnen och annan bevisning. Centerpartiet vill göra det enklare att straffa brottslingar och terrorsympatisörer som återvänder från utlandet genom att följa Norges exempel och förbjuda samröre med terrororganisationer. Det skulle innebära att en åklagare inte behöver bevisa ett explicit terrorbrott, utan att det i stället räcker att bevisa samröre med en av EU eller FN terrorlistad organisation för en fällande dom.

Samhällets insatser kan inte heller endast rikta in sig på de direkta utförarna av terrordåd. Vi behöver även komma åt de personer och organisationer som hjälper och stöder terroristerna i deras handlingar. Den som stöder en terrororganisation utgör ett hot, och Centerpartiet vill därför att stödjande av terrororganisation kriminaliseras. Det skulle innebära att det blev kriminellt att t.ex. dela information med en terrorgrupp eller att hjälpa till med administrativa uppgifter.

Låt myndigheter dela fler uppgifter

Att myndigheter inte får dela information med varandra kan vara ett stort hinder i kampen mot terrorismen. Viktiga uppgifter riskerar att falla mellan stolarna, och information riskerar att inte nå de som berörs. Centerpartiet vill värna de spärrar som rör sekretess och som finns för att värna den personliga integriteten, men för att arbetet mot terrorism ska fungera krävs ett regelverk som gör det möjligt att utbyta information effektivt och rättssäkert. Det kan röra sig om information om personer som utgör ett säkerhetshot, t.ex. personer som återvänder från strider för våldsbejakande organisationer eller personer som är i behov av stödinsatser för avradikalisering. Centerpartiet har varit med och drivit igenom att en utredning har tillsatts, med uppdrag att lämna förslag på nödvändiga förändringar. Polismyndigheten har också getts i uppdrag att utreda hur informationsutbytet ser ut i dag och hur det eventuellt kan förändras inom ramen för nu gällande lagstiftning i avvaktan på ny reglering.

Nationellt resursteam för att hantera återvändare

Terrorresor ska i första hand straffas, men det är tydligt att samhället inte klarar utmaningen att hantera de som återvänder efter att ha anslutit sig till terrororganisationer. Brister finns hos såväl kommuner som de statliga myndigheterna och det övriga rättsväsendet. Alla delar av samhället bär därför ett ansvar att prioritera denna fråga avsevärt högre, för att värna den nationella säkerheten. Det tyngsta ansvaret vilar dock på staten. Centerpartiet vill att ett nationellt resursteam ska arbeta operativt med återvändare och radikala miljöer.

Stoppa finansiering av terrororganisationer

Terrororganisationerna lutar sig till stor del på en fungerande intern ekonomi. Det arbete som görs för att förebygga radikaliserings och stoppa enskilda terrorattacker är mycket viktigt, men för att stoppa terrororganisationerna måste deras finansiering strypas. I Europa försvinner varje år enorma summor genom bedrägerier. En del av dessa pengar tvättas för att sedan finansiera terrororganisationer. För att motverka detta vill Centerpartiet se en ökad transparens för pengatransaktioner och att anmälan av vissa cyberbrott, t.ex. mot banker, blir obligatoriskt.

Motverka uppvigling

Oroväckande ofta hetsar människor andra till brott, t.ex. på internet. Trots detta har färre än tio personer dömts för uppvigling de senaste tio åren. Det kan aldrig vara acceptabelt att uppmana andra att begå brott. I ett rättssamhälle måste vi försäkra oss om att den typen av beteende straffas. Mot bakgrund av hur få som döms för uppvigling vill Centerpartiet se över hur uppviglingslagstiftningen kan uppdateras. Centerpartiet vill också ha en straffskärpning, där dagens nivå av böter eller fängelse i sex månader höjs.

Inrätta en nationell polisreserv

Med en förändrad omvärld och en polisorganisation som har svårt att klara sina arbetsuppgifter har det blivit tydligt att Beredskapspolisen skulle behövas för att bistå polisen, t.ex. vid terrordåd. Polisen skulle få större möjligheter att sköta sina kärnuppgifter – att skydda medborgarna och lösa brott – om de i vissa situationer fick understöd av en beredskapspolis, som exempelvis kan överta ansvaret för skydd av viktiga byggnader i en situation då polisens börda ökar tillfälligt. En nationell polisreserv skulle göra att Sverige var bättre rustat för att hantera en eventuell terroristattack än i dag. Centerpartiet kommer i kommande budget att återkomma med förslag om att inrätta en nationell polisreserv. Det är då också viktigt att polisens volontärverksamhet stärks. Volontärverksamheten består av människor som ideellt hjälper polisen i myndighetens trygghetsskapande arbete, något som dels ökar effektiviteten i arbetet och dels avlastar polisen.

Brott och straff

Sverige står inför många utmaningar när det gäller frågor som rör brott och straff. Den grova organiserade brottsligheten som ofta utnyttjar samhällets mest utsatta i sin brottslighet måste stoppas bl.a. genom förebyggande verksamhet och genom ett ökat samarbete mellan olika myndigheter, såsom Försäkringskassan, Skatteverket och Polismyndigheten. Därtill finns en rad komplexa frågor som rör unga lagöverträdare,

som bör mötas av tydliga och konsekventa reaktioner och skärpta straff, samtidigt som det säkerställs att straffet i sig inte bidrar till att driva den unge in i ett kriminellt vuxenliv.

Vissa frågor på trygghetsområdet behöver lyftas särskilt. Det gäller bl.a. sexualbrott och hedersbrott, men även de utsatta områden där kriminaliteten skapar otrygghet och förstör unga människors liv.

Skärpta straff

När våldtäktsmän och personer som gör sig skyldiga till våldsbrott döms till så korta straff att de upplevs som kränkande för brottsoffren sänds signalen att samhället inte ser allvaret i det brott som har begåtts. Centerpartiet vill att samhället ska markera tydligare mot dessa brott och vill därför se skärpta straff för exempelvis sexualbrott, brott mot barn, mord och andra grova våldsbrott. Det är också problematiskt att domstolarna, trots upprepade lagändringar, inte förefaller tillämpa hela den tillgängliga straffskalan.

Lagstiftaren har tidigare gjort ändringar som syftat till att skärpa straffen, utan att ändringarna gett effekt. Centerpartiet vill att ytterligare en översyn av lagstiftningen görs, för att nå en tydlig förändring i straffmätningen. Utvisning bör också användas i fler fall, och därför bör minimistraffet höjas för vissa brott och villkorlig utvisning möjliggöras, vilket skulle innebära att man kan bli utvisad senare om man begår ett nytt brott inom en viss tid efter domen.

Sexualbrott

Centerpartiet vill ha en nollvision för våld och förtryck i nära relationer och sexualiserat våld. Kränkande glåpord och kränkningar av den fysiska integriteten är bara några av de handlingar som flickor och kvinnor får utstå. Hösten 2017 avslöjades, genom metoo, hur utbrett problemet är och att snart sagt varje flicka eller kvinna har drabbats av oacceptabla övergrepp eller övertramp. Det är oacceptabelt att detta får fortgå, och skarpare åtgärder behövs för att stoppa det.

Öka tryggheten för offren

Människor som blivit utsatta för sexualbrott vittnar ofta om en känsla av utsatthet, inte bara vid brottstillfället utan även inom ramen för rättsprocessen. Att ha ett målsägandebiträde man litar på genom rättsprocessen är därför viktigt. Centerpartiet vill öka tryggheten för brottsoffer genom att ge större möjlighet att byta målsägandebiträde, precis som man kan byta försvarare. Centerpartiet vill också utreda om kraven som ställs för att få ett målsägandebiträde kan sänkas.

Ytterligare kriminaliseringar och skärpta straff

Sexualbrottens integritetskränkande natur gör att straffen måste vara kännbara. Straffet måste i högre grad spegla brottets allvar. Vi vill höja straffet för våldtäkt och grov våldtäkt, våldtäkt mot barn och grov våldtäkt mot barn. För att de allvarligaste brotten ska straffas hårdare vill Centerpartiet införa synnerligen grov våldtäkt som en ny brottsrubricering och att detta brott ska leda till fängelse mellan sju och tio år, vilket är ett högre straff än Sexualbrottskommittén föreslår. Barn och ungdomar är en väldigt sårbar grupp för vilka konsekvenserna av sexualbrott kan vara ännu mer långtgående och allvarliga än de är för vuxna personer. Centerpartiet vill därför skärpa straffet för

köp av sexuell handling av barn. Vi vill också att det tydligt ska framgå av lagstiftningen att övergrepp som skett på distans ska kunna anses utgöra sexuella övergrepp, att preskriptionstiden för sexualbrott mot barn ska tas bort och att preskriptionstiderna för sexualbrott generellt förlängs.

Inför samtyckes- och aktsamhetslagstiftning

För Centerpartiet är det självklart att alla sexuella handlingar ska ske med samtycke och att de som inte gör det ska vara straffbara. En samtyckesbaserad sexualbrottslagstiftning visar tydligt att ansvaret läggs på gärningsmannen och inte på offret. För att ytterligare tydliggöra detta bör även ett oaktsamhetsbrott avseende våldtäkt införas.

Stärk arbetet mot sexuellt ofredande

Alltför många kvinnor utsätts för ovälkomna sexuella närmanden. Inte sällan sker detta i det offentliga rummet, och för många kvinnor är det en del av vardagen. Det är oacceptabelt att flickor och kvinnor inte ska kunna känna röra sig i det offentliga rummet utan rädsla för att bli antastade. Arbetet mot sexuellt ofredande i offentlig miljö bör stärkas. Centerpartiet har tidigare föreslagit att arbetet mot sexuellt ofredande i offentlig miljö bör tillföras ytterligare resurser och stärkas. I kommande budget avser vi att återkomma med förslag om detta. Resursförstärkningen bör då bl.a. användas för att möjliggöra fler närvarande poliser vid offentliga evenemang, ökad kameraövervakning och fler utredare som kan ta eventuella anmälningar vidare.

Höj straffen för sexuellt tvång och sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning

Att genom olaga tvång tvinga en person till en sexuell handling eller att sexuellt utnyttja en person i beroendeställning, t.ex. en anställd, är ett brott som vid fällande dom ofta inte leder till något mer än några månaders fängelsestraff, villkorlig dom eller skyddstillsyn. Påföljderna ska spegla hur allvarligt vi ser på brott, och därför vill vi höja straffet för sexuellt tvång och sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning.

Ökade krafttag mot barnpornografi

I Sverige räknas brottet barnpornografi som ett brott mot allmän ordning. Straffsatserna är relativt låga, vilket i kombination med att det ofta inte finns någon målsägande gör att brotten inte prioriteras i den grad som är önskvärd. Centerpartiet vill att detta brott ska räknas till sexualbrotten, vilket skulle leda till att brottet prioriterades högre och förhoppningsvis till fler fällande domar. Fler tekniska verktyg bör också användas för att stoppa tillgången till barnpornografi. Exempel på sådana är polisens spärrlista och olika detekteringsverktyg samt blockeringsverktyg som kan användas för att spåra användare som på datorer inom offentlig verksamhet laddar ned eller förvarar barnpornografi. Centerpartiet vill också att miniminivån på straffet för barnpornografi ska höjas.

Hedersrelaterade brott

Hedersbrotten måste tas på stort allvar. Alla människor ska ha möjlighet att leva sina liv som de vill, utan att förtryckas och tvingas in i äktenskap eller utifrån gamla föreställningar om heder förhindras från att utvecklas på det sätt de vill.

Kunskapen kring hedersproblematik i Sverige är alldeles för låg. Vissa genomförda undersökningar ger dock en fingervisning om hur problematiken ser ut. Till exempel visar en undersökning från dåvarande Ungdomsstyrelsen att 70 000 ungdomar upplevde att de inte får välja vem de ska gifta sig med.¹⁵⁰ Av dessa oroade sig 8 500 för att bli bortgifta. Undersökningen visar också att de som upplever att de inte själva får välja framtida partner i högre grad utsätts för kontroll, kränkande behandling eller hot och våld i familjen jämfört med unga som själva kan välja sin egen partner.

När det gäller hedersproblematik finns det även stora brister i kunskap hos polis, åklagare och domstolsväsen, vilka har centrala roller för att brottsoffren ska kunna få rätt hjälp och stöd. För att kunna hjälpa de som utsätts behövs en ordentlig satsning på utbildning i hedersproblematik för att de som söker stöd från samhället ska kunna få rätt hjälp. Centerpartiet kommer därför att återkomma med förslag om detta i kommande budget. Centerpartiet vill därutöver se en förändring i svensk lag som säkerställer att hedersmotiv ses som en försvårande omständighet.

Utsatta områden

I vissa områden har problemen med unga lagöverträdare växt de senaste åren. Bilar sätts i brand, och räddningstjänst och ambulans kan inte längre tryggt hjälpa människor utan att utsätta sig själva för fara.

Unga lagöverträdare

Ungdomars brottslighet måste få tydliga och konsekventa reaktioner från samhället. Skärpta straff behövs, men även ett bemötande som inte gör att den unge drivs in i ett kriminellt vuxenliv. För att motverka den farliga utvecklingen med unga lagöverträdare vill Centerpartiet skärpa lagföringen och omhändertagandet av unga brottslingar. Jourdomstolar bör införas för att reaktioner mot brott ska kunna komma snabbt, och lagstiftningen behöver ses över så att unga människor som behöver förflyttas från skadliga miljöer kan omhändertas så snabbt som möjligt. Centerpartiet vill också att det skapas fler förebyggande projekt där polis och räddningstjänst finns närvarande i unga människors liv. Unga som får en möjlighet att se hur polisen och räddningstjänsten arbetar har visat sig mindre benägna att begå brott mot dessa.

Blåljus- och sjukvårdspersonal

Centerpartiet anser att det måste bli lättare att bestraffa den som angriper alarmeringstjänstpersonal samt hälso- och sjukvårdspersonal. Dessa grupper har inte samma juridiska skydd mot angrepp som polisen har, då det arbete de utför oftast inte innebär myndighetsutövning. Centerpartiet vill ge personal vid räddningstjänst samt hälso- och sjukvård ett starkare skydd genom att kriminalisera våld mot alarmeringstjänstpersonal. Den sjukvårdspersonal som varje dag arbetar för att rädda liv måste vidare skyddas från hot, nedsättande omdömen och våld. Där har polisen en viktig roll att fylla.

Regeringens utredning går inte tillräckligt långt för att markera allvaret i de angrepp som begås så gott som dagligen mot sjukvårds- och blåljuspersonal och träffar endast grovt våld eller hot mot tjänsteman. Centerpartiet vill att våld mot tjänsteman blir ett särskilt brott med en straffskala som börjar på sex månaders fängelse vilket skulle

¹⁵⁰ Ungdomsstyrelsen (2009)

innebära att ett knytnävsslag i ansiktet på en polis har ett straffvärde om lägst sex månaders fängelse – att jämföra med dagens cirka en till två månaders fängelse. Vi vill även införa ett nytt brott – våld mot alarmeringspersonal – som bl.a. omfattar angrepp mot sjukhuspersonal och som även den ska leda till fängelse i minst sex månader.

Nolltolerans mot småbrott

Centerpartiet vill, med start i vissa utsatta områden, ställa krav på snabba och precisa ingripanden även mot småbrott och vardagsbrottslighet. Eftersom brottskarriärer i de allra flesta fall inte inleds med grova brott kan nolltolerans även mot småbrottslighet på längre sikt stoppa och vända utvecklingen. Att säkerställa en lokalt förankrad polis med fler och synliga poliser och med mer resurser är en absolut förutsättning för detta. Även ökad användning av övervakningskameror behövs för att säkerställa bevisning i de brott som begås.

7.2 Nära och tillgänglig vård när du behöver den

Vården och omsorgen ska hålla hög kvalitet och finnas tillgänglig för alla i hela landet. För Centerpartiet är det viktigt att alla människor – oavsett ålder, kön eller bostadsort – har rätt till en nära och tillgänglig vård.

Ökad tillgänglighet och minskade köer

Vård i hela landet och en tillgänglig primärvård

Grunden för en välfungerande hälso- och sjukvård i hela landet är en väl utbyggd primärvård. Bristande tillgänglighet leder till större regionala och sociala klyftor, där bostadsort avgör vilken vård man får. Därför måste förutsättningarna för en utvecklad primärvård bli bättre, så att vården kommer närmare människor och tryggheten ökar.

Svensk primärvård har länge haft stora problem. Det är svårt för patienter att få tid hos en läkare, och endast drygt 40 procent av svenskarna har en fast läkarkontakt.¹⁵¹ Många söker sig till akutmottagningarna i stället för sin vårdcentral för att få hjälp, med långa väntetider på akutmottagningarna som följd.

Den viktigaste orsaken till problemen i primärvården är bristen på fasta läkare. Trots en hög läkartäthet fattas det i Sverige läkare på vårdcentralerna. I vissa landsting är det färre än 30 procent av patienterna som har en fast läkarkontakt. Samtidigt arbetar omkring 1 000 stafettläkare i den svenska vården, något som kostar landstingen en miljard kronor per år.

Problemen i primärvården går att lösa. Det visar inte minst utvecklingen i Norge, som gått från att bara halva befolkningen haft en fast läkarkontakt i primärvården till att nästan alla har det i dag. En av de viktigaste förändringarna som gav Norge en stark primärvård handlar om att läkare fått möjlighet att driva egna verksamheter i liten skala.

Centerpartiet vill att patienter ska ha rätt till en fast läkarkontakt i primärvården, vilket innebär att de patienter som vill ska få lista sig på läkare i stället för på mottagningar som i dag. Enligt Läkarförbundet kommer det saknas omkring 2 000 allmänmedicinska specialister framöver. Det är inte realistiskt att vi ska kunna utbilda tillräckligt många för att täcka behovet. Därför anser vi att man bör öppna upp för fler

¹⁵¹ Myndigheten för vårdanalys (2016)

specialiteter, t.ex. barnläkare och geriatriker, samt erfarna läkare med endast läkarlegitimation att kunna etablera sig i primärvården med eget patientansvar.

En nyckel till att den svenska sjukvården ska bli mer tillgänglig för människor i hela landet är att bejaka entreprenörskap och möjliggöra små vårdenheter. Genom att tillåta små personägda vårdcentraler kan det bli attraktivt för svenska läkare att arbeta i primärvården och därigenom öka tillgänglighet och valfrihet. En egen verksamhet ger kontinuitet i mötet mellan patient och läkare samtidigt som läkaren får större möjligheter att påverka sin arbetssituation. Det skulle också göra det enklare att bedriva vård på landsbygden.

Det lönar sig långsiktigt att satsa på en väl fungerande första linjens sjukvård. En genomgripande reform med utbyggd primärvård skulle därför innebära en besparing på sikt. Genom en välfungerande primärvård kan fler människor få vård snabbare och billigare, samtidigt som sjukhusvården fokuseras på de som behöver den mest.

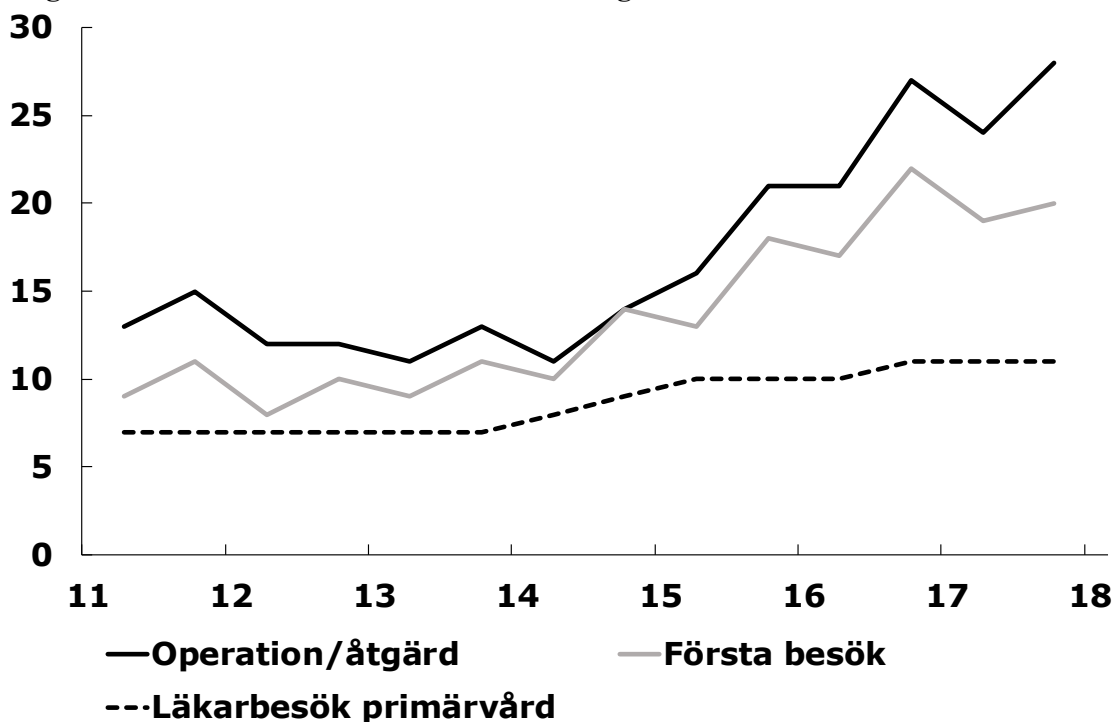
Tillgänglighetsmiljard: snabbare till behandling i hela landet

Under Alliansens år vid makten minskade köerna, och tillgängligheten i vården ökade. Detta uppnåddes genom att en mångfald av alternativ släpptes in samtidigt som kortare köer premierades. Köerna i såväl primärvård som specialistsjukvård har ökat sedan den rödgröna regeringen tog bort den kömiljard som Alliansen införde. Samtidigt har regeringen ägnat stor kraft under mandatperioden åt att göra det svårare för de privata aktörer som gör vården mer tillgänglig.

De växande köerna i sjukvården gör att vården bli mer ojämlig. Skillnaderna i tillgänglighet i exempelvis specialistsjukvården är i dag stor mellan landstingen. Om köerna tillåts växa mer kommer vi hamna i ett läge där bostadsort och ekonomi spelar en avgörande roll för vilken vård man kan få och när.

För att kunna korta ned köerna och öka tillgängligheten för patienten behöver fler aktörer få möjlighet att hjälpa till att utföra vården. Med en åldrande befolkning ökar behoven, och vi behöver ställa allt högre krav på att få ut mer vård för varje skattekrona. Att fler fristående utförare får vara med och leverera vård och omsorg är direkt avgörande för att klara detta.

Diagram 26 Andel som inte får vård inom vårdgarantin

Anm: Data avser andelen som väntat längre än vårdgarantin i april respektive oktober varje år.
Källa: SKL (2018) och egna beräkningar.

När man är sjuk har man rätt att snabbt få träffa en läkare och få den vård man behöver, oavsett var i landet man bor. Som patient ska man också kunna räkna med en snabbare och mer tillgänglig vård genom hela vårdkedjan. Centerpartiet avser därför att lägga 1 miljard kronor per år på att korta ned tiden från diagnos till påbörjad eller slutförd behandling. Modellen går ut på att landstinget får en summa pengar om de kan erbjuda patienten tidig kontakt med läkare på vårdcentralen, vilket ska ske inom tre dagar. Landstingen kan också få del av en större summa om de uppfyller kraven på snabbhet i fråga om den tid det tar från diagnos till påbörjad eller slutförd behandling. Givetvis med bibehållen kvalitet i hela vårdkedjan.

Detta bygger också på att patienten får bättre information om kvalitet och kötider. Det måste bli tydligt för patienten redan vid remitteringstillfället vilka vårdgivare – både i hemlandstinget och i andra delar av landet – som kan erbjuda vård i tid.

Nationell ambulanshelikopter för vård i hela landet

Den avancerade vården går mot att koncentreras alltmer till färre enheter, eftersom vårdgivare ofta behöver tillräckligt stora volymer för att uppnå högsta möjliga kvalitet. Om vi ska kunna erbjuda en god vård till alla människor i hela landet krävs därför bättre och mer effektiva transporter.

Ambulanshelikoptrar har potentialen att rädda liv. Undersökningar visar att dödligheten skulle kunna minska med så mycket som en tredjedel om patienter i högre grad transporterades med helikopter.

I dag saknas dock ett sammanhållet och rikstäckande system med ambulanshelikoptrar, vilket är en nackdel som påtalats i ett flertal utredningar.¹⁵² Det är

¹⁵² SKL (2012), SOU 2008:129, SOU 2015:98.

inte främst resursbrist som hindrar skapandet av ett rikstäckande system med ambulanshelikoptrar. I stället är det avsaknaden av nationell samordning som är det huvudsakliga problemet. Centerpartiet vill att en nationell organisation för ambulanshelikoptrar skapas. Med en nationell ambulanshelikopter kan insatserna samordnas, dels mellan olika landsting och dels med andra myndigheters helikopterresurser, och riktas dit de behövs. På så sätt kan vi skapa bättre förutsättningar för en tillgänglig vård i hela landet.

Stärk patientens ställning i vården

Sverige hamnar långt ned i jämförelse med andra OECD-länder vad gäller patienternas upplevelse av information och delaktighet i vården.¹⁵³ Det saknas tydlig och lättillgänglig information till patienterna om tillgänglighet och vårdkvalitet. De kvalitetsregister och öppna jämförelser som finns i dag är inte anpassade efter vanliga medborgare. Därför föreslår Centerpartiet att 1177 byggs ut till en nationell portal där patienten enkelt kan jämföra vårdgivares kvalitet och tillgänglighet.

Bättre stöd vid psykisk ohälsa

Den psykiska ohälsan ökar – framför allt bland barn och unga samt kvinnor. Orsakerna är komplexa och bottnar i en rad faktorer. Det klivna samhället, där vissa grupper befinner sig i arbetslöshet och utanförskapet, spelar stor roll i sammanhanget. För unga personer är bristerna i den svenska skolan, mobbing, dålig självkänsla och problem inom familjen några tänkbara orsaker. Kvinnors psykiska ohälsa tros ha viss koppling till effekterna av dagens familjebildningsmönster. Samtidigt som kvinnor i genomsnitt utför fem timmar mer obetalt arbete under en vecka jämfört med män arbetar långt fler mammor heltid i dag jämfört med för 30 år sedan.

Barn och unga med psykisk ohälsa

Allt fler barn och unga uppger att de lider av psykisk ohälsa. Samtidigt finns stora brister i tillgängligheten till stöd för barn och unga som mår dåligt med oacceptabelt långa köer till barn- och ungdomspsykiatri. Enligt det nationella målet ska 90 procent av de barn och unga som söker vård få komma på sitt första besök inom 30 dagar. I juni 2017 var det enbart två landsting eller regioner som levde upp till detta. De regionala skillnaderna är dessutom stora. I det sämsta landstinget får enbart 40 procent sitt första besök inom 30 dagar.

I syfte att korta ned köerna och förbättra tillgängligheten i barn- och ungdomspsykiatri har Centerpartiet föreslagit att ytterligare resurser ska tillföras. Centerpartiet avser att återkomma med förslag om detta i kommande budget. Pengarna ska gå till de landsting och regioner som säkerställer att barn och unga får psykiatrisk vård snabbare än i dag. Pengarna tillförs därför enligt samma princip som tillgänglighetsmiljarden. Det innebär att stimulanspengarna utbetalas först när ett landsting eller region kortat köerna till barn- och ungdomspsykiatri.

¹⁵³ Myndigheten för vårdanalys (2016).

Vuxna med psykisk ohälsa

Även vuxna personer som lider av psykisk ohälsa måste få bättre tillgång till snabb samtalshjälp. Detta förutsätter ökad tillgänglighet i primärvården. I både England och Norge har man arbetat framgångsrikt genom att öka tillgången till stöd vid vanliga psykiska tillstånd såsom ångest och depression. Den som är i behov av hjälp ska snabbt kunna få ett första samtal och bedömning av vilken typ av stöd man behöver få. För personer med lindriga symptom kan online-sessioner vara tillräckliga, medan människor med större behov slussas vidare till rätt vårdnivå. Även personer som befinner sig i långvarig arbetslöshet kan med detta arbets sätt erbjudas coachningsstöd via telefon, t.ex. vid social fobi som utgör ett hinder för den som ska söka ett arbete.

Centerpartiet vill satsa 1,2 miljarder kronor under den kommande treårsperioden för att öka tillgången till stöd vid psykisk ohälsa. Satsningen riktas mot samtliga landsting och regioner för att säkerställa att människor med viss psykisk ohälsa kan erbjudas snabbt psykoterapeutiskt stöd utan remiss. Varje landsting och region får utforma ett system som passar de lokala förutsättningarna, men utgångspunkten ska vara att man erbjuder snabbt stöd i olika former.

En del av satsningen viks åt utbildning så att fler kan få kompetens att erbjuda samtalsstöd vid lättare psykiska besvär. En sådan utbildning är s.k. steg 1-utbildningar i KBT. Personer med steg 1-utbildning har inte samma kompetens som en psykoterapeut, men kan utgöra ett samtalsstöd för personer som lider av lättare psykiska besvär.

Ett nationellt sjuksköterskelyft

Med en åldrande befolkning och en alltmer avancerad hälso- och sjukvård ökar kraven och efterfrågan på all vårdpersonal och i synnerhet på personer med specialistutbildning. På 18 år har andelen specialistutbildade sjuksköterskor minskat från 65 procent till 45 procent.

En studie visar att för en sjuksköterska som väljer att studera till specialist och där arbetsgivaren inte ger någon ersättning tar det i genomsnitt 19 år att tjäna in kostnaderna kopplade till utbildningen.¹⁵⁴ För vissa specialistområden tjänas kostnaderna inte in över huvud taget. Löneutvecklingen är dessutom alldeles för dålig. Den genomsnittliga ingångslönen för en sjuksköterska är i dag omkring 25 000 kronor¹⁵⁵. Medellönen för barnmorskor är 33 200 kronor och för specialistsjuksköterskor 31 700 kronor¹⁵⁶. I ett läge där arbetsgivaren inte betalar utbildningen till specialist kan det för vissa specialister till och med bli en förlustaffär att utbilda sig.

Vårdförbundet pekar även på att arbetsgivarna är dåliga på att ta till vara kompetensen hos de anställda. En specialistsjuksköterska kan efter slutförd utbildning ofta få gå tillbaka till samma arbetsuppgifter som tidigare. Detta minskar incitamenten att utbilda sig ytterligare.

För att få fler sjuksköterskor att vilja utbilda sig till specialister finns i dag utbildningsanställningar eller s.k. AST, Akademisk specialisttjänstgöring, på flera håll i landet. Detta innebär att sjuksköterskor kan vidareutbilda sig med full lön och liknar hur det i dag fungerar för läkare som genomgår specialisttjänstgöring.

¹⁵⁴ Kennergren & Molin (2010). Räknat med hänsyn till inkomstbortfall, studieskulder samt pension vid 65 års ålder. Se också Vårdförbundet (2017).

¹⁵⁵ Kallin (2016).

¹⁵⁶ Vårdförbundet (2017).

I syfte att ge fler sjuksköterskor bättre förutsättningar att vidareutbilda sig till specialist vill Centerpartiet därför skjuta till mer stimulanspengar för att fler landsting, regioner kommuner och privata vårdgivare ska erbjuda möjligheter till AST/utbildningsanställningar. För att stötta arbetet vill Centerpartiet årligen satsa 600 miljoner kronor fram till år 2022, vilket är 300 miljoner kronor mer än vad regeringen avsatt för detta ändamål. Pengarna ska kunna sökas av regioner, landsting, kommuner och privata arbetsgivare som har intresse av att införa sådana möjligheter.

För en specialistsjuksköterska som vill ta ytterligare steg i karriären finns i dag i praktiken främst möjligheten att bli chef. Det behövs ökade möjligheter för sjuksköterskor att avancera även genom kliniskt arbete.

Centerpartiet vill därför också införa särskilda karriärtjänster för sjuksköterskor, i likhet med vad som genomförts inom läraryrket. Centerpartiet avsätter 400 miljoner kronor per år för tjänsterna, vilket motsvarar 5 000 kronor högre lön i månaden för 5 000 sjuksköterskor. Pengarna ska fördelas mellan landsting och regioner, som själva får bestämma hur man vill utforma satsningen. Utgångspunkten är dock att satsningen riktas mot att i första hand höja lönen för specialistsjuksköterskor på sjukhusen som vill utöka sina ansvarsområden.

Värna valfriheten

En vård och omsorg som tar sin utgångspunkt i den enskilda människans behov behöver också lägga stor vikt vid valfrihet. Centerpartiet värnar rätten för alla medborgare att själva ska kunna välja vård från en mångfald av utövare. Såväl aktiebolag som ickevinstdrivande organisationer och det offentliga har viktiga roller att spela i välfärdssektorn.

Mångfalden är en nödvändighet för att vården och omsorgen ska kunna utvecklas, för att medarbetarna ska få fler karriärvägar och för att samhället ska kunna erbjuda mer välfärd av högre kvalitet till fler. Men framför allt är mångfalden och valfriheten i vårdsektorn en förutsättning för att patienter ska kunna bestämma mer själva.

Vård- och omsorgssektorn är främst en småföretagarbransch. 93 procent av företagen har färre än 20 anställda, och 87 procent av vårdföretagen har färre än tio anställda.¹⁵⁷ Branschen är också viktig för jämställdheten på arbetsmarknaden. Andelen företagsledare i vård- och omsorgsbranschen som är kvinnor är nästan dubbelt så hög som inom näringslivet i övrigt. Vårdvalssystemen har också bidragit till att fler vårdcentraler har öppnat och att patientmakten har stärkts. Tillgängligheten, och möjligheten att söka vård som är anpassad efter de egna behoven, förbättras genom denna typ av system. Detta är några av skälen till att Centerpartiet är positivt till vårdvalssystem.

Omsorg

En god, effektiv och trygg vård och omsorg i livets alla skeden hör till samhällets absolut viktigaste åtaganden. Vården måste vara jämlik och tillgänglig för alla och ska organisera sitt arbete efter patienternas behov. Människor får inte hamna i kläm mellan olika system. Alla människor måste också ha möjlighet att få inflytande över sin vård och omsorg oavsett i vilken livssituation de befinner sig.

¹⁵⁷ Vårdföretagarna (2017)

Ökat självbestämmande för äldre

Att dagens äldre lever längre och, tack vare den medicinska utvecklingen, också överlever sjukdomar är en framgång för samhället, men det skapar också nya utmaningar. Samhället måste bli bättre på att stötta människor att genom livsstilsförändringar behålla hälsan längre upp i åren. Dessutom måste tryggheten i vården och omsorgen om de allra svårast sjuka förbättras.

Centerpartiet vill öka självbestämmandet i välfärden. Endast så kan makt över människors vardag flyttas från politiker till brukare och deras anhöriga. Den rödgröna regeringens planer på att avskaffa valfrihetsreformer och försvåra för privata utförare i välfärden innebär att steg tas bort från en välfärd som ser den enskilda människans behov. Den centralisering och likriktning som detta leder till drabbar i slutändan dem som är i behov av vård och omsorg. Centerpartiets övertygelse är att människor måste få mer – inte mindre – att säga till om när det gäller välfärdens utformning.

Valfrihet inom LSS

Den grundläggande intentionen med lagen om stöd och service (LSS) är att ge personer med stora funktionsnedsättningar möjlighet att leva som andra. LSS och framför allt assistansreformen har blivit en frihetsreform för människor med omfattande funktionsnedsättningar. Den bygger på principen att de som behöver assistans ska ha makten att själva bestämma både vem som ska ge assistansen och hur den ska utföras. För Centerpartiet är LSS en viktig reform att värna och utveckla.

Centerpartiet anser att ersättningen för den kommunala assistansen bör ses över med utgångspunkt i hur den enskilda individens valfrihet ska kunna garanteras. Personer med ett assistansbehov på över 20 timmar i veckan har rätt till statlig assistans, vilket gör att man kan välja mellan en mångfald av aktörer. De med ett mindre behov hänvisas till kommunal assistans, där valfriheten ofta är begränsad. För Centerpartiet är det självklart att alla brukare ska ges likvärdiga möjligheter att bestämma över sin assistans. Ersättningen inom den kommunala assistansen bör därför ses över för att öppna upp för fler aktörer.

7.3 Trygghet i en orolig omvärld

Sverige bygger säkerhet tillsammans med andra. Centerpartiet ser med allvar på det alltmer utmanande säkerhetsläget i vårt närområde. Rysslands allt mer aggressiva maktspråk och vilja att använda militärt våld mot sina grannar innebär att säkerheten i vårt närområde har försämrats. Vi står bakom Försvarsberedningens bedömning att ett väpnat angrepp mot Sverige inte kan uteslutas. Krig och konflikter i omvärlden påverkar i hög grad också vårt samhälle. Inte minst i Mellanöstern och delar av Afrika ser vi hur krig, oroligheter, våld och förföljelser sprider sig. Ett stopp på kriget i Syrien måste vara prioriterat, och en hållbar fred måste nås. IS och andra terrororganisationer fortsätter att sprida skräck, hat och förödelse. Detta påverkar givetvis också det säkerhetspolitiska läget för Sverige. Regionala konflikter och ökad militär aktivitet kring Sveriges närmiljö och i Östersjön kräver förstärkningar av det svenska försvaret, nya åtgärder och fördjupade samarbeten.

Det nya säkerhetspolitiska läget ställer skärpta krav på den svenska försvarsförmågan. Centerpartiet anser att det militära och civila försvaret måste stärkas. Detta innebär bl.a. att försvaret ska finnas i hela landet och vara tränat för att kunna

agera i alla väderförhållanden som finns i vårt land och där vi gör insatser. Det försämrade omvärldsläget kräver också ett ökat fokus på att återuppbygga det civila försvaret, som i princip varit nedlagt men där krisberedskapens strukturer ändå kan byggas vidare på.

Det förändrade säkerhetsläget betyder således att totalförsvarsplaneringen behöver intensifieras. Efter att ha varit helt frånvarande under många år måste nu mer göras för att höja förmågan. Det förra försvarsbeslutet är ett första steg. Totalförsvarsperspektivet måste beaktas i fler verksamheter så att oacceptabla sårbarheter inte uppstår.

Centerpartiet vill bygga säkerhet solidariskt tillsammans med andra. Hot mot fred och säkerhet avvärjs i gemenskap och samverkan med andra länder och organisationer. Sveriges närmaste försvars- och säkerhetspolitiska samarbeten är i Norden, inom EU och med Nato. Det förändrade säkerhetspolitiska läget betyder att mer behöver göras för att utveckla och fördjupa de försvars- och säkerhetspolitiska samarbetena. Vi vill att Sverige ska gå med i Nato snarast möjligt. Sverige ska samtidigt vara en kraftfull röst för mänskliga rättigheter och driva på världssamfundet att agera för att förebygga krig och konflikter samt för att bevara, återskapa och säkra fred och trygghet.

Biståndet är ett centralt verktyg i arbetet för en rättvis och hållbar global utveckling. De nya utvecklingsmålen syftar till att utrota fattigdom, stärka jämställdheten, bidra till en hållbar tillväxt samt begränsa klimatpåverkan och dess effekter. Biståndet är ett medel i arbetet för en rättvis och hållbar global utveckling.

Svensk försvarsförmåga

Ett nytt ledarskap och ansvar för försvarets utveckling

Det försämrade omvärldsläget kräver en ökad försvarsförmåga. Steg måste tas för att långsiktigt stärka den svenska försvarsförmågan genom att mer resurser tillförs.

Under flera år har Centerpartiet varit med och tagit ansvar för att tillföra mer pengar till försvaret. Vi var med i den breda försvarsuppgörelsen våren 2015, där försvarsanslagen höjdes med 10,2 miljarder kronor utöver tidigare anslag. Därefter har försvaret tilldelats mer resurser i två ytterligare steg: med 500 miljoner kronor 2017 och ytterligare 2,7 miljarder kronor per år under 2018, 2019 och 2020. Genom att delta i överenskommelser med regeringen har Centerpartiet tagit ansvar och säkerställt att Sveriges försvar har tillförts totalt 18,8 miljarder kronor mellan 2016 och 2020. Att delta konstruktivt vid förhandlingsbordet är den enda ansvarsfulla vägen att höja svensk försvarsförmåga.

Försvarsmakten har i sitt budgetunderlag begärt ytterligare medel för 2019 och 2020 för att försvarsbeslutet ska kunna genomföras och grunden läggas för en ökad förmåga nästa försvarsperiod. Centerpartiet förutsätter att de åtgärder som redan beslutats om i försvarsöverenskommelsen genomförs och att det sker på ett ekonomiskt ansvarsfullt sätt. Vi utgår från att regeringen agerar för att säkerställa att såväl överenskomna åtgärder vidtas som att Försvarsmakten har ordning och reda på sin ekonomi.

Centerpartiet anser att Försvarsmakten behöver mer resurser redan i närtid. Detta föreslogs också i partiets senaste budgetmotion och är ett krav som fortfarande gäller. I höstbudgeten gjorde Centerpartiet ett antal satsningar utöver den överenskomna verksamheten och medelstilledningen i försvarsgruppen. När ÖB nu har slagit fast att mer pengar behövs 2019 och 2020 för att kunna genomföra redan överenskommen verksamhet väljer Centerpartiet att i första hand prioritera att dessa överenskomna åtgärder genomförs.

Mellan åren 2021 och 2025 bör försvarsbudgeten uppgå till minst genomsnittet av de nordiska ländernas försvarsbudgetar, i dagsläget motsvarande 1,4 procent av bnp. Det skulle kräva en resursförstärkning på knappt 18 miljarder kronor per år. På sikt bör Sverige uppfylla de gemensamma målsättningar för försvarsanslag som ett Natomedlemskap kräver, dvs. 2 procent av bnp. Försvarsmaktens behov fram till år 2030, och åren därefter, är mycket stora både på materiel- och personalsidan, och stora resurser kommer att gå åt för att öka den svenska försvarsförmågan. Det kostar och tar tid att bygga upp det som under lång tid monterats ned.

För innevarande försvarsperiod ska de ekonomiska förstärkningarna 2018, 2019 och 2020 möjliggöra en ökad förmåga inom det militära försvaret, bl.a. genom ökad förbandsverksamhet och beredskap, utökad anskaffning av mängdmateriel, förnödenheter och reservdelar så väl som ytterligare anskaffning av sambands- och ledningsmateriel till arméförbanden. Även ytterligare anskaffning av ledningssystem till marinen möjliggörs. Dessutom vidmakthålls den luftburna sensorförmågan till efter år 2020. Resurser tillförs också för ytterligare anskaffning av sjukvårdsmateriel samt för förbättrad sjömineringsförmåga.

Överenskommelsen innebär att samtliga krigsförband ska öka sin krigsduglighet. Förmågan att samtidigt kunna mobilisera hela krigsorganisationen i händelse av höjd beredskap är av grundläggande betydelse och ska stärkas.¹⁵⁸

Sedan tidigare har de ökade anslagen inneburit en förstärkning av Stridsgrupp Gotland med luftvärnsförmåga från 2018, ökad fordonsanskaffning till hemvärnet under 2017 och ökad fordonsanskaffning för att möjliggöra spridning av flygstridskrafterna under 2017. Dessutom ökar beredskapen och tillgängligheten inom Försvarsmakten genom bl.a. it-åtgärder, beredskapskontroller och utökad incidentberedskap, samt ökade resurser för att stärka motståndskraften mot cyberangrepp genom tekniska detekterings- och varningssystem. Satsningen innefattar även medel för att möjliggöra en ökad ambition i Försvarsmaktens övningsverksamhet och ökad återanskaffning av reservdelar under 2018.

För Centerpartiet har det varit viktigt att kunna göra breda satsningar. Sammantaget kommer de ekonomiska förstärkningarna som Centerpartiet bidragit till genom försvarsöverenskommelsen och de extra resurser vi vill ge i närtid att kunna leverera detta.

Försvar i hela landet och fokus på personalförsörjning

Svensk försvarsförmåga ska utvecklas så att hela landet kan försvaras genom ökad tillgänglighet och förbättrad operativ förmåga inom alla försvarsgrenar.

Hela landet ska försvaras även om geografiska prioriteringar kan behöva göras utifrån rådande hotbild. Förstärkningar görs för närvarande såväl på broläggningförmåga som på hemvärnet och vinterförmågan i hela landet. Vi ser redan nu ökad närvaro i hela landet och att förmågan att hantera alla klimat som finns i vårt land stärks. Det har Centerpartiet varit drivande i att genomföra. Med vårt fokus på armén och att hela landet ska försvaras har det varit viktigt att de två armébrigaderna nu ska kunna agera samtidigt med godtagbar förmåga och att krigsdugligheten hos förbanden med lägst förmåga nu prioriteras.

¹⁵⁸ Överenskommelse mellan Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Moderaterna och Centerpartiet om ytterligare åtgärder i den operativa förmågan i krigsförbanden och säkerställa den samlade förmågan i totalförsvaret (2017-08-16).

Centerpartiet anser också att det är viktigt att antalet utbildningsplatser på officers- och reservofficersutbildningen ökar. Officersförsörjningen har varit en akilleshäla i hela Försvarens personalförsörjning och påverkar möjligheten att utbilda soldater. Med förbättrad officersförsörjning kan vi utbilda fler soldater. Det är av stor vikt att utbildningsplatserna fylls. Det i sin tur kräver att Försvaret är en attraktiv arbetsgivare och att många fler än i dag väljer att bli soldat. Det perspektivet får inte glömmas bort när värnplikten har återinförts.

Centerpartiet har också medverkat till att antalet kontraktsanställda soldater kan öka genom att förespråka en så lokal förbands- och utbildningsstruktur som möjligt. Det stärker även folkförankringen, vilket är en viktig del av försvarsförmågan.

Vi vill att Försvarens vinterförmåga säkerställs och att det inte sker några fler förbandsnedläggningar, då hela landet måste ha god försvarsförmåga. Det är också viktigt med svensk militär närvaro på bl.a. Gotland och att övningsverksamheten ökar för att stärka försvarsförmågan.

Centerpartiet vill se en utvecklad förbandsstruktur med fler brigader i hela landet. Vi vill ha fler regementen runt om i landet på för totalförsvaret strategiskt viktiga platser. På så sätt kan försvaret stärkas i hela landet och inte bara på öst- och västkusterna, utan också i mittersta Sverige och i norra Sverige, vilket är viktigt inte minst ur ett Arktisperspektiv, givet den ryska militära upprustningen där.

Vi behöver också se till att Sverige kan försvara svenskt territorium till sjöss och i luften. Det kräver hög förmåga inom ubåtsjakt och våra flygstridskrafter samt att luftvärnsförmågan utvecklas. För 2019 och 2020 vill Centerpartiet, utöver vad som hittills överenskommit med regeringen och Moderaterna, se ytterligare satsningar i form av luftvärn med medellång räckvidd. Därtill kan en översyn av behovet av civilmilitära flygplatser i inlandet behöva göras. Sverige måste också kunna försvaras mot hybridhot och desinformation. Såväl dessa funktioner som underrättelseförmågan behöver stärkas.

Ett viktigt perspektiv för Centerpartiet när försvarsförmågan nu utvecklas är att undvika att infrastruktur och samhällsviktig verksamhet exponeras för onödiga sårbarheter. Fler verksamheter behöver därför beakta totalförsvarsperspektivet.

Samhällets krisberedskap och utvecklingen av civilt försvar

Klimatförändringarnas effekter och olika typer av icke-militära hot ställer krav på samhällets krisberedskap. Det försämrade omvärldsläget kräver också ett ökat fokus på att återuppbygga det civila försvaret, i en modern kontext.

Redan i försvarsöverenskommelsen 2015 beskrevs vikten av att stärka den civila försvarsförmågan. I överenskommelsen pekas värnandet av civilbefolkningen, säkerställande av de viktigaste samhällsfunktionerna och bidrag till Försvarens förmåga vid förhöjd beredskap ut som de viktigaste delarna i det civila försvaret. Att totalförsvaret och det civila försvarets utveckling är viktiga visar också Försvarsberedningens rapport Motståndskraft, där ambitioner och stora förändringar föreslås inför nästa försvarsbeslutsperiod. Centerpartiet står bakom förslagen i rapporten och har också påverkat innehållet i rapporten på ett tydligt sätt, inte minst när det gäller försörjningsfrågor såsom livsmedelsförsörjning och energiförsörjning men också vikten av kravställning på samhällsviktig verksamhet och behovet av ökat nordiskt samarbete kring gemensamma frågeställningar för att utveckla det civila försvaret, inte minst kring försörjningsfrågor. Samma princip bör gälla här som för det militära försvarssamarbetet:

säkerhet byggs tillsammans med andra. Det försämrade säkerhetsläget i vårt närområde leder till att kapacitetshöjande åtgärder bör vidtas i närtid för att snabbt stärka vår egen förmåga, militärt och civilt. Inte minst gäller detta totalförsvaret. För att undvika duplicering och parallella strukturer för vardag och krig behöver det civila försvaret i huvudsak bygga på krisberedskapens etablerade strukturer och resurser, även om särskilda krav för kriget kan göra att särskilda lösningar och dimensionering kan behövas för totalförsvarets behov. I största möjliga mån bör dock sär lösningar undvikas. Det är samma aktörer, samma människor och i mångt och mycket samma materiel som ska kunna användas både vid fredstida händelser och vid ett krig. Då kan inte parallella system byggas upp.

En utmaning för både krisberedskapen och det civila försvarets utveckling är kapacitetsbrister i vardagen och bristande säkerhetstänk i olika verksamheter. Det är viktigt att de risker och sårbarheter som olika aktörer står inför analyseras och åtgärdas. En god vardagsberedskap leder till en bättre krisberedskap som också förbättrar förutsättningarna för det civila försvaret, även om förutsättningarna är annorlunda under höjd beredskap och krig, vilket också måste beaktas. Totalförsvaret ställer andra krav än den fredstida krisberedskapen, exempelvis vad gäller uthållighet, agerande och skydd.

Staten kan och bör, i så stor utsträckning som möjligt, vara tydlig när det gäller förväntningarna på vad det civila försvaret ska klara av och under hur lång tid. En utmaning i dag är att det i stor utsträckning saknas krav på funktionalitet hos samhällsviktig verksamhet och kritisk infrastruktur vid kriser och höjd beredskap samt att det inte är möjligt att prioritera kritiska leveranser till samhällsviktiga verksamheter. Detta påverkar både krisberedskapen och det civila försvarets förutsättningar. Centerpartiet vill att funktionalitetskrav definieras hos samhällsviktig verksamhet samt att man ser över om det behövs ytterligare åtgärder för att kunna säkerställa leveranser till samhällsviktiga verksamheter i händelse av kris och krig. Detta stämmer i stora delar överens med tankarna i Försvarsberedningens senaste rapport.

Därtill behöver mer resurser avsättas för det civila försvaret. Det är inte bara en uppgift för riksdag och regering, utan också för ansvariga på lokal och regional nivå samt för ansvariga statliga aktörer. Centerpartiet har framgångsrikt drivit detta inom ramen för försvarsöverenskommelserna för åren 2017–2020. Framöver finns det många områden som är viktiga att utveckla, inte minst befolkningsskydd, räddningstjänst och försörjning av förnödenheter såsom exempelvis livsmedel, läkemedel och energi. I Försvarsberedningens rapport Motståndskraft uppskattas kostnaden för civila försvarets utveckling till 4,2 miljarder kronor per år i slutet av nästa försvarsperiod.

Frivilliga försvarsorganisationer som del av krisberedskapen och totalförsvaret

Svensk krisberedskap och svenskt totalförsvaret är beroende av civilsamhället och ett frivilligengagemang bland befolkningen. Det kan röra sig om allt från hemvärnet till Lottakåren, Bilkårister och Blå stjärnan till engagemang i Missing people och Röda Korset. Vid de flesta samhällskriser visar det sig ofta att samhällsengagemanget är stort, och det finns många som vill hjälpa till. Det finns en kraft i det som måste värnas och fångas upp.

Civilsamhället och frivilligorganisationer bör få en större och tydligare roll för i händelse av kris och krig. Dessa kan inte stå vid sidan i ett planeringsskede, utan bör involveras tidigt för att på bästa sätt kunna användas när något större händer och de ordinarie resurserna inte räcker till. Det är viktigt att de också involveras i den

övningsverksamhet som genomförs. För att göra det möjligt behövs avtal mellan offentliga organisationer och frivilligorganisationer.

Hemvärnets utveckling är viktigt för Centerpartiet. De frivilliga försvarsorganisationerna bidrar på ett värdefullt sätt till hemvärdet med de nationella skyddsstyrkorna, och Försvarsberedningen skriver att det bör övervägas att utöka de frivilliga försvarsorganisationernas bidrag även i andra krigsförband. Även om frivilligverksamheten har fått mer pengar för 2018–2020 vill Centerpartiet se över möjligheterna för att ytterligare stärka stödet till de frivilliga försvarsorganisationerna, med betoning på nationella uppgifter vid höjd beredskap.

De frivilliga försvarsorganisationerna och civilsamhällets engagemang i svensk krisberedskap och totalförsvar är också viktigt för folkförankringen.

Centerpartiet föreslår att ett cybervärn inrättas för att stärka cybersäkerheten samt samhällets arbete mot informationspåverkan under höjd beredskap och krig. Syftet är att bättre kunna möta hybridhot i form av cyberattacker och informationspåverkan. Cybervärnet ska utgöra en del av totalförsvaret med kompetens som kan nyttjas av olika aktörer inom totalförsvaret. På så sätt kan cybervärnet utgöra en förstärkningsresurs på samma sätt som vissa andra kritiska resurser, och som frivilliga redan gör inom ramen för de frivilliga försvarsorganisationerna. Det är angeläget att säkerhetsaspekterna prioriteras i den fortsatta utformningen av förslaget, inte minst vad gäller säkerhetsprövningar.

Trygg livsmedelsförsörjning och en god försörjningsförmåga

I dag finns få lager av mat och förnödenheter i Sverige. I stället levereras de flesta varor precis när de behövs. De lager som finns är rullande ute på vägarna. Ur ett beredskapsperspektiv innebär det en sårbarhet för samhället att det inte finns större lagerkapacitet att använda när något inträffar. Om leveranserna till Sverige stoppades vid en kris skulle maten i butikerna ta slut på några dagar. Detsamma gäller även för andra viktiga produkter såsom läkemedel och olika insatsvaror. Ett helhetsperspektiv med strategier för hur Sveriges försörjningsförmåga ska utvecklas behövs. Här är inte minst tillgång till transporter väsentlig. För Centerpartiet är det viktigt att alla led i livsmedelförsörjningskedjan ingår och beaktas när försörjningsförmågan för livsmedel utvecklas. Samverkan och avtal mellan offentliga aktörer och näringsliv behöver utvecklas, inte minst om lagerhållningen ska utökas. Även den enskilda individens beredskap spelar roll i landets samlade försörjningsförmåga. De ökade kraven som ställs i Försvarsberedningens rapport på individens förmåga att klara sig själv i en veckas tid kommer att vara en utmaning för många och inte minst kunskapshöjande åtgärder kan behöva vidtas här.

Svenskt jordbruk har en viktig roll i svensk totalförsvarsplanering. Livsmedelsförsörjningen har alltid varit viktig för Centerpartiet. En aspekt, men inte den enda, av Sveriges försörjningsförmåga är att öka andelen svenskproducerad mat. För att göra det krävs att svenskt jordbruk är konkurrenskraftigt. Att välja svensk mat framför utländskt producerad mat, och att exempelvis ställa krav i upphandling på att maten som köps in ska ha producerats i enlighet med svensk djurskyddslagstiftning, kan vara ett sätt att öka andelen svenskproducerad mat. Att exportera mer svenskproducerad mat är också ett sätt att öka andelen svenskproducerade livsmedel och den odlingsbara marken. Det är också viktigt ur ett beredskapsperspektiv, inte minst för omställningsförmågan.

En förbättrad cyber- och informationssäkerhet

Lagöverträdelserna på Transportstyrelsen visar tydligt möjliga konsekvenser av bristande förståelse för informations- och cybersäkerhet samt säkerhetsskydd inom en organisation. Både riksrevisionen och MSB har genom rapporter och utvärderingar visat att samhällets arbete med informations- och cybersäkerhet behöver utvecklas ordentligt. Stora brister finns, som leder till sårbarheter på samhällsnivå. FRA anser att säkerheten hos myndigheter och statliga bolag inte är dimensionerad för den hotbild vi ser. Centerpartiet ser allvarligt på de sårbarheter som finns och har ett antal förslag för att förbättra samhällets arbete med cyber- och informationssäkerhet.

1. **Strategier behöver tas fram för ett generellt kompetenslyft inom informations- och cybersäkerhet och säkerhetsskydd.** Ett framgångsrikt informations- och cybersäkerhetsarbete kräver kompetens och förståelse i organisationers alla funktioner. Jurister, analytiker, ekonomer, upphandlingsexpertis, registratur m.fl. behöver alla ha kunskap om, och kunna förhålla sig till, vad som är skyddsvärd information. Ett generellt kunskapslyft om informationssäkerhet och säkerhetsskydd behövs, så att risken för brister i informationssäkerhetsarbetet minimeras. Hur enskilda förhåller sig till säkerheten kring information är ytterst viktigt för att kunna upprätthålla ett gott skydd, men det är tveksamt om de insatser som i dag bedrivs av ett fåtal myndigheter för öka individens kunskap verkligen är tillräckliga. Strategier för ett generellt kompetenslyft behöver därför tas fram.
2. **En översyn behövs om de befintliga regelverk som styr kommunernas krav på informations- och cybersäkerhet, inklusive tillsyn, är tillräckliga eller behöver tydliggöras.** MSB har visat att det systematiska informationssäkerhetsarbetet ofta brister på kommunal nivå. Det är uppenbart att dagens regelverk inte varit tillräckligt för att få exempelvis kommuner att arbeta systematiskt med informationssäkerhet. Det bristande arbetet innebär säkerhetsrisker. En översyn behövs därför för att se över om regelstyrningen och kraven på cyber- och informationssäkerhet i förhållande till inte minst kommunerna är tillräcklig. Här bör också möjligheten för MSB att få föreskriftsrätt i förhållande till kommunernas systematiska informationssäkerhetsarbete prövas. Därtill bör i en sådan översyn beaktas ett eventuellt behov av ökad tillsyn på området.
3. **Strategier behövs globalt, europeiskt och nationellt för att motverka den ökade trenden med cyberbaserat industriellt ekonomiskt spionage.** Den ökande trenden av cyberbaserat industriellt ekonomiskt spionage behöver motverkas. FRA har identifierat att statsunderstödda cyberaktiviteter mot Sverige inte enbart riktar sig mot föremål som strikt befinner sig inom ramen för nationell säkerhet utan även är riktade mot industrin, forskningen samt kritisk infrastruktur. På global nivå var 25 procent av alla cyberattacker 2016 motiverade av ekonomiska intressen, och 94 procent av alla cyberattacker mot tillverkningsindustrier motiverades av spioneri med syfte att komma åt affärshemligheter. Konkurrenskraften påverkas. Den negativa effekten av industrispionage på arbetstillfällen i Europa är ca 300 000 jobb per år.
4. **EU bör få en större och tydligare roll vad gäller cybersäkerhet.** Centerpartiet vill att EU ska få en större roll i frågor kring informations- och cybersäkerhet. Inget system är starkare än sin svagaste länk, och inom Europa är många system sammanlänkade. Nätverks- och informationssystem, och internet i synnerhet, spelar en viktig roll för rörligheten för varor, tjänster och personer inom EU.

En solidarisk försvars- och säkerhetspolitik

Nordiska, baltiska och bilaterala försvarssamarbeten

Centerpartiet vill stärka det nordiska perspektivet i försvars- och säkerhetspolitiken. Länderna i Norden står inför stora gemensamma utmaningar som har gemensamma lösningar. Centerpartiet vill att det nordiska samarbetet stärks inom militärt försvar, samhällssäkerhet och civilt försvar. Energi, cybersäkerhet och läkemedelsförsörjning är tre viktiga områden för fördjupat samarbete.

Vid sidan av det nordiska försvarssamarbetet har Finland och Sverige ett fördjupat samarbete i både fredstid och krigstid. Det är viktigt, men inte tillräckligt för att avskräcka en större och aggressiv fiende och kan enskilt aldrig ersätta ett svenskt Natomedlemskap där vi också kan utveckla samarbetet med de nordiska länderna i de norra regionerna.

Centerpartiet vill också se ett djupare försvarssamarbete med de baltiska länderna. Våra gemensamma utmaningar kring Östersjön innebär att vi behöver arbeta mer tillsammans. Samarbete med de baltiska länderna kan ske inte minst inom säkerhetspolitisk dialog och militär samverkan men också inom det civila beredskapsområdet. Tyskland och Polen är också intressanta länder i vårt närområde att utveckla rådande försvarssamarbeten med.

Utveckla EU inom försvars- och säkerhetsområdet

Europas närområde blir osäkrare, och gränserna mellan fred och krig har på flera platser börjat suddas ut. Frågan om hur EU och medlemsländerna ska hantera sin försvars- och säkerhetspolitik är mer aktuell än någonsin. EU behöver kunna bemöta handlingar från andra länder eller aktörer som har som syfte att destabilisera och skapa osäkerhet, även om de inte är rent militära. Centerpartiet vill se ett EU som står berett att gemensamt hantera unionens hot och risker.

Europas länder behöver ta ett större ansvar för sin säkerhet. Centerpartiet välkomnar den fördjupning på försvarsområdet som sker inom EU. EU kan bidra till att utveckla de nationella försvarsmakterna, inte minst genom forskning och stöd i utvecklingen av militära förmågor. Gemensamma inköp av försvarsmateriel i stor skala kan också pressa kostnaderna. Det ökar de nationella försvarsmakternas förmåga till försvar och EU:s möjligheter att genomföra insatser utanför unionen.

EU behöver även ta ett större ansvar för internationell fred och säkerhet. Därför är det viktigt att EU också har en snabb militär insatsförmåga där de stridsgrupper som redan finns kan användas och finansieras.

Centerpartiet vill också se ett stärkt EU-samarbete mot påverkansförsök. Unionen måste ha en stark gemensam motståndskraft och kunna skydda sig mot cyberattacker och andra intrång.

EU:s solidaritetsklausul innebär att unionen och dess medlemsstater ska hjälpa varandra i en anda av solidaritet om en medlemsstat utsätts för terroristattacker, drabbas av en naturkatastrof eller en katastrof orsakad av människor. Centerpartiet anser att även påverkanshot och cyberattacker bör omfattas av den garantin. Det skulle ge EU en tydligare roll i att utveckla samarbetet och göra det möjligt för medlemsländer att ställa resurser, materiel och expertis inom exempelvis cybersäkerhet till förfogande.

En ansvarsfull biståndspolitik

Biståndet är ett centralt verktyg i arbetet för en rättvis och hållbar global utveckling. Sedan länge har Sverige varit en viktig aktör och bidragsgivare till internationellt arbete för fattigdomsbekämpning och bättre miljö genom bl.a. klimatbistånd. Under 2015 antogs en gemensam global agenda, Agenda 2030, för utveckling som inkluderar alla världens länder. För första gången finns en global överenskommelse om de 17 mål som världen ska fokusera på. Det nya är att alla länder har sitt eget ansvar för att nå målen. Det påverkar i grunden förutsättningarna för politiken. För Centerpartiet är det viktigt att de nya utvecklingsmålen syftar till att utrota fattigdom, stärker jämställdheten, bidrar till en hållbar tillväxt samt begränsar klimatpåverkan och dess effekter. Biståndet är ett medel i arbetet för en rättvis och hållbar global utveckling.

En strategisk, effektiv och långsiktig biståndspolitik

Centerpartiet anser att 1 procent av Sveriges BNI fortsatt ska gå till bistånd samt att mer resurser utöver detta ges till klimatåtgärder och anpassning. Samtidigt måste vi hela tiden säkerställa att biståndet gör skillnad i praktiken. Riksrevisionens granskningsrapport "Ett förutsägbart bistånd" visar att regeringen inte agerat tillräckligt tidigt för att hantera de osäkerheter som påverkar biståndsbudgeten. Det behövs, i en tid med helt nya förutsättningar, en samlad uppdatering av grunderna för svenskt bistånd. Biståndet behöver bli mer transparent, effektivt, förutsägbart och långsiktigt. Prioritering ska göras på de allra fattigaste länderna och på de organisationer som visar uppnådd effektivitet genom att mobilisera de stora resurser som behövs för att hantera framtidens utmaningar.

Centerpartiet står fortsatt bakom en koncentration av det bilaterala utvecklingssamarbetet och menar att man kontinuerligt behöver se över huruvida ytterligare koncentration bör ske, t.ex. i Latinamerika, för att säkra resurser till det humanitära biståndet, de lägst utvecklande länderna och låginkomstländer samt insatser för anpassning till och mot klimatförändringar. Centerpartiet skulle även vilja se en översyn av stödet till de multilaterala och internationella organisationerna och fonderna för att se om fokusering kan göras även där. Vi vill också ompröva stödet till klimatanpassningsprojekt i Ryssland om projekten inte ger tillfredsställande utveckling och resultat. Kopplat till detta finns fortsatt ett generellt behov av att säkerställa att skattepengarna som går till bistånd gör skillnad på bästa sätt.

Att möta klimatutmaningen, stärka demokratin och jämställdheten samt öka respekten för mänskliga rättigheter var vägledande värden för det svenska biståndet under alliansregeringen. Det är också värden som är helt centrala i Centerpartiets biståndspolitik. Svenskt bistånd bör fortsätta stödja frihetskämpar och stärka yttrandefriheten, samt förbättra möjligheterna för fattiga människor att dra nytta av ekonomisk tillväxt genom förbättrad tillgång till utbildning, hälsovård och fler och bättre jobb. Genom ambitiöst stöd vid kriser, krig och katastrofer kan vi fortsätta bidra till att rädda liv och lindra nöd, inte minst i dag när flyktingströmmarna är de största sedan andra världskriget.

Sverige är i dag den femte största bilaterala givaren i världen av humanitärt bistånd, och en av de absolut främsta bidragsgivarna till UNHCR. Kriser och konflikter utgör de största hindren för fattigdomsbekämpning och utveckling. Dagens konflikter är sällan engångshändelser utan komplexa skeenden med återkommande cykler av upprepat våld. Det måste alltid finnas katastrofbistånd som kan hantera akuta katastrofer såsom svält,

sjukdomar och naturkatastrofer. Utvecklingsbiståndet behöver också komma in tidigt efter en konflikt så att viktiga utvecklingsframsteg inte går förlorade.

Med historiskt stora behov för akutsatser kan Sverige i nuläget inte göra alla de satsningar som skulle behövas inom ramen för biståndet. Alliansregeringen koncentrerade Sveriges bilaterala utvecklingssamarbete från ett sjuttioal samarbetsländer till ca 30 med fokus på Afrika, vissa konfliktdrabbade länder och till stöd för reformprocesser i Östeuropa. Det skapade förutsättningar för mer fokuserade insatser som syftade till bättre kvalitet och mer mätbara resultat. Förändringar kan alltid behöva göras till följd av ändrade förutsättningar, men den återgång till en ständig utökning av länder som regeringen valt att samarbeta med innebär att arbetet med förbättrad kvalitet och uppföljning går förlorat och att biståndet sprids för tunt.

Jämställdhet och sexuell, reproduktiv hälsa och rättigheter

Sveriges bistånd till sexuell, reproduktiv hälsa och rättigheter är generöst och gör skillnad. Centerpartiet anser att det är viktigt att flera länder tar ett större ansvar, särskilt mot bakgrund av minskande anslag till sexuell, reproduktiv hälsa och rättigheter från bl.a. USA. I många länder är kvinnans rätt att bestämma över sin egen kropp kraftigt begränsad, vilket leder till hög barna- och mödradödlighet och lidande. Det finns även ett orsakssamband mellan ojämställdhet och konflikter – ju mindre jämställt ett samhälle är, desto större risk för konflikt. Centerpartiet vill, i enlighet med Agenda 2030, prioritera satsningar för ökad jämställdhet och kvinnors rätt till sin egen kropp.

Kvinnor måste också ha möjlighet till egenförsörjning genom att arbeta och driva företag. Lagar som stärker kvinnors rätt att äga, arva och få tillgång till land är en grund för kvinnors ekonomiska utveckling.

Handelsbistånd

Det handelsrelaterade biståndet är en förutsättning för länders återuppbyggnad. Det bygger upp länders egen kapacitet och avvecklar långsiktigt behovet av finansiellt stöd från bidragsgivande länder. Handel leder till ett gott investeringsklimat i utvecklingsländer och i givarländer, och är således fördelaktigt för båda parter. Målsättningen måste vara att sträva efter att göra områden och länder biståndsberoende efter 2030.

Klimatbistånd

Sedan länge har Sverige varit en viktig aktör och en stor bidragsgivare till internationellt arbete för fattigdomsbekämpning och bättre miljö genom bl.a. klimatbistånd. Det är omöjligt att bygga välstånd och tillväxt i fattiga länder om man inte samtidigt gör insatser för klimatet. Det är därför särskilt angeläget att biståndet ska bidra till en förbättrad miljö, begränsad klimatpåverkan och till ett hållbart nyttjande av naturresurser. Centerpartiets inriktning i biståndspolitikerna tar tydligt avstamp i att Sverige övertygande ska kunna visa att båda aspekter – fattigdomsbekämpning och arbetet mot klimatförändringar – går hand i hand.

Insatser för att stödja anpassning till klimatförändringarna kan innebära åtgärder som syftar till att minska människors sårbarhet, exempelvis investeringar i hälsa, sanitet, fungerande ekosystem, uthålligt jordbruk och tillgång till vatten, liksom projekt för att ta fram avancerade väderprognoser. För Centerpartiets del är det självklart att

tyngdpunkten av satsningarna ska ske i Afrika, som är den kontinent i världen som sannolikt drabbas hårdast av klimatförändringarna samtidigt som många länder i Afrika fortfarande har svaga samhällsstrukturer.

Många av världens fattiga bor på landsbygden där de flesta är beroende av lantbruket för sin överlevnad. Ofta är det kvinnor som står för matproduktionen, men sällan är det de som äger marken de brukar. Centerpartiet vill stärka kvinnors möjlighet till en trygg livsmedelsförsörjning och ekonomisk utveckling, samt rätten till självbestämmande, ägande och nyttjande av jordbruksmark. Vi ser ett modernare och effektivare lantbruk, tillgång till rent vatten och energi som viktiga delar i arbetet för ökad jämställdhet och mer långsiktigt hållbar och inkluderande fattigdomsbekämpning i utvecklingsländerna.

Parisavtalet är en överenskommelse mellan nära nog alla världens länder att gemensamt arbeta för att dämpa klimatförändringarna och anpassa samhällen till nya förhållanden. Mot bakgrund av USA:s beslut att dra sig ur Parisavtalet anser Centerpartiet att det är särskilt angeläget att resterande länder väljer att ta ett samlat ansvar för att nå målen i avtalet. För Centerpartiet är det viktigt att Sverige ska fortsätta att vara en av de främsta givarna till FN:s gröna klimatfond för att stödja fattiga länders motståndskraft mot klimatförändringarna.

8. Sverige behöver grön tillväxt

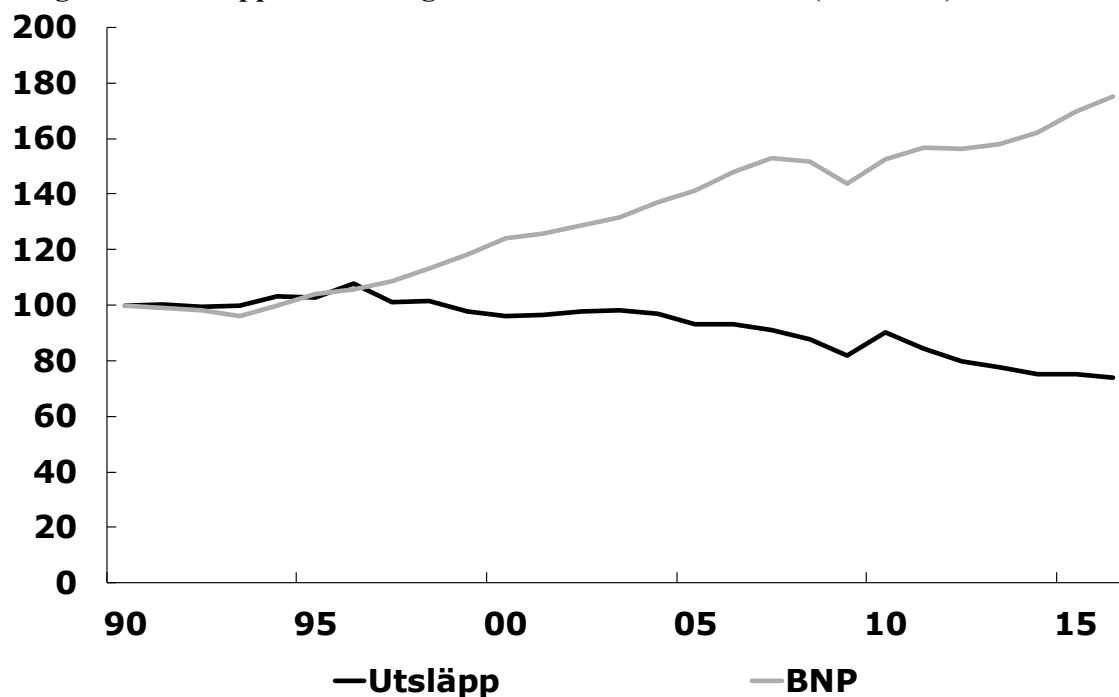
Världen och Sverige står inför stora miljöutmaningar. Klimatförändringar, spridning av giftiga kemikalier, nedskräpning och förorening av haven samt ohållbart utnyttjande av naturresurser utgör allvarliga hot mot människors hälsa, ekosystemen och en hållbar ekonomisk utveckling och tillväxt. Centerpartiets drivkraft är att uppnå resultat för miljön.

En bättre miljö går hand i hand med ekonomisk utveckling och tillväxt. Sverige har bevisat att ekonomisk tillväxt kan ske samtidigt som vår miljöpåverkan minskar. Med ny grön teknik skapas såväl jobb som effektiva miljöåtgärder. Med rätt styrmedel blir det enkelt och lönsamt att göra rätt för miljön. Med grön skatteväxling kan skatten höjas på utsläpp samtidigt som den sänks på arbete.

Centerpartiet arbetar på bred front för att nå resultat för miljön, bl.a. genom målsättningen om att nå 100 procent förnybar energi till år 2040.

Samtidigt ser vi hur den rödgröna regeringens politik leder åt fel håll. Under Centerpartiets tid i regering minskade utsläppen med drygt 19 procent. Tyvärr visar statistiken att utsläppsminskningarna har stannat av och att utsläppen till och med börjat öka något.¹⁵⁹

Diagram 27 Utsläpp av växthusgaser och BNP-tillväxt, index (1990=100)

Källa: Naturvårdsverket (2018a), SCB (2018c).

Centerpartiet föreslår ett brett reformprogram för att minska utsläppen med kraftfulla styrmedel. Vi vill ställa om fordonsflottan, öka den förnybara energiproduktionen, minska gifterna i vår vardag, skydda haven, säkra dricksvattenförsörjningen och värna den biologiska mångfalden. Viktiga förslag för att uppnå detta är grön bilbonus, miljölåstbilspremier, reduktionsplikt för att få ned koldioxidutsläppen, förbättrade förutsättningar för såväl storskalig som småskalig produktion av förnybar energi, ökade

¹⁵⁹ Naturvårdsverket (2018b) och SCB (2018f).

investeringar i både laddinfrastruktur och energilagring, avfallsförbränningsskatter och kemikalieskatter.

Till detta läggs i denna budget förslag om att införa ett grönt avdrag, som gör hushållens investeringar i förnybar energi mer lönsamma, och förslag ämnade att minska utsläppen från flyget.

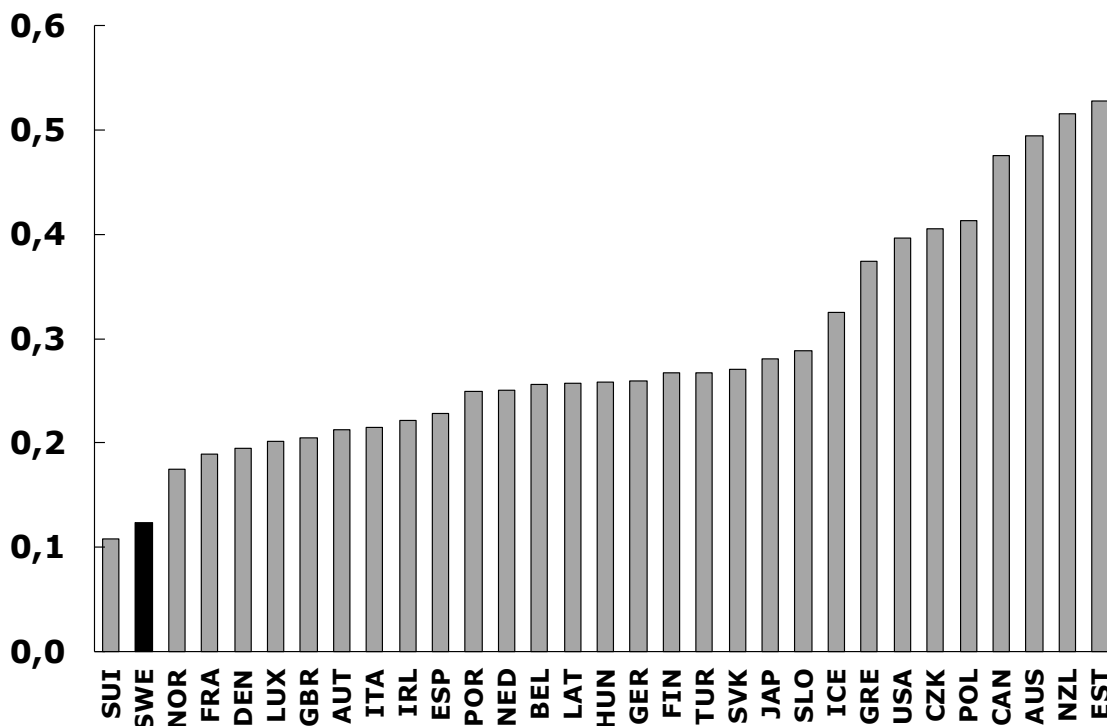
8.1 Klimat

År 2016 var det varmaste år som någonsin registrerats sedan temperaturmätningarna startade för över 100 år sedan.¹⁶⁰ År 2017 var ett av de tre varmaste åren, men det varmaste året utan väderfenomenet El Nino. Det är en tydligt uppåtgående trend i den globala medeltemperaturen. Samtidigt ser vi också hur extremt väder, som torka, översvämningar och orkaner, blir allt vanligare.

Världens länder behöver ta krafttag för att undvika extrema effekter av det förändrade klimatet.

Under lång tid, och under olika regeringar, har den ekonomiska tillväxten i Sverige ökat samtidigt som klimatutsläppen har minskat. Svensk ekonomi tillhör de mest klimateffektiva i världen. Sveriges BNP har växt med cirka 75 procent sedan 1990, samtidigt som utsläppen av växthusgaser har minskat med ca 25 procent.¹⁶¹ Mycket har gjorts, men mycket mer kommer att behöva göras framöver.

Diagram 28 Utsläpp av växthusgaser per BNP-enhet 2015, ton per 1 000 USD

Källa: OECD (2018).

I december 2015 enades FN:s parter under klimattoppmötet i Paris om ett gemensamt avtal för att begränsa ökningen av den globala medeltemperaturen till väl under 2

¹⁶⁰ WMO (2018).

¹⁶¹ Tillväxtsiffror från SCB (2018c), statistik över Sveriges koldioxidutsläpp från och Naturvårdsverket (2018a).

grader, med sikte mot 1,5 grads uppvärmning. Det är ett ambitiöst mål, men globalt sett saknas ännu många av de åtgärder som vi vet krävs för att nå målet. Ett högre tempo behövs om målet ska kunna nås.

Minskade utsläpp från transportsektorn

Utsläppen från inrikes transporter står för en tredjedel av Sveriges totala utsläpp.¹⁶² Samtidigt är de den del av utsläppen som över tid varit svårast att minska, i synnerhet från de tunga transporterna.

Transportsektorn är den enda sektor som i det klimatpolitiska ramverket fått ett eget klimatmål – att minska utsläppen med 70 procent till 2030 jämfört med 2010. För att nå det målet måste utsläppsminskningarna gå mycket snabbare än hittills. Det kräver kostnadseffektiva styrmedel med hög klimatnytta. För att nå målet måste de styrmedel som finns skärpas, och nya behöver introduceras.

Omställningen kommer att kräva ett samspel mellan flera olika styrmedel, teknikutveckling, ökad elektrifiering och förändrade beteendemönster. Biodrivmedel kommer fortsättningsvis att utgöra en viktig komponent i transportsektorns omställning. Av de biodrivmedel som Sverige använder i dag produceras endast en fjärdedel till en tredjedel i Sverige. Långsiktiga styrmedel gynnar inhemsk produktion av biodrivmedel med hög klimatnytta, som kan användas till vägtrafik, sjöfart och flyg.

Digitalisering och automatisering skapar nya möjligheter med autonoma fordon och delningstjänster. För att minska miljöpåverkan men behålla mobiliteten måste transporterna bli effektivare och såväl användningen av biodrivmedel som forskning och introduktion av ny teknik på marknaden öka. Avgörande för att nå målet är både en ökad introduktion av fordon med nollutsläpp och nya lösningar med bilpooler och smarta digitala mobilitets- och delningstjänster.

Svensk miljöteknik är och kan fortsatt vara en exportframgång som bereder väg för hållbara transporter världen över. Detta gäller inte minst vid forskning, utveckling och kommersiell produktion av biodrivmedel från svenska skogs- och åkerbaserade råvaror och restprodukter. Det behövs starkare incitament för vägtrafiken för att minska utsläppen, men även för våra flyg- och sjötransporter.

Grön bilbonus och förmånsbilar med hög klimatnytta

Personbilar i Sverige har minskat sina utsläpp de senaste decennierna, men inte snabbt nog. Omställningen till icke fossildrivna fordon går för långsamt. Valet vid nybilsinköp är avgörande för utsläppen. Forskningsstudier visar att då skillnaden i kostnad syns tydligt på prislappen påverkar det klimateffekten avsevärt mer än den mer utspridda effekten av högre bränslepriser.¹⁶³

Statistiken visar att elbilar fortfarande har en väldigt liten marknadsandel, även om den ökar.¹⁶⁴ Det krävs bättre incitament än i dag för att försäljningen av de mest klimateffektiva bilarna ska öka snabbare.

På Centerpartiets initiativ föreslog Alliansen i sin budget för 2015 att ett system med miljöbonusar och miljöavgifter på bilar, s.k. bonus–malus, skulle införas. Trots att den offentliga utredningen om en fossiloberoende fordonsflotta föreslog en egen modell för bonus–malus presenterade inte regeringen sitt förslag förrän i mars 2017.

¹⁶² Naturvårdsverket (2018a)

¹⁶³ Se exempelvis Jaffe m.fl. (2000).

¹⁶⁴ BIL Sweden (2018).

Regeringens förslag har tydliga brister, vilket i kombination med dess saktfärdighet har bromsat omställningen av fordonsflottan. Den maximala bonusen kommer att vara 60 000 kronor för en elbil, med en komplicerad och detaljerad skala av bonusar baserade på utsläpp för övriga bilar, medan avgiften som drabbar de sämsta bilarna utgår som en treårig höjning av fordonsskatten. Den låga nivån på premien till miljöbilar och den krångliga utformningen av systemet gör det tveksamt huruvida det kommer att ge tillräckligt tydliga signaler vid inköpstillfället. Regeringens förslag ger heller inte någon fördel till bilar som kan köras på etanol, det mest kommersialiserade biodrivmedlet vi har i landet.

Centerpartiet vill i stället införa en grön bilbonus, som ger de bästa bilarna en bonus på upp till 100 000 kronor. Vårt förslag bygger på bilars utsläppsvärden av koldioxid, uppdelat på fem olika CO₂-nivåer. Köparen får en bonus eller en extra avgift vid köp av ny personbil. För att stimulera en andrahandsmarknad av leasade bilar och förmånsbilar är bonusen uppdelad på två utbetalningstillfällen. Samma utsläppsnivåer som ligger till grund för bilbonusen bör även gälla på förmånsbilsmarknaden.

Köparna av de allra bästa bilarna, exempelvis rena elbilar eller de effektivaste laddhybriderna får upp till 100 000 kronor, varav 30 000 kronor betalas ut efter fyra år. De näst bästa bilarna, exempelvis biogasbilar eller laddhybrider, får 50 000 kronor, varav 15 000 kronor betalas ut efter fyra år. Detta gör det billigare att välja en miljöbil trots att det ursprungliga priset är något högre. Ofta säljs bilar när den första ägaren haft dem i tre år. Då blir det billigare även för den som vill köpa en begagnad miljöbil eftersom även den nya ägaren får en bonus när bilen är fyra år gammal.

Den gröna bilbonusen finansieras genom att de som köper bilar med höga utsläpp får betala en extra avgift vid köptillfället. Köparna av bilar med de näst högsta utsläppen får betala 25 000 kronor och den lilla gruppen bilar med högst utsläpp 50 000 kronor. Det finns också en neutral kategori, som innefattar särskilt snåla dieslbilar där man varken får grön bilbonus eller en avgift. För att följa med i teknikutvecklingen och stimulera att bilarna blir bättre så förskjuts koldioxidgränserna för kategorierna varje år.

Centerpartiet vill också ge företag tydligare incitament för val av förmånsbilar till sina anställda. Centerpartiet anser därför att parkering och trängselavgifter bör avskaffas som skattebefriad förmån. På sikt bör endast bilar som faller inom ramen för att få en bonus enligt grön-bilbonus-förslaget kvalificera sig som förmånsbilar. Centerpartiet vill också skärpa miljöbilsdefinitionen, där en översyn brådskar.

Grön bilbonus skulle med oförändrade försäljningssiffror skapa en buffert på ca 4 miljarder kronor, eftersom försäljning av bilar med höga utsläpp då fortfarande överstiger försäljningen av miljöbilar.¹⁶⁵ Bufferten har dock till syfte att försäkra att systemet inte är underfinansierat när köpbeteende förändras mot betydligt fler miljöbilar. Målet är att systemet ska vara offentligfinansierat neutralt.

Miljöstyrande beskattning av förmånsbilar

Av nybilsförsäljningen står juridiska personer för ungefär hälften.¹⁶⁶ Andrahandsmarknaden för dessa förmånsbilar är stor. För att ytterligare driva på omställningen och engagera såväl företag som privatpersoner för att få ut fler miljöbilar på vägarna krävs långsiktiga spelregler som styr mot klimateffektivitet i större utsträckning än i dag. Nedsättningar av förmånsvärdet bör riktas till de mest

¹⁶⁵ Egna beräkningar.

¹⁶⁶ Svensson & Lindström (2013).

klimateffektiva bilarna. Det är ett bra verktyg för att styra över till en mer hållbar, och på sikt fossiloberoende, fordonsflotta.

Dagens skattebehandling av förmånsbilar har en otillräcklig miljöstyrande effekt. Genom en generös behandling av tjänsteförmånen innebär systemet en indirekt subvention av bilåkande.¹⁶⁷ Systemet är stelbent och trubbigt, varför en ökad klimatstyrning i instrumentet bör införas.

Centerpartiet kommer därför i framtida budgetmotioner att återkomma med förslag kring ett reformerat system för förmånsvärde på tjänstebilar med högre grad av klimatstyrning. Grön bilbonus bör även innefatta förmånsbilarna så att nettoskillnaden i pris mellan de mer och mindre klimatvänliga bilarna över tid blir i samma storleksordning som den för privatpersoner.

Klimateffektiva biodrivmedel minskar utsläppen

För att investeringar i biodrivmedelssektorn ska komma till stånd är långsiktiga och tydliga spelregler helt avgörande. Centerpartiet vill i första hand att förnybara bränslen främjas med hjälp av en beskattning som baseras på klimatprestanda.

För att befintliga fordon ska kunna minska sin klimatpåverkan är det viktigt att öka användningen av såväl rena biodrivmedel som inblandningen av förnybara bränslen i bensin och diesel. Centerpartiet har

att biodrivmedel inte var överkompenserade på det sätt regeringen hävdade, var den riktiga och att regeringen hade fel.¹⁶⁸ Det är glädjande att regeringen tagit till sig av bl.a. Centerpartiets kritik och nu sänkt skatten på E85 och höginblandad FAME.

Ändra beskattningsnormen för att beskatta fossilt mer än förnybart

Det är ett prioriterat arbete att Sverige fortsätter att driva på inom EU för att det ska vara möjligt att fortsatt skattebefria förnybara drivmedel från koldioxidskatt, så att dessa kan fortsätta att vara viktiga delar av klimatomställningen av den svenska fordonsflottan.

Subventioner till fossila bränslen bör fasas ut så att de bär sina fulla miljökostnader. EU måste också sluta använda det fossila som norm när statsstödsregler utformas. Normen ska vara klimatneutralitet, så att det är möjligt att beskatta fossila bränslen mer än förnybara utan att det anses vara ett brott mot regelverket. Här måste Sverige ta strid med EU-kommissionen för att skapa hållbara spelregler, så att det blir möjligt att med nationella styrmedel nå de mål som EU enats om.

EU-gemensamma hållbarhetskriterier för fossila bränslen och märkning

I dag finns det EU-gemensamma hållbarhetskriterier för förnybara bränslen. Centerpartiet vill synliggöra de fossila bränslenas miljöpåverkan och vill därför att det införs gemensamma hållbarhetskriterier för fossila bränslen i EU. Resultatet av hållbarhetskriterierna, som inkluderar bl.a. miljöpåverkan och växthusgasprestanda, bör synliggöras för konsumenten i form av en EU-gemensam märkning. Med en sådan märkning har konsumenten möjlighet att göra en rättvis jämförelse mellan förnybara och fossila alternativ. Med hållbarhetskriterierna som grund kan man också införa en ursprungsmärkning av bränslet vid pumpen. Genom att synliggöra ursprunget av drivmedlet kan konsumenter göra ett medvetet val.

¹⁶⁷ Harding (2014), OECD (2014b).

¹⁶⁸ Se Energimyndigheten (2016a) för en analys av graden av överkompensation.

Fossiloberoende fordonsflotta som mål i EU

Transporterna minskar avstånden mellan människor och möjliggör att leva, arbeta, handla och mötas. I och med att transporterna är en stor bidragande orsak till utsläpp av växthusgaser samtidigt som utsläppen inte känner några gränser vill Centerpartiet se en ambitionshöjning inom EU avseende transporternas klimatpåverkan. För att möjliggöra långsiktiga investeringar och tydliga spelregler vill vi att EU-länderna antar ett långsiktigt mål för att nå en fossiloberoende fordonsflotta.

Utökad infrastruktur för laddning och elektrifiering

Som en del i målet om att utsläppen från inrikestransporter ska minska med 70 procent till 2030 är det viktigt att infrastrukturen för de förnybara bränslena utvecklas snabbt.

Det gäller inte minst övergången till eldrift. Elektrifiering av transporter också bidra till att lösa andra transportrelaterade problem, såsom trängsel, buller och bristande luftkvalitet. Det är därför viktigt att det sätts upp långsiktiga spelregler för marknaden.

Teknikutvecklingen går snabbt framåt och elbilarnas räckvidd ökar betydligt för varje år. Men det är inte enbart personbilarna som elektrifieras. Det pågår framgångsrika försök för elektrifiering av vägar för tunga transporter, färjetrafik övergår till eldrift och det forskas på elektrifiering i flygsektorn. Centerpartiet vill därför se en nationell plan för elektrifiering av transportsektorn, som inkluderar satsningar på alternativa drivmedelsstationer i hela landet, förenklade byggregler för laddstolpar, satsningar på elvägar och elektrifiering av gods- och busstrafik. Trafikverket bör, i samarbete med näringsliv och berörda regioner, identifiera och investera i fler områden där demonstrationsförsök med elektrifierade vägstråk kan inledas.

En fastighet med laddningsmöjligheter riskerar i dag att vid energideklaration framstå som mindre energieffektiv än fastigheter utan laddningsmöjligheter. Centerpartiet anser att detta måste ändras så att fastighetsägare inte straffas för att de etablerar laddningsmöjligheter.

För att ytterligare påskynda utbyggnaden av laddinfrastruktur vill Centerpartiet också se över möjligheten att införa krav på framdragning av infrastruktur för laddplatser för nya eller ombyggda byggnader. Frankrike har sedan tidigare liknande krav. Liknande bestämmelser finns redan i Sverige för bredband, med krav på bredbandsmöjligheter i vissa nya eller ombyggda byggnader.

Slutligen vill Centerpartiet ha ett effektivt grönt avdrag för att installera laddstationer i hemmet som presenteras nedan.

Tillsammans utgör dessa förslag ett kraftfullt steg mot fler elektrifierade transporter, med mindre utsläpp som följd. Satsningen bör främja samordnad infrastruktur för alternativa bränslen och laddinfrastruktur i hela landet och längs viktiga nationella vägstråk.

Centerpartiet kommer att återkomma i kommande budget med förslag om att samordna och påskynda utbyggnaden av infrastruktur för el och alternativa drivmedel inklusive elektrifiering av vägar.

Ökad andel el i kollektivtrafiken

I dag är elektricitet för busstrafik skattepliktig, till skillnad från kollektivtrafik på spår, såsom järnväg, pendeltåg, tunnelbana och spårvagn, där elektriciteten är skattebefriad. För att påskynda introduktionen av eldrivna bussar i kollektivtrafiken anser Centerpartiet att busstrafiken bör ha samma skatteförhållanden som tågtrafiken.

Centerpartiet kommer därför att återkomma i kommande budget med förslag om att energiskatten på el till elburen kollektivtrafik hanteras likvärdigt oavsett fordonstyp.

Båtar som drivs med fossila drivmedel betalar i dag ingen energiskatt för bränslet. Om fartyget istället använder landström för strömförsörjning och för att ladda batterier ombord är brukaren skyldig att betala energiskatt på elen. Sedan 2011 finns i lagen om skatt på energi en möjlighet till nedsättning av energiskatten för el. Nedsättningen omfattar dock enbart större fartyg vars bruttodräktighet, ett jämförelsetal för fartygs storlek, överstiger 400. Detta undantag från energiskatten är inte anpassat för nationell sjöfartsnäring, bilfärjor och pendelbåtar, som normalt har en bruttodräktighet om 20–300. Detta hämmar omställningen från fossila drivmedel till förnybar el inom sjötrafiken. Nedsättningen av energiskatten på el bör därför gälla även för mindre fartyg.

Miljöbilspremier för lastbilar

Tunga fordon är på många platser nödvändiga för den lokala ekonomin, då ingen annan transportinfrastruktur kan uppnå samma finmaskighet som vägnätet. Utsläppen från lastbilar har dessvärre varit envist höga och först på senare år börjat dämpas, vilket är allvarligt för Sverige som klimatföredöme. Den av regeringen planerade kilometerskatten, som har ensidigt fokus på avstånd snarare än bränsle och utsläpp, har mycket liten miljöeffekt, då alternativ transportinfrastruktur saknas på många platser i landet, samtidigt som jobb beroende av lastbilstransporter drabbas.

Sverige är en världsledande lastbilstillverkare, och det vore därför naturligt att Sverige också har världens bästa miljöprestanda på vår lastbilspark. För att påskynda teknikutvecklingen och skapa en stark svensk marknad för miljölastbilar anser Centerpartiet att det bör införas en miljölastbilspremie. Vi kommer att återkomma med förslag om detta i kommande budget. Premien bör i ett sådant förslag uppgå till ca 250 000 kronor per fordon, i enlighet med förslaget från utredningen om en fossiloberoende fordonsflotta.¹⁶⁹ Premien bör rikta sig till de lastbilar som har minst klimatutsläpp. Premien bör vara kraftfull nog att styra investeringar i lastbilar och omfatta tillräckligt många fordon för att påverka utvecklingen. För att garantera en effektiv klimatstyrning är det därtill viktigt att klassificeringen av lastbilar kontinuerligt ses över och vidareutvecklas.

Tunga transporter med mindre koldioxidutsläpp

Vid sidan av miljölastbilspremier vill Centerpartiet även minska utsläppen från den tunga trafiken genom att premiera fossilfria drivmedel.

Centerpartiet anser att de åkerier som aktivt väljer att ställa om sina transporter till minskade koldioxidutsläpp med fossilfria drivmedel ska premieras. I dag innebär omställningen till mindre utsläpp ofta en extra kostnad för aktörerna – vilket gör att omställningen tar tid att genomföra. För att stimulera en omställning till mer fossilfria drivmedel vill Centerpartiet därför införa en klimatbonus som kan dras av mot vinsten för den som kan visa att man minskat koldioxidutsläppen genom sin tankning. På så sätt får åkerier som går före inte sämre lönsamhet än de som fortsätter att tanka fossilt.

¹⁶⁹ SOU 2013:84.

Ökad miljöstyrning i fordonsskatten

Den miljöstyrande delen av fordonsskatten bör förstärkas. Fordonsskatten är ett viktigt instrument i strävan att ställa om till en fossiloberoende fordonsflotta genom att premiera inköp av miljövänligare bilar. Dagens fordonsskatt utgörs av ett grundbelopp samt ett rörligt belopp som beror på fordonets miljöprestanda. Centerpartiet och Alliansen ökade miljöstyrningen i fordonsskatten genom att höja den del av skatten som beror på fordonets koldioxidutsläpp. Centerpartiet vill dock gå längre. Centerpartiet anser att den utsläppsbaseade delen av skatten bör förstärkas samtidigt som grundbeloppet sänks. På så sätt får miljövänliga bilar lägre fordonsskatt, medan bilar med höga utsläpp får högre skatt.

Fordonsskatten tas i dag endast ut i 30 år. Detta innebär en skattebefrielse för bilar som ofta har en dålig miljöprestanda. Centerpartiet föreslår därför att fordonsskatten förlängs, genom att det år från vilket bilar befrias från fordonsskatt tills vidare låses vid 1987.

Energideklaration av personbilar

För att tydliggöra miljöpåverkan från olika bilar med olika drivmedel och bränsleeffektivitet, och ge förutsättningar för potentiella bilköpare att göra ett medvetet val, bör kraven på all nybilsförsäljning skärpas. I dag finns det ett tydligt och fungerande system för energideklaration av vitvaror som kylskåp, spisar och diskmaskiner. Det är lätt för konsumenterna att se om varorna har ett bra eller mindre bra energivärde när de ska köpa nya vitvaror. För personbilar finns inte en sådan märkning och det är i dag svårt för den som ska köpa en ny bil att avgöra vilken klimatprestanda bilen har. Därför vill Centerpartiet, inom ramen för EU:s miljöarbete, införa en energideklaration för personbilar, liknande det system som i dag finns för vitvaror, med hänsyn till drivmedlets klimatpåverkan ur ett livscykelperspektiv.

Koldioxidkrav för fordon i EU

Genom att skärpa koldioxidkraven på personbilar och lätta lastbilar inom EU kan utvecklingen mot bränslesnåla bilar snabbas på. Skärpningen av koldioxidkraven bör dock ske utan att det ökar utsläppen av andra luftföroreningar. En sådan åtgärd skulle ha en stor effekt på en större marknad och bidra till både teknikutveckling och ökad sannolikhet att nå klimatmålen. I kombination med grön bilbonus och koldioxidskatten kan skärpta koldioxidkrav utgöra viktiga styrmedel och ge tydliga spelregler för marknadens aktörer.

Ännu saknas samma möjligheter för tunga fordon. Sverige bör därför driva på för att det inom EU utvecklas koldioxidutsläppskrav. Flera andra betydelsefulla marknader, som Kina, USA, Japan och Kanada, har redan utvecklat och använder dessa typer av krav. För att europeisk lastbilsindustri ska fortsätta att vara konkurrenskraftig behöver motsvarande krav ställas även på den europeiska marknaden. Med två världsledande lastbilstillverkare har Sverige möjlighet att driva på för förändring i EU. Centerpartiet anser därför att Sverige bör arbeta för att skärpa koldioxidkraven för personbilar och lätta lastbilar i EU efter 2020 samt utveckla koldioxidutsläppskrav för tunga fordon.

Slopat skatteundantag för fossilgas

I svensk klimat- och energipolitik har en sedan länge rådande princip varit att fossila energislag ska beskattas. Den uppdelning av koldioxid- och energiskatt som Sverige tillämpar ger tydliga incitament till såväl mindre utsläpp av koldioxid som energieffektivisering.¹⁷⁰ Naturgas är en fossil gas som under en period dragit nytta av skattebefrielser, trots dess fossila ursprung. För att stimulera en ökad användning av förnybar metangas, så kallad biogas, istället för fossil sådan anser Centerpartiet att naturgasen som används i transportsektorn bör beskattas enligt samma princip som fossil bensin och diesel, med koldioxidskatt efter innehåll av fossilt kol och med energiskatt efter energiinnehåll. Centerpartiet kommer att återkomma med förslag om detta i kommande budget.

Förstärkt ersättning för metangasreducering

Biogasproduktion ger positiva effekter för klimatet och minskar samtidigt övergödningssproblemen. Alliansregeringen införde ett produktionsstöd för biogas och ett investeringsstöd för biogasanläggningar inom ramen för landsbygdsprogrammet. Regeringen har efter många års otillräckliga insatser till slut ökat satsningen på metangasreducering snabbare. Men det kommer även efter denna ökning att finnas en fortsatt stor potential för biogastillverkning i Sverige, och Centerpartiet anser därför att ytterligare medel bör tillföras för detta ändamål. Centerpartiet kommer att återkomma med förslag om förstärkt metangasreduceringsstöd i kommande budget.

Kretsloppspremie för biogas

Sveriges jord- och skogsbrukare är nyckelpersoner i den gröna omställningen. Det var därför Centerpartiet införde ett investeringsstöd för biogasanläggningar och ett metangasreduceringsstöd. För att ytterligare stärka biogasproduktionen föreslår Centerpartiet att en kretsloppspremie för biogödsel införs, vilket skulle stärka konkurrensen för biogödslet gentemot handelsgödsel och förbättra den ekonomiska konkurrenskraften för biogasproducenter i hela landet, samtidigt som mer av energivärdet tas till vara i kretsloppet. Centerpartiet kommer att återkomma med förslag om en kretsloppspremie för biogas i kommande budget.

Klimatsmarta arbetsmaskiner i lantbruket och byggsektorn

Utbudet av arbetsmaskiner i Sverige, särskilt klimatsmarta sådana, är relativt litet och likriktat. Likt övriga transportslag är fordonsparken fossilberoende och i stort behov av omställning. I och med marknadens karaktär finns bäst möjlighet att påverka internationellt, genom att ställa krav inom EU. I dagsläget finns inga krav avseende koldioxidutsläpp från arbetsmaskiner. Genom att utveckla EU-gemensamma koldioxidkrav och fungerande mätmetoder av bränsleförbrukningen på arbetsmaskiner kan teknikutvecklingen drivas på. Likt miljöbilsdefinitionen för personbilar bör en motsvarande definition utvecklas för arbetsmaskiner. För tunga fordon har Göteborg och Stockholms stad utvecklat en särskild definition som skulle kunna ligga till grund för en miljöbilsdefinition för arbetsmaskiner.

¹⁷⁰ Se exempelvis Konjunkturinstitutet (2015b) för resonemang kring koldioxid- respektive energiskatten som styrmedel.

För att vidare driva på utvecklingen av arbetsmaskiner mot alternativ som är bättre för miljön kan offentlig upphandling användas som verktyg, med krav på exempelvis avgasutsläpp, bränsleförbrukning och drivmedel.

Det finns i dag ingen myndighet som har ett övergripande helhetsansvar för arbetsmaskiner. För att underlätta omställningen till klimatsmarta arbetsmaskiner bör en myndighet tilldelas ett tydligt ansvar för klimatanpassning av arbetsmaskiner.

Ett grönare flyg

Centerpartiet anser att flygsektorn, precis som andra delar av transportsektorn, behöver bära kostnaderna av sin klimatpåverkan.

Regeringen har valt att införa en flygskatt som saknar miljöstyrande ambitioner, utan är en fiskal skatt på transporter.

Regeringens flygskatt gör ingen skillnad mellan plan som flyger på mer eller mindre miljövänligt bränsle. Därtill blir skatten högre för bolag med hög kabinfaktor – som genomför effektiva flygningar med välfyllda plan och få tomma stolar – då skatten tas ut per resenär och inte baseras på utsläpp. Allt detta bidrar till att göra skatten ineffektiv.

Centerpartiet föreslår i stället att det ställs krav på obligatorisk inblandning av förnybart flygbränsle för alla flygplan som tankas i Sverige. Givet att denna typ av bränsle är dyrare än traditionellt flygbränsle blir effekten att flygresor blir något dyrare, men till skillnad från regeringens förslag gynnas bolag med hög kabinfaktor och låg bränsleförbrukning, vilket i sin tur gynnar en grön omställning av flyget. Centerpartiets förslag är 2–5 gånger så effektivt som regeringens flygskatt.

Det räcker med 5 procents inblandning för att klimateffekten ska bli lika stor som med regeringens flygskatt. Den långsiktiga potentialen för inblandning är i dag 50 procent. Med en så hög potential för inblandning finns det alltså stora möjligheter att minska utsläppen långt mer än med regeringens flygskatt. För att systemet ska bli långsiktigt hållbart och förutsägbart behöver den exakta utformningen, inklusive nivå på inblandning, utredas.

Därtill föreslår Centerpartiet att 750 miljoner kronor avsätts, över en treårsperiod, för ett nytt forskningsprogram för en grön omställning av flyget. Forskningsprogrammet ska syfta dels till att få igång demonstrationsanläggningar för bioflygbränsle, med fokus på att starta storskalig produktion i Sverige, dels till forskning kring tekniska lösningar för att ställa om flygsektorn. Med styrmedel, ny teknik, företagsamhet och innovationer kan vi få ned utsläppen från flyget.

Centerpartiet anser också att Swedavia bör öka möjligheterna till rabatter för start och landning för de plan med bäst miljöegenskaper. Statliga bolag och myndigheter bör också klimatkompensera sina tjänsteresor. Det behövs därtill skärpta krav på den EU-interna flygtrafiken. Den ska lyda under samma regler för tilldelning av utsläppsrätter som övriga delar av EU:s utsläppshandel. Den internationella luftfartsorganisationen, ICAO, nådde 2016, efter många års förhandlingar, en överenskommelse för att minska utsläppen från flygtrafiken. Sverige måste vara pådrivande för att ICAO-systemet faktiskt levererar och att det sker en revidering och radikal uppdatering av Chicagokonventionen, ICAO:s föräldrade grunddokument från 1940-talet, som reglerar internationell beskattning av flygbränsle och som begränsar effektiva ekonomiska styrmedel.

Grön industriomställning

Fokus på biobaserad ekonomi

Sverige har kommit långt i omställningen till en biobaserad ekonomi, men det krävs ytterligare åtgärder för att tillvarata de unika affärsmöjligheter som finns. Sverige har gott om förnybar råvara från jord- och skogsbruket och vi har skickliga innovatörer. Möjligheten att utveckla ny teknik och nya affärer är stor, och kan ytterligare stärka vår internationella konkurrenskraft. Industrisektorn som helhet står dock fortfarande för en betydande del av Sveriges utsläpp av växthusgaser, varför fortsatt teknikutveckling är viktig.

I en biobaserad ekonomi ersätts fossila insatsråvaror med förnybar råvara. Redan i dag är listan på produkter som producerats från förnybar råvara lång. Biobaserade plaster, biokomposit, biodrivmedel, gröna kemikalier och ett ökat byggande i trä är några exempel där biobaserade produkter kan ersätta fossila. Det saknas dock fortfarande demonstrationsexempel och testanläggningar på många områden.

För att ytterligare påskynda industrins omställning vill Centerpartiet se ytterligare styrmedel. Centerpartiet kommer att återkomma med satsningar för en biobaserad och cirkulär ekonomi i kommande budget. Målet är både att minska miljö- och klimatpåverkan samt att skapa naturliga kretslopp i industriutvecklingen och säkra en effektiv användning av naturresurser. Exempel på satsningar som skulle kunna stimuleras är produktion och testanläggningar för bioplaster, forskning och utveckling av nya material från skogen och konvertering från fossil till förnybar processenergi. Samtidigt behöver de många nuvarande satsningarna på en cirkulär ekonomi från regeringen samlas i konkreta, industriella och företagsbaserade projekt med ökad återföring av råvara till industriprocesser.

Snabbare miljöprövningar

Miljöpåverkande verksamheter måste leva upp till högt ställda krav och omfattande regler. Miljö- och klimatrelaterade processer och tillstånd måste utformas med en helhetssyn på verksamhetens miljöpåverkan. Effektiva och rimliga regelsystem är en konkurrensfördel i en globaliserad ekonomi. Centerpartiet anser därför att det behövs reformer för att förbättra hantering och prövning av miljöpåverkande verksamheter. Investeringar i miljö- och klimateffektiv teknik behöver främjas genom att tillståndsprocesser och tillsynen reformeras och effektiviseras, så att handläggningstiderna blir kortare.

För att möjliggöra en ökad investeringstakt i klimat- och miljöeffektiv teknik bör ytterligare medel tillföras för att korta handläggningstiderna för miljöprövningar. Resurserna bör främst riktas till domstolarna, för att möjliggöra förkortade handläggningstider för miljöprövningsärenden. Inte minst den nya lagstiftningen för vattenverksamheter kommer att öka antalet ärenden kraftigt, vilket också innebär att högre anslag kommer att krävas. Centerpartiet avser att återkomma med förslag om detta i kommande budget.

Internationellt klimatarbete

Reformerat system för handel med utsläppsrätter

EU:s främsta klimatverktyg och ett av de mest kraftfulla styrmedlen i världen är EU:s gemensamma handel med utsläppsrätter, EU ETS. Systemet är i grunden ett effektivt

sätt att sänka unionens utsläpp, men utsläppen har minskat för långsamt då priset på utsläppsrätter har varit för lågt. Systemet har inte skapat tillräckliga drivkrafter för investeringar i utsläppssnål teknik.

Förhandlingarna mellan medlemsstaterna i rådet och Europaparlamentet om hur utsläppshandelssystemet ska reformeras för perioden 2021 till 2030 avslutades nyligen. Även om resultatet inte når hela vägen fram leder det till lägre utsläpp och högre pris på utsläpp. Det följer den linje som Centerpartiet drivit inom EU, från regeringsställning, under senare år i opposition och i Europaparlamentet. Den nya principen innebär att de utsläppsrätter som förblir oanvända i systemet och skjuts fram för att användas senare, överskottet, inte tillåts öka utan i stället gradvis minskar. I praktiken skrotas planerade utsläppsrätter. Därmed minskar utsläppen snabbare, och priset på utsläpp förväntas öka över tid.

Centerpartiet har också arbetat aktivt för att andelen utsläppsrätter som köps på auktion ska öka, för att öka incitamenten till forskning och utveckling i koldioxidsnål teknik. För att bidra än mer till en grön omställning i Europa måste de fonder som skapats för omställning tydligt inriktas mot klimatsmarta innovationer, för att få fler att gå före i teknikutvecklingen. Därtill måste andelen auktionerade utsläppsrätter öka än mer och de många undantagen till de medlemsländer som har lägre BNP än EU:s genomsnitt upphöra.

Fler och kraftigare styrmedel behövs för den internationella sjöfarten och flygtrafiken, då de varken betalar bränsleskatt eller regleras i Parisavtalet. Alla sektorer behöver ta sitt klimatansvar. Det har länge pågått processer för den internationella sjöfarten, genom den internationella sjöfartsorganisationen IMO, utan att ett internationellt överenskommelse för att minska utsläppen från sektorn har nåtts. Den internationella överenskommelse som nåtts inom flygtrafikorganisationen ICAO har låga ambitioner och börjar gälla först 2027. Sverige måste vara pådrivande för att ambitiösa avtal för flyget och sjöfarten kommer på plats. Det är en framgång att det i översynen av EU ETS satts tydliga deadlines för när sjöfartssektorn och det internationella flyget inkluderas i utsläppshandeln, om inte internationella avtal kommit på plats.

8.2 Energi

Sveriges mål är att nettoutsläppen av växthusgaser ska vara noll till 2045. Centerpartiet anser därutöver att Sveriges energisystem ska vara helt förnybart till 2040. För att uppnå detta krävs energieffektiviseringar och en mångfald av förnybara energislag, i både liten och stor skala. Sveriges unika förutsättningar för detta syns inte minst i den växande produktionen av sol- och vindel, som tillsammans med vattenkraft och biokraft utgör basen i ett robust och helt förnybart elsystem.

Mer klimatnytta och mer förnybart

Grönt avdrag

Det finns i dag ett relativt stort antal stöd riktade till hushållen, som är ämnade att stimulera investeringar i grön teknik. Investeringsstöd för solceller, laddboxar och energilagring är exempel på sådana stöd.

Dessa stöd präglas av vitt skilda villkor samt ansökningsprocesser där stöd beviljas och betalas långt efter det att de aktuella investeringarna genomförts. Därtill är stöden

begränsade av att en fast summa pengar anslagits, i stället för att vara konstruerade som en rättighet. Allt detta leder till långa väntetider, köer och osäkerhet, vilket missgynnar gröna investeringar. För stödet till solceller kan väntetiden nu bli så lång som över två år.

Det som behövs i stället är ett enkelt och snabbt incitament, som skapar långsiktiga och tydliga spelregler, som kan svara upp mot det breda och snabbt växande intresse som nu finns i hela landet.

Centerpartiet anser att en sänkt skatt på enskildas klimatinsatser skickar en tydligare signal än ett byråkratiskt stöd.

Vi föreslår därför att de delar av stöden till solceller, laddboxar och energilagring som går till hushåll ersätts med ett enkelt grönt avdrag. Stödet blir i praktiken ett dubbelt ROT-avdrag för gröna investeringar och uppgår till 60 procent av såväl arbets- som materialkostnaden. För solceller och laddboxar gäller stödet för materialkostnaden upp till kostnader på 20 000 kronor och för energilagring upp till 50 000.

För alla dessa klimatinvesteringar blir grönt avdrag både mycket enklare och snabbare än dagens system, men också mer förmånligt för privatpersoner som exempelvis vill täcka den egna villans tak med solceller.

Förutom ovan nämnda installationer ingår också energideklarationer och smarta elmätare och -system i avdraget. På sikt bör Energimyndigheten få i uppdrag att upprätta en lista över prioriterade gröna investeringar som bör inkorporeras.

I samband med att grönt avdrag införs avskaffas de stöd som nämnts ovan för hushåll, men finns kvar för företag, organisationer och andra juridiska personer. Införandet av grönt avdrag väntas medföra ökade offentliga utgifter om 550 miljoner kronor, medan avskaffandet av i dag existerande stöd väntas medföra att de offentliga utgifterna minskar med 300 miljoner kronor.

Befria vindkraften från fastighetsskatt

Inom ramen för energiöverenskommelsen genomfördes ett antal skattesänkningar på energiområdet. Fastighetsskatten på vindkraft kvarstår dock, om än på en låg nivå. På grund av låga elpriser befinner sig många förnybara kraftproducenter i en ansträngd ekonomisk situation. För att stärka arbetet med att skapa ett helt förnybart elsystem vill Centerpartiet avskaffa fastighetsskatten på vindkraft.

Energilagring

En ökad andel förnybar och småskalig kraftproduktion, parallellt med den teknikutveckling som sker, ställer krav på ökade investeringar i elnäten. En viktig del i framtidens smarta energisystem blir att kunna lagra elen för användning vid senare tillfälle. Energilager kommer därför att spela en viktig roll för den framtida el-infrastrukturen. Ökad lagring öppnar upp för nya affärsmöjligheter även vid lågt elpris och med att elen kan användas för att producera t.ex. vätgas, eller lagras och användas vid ett senare tillfälle som el eller till annat.

Centerpartiet anser att de offentliga investeringar som görs för att utveckla och sprida teknik för energilagring är otillräckliga och vill därför att ytterligare medel ska tillföras. Centerpartiet kommer att återkomma med förslag om detta i kommande budget. Det är viktigt att stimulera hushållen att lagra sin egen el, vilket görs genom införandet av grönt avdrag, men också att pilotanläggningar för lagring i större skala främjas. Lagring i större skala kan dämpa volatiliteten i systemet och även skapa en

jämnare prisbild. Nya projekt för att främja lagring där el omvandlas till lager av fossilfri gas, power-to-gas, är i färd att utvecklas. Dessa tekniker bör även omfattas av stödet till energilagring.

Förstärk elnätskapaciteten till och från Gotland

2009 fattade alliansregeringen beslutet att bygga en tredje kraftöverföringskabel till Gotland. Syftet var att göra elöverföringen till och från ön säkrare och möjliggöra ytterligare utbyggnad av förnybar elproduktion. Det finns ett stort intresse för investeringar i sol och vindkraft på Gotland. Svenska kraftnät har dock fattat ett beslut om att trots detta inte bygga den tredje kabeln till Gotland. Beskedet sätter stopp för ytterligare utbyggnad av produktion av förnybar el på Gotland eftersom kapaciteten i befintliga överföringskablar är full. Flera planerade investeringar i sol- och vindkraft riskerar att utebli. Parallellt med detta beslut har regeringen gett Energimyndigheten i uppdrag att utreda hur Gotland skulle kunna bli självförsörjande på el. Detta uppdrag rymmer illa med Svenska kraftnäts beslut. För att möjliggöra en ökad utbyggnad i förnybar kraftproduktion på Gotland anser Centerpartiet att regeringen ska ge Svenska kraftnät i uppdrag att fortsätta byggandet av en tredje elnätskabel till Gotland.

Energiöverenskommelsen

Centerpartiet har tillsammans med Moderaterna, Kristdemokraterna, Socialdemokraterna och Miljöpartiet enats om en bred och långsiktig överenskommelse om inriktningen på energipolitiken. Centerpartiet har länge varit drivande för en bred överenskommelse över blockgränserna om inriktningen för den framtida energipolitiken. Uppgårelsen bygger vidare på Alliansens klimat- och energiöverenskommelse från 2009 och skapar en ram för ett långsiktigt hållbart och stabilt elsystem även efter 2020.

Överenskommelsen innehåller flera framgångar för Centerpartiet. Bland annat förlängs systemet med elcertifikat fram till 2030 samtidigt som ambitionsnivån höjs med 18 TWh mer förnybar el. Det är 60 procent mer än det tidigare mål som sträckte sig till 2020. Elcertifikaten ger den förnybara elen stabila förutsättningar att växa, utan att statsbudgeten belastas.

Andra viktiga framgångar för Centerpartiet är slopad anslutningsavgift för havsbaserad vindkraft, enklare regler och rimliga krav som förenar miljöåtgärder med långsiktig lönsamhet för vattenkraften, både storskalig och småskalig, samt en översyn av regler för att underlätta nya produkter och tjänster inom energilagring och småskalig elproduktion. Energiöverenskommelsen ger de långsiktiga förutsättningar som krävs för att nå ett mer förnybart energisystem.

Uppgårelsen innehåller också en framtida inriktning för kärnkraften, bl.a. krav på utökat försäkringsansvar. Dessutom avskaffas effektskatten, vilket matchas med en sänkning av fastighetsskatten för vattenkraften och en översyn av regler för småskalig elproduktion. Även om viktiga steg tagits genom energiöverenskommelsen så krävs ytterligare åtgärder och ledarskap för att nå ett helt förnybart energisystem.

Sverige som Europas gröna batteri

För att göra skillnad i vårt närområde vill Centerpartiet förbättra överföringskapaciteten av el till våra grannländer. Då kan vi skapa exportmöjligheter för teknik, kunnande och

förnybar energi, samtidigt som vi tryggar vår och våra grannländers elförsörjning. Export av förnybar el gör stor klimatnytta när den ersätter fossil produktion i andra länder. Att EU:s energimarknader integreras och effektiviseras skapar också stora möjligheter. Flera andra EU-länder är i stort behov av förnybar energi, både för att uppfylla sina EU-mål och för att bli mindre beroende av rysk olja och gas. Med nätinvesteringar och utbyggd överföringskapacitet har Sverige och hela Norden därför stor potential att bli Europas gröna batteri.

Med en ökad andel väderberoende kraftproduktion ökar också behovet av mer flexibel elanvändning för att sänka effektuttaget under vissa perioder. Det svenska elnätet behöver därför bli smartare och möjliggöra en effektivare och mer flexibel elanvändning. Centerpartiet vill också se en effektivare reglering av de intäkter som nätbolagen tar ut av sina kunder och bättre användning av dessa, med bättre forskning och utveckling inom intäktsramen.

För att åstadkomma en mer flexibel elmarknad är det viktigt att det lönar sig att planera sin elanvändning. Smarta och uppkopplade apparater och smarta elnät kan ytterligare öka användarflexibiliteten och avlasta elnätet. Mer närproducerad el ökar också flexibiliteten, gör systemet mindre sårbart och kan ge sänkta kostnader, inte minst på landsbygden. För att öka den närproducerade elproduktionen vill Centerpartiet slopa skatten för egenanvändning av solceller samt införa möjligheten till skatteavdrag om du är bosatt i en lägenhet men andelsägare i en mikroproduktionsanläggning.

Med förenklade regler, minskat krångel och slopad solskatt kan fler människor bidra till produktionen av förnybar energi och ta makten över sin egen energiförsörjning. Egen energiproduktion är också en brygga till en mer miljösmart och energieffektiv livsstil. Incitamenten för mikroproduktion av förnybar el bör därför stärkas.

Mikroproducenter av el får göra skatteavdrag på det överskott som levereras ut på nätet. I dag sköts skattereduktionen via deklaraionsprocessen en gång per år. Drivkraften att producera egen el ökar om återbetalningen sker snabbare än en gång per år. Återbetalningen bör därför skötas direkt på fakturan, precis som för ROT- och RUT-avdragen.

8.3 Grön skatteväxling

För Centerpartiet är grön skatteväxling en central del av både miljöpolitiken och den ekonomiska politiken. Högre skatter på miljöpåverkan matchas med skattesänkningar på jobb, företagande och investeringar. Det ger bättre förutsättningar för svenska företag att bidra till svensk ekonomi och sysselsättning, samtidigt som utsläpp och miljöpåverkan minskar. Genom att växla miljöskatter mot sänkt skatt på arbete sjunker också de höga kostnaderna för att anställa och arbeta. På så sätt stärks svenska företags konkurrenskraft samtidigt som vi rustar svensk ekonomi för den globala gröna omställningen.

Sverige har ett högt skattetryck på en rad utsläpp, men ändå en förhållandevis låg andel miljöskatter i förhållande till det totala skatteuttaget.¹⁷¹ Det finns fortfarande utrymme att höja miljöskatterna på utsläpp och resursförbrukning.

I regeringsställning 2006–2014 bidrog Centerpartiet till att skatten på arbete sänktes påtagligt via jobbskatteavdrag och sänkta arbetsgivaravgifter. Samtidigt höjdes miljöskatterna, och andra skatter, såsom fordonsskatten, miljödifferentierades.

¹⁷¹ Källa OECD (2017d).

Skattebördan på arbete minskade och skattebördan på föroreningar ökade. Men mycket mer finns att göra. Skatt på arbete beräknas under 2018 uppgå till 1 240 miljarder kronor medan skatt på föroreningar beräknas uppgå till knappt 100 miljarder kronor.¹⁷²

Centerpartiet har tidigare föreslagit skatt på giftiga kemikalier, skatt på avfallsförbränning och minskat undantag från beskattning av fossilgas och fossila bränslen i industrin, och kommer fortsätta att föreslå effektiva skattehöjningar på det som påverkar miljön negativt.

Över tiden kommer miljöpåverkan att minska, och med det skatteintäkterna och skattetrycket. Målet är ytterst att miljöskatterna som andel av de totala skatterna, och i absoluta termer, ska minska i takt med att miljöförstörelsen minskar.

Regeringen har tyvärr helt övergett idén om grön skatteväxling. Skatterna har höjts på utsläpp, men inte sänkts på arbete. I stället har skattehöjningarna på arbete varit mångfalt större och skatten dessutom höjts på förnybar energi, motsatsen till grön skatteväxling.

Färre undantag från koldioxid- och energiskatten

Delar av industrin har undantag från, eller nedsättningar av, energi- och koldioxidskatterna för fordon. Dessa subventioner minskar den miljöstyrande effekten och har av OECD, i organisationens utvärdering av svensk miljöpolitik, kritiserats som de svagaste delarna av vad som annars är ett föredöme på klimatområdet.¹⁷³ Undantagen bör som regel fasas ut. Centerpartiet avser därför att återkomma i kommande budget med förslag om att nedsättningen av koldioxid- och energiskatt på diesel till fordon som används i gruvindustriell verksamhet slopas.

Skatt på avfallsförbränning

Under de senaste åren har importen av sopor mer än fördubblats i Sverige, och utbyggnaden av förbränningsanläggningar är stor.¹⁷⁴ Det har bidragit till att stärka energiförsörjningen och minska deponier. Men för Centerpartiet är det samtidigt självklart att försöka sluta kretsloppen och använda de resurser vi har på det mest effektiva sättet. Effektiva kretslopp och en hållbar återvinning av resurser är en viktig del av en grön omställning.

För att styra mot en ökad återvinning och mer resurseffektivitet föreslår Centerpartiet att en punktskatt på förbränning av avfall införs. En sådan skatt bör omfatta allt avfall, för såväl hushåll som verksamheter, exklusive farligt avfall och samförbränningsanläggningar i industrin och utformas på ett sätt som garanterar att kostnaden tydliggörs för den som först lämnar ifrån sig avfallet. Liknande avgifter finns i flera andra EU-länder.¹⁷⁵

Gör om kväveoxidavgiften till en skatt

Kväveoxider bildas vid förbränning och bidrar till försurning och luftföroreningar. För att minska dessa utsläpp infördes 1992 en kväveoxidavgift. Avgiften omfattar energiproduktion för uppvärmning av byggnader, elproduktion och industriella

¹⁷² Prop. 2017/18:1.

¹⁷³ OECD (2014b).

¹⁷⁴ Se Naturvårdsverket (2017) för statistik kring import av avfall.

¹⁷⁵ RUT 2015:1434.

processer. Avgiften återbetalas i förhållande till respektive anläggnings producerade energi, vilket innebär att anläggningar som producerar energi med mindre utsläpp än genomsnittet gynnas medan anläggningar med högre utsläpp per producerad energienhet missgynnas.

Naturvårdsverket föreslår, i en rapport från 2014, att återbetalningen av kväveoxidavgiften halveras.¹⁷⁶ Det är ett steg i rätt riktning och skulle öka miljöstyrningen i systemet.

Centerpartiet föreslår dock att återbetalningen helt fasas ut under kommande två år och att avgiften därmed görs om till en skatt. Centerpartiet kommer att återkomma med förslag om detta i kommande budget. För att inte missgynna mindre anläggningar och för att undvika att implementeringskostnaderna överstiger de ekonomiska och miljömässiga vinsterna bör, precis som Naturvårdsverket föreslår, ett fritak införas.

I den gröna skatteväxlingen ingår även som en central del kemikalieskatter, som detaljeras i följande avsnitt.

8.4 En vardag utan gifter – med renare hav och vatten

Giftfri vardag

En av Centerpartiets främsta prioriteringar inom miljöpolitiken är arbetet för att skapa en giftfri vardag. Produktionen av kemikalier i världen har ökat från 1 miljon till 400 miljoner ton per år sedan 1930 och antalet nya substanser fortsätter att öka.¹⁷⁷ Många av dessa kemikalier kan ge oss allergier, är hormonstörande, cancerogena eller kan störa reproduktionen. Vissa farliga kemikalier bör därför förbjudas helt. Andra kan behövas till vissa ändamål och bör fortsatt vara tillåtna, men endast få användas för specifika ändamål och i begränsad omfattning.

Eftersom tillverkningen av kemikalier går fortare än lagstiftningen, förekommer även ämnen som borde förbjudas eller begränsas men som ännu inte hunnit omfattas av lagkrav. Här är det viktigt att skynda på lagstiftningen, men även att öka kravet på information om de ämnen som finns i olika varor. Mer information ger konsumenter möjlighet att välja bort varor med farliga ämnen. Dessutom ökar det företagens möjlighet att byta ut farliga ämnen och gör det lättare för myndigheter och andra organisationer att göra kontroller och ge vägledning till konsumenter.

Kemikalielagstiftningen är EU-gemensam och bestäms på EU-nivå. Det innebär att konsumenter kan köpa en produkt i ett annat EU-land och veta att den uppfyller samma kemikaliekrav som en produkt som köps i Sverige. Centerpartiet vill se en skarp kemikaliekravlagstiftning på EU-nivå. Men mycket kan även göras på nationell nivå, i Sverige.

Breddad kemikalieskatt

Ett sätt att påverka mängden farliga ämnen i varor är den kemikalieskatt som Centerpartiet var med och tog initiativ till. Genom att göra det dyrare att använda farliga ämnen skapas incitament för företag att välja bort dem. Dessutom kan det leda till bättre information om farliga ämnen i leverantörskedjor.

¹⁷⁶ Naturvårdsverket (2014).

¹⁷⁷ Östersjöcentrum (2017).

För att snabbare nå målet om en giftfri vardag föreslår Centerpartiet att kemikalieskatten breddas till att omfatta fler varor, som exempelvis vissa hushållsmaskiner, barnleksaker, vissa lösningsmedel, kläder och viss belysning. Det är avgörande att de produkter som människor använder i sina hem, och som barn exponeras för, är säkra och giftfria. Förslaget beräknas medföra ökade skatteintäkter på 1 070 miljoner kronor 2019.¹⁷⁸

Producentansvar för textilier

Ett av Centerpartiets prioriterade områden i kemikaliepolitiken är textilier. Tillverkning av textilier har stor miljöpåverkan, både vad gäller konsumtion av vatten och kemikalieanvändning. Många svenska företag arbetar med att samla in textilier för återvinning och återanvändning och med handlingsplaner för utfasning av olika ämnen. Centerpartiet vill ta till vara och påskynda denna utveckling genom att införa ett producentansvar, för att återanvända och återvinna mer textilier.

Ökad kontroll av importerade varor

En av de största utmaningarna med arbetet för en giftfri vardag, och något som utgör en stor risk för exponering för många människor, är hanteringen av kemikalier i varor. Kemikalier i varor och material hanteras inte i EU:s kemikalielagstiftning (Reach), varför ämnen som är förbjudna eller kraftigt begränsade att använda i EU kan komma in i importerade produkter.

Centerpartiet anser att Kemikalieinspektionen, Tullen samt polisen bör få ökade resurser för att stärka kontrollen av importerade varor i syfte att begränsa förekomsten av annars förbjudna ämnen. Centerpartiet avser därför återkomma med förslag om detta i kommande budget.

Reach och farliga kemikalier i varor

Kemiska ämnen som finns i vår vardag – i våra kläder, möbler och inredning – kan påverka oss på ett direkt sätt genom att vi kommer i kontakt med dem via huden eller inandningsluften. Men ämnena når även naturen via avlopp när vi tvättar kläder, eller när varorna blir till avfall och deponeras eller förbränns. I naturen kan de tas upp av växter och djur och i slutändan hamna i vår föda eller i dricksvattnet.

Varor tillverkas och transporteras i dag över hela världen. Leverantörskedjor är ofta komplexa och de geografiska avstånden mellan producent och konsument är stora. Det innebär att informationen om vilka kemiska ämnen som använts vid produktionen ofta är svårtillgänglig – för konsumenter, för kontrollerande myndigheter men också för företaget som säljer varan.

Centerpartiet vill att informationen om vilka ämnen som förekommer i varor blir mer lättillgänglig. Att känna till vilka ämnen som finns i varor blir allt viktigare när vi går mot en cirkulär ekonomi, där avfall ses som en resurs och där material återanvänds. För att förbättra informationen om farliga ämnen i varor i olika led i leverantörskedjorna krävs internationellt arbete. Centerpartiet anser att ambitionsnivån i det internationella kemikaliarbetet bör höjas och avser därför att återkomma i kommande budget med förslag om ytterligare medel till Kemikalieinspektionen för detta ändamål. Resurserna bör användas i det internationella kemikaliarbetet, i det bilaterala samarbetet med

¹⁷⁸ Egna beräkningar.

strategiska länder som Sverige har en stor varuimport från samt i arbetet med att utveckla Reach när det gäller prioriterade områden, såsom hormonstörande ämnen, kombinationseffekter och nanomaterial, och i arbetet med utformningen av EU:s strategi för en giftfri miljö i syfte att minska förekomsten av farliga ämnen i importerade varor.

Kartläggning av gifter i människors vardag

En förutsättning för ett effektivt arbete mot farliga kemikalier är en heltäckande och uppdaterad lägesbild. Centerpartiet kommer i kommande budget att återkomma med förslag om att öka kunskapen om gifter i människors vardag.

Levande hav och vatten

Tillgången på rent vatten och livskraftiga marina ekosystem är mycket angelägna framtidsfrågor. Ett långsiktigt och målmedvetet arbete behöver bedrivas, och för det krävs en stark och sammanhållen havs- och vattenpolitik. En stor del av arbetet sker i samarbete med länder inom EU och i Östersjöregionen. Men minst lika mycket behöver ske på nationell, regional och lokal nivå. Stora miljövinster kan nås genom att långsiktigt planera för hur hav- och vattenresurser ska nyttjas hållbart. En långsiktigt hållbar planering i kombination med ett skydd av kust- och havsområden, enligt de internationella Nagoyamålen som Sverige ska uppfylla, skapar förutsättningar för att säkra de marina ekosystemtjänsterna för framtida generationer.

En blå miljard

Miljösituationen i våra hav är kritisk, och stora insatser krävs för att rädda de marina ekosystemen. Östersjön, ett av världens mest känsliga hav, utsätts i dag för stora miljöhot. Övergödning från näringsläckage och miljögifter rubbar havets ekosystem, med algblomning och mycket stora områden med döda havsbottnar som följd. Det krävs nu kraftfulla åtgärder för att gradvis kunna vända utvecklingen.

Hav, sjöar och vattendrag hotas samtidigt av nedskräpning, mikroplaster och utsläpp av skadliga ämnen. Trots insatserna för att begränsa användningen av skadliga ämnen växer problemet med att skadliga kemiska ämnen, via våra avlopp och på andra sätt, hamnar i hav och vattendrag.

God tillgång till rent dricksvatten har länge varit en självklarhet i Sverige. De senaste åren har dock flera delar av landet drabbats av vattenbrist sommartid. Förändrade flöden och nederbörd i klimatförändringarnas spår samt överutnyttjande av, och underinvestering i, va-infrastruktur bidrar till en ökande vattenbrist.

För att rädda haven och skydda tillgången till dricksvatten kommer Centerpartiet i kommande budget att återkomma med förslag om en blå miljard. Dessa medel ska gå till åtgärder för rent vatten och förbättrad havsmiljö.

Stoppa bottendöden – rädda Östersjön

Centerpartiet föreslår fem separata och kraftfulla insatser för att stoppa övergödningen och bottendöden.

Utvärderingar har visat att en av de mest kostnadseffektiva åtgärderna för minskat näringsläckage från skog och mark är restaurering av våtmarker och vattendrag, som

därmed kan fånga upp och filtrera näringsämnen. Centerpartiet kommer därför att återkomma med förslag om detta.

När Centerpartiet satt i regeringen skapades en statlig medfinansiering av lokala vattenvårdsprojekt, det s.k. LOVA-bidraget. LOVA-bidraget utbetalas av länsstyrelserna till lokala vattenvårdsprojekt som minskar mängden kväve och fosfor eller miljögifter i haven. Exempelvis har LOVA-bidraget gått till va-planering och va-åtgärder, inventering av avlopp, effektivare avloppsrening, lantbruksåtgärder såsom kalkfilter, strukturkalkning och fosfordammar samt tömningsanläggningar för båttoalett och båttvätt för fritidsbåtar. LOVA-bidraget har visat sig effektivt för att minska övergödningen, spridningen av giftiga ämnen och förlust av biologisk mångfald. Centerpartiet kommer därför att återkomma med förslag om förstärkta LOVA-bidrag i kommande budget.

En viktig källa till utsläpp av näringsämnen är äldre enskilda avlopp. Centerpartiet vill att arbetet för att åtgärda dessa inriktas mot de anläggningar som har störst miljöpåverkan. Vi vill se en mer flexibel och ändamålsenlig lagstiftning som fokuserar på åtgärder med störst miljönytta. De fastigheter som ligger nära vatten och som har avlopp med stor miljöpåverkan behöver byta till ett modernt avloppssystem så fort som möjligt. För att öka takten i särskilt känsliga områden nära vatten anser Centerpartiet att ett investeringsstöd för moderna enskilda avlopp införs under en treårsperiod. Centerpartiet kommer att återkomma med förslag om detta.

Haven är ett gemensamt ansvar, och för att skydda dem krävs inte enbart nationella åtgärder. Även internationellt och regionalt samarbete behövs. Östersjöländerna enades 2009 om en handlingsplan för Östersjön (BSAP) för att minska övergödningen. Sverige har genom insatser, inte minst av och i de areella näringarna och kommunala reningsverk, minskat sina utsläpp, men behöver göra mer. Flera andra länder runt Östersjön behöver också öka sina ansträngningar.

Det är nödvändigt att skapa någon form av gemensam förvaltning av Östersjön, trots de olika motsättningar som finns mellan kustländerna, och en mekanism som belönar uppnådda resultat i att minska näringsläckage och övergödning. En sådan mekanism finns redan inom FN:s klimatsamarbete, CDM, som gör uppskattningar av hur mycket utsläppen minskats med en viss åtgärd och betalar för detta ur en gemensam pott, där de rika länderna bidrar med huvudparten. Kring Östersjön skulle en likartad mekanism kunna sättas upp. Även om det skulle vara långt ifrån perfekt finns ingen sådan mekanism alls i dag, samtidigt som utsläppen i Östersjön är lättare att mäta och verifiera än globala koldioxidutsläpp.

Centerpartiet vill därför satsa på att förstärka det regionala arbetet i både Östersjön och Västerhavet och kommer att avsätta medel för detta i kommande budget. Dessa resurser ska gå till en nystart för samarbetet och åtgärder mot övergödning, mikroplaster och sjöfartens miljöpåverkan.

Ett hållbart fiske är viktigt, och Centerpartiet vill se ett småskaligt kustnära fiske parallellt med det storskaliga fisket. Sverige måste arbeta för ökade kontroller och övervakningsåtgärder inom EU men också för att minska fiskeföretagens administrativa kostnader. Vi ser också en potential i landbaserade blå näringar och vattenbruk men regelverket för denna näring måste förändras och förenklas för att näringen ska kunna utvecklas. Vattenbruk, såsom odling av musslor och sjöpungar, är också ett sätt att ta upp näringsämnen och minska övergödningen. För att möjliggöra en utveckling av de blå näringarna med ny teknik, ökat upptag av näringsämnen och hållbara jobb anser

Centerpartiet att ytterligare medel behöver tillföras, och avser att återkomma med förslag om detta.

Delar av Östersjön är i dag så förorenade att bottarna är helt döda. Dessa döda bottnar leder till en ond spiral där övergödande ämnen frigörs på grund av syrebrist. Detta skapar en internbelastning, som pågår oberoende av nya utsläpp. På sikt är det mycket viktigt att utvecklingen bryts, för att återställa den ekologiska balansen i Östersjön. Det kan handla om syresättning av bottnar, bindning eller upptag av näringsämnen. Det behöver också utvecklas nya ekonomiska styrmedel för att ge incitament för att öka upptag av fosfor. Centerpartiet kommer att återkomma i kommande budget med förslag om att stödja forskning för utveckling av ny teknik och förslag kring styrmedel på området.

Rena hav, sjöar och vattendrag – minska mikroplaster, nedskräpning och gifter

Våra hav lider fortsatt av tidigare generationers okunskap och oförsiktighet med utsläpp av skadliga ämnen och dumpning av avfall. För att städa upp dessa krävs stora resurser. Därför har Centerpartiet föreslagit en riktad satsning för sanering av förorenade vattenområden och kuster. Inom ramen för denna satsning ryms också resurser för att sanera vrak som läcker skadliga ämnen längs Sveriges kuster.

Plastskräp utgör ca 60–90 procent av den totala mängden nedskräpande föremål i haven. Fåglar, fiskar och marina däggdjur riskerar att äta eller trassla in sig i plasten. Enbart på den svenska västkusten beräknas årligen flera tusentals kubikmeter skräp flyta i land. Skräpet behöver stoppas redan vid källan, innan det hamnar i vattnet. Därutöver behöver återvinningskrav och återvinningssystem för engångsartiklar förbättras, för att minska nedskräpningen i hela landet. Centerpartiet anser att det behöver avsättas medel för att genomföra en kraftsamling mot skräp och plast genom att stötta kommuner och andra aktörer som gör stora insatser för att rensa stränder från skräp. Centerpartiet kommer att återkomma med förslag om detta i kommande budget.

Vi har kommit långt med utbyggnaden av vattenrening i Sverige, vilket vi ska vara stolta över. Men för den cocktail av läkemedel, mikroplaster och kemikalier som i dag finns i avloppsvattnet är våra reningsverk dåligt rustade. Många svårnedbrytbara och vattenlösliga ämnen passerar så gott som opåverkade genom verken, vilket är fallet för många läkemedel. Det krävs större medvetenhet om både miljöpåverkan från de läkemedel som används och hur de ska tas om hand så att de inte hamnar i avloppet. Dessutom krävs ny teknik för rening av det som ändå hamnar i avloppen. Teknikutvecklingen inom området har kommit långt. Ett antal olika tekniker för avancerad vattenrening har utvecklats och en kombination av dessa har visat sig ge nästan fullständig rening av läkemedel.

Den avancerade vattenreningstekniken kan många gånger byggas på och komplettera befintlig vattenrening i dagens vattenreningsanläggningar. För att skynda på teknikutvecklingen ytterligare vill Centerpartiet göra en särskild satsning på utveckling och utbyggnad av avancerad vattenreningsteknik. Ett särskilt problem är spridning av mikroplaster. Det kan handla både om rening av dagvatten, men också om nya material och tekniker för att minska mikroplasterna från exempelvis bildäck, som är en stor källa till mikroplastföroreningar. Centerpartiet kommer därför att återkomma med förslag om att stödja investeringar i reningsteknik, för att avskilja läkemedelsrester, mikroplaster och andra gifter.

Säkra dricksvattnet i hela landet

God tillgång till rent dricksvatten har länge varit en självklarhet i Sverige. De senaste åren har dock flera delar av landet drabbats av vattenbrist sommartid. Förändrade flöden och nederbörd i klimatförändringarnas spår samt överutnyttjande och underinvestering i va-infrastruktur bidrar till en ökande vattenbrist.

Vatten är en resurs som finns och används lokalt. Det innebär att både tillgång till, och hot mot, rent vatten varierar i olika delar av landet. Historiskt har inte vatten varit en begränsad resurs och därför används det i många fall ineffektivt. Nya utmaningar kräver en högre upprustningstakt och ett ökat investeringsbehov. Centerpartiet anser därför att ett nytt stöd bör införas för lokala initiativ och investering i ny teknik och för medfinansiering av åtgärder för en tryggad tillgång till dricksvatten och för att motverka effekter av torka. Erfarenheterna från de lokala vattenvårdsprojekten (LOVA) kan tas till vara, men detta program ska fokusera på tillgång till dricksvatten. Åtgärderna kan omfatta inventering av befintliga vattentäkter, nya brunnar, vattensnål teknik, men även långsiktiga åtgärder som anläggning av vattenmagasin och våtmarker. Centerpartiet kommer att återkomma med förslag om detta i kommande budget.

Centerpartiet vill skärpa planeringen för vattenförsörjningen lokalt och regionalt och stärka krisberedskapen för akuta situationer. De senaste åren har vi sett både torka men också föroreningar i vattenverk som gjort att människor blivit utan eller fått koka vatten i dagar och veckor. Vatten är ett kommunalt ansvar och ska så förbli, men staten behöver stötta kommunerna i deras arbete. Tillgången till vatten följer inte kommungränser, och den kommunala planeringen bör samordnas regionalt. Centerpartiet vill att staten ska stödja både beredskap för akuta situationer och samtidigt underlätta det långsiktiga arbetet med lokala och regionala dricksvattenplaner. Arbetet rör en rad myndigheter men som Dricksvattenutredningen konstaterat behöver detta samordnas bättre. Det befintliga VAKA-arbetet behöver ges långsiktiga förutsättningar och stärkas för att stödja kommunernas beredskap för akuta kriser och stöd till kommunal och regional planering, samt förstärkt samordning. För att långsiktigt förbättra kunskapen om grundvatten och nya förutsättningar i klimatförändringarnas spår behöver resurserna öka till SGU för att stötta genomförandet av planer och stärka beredskapen. Centerpartiet kommer att återkomma med förslag om detta.

Miljöskatt på plastpåsar

Kretsloppsarbetet behöver stärkas för att minska förekomsten av farliga kemikalier, mikroplaster och marint skräp i våra vattenområden. Av den totala mängden nedskräpande föremål i haven så utgörs den största delen av plast. Marin nedskräpning är en global utmaning. Men det är också ett problem i Sverige. 90 procent av världens sjöfåglar bedöms ha plast i magen.¹⁷⁹ Därför vill Centerpartiet stärka arbetet med att minska förekomsten av plaster i våra hav och säkerställa att en god avfallshantering finns längs våra kuster.

Icke-nedbrytbara plastpåsar utgör en signifikant andel av det skräp som varje år hamnar i svenska hav och sjöar. För att uppnå målet i EU:s direktiv om förpackningar och förpackningsavfall, och minska användningen av tunna plastpåsar, föreslår Centerpartiet att en miljöskatt på plastpåsar införs. Liknande avgifter finns i exempelvis Irland och Danmark och har effektivt bidragit till att de icke-nedbrytbara plastpåsar

¹⁷⁹ Wilcox m.fl. (2015).

fasats ut. Under våren 2016 föreslog också Naturvårdsverket att ekonomiska incitament bör användas för att minska användningen av plastpåsar, genom att ett prisgolv om fem kronor införs.¹⁸⁰ Sedan juni 2017 har också delar av handeln på ett eget initiativ börjat ta betalt för plastpåsar. Det är glädjande att fler intressenter nu lämnar förslag som liknar de som Centerpartiet har presenterat.

Centerpartiet föreslår, till skillnad från Naturvårdsverket, att det ekonomiska styrmedlet utformas som en skatt. Detta då en skatt ger resurser till det offentliga för att dels hantera de negativa miljöeffekterna av nedskräpning och dels finansiera andra prioriterade reformer.

Skattens nivå bör sättas så att målet om att minska förbrukningen av tunna plastbärkassar från ca 80 stycken per person och år till 40 stycken per person och år. Priselasticiteten för bärkassar är inte känd, men Naturvårdsverket gör bedömningen att ett lägsta pris om 5 kronor per kasse är nödvändigt.¹⁸¹ Av försiktighetsskäl föreslår Centerpartiet initialt att en skatt om 1,6 kronor införs. Det bör ge en kostnad per kasse på i storleksordningen 4 kronor. Skattenivån bör justeras i syfte att styra mot målet om en halvering av användningen per person och år.

Centerpartiet kommer att återkomma med förslag om miljöskatt på plastpåsar.

¹⁸⁰ Naturvårdsverket (2016).

¹⁸¹ Internationella erfarenheter tyder på en mycket hög elasticitet. Naturvårdsverket (2016) gör dock poängen att internationella exempel ofta rör länder där priset på påsar tidigare varit 0. Även Dikgang m.fl. (2012) för ett kortare resonemang kring detta och att utvecklingen i sådana länder, särskilt på kort sikt, kan överskatta elasticiteten. I Sverige tar affärer i dag generellt betalt för plastpåsar varför den psykologiska effekten av att höja priset kan antas vara lägre. När Systembolaget höjde priset på sina påsar med 50 procent, från 1 krona till 1,5 kronor, sjönk förbrukningen med 0,8 procent. Detta kan dock antas underskatta elasticiteten då de aktuella påsarna kan upplevas fylla ett specifikt syfte som är svårt att ersätta med andra typer av påsar. Alla uppskattningar av priselasticiteten är behäftade med stor osäkerhet. Av försiktighetsskäl antar Centerpartiet att ett pris om 4 kronor leder till en minskad användning om 50 procent samt att hela denna konsumtionsminskning sker år ett. Det implicerar en elasticitet om 1, till skillnad från Naturvårdsverkets implicita antagande om att elasticiteten, givet ett pris på 2 kronor i dag, är $((40-80)/((40+80)/2))/((5-2)/((5+2)/2))=0,78$. Det är möjligt att elasticiteten skiljer sig markant från detta antagande, varför effekten av införandet av skatten behöver följas noggrant.

8. Offentligfinansiella effekter

Tabell 4 Reformers och finansiering (miljoner kronor)

Reformer	2019	2020	2021
Låt inte Sverige klyvas			
Vänd utvecklingen i utsatta områden – Falkenbergsmodellen*	470	470	470
Fler lärlingsanställningar	11	33	55
Trygghet i hela landet			
Karriärtjänster för specialistsjuksköterskor	400	400	400
Ökad möjlighet att utbilda sig till specialistsjuksköterska med full lön	300	300	300
Snabbare hjälp vid psykisk ohälsa	200	400	600
Sverige behöver grön tillväxt			
Grönt avdrag	550	550	550
Forskningsprogram för grönare flyg*	250	250	250
SUMMA REFORMER	2 181	2 403	2 625
Finansiering			
Breddad kemikalieskatt	1 070	1 320	1 580
Avskaffade subventioner m.a.a. införandet av grönt avdrag	300	300	300
Höjd referensränta vid ränteförmån	245	245	245
Effektiva och decentraliserade myndigheter	450	450	450
SUMMA FINANSIERING	2 065	2 315	2 575
Redan finansierade reformer från BM18	120	120	120
Effekt på finansiellt sparande (mnkr)	4	32	70

*Delvis redan finansierat i BM18.

8.1 Övrig finansiering

Utöver vad som beskrivits tidigare i motionen föreslår Centerpartiet ytterligare finansiering. I likhet med Konjunkturinstitutet, men till skillnad från regeringen, anser Centerpartiet att det inte finns utrymme för ofinansierade reformer i närtid.

Höjd referensränta vid ränteförmån

En person som får ett lån utan ränta, eller med en ränta som understiger marknadsräntan, av sin arbetsgivare ska beskattas för denna förmån. Förmånen bestäms generellt som skillnaden mellan statslåneräntan plus 1 procent och den faktiska räntan som den anställde betalar.

Centerpartiet föreslår att referensräntan höjs med 0,5 procentenheter. Detta väntas leda till ökade skatteintäkter om 245 miljoner kronor per år.

9. Referenser

- Acemoglu, Daron & Shimer, Robert (2000), "Productivity gains from unemployment insurance", *European Economic Review*, Årg. 44, s. 1 195–1 224
- Ahmed, Ali (2015), "Etnisk diskriminering – vad vet vi, vad behöver vi veta och vad kan vi göra?", *Ekonomisk Debatt*, Årg. 43, Nr. 4
- Aiyar, Shekhar, Barkbu, Bergljot, Batini, Nocileta, Berger, Helge, Detragiache, Enrica, Dizioli, Allan, Ebeke, Christian, Lin, Huidan, Kaltani, Linda, Sosa, Sebastian, Spilimbergo, Antonio & Topalova, Petia (2016), "The Refugee Surge in Europe: Economic Challenges", *IMF Discussion Note*, 16/02
- Alam, Moudud, Carling, Kenneth & Nääs, Ola (2013), "Har kommunala sommarjobb under gymnasieåren en positiv effekt på arbetskarriären senare i livet?", *IFAU, Rapport 2013:24*
- Aldén, Lina och Hammarstedt, Mats (2014), "Discrimination in the credit market? Survey based evidence of access to financial capital among self-employed immigrants", *Working Paper 2014:2*, Linnaeus University Centre for Labour Market and Discrimination Studies
- Andersson Joonas, Pernilla, Wennemo Lanninger, Alma & Sundström, Marianne, (2015), "Etableringsreformens första år – en första utvärdering", *The Stockholm University Linnaeus Center for Integration Studies (SULCIS), Rapport 2015:3*
- Arbetsförmedlingen (2016), "Prognos för utbetalningar 2016-2020", 2016-02-19
- Arbetsförmedlingen (2017), "Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2017. Prognos för arbetsmarknaden 2017-2019"
- Arbetsförmedlingen (2018a), "Etableringen i siffror", hemsida, tillgänglig via <<https://www.arbetsformedlingen.se/Om-oss/Om-Arbetsformedlingen/Etablering-av-nyanlanda/Etableringen-i-siffror.html>> [2018-04-18]
- Arbetsförmedlingen (2018b), "Månadsstatistik", databas, tillgänglig via <www.arbetsformedlingen.se> [2018-04-19]
- Arbetsförmedlingen (2018c), "Prognos för utbetalningar 2018-2021", 2018-01-17
- Arbetsförmedlingen (2018d), "Särskilt anställningsstöd", *Faktablad för arbetsgivare – Särskilt anställningsstöd*
- Arbetsmarknadsdepartementet (2015), "Matchningsanställningen – nya vägar till jobb", A2015/881/A
- Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2016), "Dags för större lönespridning?", *Arbetsmarknadsekonomisk rapport*
- Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2017), "Tudelningarna på arbetsmarknaden", *Arbetsmarknadsekonomisk rapport*
- Behrenz, Lars, Delander, Lennart, Frödin, Olle, Mathieu, Christopher, Månsson, Jonas & Ottosson, Mikael (2015), "Arbetsgivares perspektiv på subventionerade anställningar – En kartläggning", *Rapport 2015:17*, Labour Market and Discrimination Studies Centre, Linnéuniversitetet
- Benmarker, Helge, Calmfors, Lars & Larsson Seim, Anna (2013), "Jobbskatteavdrag, arbetslöshetsersättning och löner", *IFAU, Rapport 2013:10*

- Bergh, Andreas (2014), "Utlandsföddas svårigheter på den svenska arbetsmarknaden – partiernas lösningar är otillräckliga", *Ekonomisk Debatt*, Årg. 42, Nr. 4
- BIL Sweden (2018), "Laddbara bilar fortsätter att öka främst i storstäderna", pressmeddelande, 2018-04-25, tillgängligt via http://www.bilsweden.se/statistik/nyregistreringar_per_manad_1/presslanstatistik/laddbara-bilar-fortsatter [2018-04-26]
- Birch Sørensen, Peter (2010), "Swedish Tax Policy: Recent Trends and Future Challenges", Report to the Expert Group on Public Economics, 2010:4
- BMAS (2006), "The effectiveness of Modern Services on the Labour Market. 2006 Report of the Federal Ministry of Labour and Social Affairs on the impact of the implementation of the proposals by the Commission for Modern Services on the Labour Market (not including basic security benefits for job-seekers", Summary of the results
- Bokriskommittén (2014), "En fungerande bostadsmarknad – en reformagenda"
- Bouvard, Flore, Rambert, Laurence, Romanello, Lucile & Studer, Nicolas (2013), "How have the Hartz reforms shaped the German labour market?", *Trésor-Economics*, Nr. 110
- Boverket (2013), "Bostadsbristen och hyressättningssystemet – ett kunskapsunderlag", Marknadsrapport, November 2013
- Boverket (2017a), "Beräkning av behovet av nya bostäder till 2025", Rapport 2017:17
- Boverket (2017b), "Bostadsmarknadsenkäten 2017", hemsida, tillgänglig via <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/bostadsplanering/bostadsmarknaden/bostadsmarknadsenkaten-i-korthet/> [2018-04-26]
- Cahuc, Pierre (2010), "Det svenska anställningsskyddet", Bilaga 6 till LU2011, i SOU 2010:93
- Calmfors, Lars, Forslund, Anders & Hemström, Maria (2002), "Does active labour market policy work? Lessons from the Swedish experience", IFAU, Working Paper 2002:4
- Carling, Kenneth, Holmlund, Bertil & Vejsiu, Altin (2001), "Do Benefit Cuts Boost Job Finding? Swedish Evidence from the 1990s", *The Economic Journal*, Årg. 111, Nr. 474, s. 766–790
- Chetty, Raj, Friedman, John N. & Rockoff, Jonah E. (2014), "Measuring the impacts of Teachers II: Teacher value-added and student outcomes in adulthood", *American Economic Review*, vol. 104, nr. 9, s. 2593-2632
- Daunfeldt, Sven-Olov (2016), "Turordningsreglernas ekonomiska effekter", Timbro briefing paper #8
- Dikgang, Johane, Leiman, Anthony & Visser, Martine (2012), "Elasticity of demand, price and time: lessons from South Africa's plastic-bag levy", *Applied Economics*, Årg. 44, s. 3339–3342
- Ekberg, Jan (2009), "Invandringen och de offentliga finanserna", Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, 2009:3
- Ekonomistyrningsverket (2014), "Statliga myndigheters lokaler. Utveckling av lokalhyror och areor", *Analys 3*, ESV 2014:53

- Ekonomistyrningsverket (2018), ”Statens budget och de offentliga finanserna. April 2018”, Prognos, ESV 2018:35
- Engdahl, Mattias & Forslund, Anders (2015), ”En förlorad generation? En ESO-rapport om ungas etablering på arbetsmarknaden”, Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, 2015:3
- Energimyndigheten (2016a), ”Övervakningsrapport avseende skattebefrielse för flytande biodrivmedel under året 2015”, Analysavdelningen, Dnr. 15-11667
- Energimyndigheten (2016b), ”Bostäder och bebyggelse”, artikel, 2016-05-13, tillgänglig via <www.energimyndigheten.se/forskning-och-innovation/forskning/bostader-och-bebyggelse/> [2017-10-04]
- EU-kommissionen (2015), ”Country Report Sweden 2015. Including an In-Depth Review on the prevention and correction of macroeconomic imbalances”, Commission Staff Working Document
- EU-kommissionen (2016), ”Country Report Sweden 2016. Including an In-Depth Review on the prevention and correction of macroeconomic imbalances”, Commission Staff Working Document
- EU-kommissionen (2018), ”AMECO”, databas, tillgänglig via <https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/indicators-statistics/economic-databases/macro-economic-database-ameco/ameco-database_en> [2018-04-21]
- Eurostat (2018), ”Employment by sex, age, professional status and occupation (1 000) [lfsa_egais]”, databas, tillgänglig via <[www.http://ec.europa.eu/eurostat/data/database](http://ec.europa.eu/eurostat/data/database)> [2018-04-18]
- Fichtl, Anita (2015), ”Mini- and Midi-Jobs in Germany. Effects of Marginal Employment on Unemployment”, FORES Policy Paper, 2015:3
- Finanspolitiska rådet (2008), ”Svensk finanspolitik. Finanspolitiska rådets rapport 2008”
- Finanspolitiska rådet (2015), ”Svensk finanspolitik. Finanspolitiska rådets rapport 2015”
- Finanspolitiska rådet (2016), ”Svensk finanspolitik. Finanspolitiska rådets rapport 2016”
- Finn, Dan (2011), ”Job Services Australia: design and implementation lessons for the British context”, Research report, Department for Work and Pensions, Nr. 752
- Flood, Lennart (2015), ”Skatter räknas, räkna med skatter”, Ekonomisk Debatt, Årg. 43, Nr. 5
- Flood, Lennart, Nordblom, Katarina & Waldenström, Daniel (2013), ”Dags för enkla skatter!”, Konjunkturrådets rapport 2013, SNS Förlag
- Forslund, Anders (2008), ”Den svenska jämviktsarbetslösheten – en översikt”, IFAU, Rapport 2008:17
- Forslund, Anders, Gottfries, Nils & Westermarck, Andreas (2008), ”Prices, Productivity and Wage Bargaining in Open Economies”, The Scandinavian Journal of Economics, Årg. 110, Nr. 1, s. 169–195
- Forslund, Anders, Johansson, Per & Lindqvist, Linus (2004), ”Anställningsstöd – en väg från arbetslöshet till arbete?”, IFAU, Rapport 2004:17

- Forslund, Anders & Kolm, Ann-Sofi (2000), "Active labour market policies and real-wage determination – Swedish evidence", IFAU, Working Paper 2000:7
- Forslund, Anders & Vikström, Johan (2011), "Arbetsmarknadspolitikens effekter på sysselsättning och arbetslöshet – en översikt", IFAU, Rapport 2011:7
- Fredriksson, Peter & Holmlund, Bertil (2003), "Improving incentives in unemployment insurance: A review of recent research", IFAU, Working Paper 2003:5
- Fredriksson, Peter & Söderström, Martin (2008), "Do unemployment benefits increase unemployment? New evidence on an old question", IFAU, Workings Paper 2008:15
- Fridell, Hanna & Brogren, Cecilia (2007), "Lyckas hyresregleringen motverka segregation i Stockholm?", *Ekonomisk Debatt*, Årg. 35, Nr. 6, s. 80–85
- Företagarna (2013), "Ett jobb blir till"
- Företagarna (2016), "Företagarnas undersökning om ägar- och generationsskiftet 2015"
- Företagarna (2017), "Småföretagsbarometern", Riksrapport, September 2017
- Gautier, Pieter A. & van der Klaauw, Bas (2009), "Institutions and labor market outcomes in the Netherlands", Working Paper, IFAU, Nr. 2009:28
- Halldén, Karin & Stenberg, Anders (2015), "Ökar RUT-avdrag kvinnors arbetsmarknadsutbud?", *Ekonomisk Debatt*, Årg. 43, Nr. 2, s. 52–62
- Hanushek, Eric & Rivkin, Steven (2006), "How to improve the supply of high quality teachers", i E. Hanushek och F. Welch (red.), "Handbook of the economics of education 2", Elsevier, Amsterdam
- Harbo Hansen, Niels-Jakob (2016), "Measuring Job Openings", kapitel i "Jobs, Unemployment, and Macroeconomic Transmission", avhandling, Stockholms universitet
- Harding, Michelle (2014), "Personal tax treatment of company cars and commuting expenses: Estimating the fiscal and environmental costs", OECD Taxation Working Papers Series, Nr. 20, OECD, Paris
- Hartman, Laura & Svaleryd, Helena (2010), "Hur stor är risken för bestående hög arbetslöshet?", *Ekonomisk Debatt*, Årg. 38, Nr. 6
- Henrekson, Magnus & Jävervall, Sebastian (2015), "Svenska skolresultat rasar – vad vet vi?", IVA
- Henrekson, Magnus & Sanandaji, Tino (2014), "Beskattning av personaloptioner och innovativt entreprenörskap: Expertrapport till Företagsskattekommittén", Bilaga 5 till Företagsskattekommitténs slutbetänkande, SOU 2014:40
- Holmlund, Bertil & Söderström, Martin (2008), "Hur påverkas inkomsterna av skatteförändringar?", IFAU, Rapport 2008:28
- Hopenhayn, Hugo A. & Nicolini, Juan Pablo (1997), "Optimal Unemployment Insurance", *Journal of Political Economy*, Årg. 105, Nr. 2, s. 412–438
- IAF (2015), "Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringens föreskrifter (IAFFS 2015:3) om lämpligt arbete", IAFFS 2015:3
- IFAU (2014), "Höjd inkomstrelaterad ersättning i arbetslöshetsförsäkringen", Remissvar, Dnr. 174/2014

- IMF (2014), "2014 Article IV Consultation – Staff Report; Press Release; and Statement by the Executive Director for Sweden", IMF Country Report, Nr. 14/261
- IMF (2015), "Sweden. 2015 Article IV Consultation – Press Release; Staff Report; Informational Annex; and Statement by the Executive Director for Sweden", IMF Country Report, Nr. 15/329
- IMF (2018), "World Economic Outlook Database", World Economic and Financial Surveys, databas, tillgänglig via
<<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/index.aspx>> [2018-04-21]
- Jacobi, Lena & Kluve, Jochen (2006), "Before and After the Hartz Reforms: The Performance of Active Labour Market Policy in Germany", Discussion Paper Series, IZA, Nr. 2100
- Jaffe, Adam B., Newell, Richard G. & Stavins, Robert N. (2000), "Technological Change and the Environment", NBER, Working Paper, Nr. 7970
- Jahn, Elke J. & Ochel, Wolfgang (2007), "Contracting-out employment services: temporary agency work in Germany", Journal of European Social Policy, Årg. 17, Nr. 2, s. 125–138
- Johansson, Per, Laun, Lisa & Palme, Mårten (2015), "Kan vi jobba tills vi blir 75? Vad säger mikrodata om hälsa och arbetskapacitet bland de äldre i arbetskraften?", IFAU, Rapport 2015:24
- Kallin, Jenny (2016), "Två av tre nyexaminerade tjänar över 25 000", Vårdfokus, artikel, 2016-06-10, tillgänglig via
<<https://www.vardfokus.se/webbnyheter/2016/juni/de-flesta-tjanar-over-25000/>> [2018-04-26]
- Kennergren, Cecilia & Molin, Elin (2010), "The Shortage of Specialist Nurses in Sweden", kandidatuppsats, Handelshögskolan i Stockholm
- Konjunkturinstitutet (2011), "Konjunkturläget December 2011"
- Konjunkturinstitutet (2014a), "Lönebildningsrapporten 2014"
- Konjunkturinstitutet (2014b), "Vissa inkomstskatte- och socialavgiftsfrågor inför budgetpropositionen för 2015", Dnr 2014-120-3.5.1
- Konjunkturinstitutet (2015a), "Konjunkturläget juni 2015"
- Konjunkturinstitutet (2015b), "Miljö, ekonomi och politik 2015"
- Konjunkturinstitutet (2016), "Konjunkturläget mars 2016"
- Konjunkturinstitutet (2017), "Konjunkturläget Juni 2017"
- Konjunkturinstitutet (2018), "Prognosdatabasen", databas, tillgänglig via
<www.konj.se> [2018-04-18]
- Laun, Lisa (2012), "Om förhöjt jobbskatteavdrag och sänkta arbetsgivaravgifter för äldre", IFAU, Rapport 2012:16
- Lazear, Edward (2003), "Output-based pay: incentives, retention or sorting?", Discussion Paper 761, Institute for the Study of Labor
- Liljeberg, Linus, Sjögren, Anna & Vikström, Johan (2012), "Leder nystartsjobben till högre sysselsättning?", IFAU, Rapport 2012:6

- Loeb, Susanna & Page, Marianne E. Page (2000), "Examining the link between teacher wages and student outcomes: the importance of alternative labor market opportunities and non-pecuniary variation", *Review of Economics and Statistics*, vol. 82, nr. 3, s. 393–408
- Lundberg, Jacob (2016), "Platt skatt för högre intäkter", Timbro
- Lundborg, Per, Vartiainen, Juhana & Zettergren, Göran (2007), "Den svenska jämviktsarbetslösheten: En översikt av kunskapsläget", Konjunkturinstitutet, Specialstudie nr. 11
- Löfbom, Eva (2018), "Lönar sig arbete 2.0? En ESO-rapport med fokus på nyanlända", Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, 2018:2
- Marx, Ive (2001), "Job subsidies and cuts in employers' social security contributions: The verdict of empirical evaluation studies", *International Labour Review*, Årg. 140, Nr. 1, s. 69–83
- McKinsey (2007), "How the world's best-performing school systems come out on top", Report, Mckinsey
- Naturvårdsverket (2014), "Ändring av kväveoxidavgiften för ökad styreffekt. Redovisning av ett regeringsuppdrag", Rapport 6647
- Naturvårdsverket (2016), "Minskad förbrukning av plastbärkassar. Redovisning av regeringsuppdrag", skrivelse, 2016-03-21, Ärendenummer NV-08250-15
- Naturvårdsverket (2017), "Import och export av avfall", databas, tillgänglig via <<http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Statistik-A-O/Avfall-import-och-export/>> [2018-04-26]
- Naturvårdsverket (2018a), "Territoriella utsläpp och upptag av växthusgaser", hemsida, tillgänglig via <<http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Statistik-A-O/Vaxthusgaser-nationella-utslapp-och-upptag/>> [2018-04-20]
- Naturvårdsverket (2018b), "Snabbstatistik för kvartals- och årsvisa växthusgasutsläpp", hemsida, <<http://www.naturvardsverket.se/snabbutslapp>> [2018-04-26]
- Neumark, David (2011), "Spurring Job Creation in Response to Severe Recessions: Reconsidering Hiring Credits", NBER Working Paper Series, Nr. 16866
- Nordström Skans, Oskar (2009), "Varför är den svenska ungdomsarbetslösheten så hög?", Rapport till Finanspolitiska rådet 2009/6
- NUTEK (2005), "Den första anställningen. Hinder och möjligheter för soloföretag att anställa en första person", Nutek R 2005:01
- Nybyggarkommissionen (2014), "En bostadspolitisk agenda för Sverige. 63 förslag för ökat byggande"
- OECD (2009), "Taxation of SMEs: Key issues and policy considerations", OECD Tax Policy Studies
- OECD (2012), "Activating Jobseekers: How Australia Does It", OECD Publishing
- OECD (2013), "OECD Skills Outlook 2013: First Results from the Survey of Adult Skills", OECD Publishing
- OECD (2014a), "Connecting People With Jobs. Activation Policies in the United Kingdom", OECD Publishing

- OECD (2014b), "OECD Environmental Performance Reviews: Sweden 2014", OECD Publishing
- OECD (2014c), "Education at a Glance 2014: OECD Indicators", OECD Publishing
- OECD (2015a), "Improving Schools in Sweden: An OECD Perspective"
- OECD (2015b), "OECD Economic Surveys: Sweden 2015", OECD Publishing, Paris
- OECD (2016a), "Education at a Glance 2016. OECD Indicators", OECD Publishing, Paris
- OECD (2016b), "Environmentally related tax revenue", databas, tillgänglig via <www.stats.oecd.org> [2018-04-26]
- OECD (2018), "Greenhouse gas emissions", databas, tillgänglig via <www.http://stats.oecd.org> [2018-04-20]
- Pavoni, Nicola & Violante, G.L. (2007), "Optimal Welfare-to-Work Programs", Review of Economic Studies, Nr. 74, s. 283–318
- Polisen (2015), "Årsredovisning 2014"
- Polisen (2017), "Utsatta områden – Social ordning, kriminell struktur och utmaningar för polisen"
- Polisen (2018), "Årsredovisning 2017",
- Proposition 2010/11:1, "Budgetpropositionen för 2011"
- Proposition 2011/12:100, "2012 års ekonomiska vårproposition"
- Proposition 2013/14:100, "2014 års ekonomiska vårproposition"
- Proposition 2017/18:1, "Budgetpropositionen för 2018"
- Proposition 2017/18:100, "2018 års ekonomiska vårproposition"
- Riksbanken (2018), "Peningpolitisk rapport. Februari 2018"
- Riksrevisionen (2013a), "Ett steg in och en ny start – hur fungerar subventionerade anställningar för nyanlända?", RiR 2013:17
- Rivkin, Steven, Hanushek, Eric & Kain, John (2005), "Teachers, schools, and academic achievement", Econometrica, vol. 73, nr 2, s. 417–458
- Ruist, Joakim (2015), "Refugee immigration and public finances in Sweden", Working Papers in Economics, Nr. 613, Göteborgs universitet
- Riksrevisionen (2012), "Regelförenkling för företag – regeringen är fortfarande långt från målet", RiR 2012:6
- Riksrevisionen (2014), "Att tillvarata och utveckla nyanländas kompetens – Rätt insats i rätt tid?", RiR 2014:11
- Rogberg, Salomon (2017), "Antalet outhärdade brott ökar dramatiskt i Stockholm", Svenska Dagbladet, artikel, 2017-08-14
- RUT 2015:502, "Föräldrapenning för nyanlända", Rapport från utredningstjänsten
- RUT 2015:513, "Antal småföretag", Rapport från utredningstjänsten
- RUT 2015:715, "Uppgifter ur AKU", Rapport från utredningstjänsten
- RUT 2015:1434, "Energiåtervinning avfall", Rapport från utredningstjänsten
- RUT 2015:2118, "Statliga myndigheter", Rapport från utredningstjänsten

- RUT 2016:37, "Andel flyktingar i arbete", Rapport från utredningstjänsten
- RUT 2016:919, "Arbetsmarknadsstatus AKU", Rapport från utredningstjänsten
- RUT 2016:929, "Statistik över personer med låg ekonomisk standard", Rapport från utredningstjänsten
- RUT 2017:886, "Jobbstimulans försörjningsstödet", Rapport från utredningstjänsten
- RUT 2017:1258, "Arbetsmarknadsstatus 2016", Rapport från utredningstjänsten
- RUT 2018:156, "Arbetsmarknadsstatus", Rapport från utredningstjänsten
- SCB (2016), "Många utrikes födda i RUT-företag", Valfärd, Nr. 1/2016, s. 13–17
- SCB (2017a), "Lönespridning efter sektor och kön 2016", hemsida, tillgänglig via <www.scb.se> [2018-04-20]
- SCB (2017b), "Tätorter 2016 – befolkning, landareal, andel som överlappas av fritidshusområden", databas, tillgänglig via <www.scb.se>
- SCB (2018a), "Arbetskraftsundersökningarna (AKU)", databas, tillgänglig via <www.scb.se> [2018-04-18]
- SCB (2018b), "Andel (i procent) förvärvsarbetande kommunmottagna flyktingar, 20–64* år efter antal år efter mottagandet, kön och mottagningsår", hemsida, tillgänglig via <https://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Temaomraden/Integration/Statistik/Registerdata-for-integration/Andel-forvarvsarbetande-kommunmottagna-flyktingar-20-64-ar-efter-antal-ar-efter-mottagandet-kon-och-mottagningsar/> [2018-04-18]
- (2018c), "BNP från användningssidan, försörjningsbalans 1950–2017 (publ. 2018-02-28)", Nationalräkenskaperna, databas, tillgänglig via <www.scb.se> [2018-04-20]
- SCB (2018d), "Befolkningsstatistik", databas, tillgänglig via <www.scb.se> [2018-04-21]
- SCB (2018e), "Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2017"
- SCB (2018f), "Miljöräkenskaper", databas, tillgänglig via <www.scb.se> [2018-04-26]
- Schleicher, Andreas (2011), "Building a high-quality teaching profession: Lessons from around the World", OECD, Paris
- Selin, Håkan & Pirtilä, Jukka (2011), "Tax Policy and Employment: How Does the Swedish System Fare?", Uppsala Center for Fiscal Studies, Working Paper, 2011:2
- Skatteverket (2011), "Om RUT och ROT och VITT och SVART", Rapport 2011:1
- Skatteverket (2015), "Skatter i Sverige. Skattestatistisk årsbok 2015", SKV 152, Utgåva 18
- Skedinger, Per (2008a), "Effekter av anställningsskydd – vad säger forskningen?", SNS Förlag, Stockholm
- Skedinger, Per (2008b), "Sweden: A Minimum Wage Model in Need of Modification?", IFN Working Paper, Nr. 774
- Skedinger, Per (2011a), "Effects of Increasing Minimum Wages on Employment and Hours: Evidence from Sweden's Retail Sector", IFN Working Paper, Nr. 869
- Skedinger, Per (2011b), "Employment consequences of employment protection legislation", Nordic Economic Policy Review, Nr. 1/2011

- SKL (2012), "Vård på vingar – nationell samordning av luftburen ambulanssjukvård"
- SKL (2018), "Väntetider i vården", hemsida, tillgänglig via <<http://www.vantetider.se/>> [2018-04-20]
- Skolinspektionen (2013), "Studie- och yrkesvägledning i grundskolan", Kvalitetsgranskning, Rapport 2013:5
- Skolinspektionen (2017), "Skolenkäten våren 2017. Resultatredovisning för Skolenkäten till elever i årskurs 5 och årskurs 9 samt år 2 i gymnasieskolan"
- Skolverket (2013), "It-användning och it-kompetens i skolan", Rapport 386
- Skolverket (2018), "SiRiS", databas, tillgänglig via <siris.skolverket.se> [2018-04-21]
- Skolverket (2017a), "Uppföljning av språkintrödn. Beskrivande statistik på nationell nivå och exempel på hur nyanlända elever kan ges möjlighet att använda sitt modersmål i undervisningen", Rapport 454
- Skolverket (2017b), "Pedagogisk personal i skola och vuxenutbildning läsåret 2016/17", PM, 2017-03-21
- Slater, Helen, Davies, Neil & Burgess, Simon (2009), "Do teachers matter? Measuring the variation in teacher effectiveness in England", CMPO Working Paper no. 09/212
- Socialstyrelsen (2016), "Jobbstimulans inom ekonomiskt bistånd. En uppföljning"
- SOU 1993:16, "Nya villkor för ekonomi och politik", Ekonomikommisionens förslag
- SOU 2008:89, "Trygghetssystemen för företagare", Betänkande av Utredningen om trygghetssystemen för företagare
- SOU 2008:129, "Helikoptern i samhällets tjänst", Betänkande av Helikopterutredningen
- SOU 2011:11, "Långtidsutredningen 2011", Huvudbetänkande
- SOU 2012:9, "Förmån och fälla – nyanländas uttag av föräldrapenning", Delbetänkande av Utredningen om ökat arbetskraftsdeltagande bland nyanlända utrikes födda kvinnor och anhöriginvandrare (AKKA-utredningen)
- SOU 2012:31, "Sänkta trösklar – högt i tak. Arbete, utveckling, trygghet", Betänkande av FunkA-utredningen
- SOU 2013:25, "Åtgärder för ett längre arbetsliv", Slutbetänkande av Pensionsåldersutredningen
- SOU 2013:84, "Fossilfrihet på väg", Betänkande av Utredningen om fossilfri fordonstrafik
- SOU 2015:30, "Kemikalieskatt. Skatt på vissa konsumentvaror som innehåller kemikalier", Betänkande av Kemikalieskatteutredningen
- SOU 2015:95, "Migration, en åldrande befolkning och offentliga finanser", Bilaga 6 till Långtidsutredningen 2015
- SOU 2015:97, "Välja yrke", Slutbetänkande av Yrkesprogramsutredningen
- SOU 2015:98, "Träning ger färdighet. Koncentrera vården för patientens bästa", Betänkande av Utredningen om högspecialiserad vård
- SOU 2015:104, "Långtidsutredningen 2015", Huvudbetänkande
- SOU 2016:23, "Beskattning av incitamentsprogram"

- SOU 2017:1, "För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd", Slutbetänkande av Parlamentariska landsbygdskommittén
- SOU 2017:13, "Finansiering av infrastruktur med privat kapital?" Delbetänkande av Kommittén om finansiering av offentliga infrastrukturinvesteringar via skatter, avgifter och privat kapital
- SOU 2018:16, "Vägen till självkörande fordon", Slutbetänkande av Utredningen om självkörande fordon på väg
- SOM-institutet (2015), "Förtroendet för Arbetsförmedlingen", SOM-rapport 2015:2
- Statskontoret (2011), "Subventionerade anställningar. En kartläggning", 2011:34
- Statskontoret (2012), "Etableringen av nyanlända. En uppföljning av myndigheternas genomförande av etableringsreformen", 2012:22
- Statskontoret (2016), "Statliga myndigheters lokalisering. Ett samlat underlag", 2016:8
- Svenskt näringsliv (2018), "Jobbskaparna larmar! Kompetensbristen ökar", Rekryteringsenkäten 2019
- Svensson, Ronny & Lindström, Mikael (2013), "Beskattning av förmånsbilar", Underlagsrapport 7 till SOU 2013:84 Fossilfrihet på väg
- Tatsiramos, Konstantinos & van Ours, Jan C. (2011), "Arbetsmarknadseffekter av arbetslöshetsförsäkringens utformning", Bilaga 9 i SOU 2011:11, "Långtidsutredningen 2011"
- Tergeist, Peter & Grubb, David (2006), "Activation Strategies and the Performance of Employment Services in Germany, the Netherlands and the United Kingdom", OECD Social, Employment and Migration Working Papers, Nr. 42
- Tillväxtverket (2017), "Företagens villkor och verklighet 2017. Huvudrapport", Rapport 0232
- Trafikanalys (2018), "Punktlighet på järnväg 2017", 2018:7
- Ungdomsstyrelsen (2009), "Gift mot sin vilja", Ungdomsstyrelsens skrifter, 2009:5
- Valueguard (2018), "Nasdaq OMX Valueguard-KTH Housing Index (HOX)", databas, tillgänglig via <<https://valueguard.se/beskrivning>> [2018-04-20]
- Vikman, Ulrika (2013), "Så påverkar föräldraförsäkringen nyanlända invandras etablering på arbetsmarknaden", IFAU, Rapport 2013:3
- von Hagen, Jürgen (2005), "Political Economy of Fiscal Institutions", GESY Discussion Paper, Nr. 149
- Vårdanalys (2016), "Vården ur befolkningens perspektiv 2016 – en jämförelse mellan Sverige och tio andra länder", PM 2016:5
- Vårdförbundet (2017), "Lön. Nulägesrapport om medellön, lönespridning och livslön för Vårdförbundets yrkesgrupper"
- Vårdföretagarna (2017), "Privat vårdfakta 2017"
- Världsbanken (2007), "Designing a tax system for micro and small businesses: Guide for practitioners"
- Världsbanken (2014), "Sweden's Business Climate: Opportunities for entrepreneurs through improved regulation"
- Världsbanken (2016), "Doing Business 2016"

Wilcox, Chris, van Sebille, Erik & Hadesty, Britta Denise (2015), "Threat of plastic pollution to seabirds is global, pervasive, and increasing", *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, Årg. 112, Nr. 38, s. 11899—11904

Winterhager, Henrik, Heinze, Anja & Spermann, Alexander (2006), "Deregulating Job Placement in Europe: A Microeconomic Evaluation of an Innovative Voucher Scheme in Germany", *Labour Economics*, Årg. 13, Nr. 4, s. 505–517

World Meteorological Organization (2018), "WMO confirms 2017 among the three warmest years on record", *Pressmeddelande*, 2018-01-18

WSP (2016a), "En arbetsmarknad i förändring. Inkomströrlighet och snabbare integration", 2016-06-29, tillgänglig via <https://www.centerpartiet.se/press/pressmeddelande/nyhetsarkiv-2016/2016-07-04-centerpartiets-ingangsavdrag-slopa-hela-arbetsgivaravgiften-under-tva-ar> [2018-04-25]

WSP (2016b), "En arbetsmarknad i förändring. Sysselsättningseffekter av ingångslön", 2016-09-29, tillgänglig via <https://www.centerpartiet.se/press/pressmeddelande/nyhetsarkiv-2016/2016-07-04-centerpartiets-ingangsavdrag-slopa-hela-arbetsgivaravgiften-under-tva-ar> [2018-04-25]

Östersjöcentrum (2017), "Avancerad rening av avloppsvatten – ett proaktivt skydd av östersjön", *Policy Brief*, Juni 2017

Östh, Johan (2015), "Stat och regioner driver avfolkning och överhettning", artikel, tillgänglig via <http://equipop.kultgeog.uu.se/Press.pdf> [2018-04-26]

Annie Lööf (C)

Anders W Jonsson (C)

Daniel Bäckström (C)

Fredrik Christensson (C)

Eskil Erlandsson (C)

Peter Helander (C)

Per-Ingvar Johnsson (C)

Helena Lindahl (C)

Kerstin Lundgren (C)

Annika Qarlsson (C)

Solveig Zander (C)

Per Åsling (C)

Emil Källström (C)

Ulrika Carlsson i Skövde (C)

Staffan Danielsson (C)

Johan Hedin (C)

Ola Johansson (C)

Johanna Jönsson (C)

Per Lodenius (C)

Rickard Nordin (C)

Kristina Yngwe (C)

Anders Åkesson (C)